

ARKA KAPAK

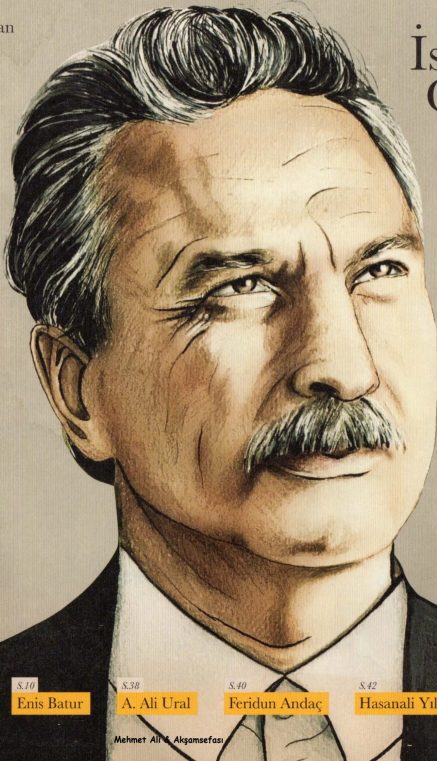
kitap ve kültür dergisi
arkakapak.com

Yıl:3 Sayı:26 / Kasım 2017 / 10,00 ₺

‘ Yaşamak
geçti başımdan

S.46
Röportaj
İbrahim
Tüzer

S.21
Dosya
İsmet
Özel

S.6
Mustafa Özel

S.10
Enis Batur

S.38
A. Ali Ural

S.40
Feridun Andaç

S.42
Hasanali Yıldırım

Mehmet Ali A. Akşemsefasi

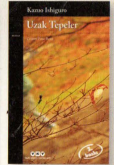
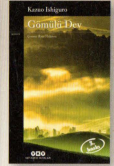

2017 Nobel Edebiyat Ödülü Kazuo Ishiguro'nun!

"Bu, şaşırtıcı ve tamamen beklenmedik bir haber. Dünyanın değerlerinin, liderlerinin ve güvenliğinin belirsiz olduğu bir dönemde geldi. Umarım sahip olduğum bu büyük şeref, yaşadığımız dönemde iyi niyetin ve barışın gücünün artmasına küçük de olsa bir katkıda bulunur."

- KAZUO ISHIGURO

Avunamayanlar, Beni Asla Bırakma, Değişen Dünyada Bir Sanatçı, Gömülü Dev, Günden Kalanlar, Noktürnler, Öksüzlüğümüz ve Uzak Tepeler kitaplarıyla tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de geniş bir okur kitlesi edinen **Kazuo Ishiguro** Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Yazarımızı kutluyoruz!

 YapıKredi
Kültür Sanat Yayıncılık

ARKA KAPAK

kıtap ve kültür dergisi

Yıl:3 Sayı:26 - Kasım 2017

Ayda bir çıkar
arkakapak.com
ISSN No: 9772149827008

İmtiyaz Sahibi

Libronet Bilgi Hizmetleri ve Yazılım San. Tic. Ltd. Şti. adına
Mehmed Ali Çalışkan

Yayın Yönetmeni

Yunus Emre Tozal
yunusemretozal@libronet.com

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Erkan Şimşek
erkan.simssek@libronet.com

Editör

İsa Karaaslan
isa.karaaslan@libronet.com
Yardımcı Editör: Esra Nur Akbulak

Yayın Kurulu

Erkan Şimşek, Yunus Emre Tozal, İsa Karaaslan, Cemil Üzen,
Zahid Yıldırım, Esra Nur Akbulak, Cüneyt Gönen, Adnan Saracoglu,
Kadir Yılmaz, Gizem Yiğit, Firat Demirel, Ümit Yaşar Özkan

Görsel Yönetmen

Zahid Yıldırım

Mizanpaj

Cemal Keskin

Kapak İllustrasyonu

Elif Bayram

Kurumsal İletişim ve Reklam

editor@arkakapak.com

Satış

Yeşim Özdemir
0530 176 79 69
yesim.ozdemir@libronet.com

Basım Yeri

Elma Basım Yayın ve İletişim Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Halkalı Cad. 84 Blok 164 Sefaköy, Küçüçekmece, İstanbul
Matbaa Sertifikası No: 120 58

Dağıtım

Doğan Dağıtım
Tel: 0212 449 63 63

Yazı Göndermek İçin

Yazılarınızı "editor@arkakapak.com" adresine gönderebilirsiniz.

Yönetim Yeri

Altunizade Mh. Tophaneliöğlülü Cd. Başaran İş Merkezi No:3 D.10
Üsküdar - İstanbul
Arka Kapak Papersense'in yayınıdır.

© Her hakkı saklıdır.

Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamda
dahil olmak üzere çoğaltma hakları Libronet Bilgi Hizmetleri ve Yazılım San. Tic. Ltd.
Şti.'ye aittir. Yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

Mehmet Ali & Akşemsefoğlu

 papersense

Arka Kapak'ın Kasım 2017 sayısıyla huzurunuzdayız.

Bu sayımızın dosya konusu, sadece modern zamanların veya Cumhuriyet döneminin değil, genel olarak Türk şiir tarihinin en önemli isimlerinden biri olan İsmet Özel, 1966'da yayınlanan ilk kitabı *Gecelerin Bir Kusu* ile Türk kültür hayatına giren ve yaklaşık 50 yıldır tükenmeyen bir enerji üreten şair İsmet Özel'in evreni elbette sınırlı değil. 1978 tarihli *Uç Mesele* ile Türk düşünce dünyasına kendine has bir ideolojik duruşla dahil olan İsmet Özel, sosyalizmden İslamcılığa geçişleyle meşhur olmuş ve dünyaya karşı duruşunda her iki kronolojide de bir süreklilik göstermiştir. Şiirlerini sınıfsal kavramlarla ördüğü yıllarda da, Müslüman şair kimliğiyle yazdığı şiirlerinde de aynı kudreti görmek mümkündür. Bütün politik, dinsel tartışmaların dışında İsmet Özel gerçekten de büyük bir şairdir.

Cemal Süreya'nın, "Nazım Hikmet'e kadar uzanan Cumhuriyet şiirinde düşünce, CHP tüzüğü'nün ve Mustafa Kemal'in Nutuk'unun kısa yorumları olmaktan öteye gide-memektedir." diyerek şikâyet ettiği fıkirsiz şiirin Hikmet'ten başka bir istisnası da İsmet Özel olmuştur. 60'lardan beri Özel, Türkiye için kaygılanan bir fikir adamı olarak şiirini tefekkürüne bir elbise gibi giydirmeyi de başarmıştır diye-biliriz. Şiirlerinde "ben" dediği yerleri "Türkiye" ile de-ğiştirerek okuyunca bu durum zaten okurun zihninde net bir şekilde berraklaşır.

1977'den itibaren Türkiye'de İslamcılığın ana omurgası olan yayınlarda yazarlık yapan İsmet Özel, son on yılda Müslümanlığını Türk kavramı üzerinden yeniden tanı-mı-layarak politik mesajını daha sert ve vurgulu bir biçimde ifade ediyor. Şüphesiz herkes için tartışmasız büyük bir şair olan İsmet Özel'i salt şiirinden ibaret görüp, yazı, konuşma ve toplumsal örgütlenmelerle dünyaya vermek istediği mesajı görmeyen gelemezdi. Hasanali Yıldırım'ın tabiriyle şiirindeki fikri aramakla beraber fikrindeki şiiri de görmemiz gerekiyor. Arka Kapak olarak bu yarım asırlık edebî ve fikri faaliyetin kaydını tutmaya çalışan bir dosya hazırladık. Dosyamıza çok değerli isimler katkıda bulundu. İbrahim Tüzer'in söyleşi de bu geniş çerçeveli çabayı toparlayıcı bir final oldu.

Arka Kapak'ın bu ayki zengin içeriği elbette dosya ile sınırlı değil. Kaan Murat Yanık, 2017 Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi Kazuo Ishiguro'yu yazdı. Çevirmen Sabri Gürses çeviri hakkında nefis bir deneme ile bu ay aramızda katıldı. Barış Saydam yine Türk sinema tarihinden ilginç bir konuyu sayfalarımıza taşıdı. Çevirmenin Sözlüğü bölü-mümüzde bu ay Fuat Sevimay yer alıyor. Editörün Masa-sı'nda ise Aylak Adam Yayınları'ndan Kaya Tokmakçoğlu yayınevinin gündemini bizlerle paylaştı. Kışın ilk soğukları yaklaşırken elinizden düşmeyecek bir sayı ile sizleri selamlamak istedik. Ümit ederiz ki bunu başarabilmişizdir.

Aralık sayımızda görüşmek üzere.

İyi okumalar

Saygılarımızla
Arka Kapak

ARKA KAPAK

kitap ve kültür dergisi

İÇİNDE NE VAR?

YIL: 3 / SAYI: 26

KASIM 2017

4

KİTAP VİTRİNİ

ESRA NUR
AKBULAK

6

MUSTAFA ÖZEL

YUREGİNE
BOYUN EGME!

10

ENİS BATUR

AZÂD ZİYA EREN

21

MEDENİ YILMAZ
SABRİ AKGÖNÜL
KADİR YILMAZ
YAĞIZ GÖNÜLER
M. ALİ ÇALIŞKAN
YUNUS EMRE TOZAL
TANER AFŞAR

**İSMET
ÖZEL**

DOSYA

**NECİP TOSUN
A. ALİ URAL
FERİDUN ANDAÇ
HASANALİ YILDIRIM**

46

İBRAHİM TÜZER
İSMET ÖZEL
İLE MODERN
TÜRK ŞİİRİ

RÖPORTAJ

52

**SEVENGÜL
SÖNMEZ
HALİDE EDİPİN
ÜSKÜDAR**

58

BARİŞ TUT
ROBERTO BOLANO

72

**KAAN MURAT
YANIK**
KAZUO ISHIGURO

9 / CÜNEYT GÖNEN / BİR DÜŞÜN DÜŞÜŞÜ

11 / İNCİ AKSU / ZAMYATIN'IN BİZİ: BİLİMKURGUNUN GÜCÜ

12 / ÇAĞAN ARIKAN / YAZI ODASI VE YAZMA UĞRAŞI

14 / SEZGÜL KARCIOĞLU / AHŞABIN "HAYAT" BULMASI

16 / ÖZKAN ALI BOZDEMİR / YAZARIN SEYİR DEFTERİ

18 / SABRİ GÜRSES / ÇEVİRİ SEYAHATTEDİR

20 / GİZEM YİĞİT / TECESSÜSLE GEÇEN BİR ÖMÜR

44 / SEVENGÜL SÖNMEZ / BİYOGRAFİLERİN KAHRAMANI KİM?

54 / VOLKAN ZAMANOĞLU / AYTMAOV İLE SULTANMURAT

56 / SELİM AHMETOĞLU / DIKKAT, CASUS ÇIKABİLİR!

57 / MERVE AKBAŞ / HÜNKÂRBEĞENDİYLE DEVRİÂLEM

60 / HASAN ÖZTÜRK / "100 ROMAN" LİSTESİ

62 / SELÇUK KÜPÇÜK / LAZLARIN MÜZİKAL KEŞİFLERİ

64 / ADNAN SARACOĞLU

ÜMİT YAŞAR ÖZKAN

ELİF KONAR ÖZKAN

ÇOCUK EDEBİYATI

68 / ÇİZGİ ROMAN / AKIRA KUROSAWA - NOT TUTUCU

71 / FIRAT DEMİREL / KAYBETTİĞİMİZ YETENEK

74 / TUĞÇE İNCEOĞLU / GENÇLİK BAŞIMDA DÜMAN

76 / NİHAN BAYRAM / RÖPORTAJ : ALAN GLYNN

78 / NİHAL YORMAZ / PERDE

80 / CEM ANIL ÖZTÜRK / AVRUPA SINEMASI 7 ÜLKE 7 FİLM

82 / BARİŞ SAYDAM / BİR YÖNETMENİN KARIYERİNİ BİTİREN FİLM

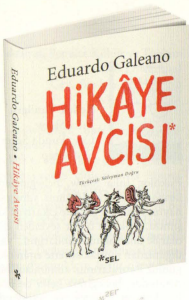
84 / ELİF KURT / ETKİNLİK GÜNÜĞÜ

85 / GİZEM YİĞİT / ORADA BİR KİTAP VAR UZAKTA

86 / FUAT SEVİMEY / ÇEVİRMENİN SÖZLÜĞÜ

87 / KAYA TOKMAKÇIOĞLU / EDITÖRÜN MASASI

88 / İDRİS MAHİR / ARKA BLOG - BİLMECELER, MUAMMALAR

Eduardo Galeano

Hikâye Avcısı

Türkçesi: Süleyman Doğru

“Dünyanın vicdanı” Galeano ölümünden sonra da halkların direniş belleği olmaya devam ediyor! Eşitsizlik ve sömürüye karşı direniş ve düş gücünü yeşerten son kitabı Hikâye Avcısı, ilk kez Türkçede...

Pekin'de Sonbahar

Boris Vian

Türkçesi: Alev Er

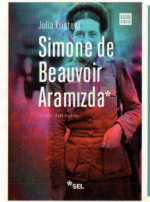

Eşitsiz Gelişim

Doğa, Sermaye ve Mekanın Üretimi

Neil Smith

Türkçesi: Eşin Sağancılar

Simone de Beauvoir Aramızda

Julia Kristeva

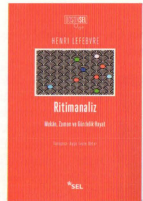
Türkçesi: Özge Berksoy

Otoriteryen Kişilik Üzerine

Theodor W. Adorno

Türkçesi: Doğan Şahiner

Ritimanaliz

Mekân, Zaman ve Gündelik Hayat

Henri Lefebvre

Türkçesi: Ayşe Lucie Batur

***SEL**
YAYINCILIK

Mehmet Ali & Akgamsefası

🐦 selyayincilik 📘 SelYayincilik 🌐 selyayincilik ✨ www.selyayincilik.com

Avrupa Romanı Üzerine On Bir Makale

Richard P. Blackmur
Çev. Müge Günay
İletişim Yayınları

Yeni Eleştiri akımının en önemli temsilcilerinden Richard P. Blackmur, *Avrupa Romanı Üzerine On Bir Makale* kitabıyla kanonik Avrupa romanlarını odağına alıyor ve bu metinler üzerinden yaptığı derinlikli tartışmalarla Avrupa romanının gelişim haritasını çıkarıyor. Tolstoy'un *Anna Karenina*'sından, Joyce'un *Ulysses*'ine; Flaubert'in *Madam Bovary*'sinden, Thomas Mann'ın *Büyük Dağı*'na ve oradan Dostoyevski'ye dek uzanan güçlü bir malzemeye yola çıkan Blackmur, farklı romanlarla farklı "tecürbe" etme biçimlerini tahlil ediyor. Masumiyet ve tecrübe, iyi ve kötü, düzen ve kaos gibi kadim ikili zıtlıkları kullanan yazar, insanı ve deneyimlerini odağına aldığı kitapta bir değerler karşılaştırması da sunuyor. Kitapların hem yazıldıkları dönemin ahlak anlayışlarını hem düşünme ve tecrübe etme biçimlerini mukayeseli bir şekilde sunuyor yazar ve bu sayede zihinsel farklılıklar-edebe

üretim ilişkisi tarihsel süreci içinde değerlendirilmiş oluyor.

Avrupa romanındaki kaotik itkiyle baş etmenin bir yolu olarak insan tecrübesinin parodisini yapmayı bir çare olarak görüyor yazar ve "hayatla sanat arasındaki boşluğu doldurma" hedefini de bu parodiye yaslanarak gerçekleştiriyor. Bir diğeriyle mutlak şekilde ilişki içinde olan bu ikili zıtlıklar, sınırları muğlaklaştırıyor ve tecrübenin müphem sahasını genişletmeyi de mümkün kılıyor. Birbirleriyle her an yer değiştiren zıt duygular, edebi araçlar vasıta kılınarak insan tecrübesinin sınırsızlığını yansıtıyor. Yazar, Ortega y Gasset'in "roman bize yeni ruhsallıklar sağlar" tespitiyle çıktığı yolda, okurlarına her biri bir diğerinden farklı özgün ruh durumları sunmayı hedefliyor. Okur da Avrupa romanı odağında bambaşka ruh hallerinin, farklı şartlar ve zihinlerle insan tecrübesini ne şekilde çeşitlendirebileceğine ilişkin bir çoğullukla karşı karşıya kalıyor.

Bellek Yanılıgısı
Julia Shaw
Çev. Funda Sezer
Say Kitap

Psikolog Julia Shaw, belleğin sınırlarına ilişkin kapıldığımız yanlışları hayret verici bir şekilde çıkarıyor karşımıza. Belki de o her şeyinden emin olarak anlattığımız anılarımız, yaşadığımız mutlak surette emin olduğumuz hatıralarımız zihnimizin birer oyunudur. Belleğimiz belki de güçlü bir kaleme sahiptir ve varlığından şüphe duymadığımız o an'lar, belleğimizden çıkan birer kurmacadan ibarettir. Shaw, hiçbir zaman tam anlamıyla "yaşanmış" ve "yaratılmış" olan arasında mutlak bir eminliğe sahip olamayacağımızı iddiasında. Yaşanan şeylerin bir başkasına aktarım sürecinde uğradığı değişim, o anının gerçekliğini bozar. Ve biz hangi geçmişin bizim tarafımızdan yaratıldığını ve hangisinin ise bizzat yaşadığını ayırt edemeyecek kadar belleğin oyunlarına kapılırız kendimizi.

Ölüm ve Felsefe
Jeff Malpas, Robert C. Solomon
Çev. Nur Küçük
İthaki Yayınları

Felsefenin en kadim ve doğurgan meseleleri ölüm ve hiçbir alanında tartışılmazdır. İnsan zihni, yaşamın önemini idrak etmek ve nihai an-ölüm çatığı zamana dek yaşama bir anlam verebilmek için sürekli ölüm ve hiçbir fikri arasında gidip gelmektedir. Doyumlu insan hayatına ulaşmanın ve son kertede yaşanan hayata dair bir tatminin mümkün olmasının yolu ölüme kurulan bu doğurgan ilişkide yatmaktadır. Ölümün doğasıyla ironik bir şekilde ilişkilenen bu süreç, varoluşun üzerinde bu fikirle yeni baştan düşünmenin de kapısı aralar. Malpas ve Solomon, ölüme hayat verdikleri kitaplarında ölüm hakkında dört başlıku mercek altına alyorlar.

Akışta: İnternet Çağında Sanat / Boris Groys / Çev. Ebru Kılıç / Koç Üniversitesi Yayınları

olduğu ve sanatın yitip giden hâlesinin pratik üretimle ikâme edildiği bu çağın çelişkileri ünlü sanat kuramcısı Boris Gray tarafından masaya yatırılıyor.

Boris Groys, 20. yüzyıl sanat anlayışının nesnel gerçekçiliği vurgulamakla ve estetik üretim icra etmekten öte pratiksel üretimle meşgul olduğu iddiasında. Bu tutum ise, anı dondurup muhafaza etme ilkesiyle yola çıkan müze kurumlarıyla açık bir şekilde çelişki ihtiva etmekte. Sanatsal üretimin biricikliğinin yitip gittiği, "orijinal" üretimin bizzat sanatı kendisiyle özdeşleştirildiği, sanatı temsil edenle emeyen arasındaki kriterlerin yerle bir

Edebiyat, Popüler Kültür ve Toplum
Leo Löwenthal
Çev. Beybin Kejanlıoğlu
Metis Yayınları

Leo Löwenthal, Batı merkezli çalışmalarında medya, kitle iletişim araçları ve edebiyatın paralel gelişimi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınır. Yazarın Descartes'tan başlatılmış harita günümüze dek uzanıyor ve bu periyotta edebî sanatlarla yaklaşımın ne şekilde dönüşüme uğradığı mesele ediniyor. Değişimin toplumsal etkilerine ve dinamiklere bağlı okunduğu kitapta, edebiyatın bir tüketim unsuruna dönüşümü üzerine de hararetli bir tartışma yürütülüyor. Günümüz tüketim pratikleriyle edebî üretim karşısında geliştirilen toplumsal tepkilerin benzer özellikler taşıdığını öne süren Löwenthal, "popülerite"nin edebî sahadaki payesinin de bu sayede yükselişe geçtiği fikrinde. Bilhassa radyo ve televizyon gibi kitle

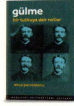
iletişim aracının gündelik hayata dâhil olmasıyla birlikte, yüksek sanatı temsil eden edebiyatın hızla nasıl metaya dönüştüğünü, kültürel unsurların toplumsal hayatla kurduğu dinamik ilişkiyle ele alınıyor ve edebî üretim biçimlerinin toplumsal ahlâkla kurduğu örtük ilişki de gün yüzüne çıkarılıyor. Toplumsal ahlâkın tüketim ilişkileri üzerinden kendini ele verdiğini savunan yazar, edebî üretimin de bu ahlâki standartlarla beraber yeniden şekillendiği fikrinde.

Ritimanaliz
Henri Lefebvre
Çev. Ayşe Lucie
Batur
Sel Yayıncılık

Henri Lefebvre'nin ölümünden sonra yayımlanan çalışması *Ritimanaliz*, sosyal bilimlere "ritim" kavramı üzerinden çözüm odaklı bir metodoloji önerisinde bulunuyor. Gündelik hayatın tekrar ilkesine dayalı ritüellerini odağına alan Lefebvre, tekrarın anatomisine eğiliyor. Lefebvre'ye göre sesler, müzik, hatta gürültü ve zaman, insanın bedensel hareketleri, yeme-içme-eğlenme ritüelleri tekrara dayalı bir algoritmaya sahiptir ve elde edilecek verilerle gündelik pratiklerin temelinde yatan toplumsal gerçekliği ortaya çıkarmak mümkün olacaktır. Doğa ve insan icadı kültür arasında bir paralellik vardır. İkisi arasındaki matematiksel ilişkinin kodları çözümlendiğinde, sözelimi insan bedenindeki problemlerle benzerlik gösteren şehirleşme problemlerine ilişkin öngörülü bir analiz yapmak da mümkün olacaktır.

**Gülme: Bir Tutkuya
Dair Notlar**
Anca Parvulescu
Çev. Mehmet
Doğan
Boğaziçi Üniv. Yay.

Neye gülmündüğünün değil, neden gülmündüğünün peşine düşüyor Anca Parvulescu. Mutluluğun, eğlencenin ve başka duyguların birer emaresi olmanın ötesinde tek başına bir duygu ve tutku olarak tanımlıyor gülmeyi. Diğer duyguların sonucu olan bir tepkinin ötesine taşıdığı bu eylemi sosyolojik bağlamından ayırmayan yazar, en küçük kültürel bileşenin dahi gülme üzerinde nasıl bir etkisi olduğuna ilişkin bir izlek sunmaya çalışıyor. Sözelimi makbul ve edebî bir gülmenin normlarla ne şekilde estete edildiğini, şuh bir kahkahanısına bu normlara yönelik nasıl örtük bir isyan olabildiğini kültürel ve sosyolojik zeminden sapmadan çözümlüyor. Bu çözümleme, yirminci yüzyılın gülen çehresini kültürel ve toplumsal bir arşive dönüştürüyor. İnsanın ayırt edici vasıflarından birisi olan gülmek üzerine düşündürücü notlarla...

**Efsaneler Kenti
İstanbul**
Refik Durbaş
Hep Kitap

Yaşı olmayan bir kitap *Efsaneler Kenti İstanbul*. Kimi zaman bir masalı çağrıştıran kitap, bir anda tarihsel bir belgeye dönüşüyor. Okur, daima dikkatini ve heyecanını koruyacağı bir rotada İstanbul sokaklarını ve o sokakların efsunlu hikâyelerini keşfe çıkıyor. Hergün yanından hızla geçilen sokaklar ve çarşılar olağanüstü hikâyelerin biricik mekânlarına dönüşüyor.

**Yanlış Tercihler
Mahallesi**
Mario Levi
Everest Yayıncılık

Mario Levi, son romanında tercihleri kişileştiriyor ve kurduğu mahallede her bir tercih birer karakter olarak okurun karşısına çıkıyor. Eserek Adalet, Bruno Lena, Aksak Aziz'e yaptıkları yanlış tercihleri, döndükleri kritik yolları ve onları var eden hikâyeleri ve yüzleşmekten korktukları ne varsa bu mahallede saklıyor.

Hayat Olduğu Gibi
Krikor Zohrab
Çev. Kudret
Emiroğlu
Aras Yayıncılık

Edebiyatçı, hukukçu ve siyasetçi kimliğiyle tanınan Krikor Zohrab, *Hayat Olduğu Gibi* isimli öykü kitabıyla Osmanlı'daki toplumsal hayatı ayrıntıları kaçırmadan resmediyor. Toplumdaki cinsiyet rollerinden, azınlıklarla kurulan ilişkilerden önemli kareler sunan Zohrab'ın bu değerli öykü kitabı Ermenice aslından günümüz Türkçesine ilk defa çevrildi.

YÜREĞİNE BOYUN EĞME!

Mustafa Özel

Medeniyet, kalbi beyne bağlama sanatı olarak Melville'in yüreğini dağlıyor olmalıydı ki, son kahramanı Billy Budd, Rousseau'nun soylu vahşisini andırıyor: Köylü ve toy. Onu dar ağacına gönderen Kaptan Vere ise, Burke'ün medenî yurttaşdır: Akılcı ve kentsoylu. Biri tabiata iman ediyor, diğeri devlete. Biri yüreğinin sesine güveniyor, ondan başka ses tanımıyor. Diğeri aklın buyurgan komutlarından başka bir ses işitmiyor, işitmek de istemiyor. Kaptana göre, yüreğine boyun eğmemelidir asker! "Yürek, erkeğin içine konulmuş bir kadındır." Zor da olsa, safdışı bırakılmalıdır. Vicdana da boyun eğmemeli; kişisel vicdan, resmen uymak zorunda olduğumuz "askeri yönetmeliklerde belirtilmiş yüce imparatorluk vicdanı" önünde dize gelmelidir.

Billy'nin cinayet işlemeyi amaçlayabileceğine asla inanmayan Kaptan, bu iyi niyet halinin onu "son hüküm gününde Yüce Makam karşısında beraat ettirebileceğini" de kabul ediyor. Fakat kendisi, şimdi burada, ortaya çıkan tehlikeli durumu "İsyan Kanunu hükümleri uyarınca" yönetmeye memurdur. "Savaş her şeyin ancak cephesine, dış görünüşüne bakar. Savaş ortamının ürettiği İsyan Kanunu da tıpkı babasına benzer. Budd'ın kastlı ya da kasıtsız olması burada konu dışıdır." Nizam-ı devlet, her türlü kişisel hakkın üstünde ve ötesindedir elbet.

Romanı okurken, yazım sürecinde yetmişini geride bırakan Melville'in ihtiyar yüreğinin bu metni yazmaya nasıl dayandığını merak ediyordum. Şair, imdadına yetişi:

Şimdi kelimeler dağların süküneti gibi iniyordu: "Tanrı ekmek gibi bölündü. Biz de parçalarıyız." Ve masasına oturup bir hikâye yazdı:

"Bu kayalık Cennettir. Batır gemini burda."

(W. H. Auden, "Melville" başlıklı şiirinden.)

Özgürlükçü Amerikan demokrasisini iktidar kayasına bindirmişken, gençlik yüreğinin asla ihanet etmeyen kurgu ustamızın, kurgusundaki jüri üyelerinden farklı davranması beklenirdi. Hepsi de 'ehl-i

irfan ve'l-vicdan' olan jüri üyeleri, devletçi akılcılığa içten isyan etseler de, dıştan sesleri kısıktı. Cezayı hafifletmeyi öneren bir jüri üyesine, Kaptan'ın cevabı sert ve tavizsizdi: "Böyle bir merhamet ve müsamahanın sonuçlarını düşünün. Tayfa altıncı his sahibidir. Onlar böyle yumuşak bir tepkiyi nasıl karşılar? Katı bir disiplinle yıllarca yoğurulmuş olan bu adamlar bunu kavrayamazlar. Bu suçta ne ceza verildiğini onlar bilir. Ya bu ceza verilmezse? Niçin bu cezanın verilmediğini kendi kendilerine sorup duracaklardır. Yıldığımızı, onlardan gözümüzün korktuğunu sanacaklardır. Zorunlu bir disiplin için ne kadar baltalayıcıdır bu." Her şey ortada: Mesele Billy'nin haklı olup olmaması değil; ona hakkını vermenin yol açabileceği (açacağı değil, *açabileceği!*) toplumsal sorundur. En küçük bir isyan ihtimali bile, rasyonel/devletçi akla kişi hakkını tepelemeyi haklı göstermektedir. Hem de çabucak tepelemeyi, vakit kaybetmeden. Olayın meydana gelişi, jürinin toplanması, yargılama süreci ve idam kararı dört saat içinde gerçekleşir. Sanki koyu bir sis içinde ilerlemektedirler: "Sis ne kadar yoğunsa, vapur için tehlike o derece büyüktür; buna rağmen, çarpışmak pahasına da olsa, makinaya hız verilir."

Rasyonel aklın kalbi yok zannetmeyin! Kaptanımız, "kanun ve ödev bilincinin dürtüleriyle" kesin bir yönde ısrarla ilerlerken, aslında yüreği kanamaktadır: "Arkadaşlar, rica ederim beni yanlış anlamayın. Bu bahtsız çocukla ilgili duygularım sizinkilerden farklı değil. Öyle sanıyorum ki, bu çocuk yüreklerimizin hâlini yakından bilse, omuzlarında askeri kaçınılmazlıkların ağır baskısını bizimle birlikte duyacak, bizi anlayacaktır. Onun böyle yüksek ve cömert bir yaradılışa sahip olduğuna inanıyorum." Melville, romanına *gerçeklik* duygusu vermek için, işin başında Thomas Paine, Burke, hatta Voltaire, Diderot gibi isimleri anar. Fakat nedense Rousseau'dan hiç söz etmez. Oysa, ancak onun soylu vahşisi "böyle yüksek ve cömert bir yaradılışa" sahip olabilirdi. Geminde geçen olayların ve Billy'yi yargılayan adamların kafa ve ruh durumunun "*Somers* adlı ABD savaş yelkenlisi komutanının 1842 yılında içinde bulunduğu

güç durumu" andırdığını belirtir ve ekler: "Burada yorumusuz aktarılan, tarihin kendisidir."

Billy Budd, medeniyetin tabiatı, akıl ve disiplinin yürek ve merhameti teslim aldığı mahkemece suçlu bulunduktan sonra, sabah vardiyasının ilk saatlerinde seren cudasında asılmaya mahkûm edildi. "Kararı tutukluyla bildirme işini Kaptan Vere kendi üzerine aldı. Acaba ne konuştular? Kaptan ona kendisini bu karara zorlayan nedenleri açıklamış, o da bunu soğukkanlılıkla karşılamış olabilir. Kaptanın onu sırdaşı yerine koyarak her şeyi açıklaması delikanlıyı sevindirmiş bile olabilir." Siz de öyle mi düşünüyorsunuz? Kendisini haksız yere idam sehпасına gönderen bir adama, Levent Oğlan gülümsemiş olabilir mi? Melville'in anlatısı, ilkel toplumları inceleyen antropologlarca nasıl karşılandı acaba? Her halükârda, alicenâp barbarın içinden geçenleri onun kadar ustalıkla "okumuş" olamazlar. Medenin ıstırabını da: "Kaptanlık ödevlerine sofuca bağlı, kendini ödevlerine adanmış bir adam olan kaptan, belki yumuşayarak, kalıplaşmış insanlığımızda dokunulmamış ilkellik bağlarından bize artakalanlara dönmüş ve sonunda belki, İbrahim Peygamberin genç İshak'ı Tanrı buyruğuna uyarak kurban etmek üzereyken kucakladığı gibi, Billy'yi yürekte kucaklamış olabilir. Ama bilemiyoruz, buradaki kutsal emanet sir olarak kalıyor. Her nerede ve nasıl olursa olsun, yüce Doğa'nın en seçkin soyundan iki kişi burada anlatılmaya çalışılanlara az çok benzer koşullar altında kucaklaştıkları zaman, serseri dünyanın adından bundan haberi oluyor."

Görevini yapmakta olduğundan asla şüphe duymayan Kaptan'ın yüreği büyük bir acı içindedir. "Kamaradan ayrıldığı sırada onu gören yüzbaşı, yüzünde öylesine bir acı okudu ki, bu ona bir sırrın açığa vuruluşu gibi geldi. Mahkûmiyet kararında en büyük rolü oynamış olan kişi, mahkûmun kendisinden daha fazla acı çekiyordu... Billy ise artık acı duymuyordu. Ruhü cömert, yüreği tertemiz bir gencin bazı insanlarda vücut bulan şeytanlığın ta kendisiyle ilk karşılaşmasından duyduğu acının şiddeti artık geçmişti. Kaptan Vere ile yaptığı özel görüşmenin olumlu etkisi, yüreğindeki yarayı iyileştirmiş gibiydi." Gemi papazı da onu görmeye geldi ama, Billy'nin kendisini görmediğini fark ederek yavaşça çekildi. "Ödeneğini savaşlara borçlu olmasına rağmen İsa Mesih'in elçisi diye bilinen bu adam bile, belki karşısından gördüğü derin huzuru arttıracak herhangi bir teselli vermekten aciz olduğunu sezmişti." Doğallığın, medenî dine karşı zaferidir bu. İlkel insan için ölüm de hayat gibi bir oyun iken; dindar bile olsa, medenî insanı ölüm korkusu sarar.

Billy, ölümün yakın olduğunu kesin olarak anlıyordu. Fakat sanki çocuklarla cenaze oyunu oynayacağı havası içindeydi. "Elbette Billy çocuklar gibi, ölümün ne demek olduğunu kavrayamayacak durumda değildi. Ama o, sapına kadar barbar olduğundan, ölümden duyulan akılmaz korkuyu tanı mıyordu. Bu akılmaz ölüm korkusuna, el değmemiş Doğa'ya her bakımdan daha yakın olan sözüm ona barbar topluluklarda değil de, daha çok yüksek uygarlık düzeyine ulaşılmış toplumlarda rastlanır." Papaz aslında iyi ve seviyeli bir bilgindi. Billy, ne onun aktarmaya çalıştığı ölüm fikrini anlıyordu, ne de İsa Mesih ve selamet düşüncesini. Söylenenleri nezaketle dinliyor ama kavrayamıyordu. "Papaz, Tanrı huzurunda masumluğun dinden daha değerli olduğuna inandığından, istemeyerek de olsa çekilip gitmeye karar verdi. Fakat Billy'ye doğru eğildi ve askeri kanun nazarında bir hain olan yerdeki soydaşını yanağından öptü." Romanın iki ana kahramanı Billy ile Kaptan Vere olsa da, benim için romanın

en çarpıcı sahnesi budur. Belki de dindarlığımla modernliğin arasında bir türlü ahenk kuramadığım için, bu sahne böylesine etkiliyor beni. İnanmakla inanmamak arasında bocalayan Melville, papazın paradoksal varlığını açıklarken de mükemmeldir: “Bir askerî papaz, savaş tanrısı Mars’ın hizmetinde çalışan Barış Prensi’nin elçilerinden biridir. Bu yüzden varlığı, kutsal Noel sofrası üzerine konmuş bir misket tüfeğinin varlığı kadar yakışıksızdır. *Peki, bu adam neden buradadır?* Buradadır, çünkü dolaylı yollardan da olsa, geçerli esasların onayladığı amaçlara hizmet eder; çünkü kaba kuvvetten başka her şeyin kısa yoldan iptal olduğu bir dünyaya *dinin tasvibini* sunar.” Papaz iyi, ama papazlık berbat. İylilik prangalı, kötülük serâzat. Müesses din, dindar insan için ne büyük tezat!

Girift ve yanlıştı bunların hepsi, basitti hakikat.

Kötülük şaşaalı değil insancadır fakat

Yatağımızı paylaşır, yemek yer masamızda

Ve İylilik dolaşır her gün aramızda

Konuk odasında bir hatalar yumağı içinde bile;

Billy gibi bir adı vardır, mükemmeldir nerdeyse

Süs kabilinden kekeler, neyse

Ve İylilikle Kötülük

Her karşılaştıklarında aynı şey olmak zorundadır;

Biri kavgaya girmeli ve başarmalıdır

Ama ikisi de yok edilir

Gözlerimizin önünde.

(Auden, aynı şiiirden.)

İpe çekilme anından hemen önce Billy’nin ağzından hiç takılmadan çıkan son sözler, “Yaşasın Kaptan Vere!” oldu. “Sanki konuştuğu daldan havalanmak üzereyken öten güzel bir kuşun sesiyle söylenen bu beklenmedik heceler” olağanüstü etkili oldu. “En ufak bir zorlama olmadan, sanki koca geminin ahalisi aynı elektrik akımına tutulmuş gibi, güverteden ve üstteki serenlerden tek bir ses yükseldi: “Yaşasın Kaptan Vere!” Vefalı tayfanın gözü hep Billy’nin üzerindeydi, yüreklerinde yatan da yalnız oydu. Tayfa bu (tehlikeli!) hâldeyken, olayı dış dünyaya aktaran medya organı gerekli tedbiri almalydı, değil mi? *Donanma Bülteni*’nde birkaç hafta sonra şu haber yayınlandı: “Majesteleri Kırıl’ın gemisi Indomitabl’e da üzücü bir olay cereyan etmiştir. Tayfanın bir kesiminde gizli bir tertip hazırlığının başladığını ve hareketin elebaşısının William Budd adında biri olduğunu meydana çıkaran borda emniyet amiri John Claggart,

gemi komutanı huzurunda adamı hesap vermeye zorladığı sırada, Budd tarafından ansızın kalbinden bıçaklanarak alçakça öldürülmüştür. Suikastçı aslen İngiliz olmayıp günün olağanüstü zorunlulukları karşısında İngiliz donanmasına kabul edilen ve İngiliz takma adıyla dolaşan çok sayıda dışarıklıdan biridir. Maktul, sorumluluklar yüklenen, zahmetli, ama nankör görevine kuvvetli vatanseverlik duygularıyla bağlıydı. [...] Suçlu sonunda cezasını çekti. Cezanın derhal infazında isabet olduğu anlaşılıyor. Şimdi artık Majestelerinin gemisi Indomitabl’e’nin güvertesinde hiçbir karışıklık beklenmemektedir.”

Haksız yere asılan meleğin “medya” tarafından nasıl ötekileştirildiğini görüyorsunuz değil mi: Romanın başında Billy’nin soylu bir İngiliz olduğuna şüphe olmadığı, buna karşılık soyu soppu belirsiz Claggart’ın “belki İngiliz” olabileceği ifade edilmişken; donanma bülteni Billy’yi “aslen İngiliz olmayan, dışarıklı biri” diye etiketlemekte ve haksız cezanın acilen infazından asıl beklenen şeyin ne olduğunu fâş etmektedir: “Majestelerinin gemisi Indomitabl’e’nin güvertesinde hiçbir karışıklık olmaması!” Devlet, kendini garantiye alırken; millet, masum kurbanı azizleştirmekte gecikmiyordu: “Tayfalar, Billy’nin ipe çekildiği serene mim koydular. Onun bir kıymığı Kutsal Haç’ın bir parçası kadar değerliydı.” Bir var-dıya arkadaş ise, “katran kokan elleriyle” Billy’ye birkaç dize yazdı:

Ah Sayın Peder, ne kadar da iyisin

Issız köşemde diz çöker dua edersin

Billy Budd gibilerine değer mi dersin?

Bak, şaşırmış yolunu lombardan sızan ay

Trampete vurunca sayıları bir bir say

Çak urgana baltayı, gök kubbeye kay.

Dostlar bana söz verdi yeni kefen dikmeğe

Yanakların gül pembe, levent gider ölmeğe.

Kitabı kapatıyorum. Yan odadan Leonard Cohen’in içli sesi geliyor:

Zarların bileli olduğunu

Herkes biliyor

Parmakların üçkâğıt yaptığını

Savaşın bittiğini herkes biliyor

İyilerin savaşı kaybettiğini

Zaten savaştan da bileli olduğunu

Yoksulun yoksul kaldığını, zengin’in zengin

Böyle gelmiş böyle gidiyor

Herkes biliyor. ■

BİR DÜŞÜN
DÜŞÜŞÜ

Yedi adet distopik düşün koleksiyonundan mürekkep olan *İçsavaşdıyari Feci Düşüşte* mutlu hayat sihrinin bozulması neticesinde, duygusal çözülme sarmalında absürt badirelerin hisşına uğrayanların, kaybedenler olimpiyatlarında şampiyon olanların, feleğin çemberinde sıkışanların, günah ve suçla itilenlerin, kendi içinde yıkıma uğrayanların, umutları kaybolanların öykülerinin acı-tatlı bir mizah ile hicvi ve sür-gerçek anlatımıdır.

Kurt Vonneguh, hikâyelerin analitik yapısını iki boyutlu bir koordinat sistemi ile formüle eder; dikey eksenin üst tarafına iyi talihi, alt kısmına makûs bahtı, yatay eksenin sıfır noktasına hikâyenin başlangıcı ve aynı eksen boyunca gelişme ve sonucunu yerleştirir. Eğer kahramanımız negatif kısımda yani talih-süreç ekseninde sağ alt kısma düşerse mutlu son isteyen okuyucu için rahatsız edici gerçekler baş gösterir. Absürt hikâyelerde hiçbir kahraman hedefi on ikiden vuramaz, feleğin tekerine çomak sokamaz, şeytanın bacağına kıramaz. Bu tarz kurguda karakterler ve karakterlerin davranışları yargılanmaz, sorgulanmaz, eleştirilmez; sadece kahramanların başarısız görevleri, şursuz tecrübeleri ve saçma hayalleri kalır okuyucuya.

Bugünün örtülü ve saklı hastalıklarını gözler önüne sermek için gelecekte yazan George Saunders,

ekonomik adaletsizlik, hırsızlık, yolsuzluk, yoksulluk, işsizlik, çevresel tahribat, kadim kadın-erkek ilişkileri, suçlar, günahkâr dürtüler, kalababıklar içinde yalnızlıklar gibi günümüzdeki kasvetli terimleri kendi atölyesinde işliyor. Jeofizik mühendisi olan Saunders, farklı yazınsal altyapısı ile ilgili olarak da ilginç bir benzetmede bulunuyor; orijinal kurgu dünyasının, bu "tuhaf" formasyonunun bir sonucu olduğunu, yaptığı işin ise defolu ve kusurlu aletleri olan bir kaynakçının elbise dikmesi ile benzer bir işlem olduğunu söylüyor. Gelecek geçmiştir, gelişim çürümeye ve bozulmaya kaçınılmaz olarak beraberinde getirmiştir, düşler kabusa tahvil etmiştir, steril düşünceler patolojik niyetlere dönüşmüştür distopyalarında. Hicvi ve alt şubesi kara mizahla birlikte ortak paydada birleşen nihilist düşüncelerin yarattığı kasvetli atmosferik basınçla; yokluk, yoksulluk, amaçsızlık, anlamsızlık, zillet, mağlubiyyet, belirsizlik gibi duygular Saunders'in hikâyeye bileşiminin elementleridir.

Kitaba ismini veren ilk hikâyedeki "İçsavaşdıyari", Amerika'nın 1861-1865 yılları arasındaki iç savaş dönem yaşantısını tekrardan sahneye tenisler. Tarihin akışını paraya çevirmeye çalışırken, çeteler tarafından sabote edilmesine karşılık kontrolsüz misilleme ile başlayan şiddete, teröre ve kanun-suzluğa; hayaletlerin, sanırların ve intikamın eşlik etmesi ile "prototip" bir uygarlığın Amerikan rüyasından uyandırılmasının mizahi anlatımıdır. İkinci bölümde, son satıra kadar ismini öğrenemediğimiz "Isabelle" karakterinin beklenmedik bir akıbet ile biten travmatik öyküsü yer almaktadır. Bir sonraki

hikâyeye de ise yapay İspanyol alabalığı deresindeki dalgayapar ile kaza sonucu ezilmesi sonrasında "Bay Vicdan Azabı"nın dibe batışı anlatılmaktadır. "180 Kiloluk Genel" müdürde ise, obezitenin ikili ilişkilerdeki tahrip edici gücüne, iç güzelliğinden çok, modern dünyada çekiciliğin kilit noktası haline gelmiş cismi kütlelin ve fiziksel suretin belirleyici rolüne, kalp ve hayal kırıklıkları ile dem vurulmaktadır. Altıncı kısa hikâyede, geçmişte yaşadığı güzel günlerden başka elinde bir şey kalmayan, yozlaşmış toplum tarafından unutulmuş ve artık sadece ölümü bekleyen 92 yaşındaki Mary'nin, benmerkezi jenerasyondaki konumu depresif motiflerle işlenmiştir. Kitabın son bölümündeki novella da ise, ekolojik yıkım sonucu genetikleri bozulan milyonlarca kusurlunun izole edilen, hapsedilen, köleleştirilen, ötekileştirilen hayatlarını Orwell'in *Hayvan Çiftliği*'nin kapitalist bir versiyonu şeklinde sunulmaktadır.

Time dergisinin meşhur "Dünyadaki en etkili 100 kişi" listesinde kabul edilen Saunders'in etki ölçüğünü bugünün dinamikleri ile ölçmek zor ancak absürt hikâyeler denince akla gelen Kafka'nın *Dönüşüm*'ü, Albert Camus'nün *Yabancı*'sı, Beckett'in *Godot'yu Beklerken*'i, Kurt Vonnegut'un *Otomatik Pıryanı*'sı listesinde *İçsavaşdıyari Feci Düşüşte*'nin de yer alacağı en azından öngörülebilir. ■

İçsavaşdıyari Feci Düşüşte
George Saunders
Delidolu

AZÂD ZİYA EREN için KURŞUNKALEM PORTRÉ DENEMESİ

Enis Batur

Mahmut Makal, *Bizim Köy*'ün parçalarını *Varlık* dergisine 1948'de göndermiş, kitabın ilk basımını 1950'de gerçekleştirmiş Yaşar Nabi Nayır. *Bizim Köy*'ün yarattığı etkiyi bugünden bakarak ölçmek de, yerine koymak da kolay değil: Öylesine güçlü bir parça tesirli bomba etkisi doğurmuş ki, dönemin cumhurbaşkanı Celâl Bayar genç yazarı Çankaya Köşkü'ne davet etmiş; peş peşe dünya dillerine çevrilme serüveni gelmiş arkadaşan, Fransa'da örneğin Plon Yayınevinin şanlı dizisi Terre Humaine'den çıkmış.

Fotoğraf, çok genç Mahmut Makal ile babası, Köy Enstitüsü'nde okumak üzere doğduğu köyden ayrılmak üzereyken çekilmiş. II. Dünya Savaşı'nın bittiği yıl, savaşa katılmamış olsa da dönemi büzümek zorunda kalarak geçirmiş bir ülkenin en yoksul köylerinden birinden, onu tam nereye götürceğini kestirmesinin olanaksız olduğu belirsiz geleceğe ilk adımını atmaya hazır bu çocuk-genç, çok geçmeden kâğıda kaleme sarılarak benzersiz yapıtını verecek.

Bizim Köy'ün benzersizliği bir ölçüde Makal'ın yaklaşımının ve yazınsal üslubunun özgünlüğüne bağlanabilir; ondan çok öncülük konumuna bağlı olarak değerlendirilirse daha bir yerinde olur. Şüphesiz Osmanlı döneminde güçlü bir halk edebiyatı hamzası vardı; gene de, özellikle *yazılı* edebiyat payitaht çıkışlıydı. Modernleşme ya da Batılaşma adı verilen imparatorluğun son dönemi ile Cumhuriyet döneminde de İstanbul edebiyatın merkezinde kaldı. Yakup Kadri'sinden Reşat Nuri'sine, Refik Halit'ine Anadolu'ya *bakış* İstanbul pencerelerindendi. *Bizim Köy* ilk kez Anadolu geçreğine *içeriden* eğilen yapıt olma özelliğini taşımış, peşi sıra, Köy Enstitüsü çıkışlı yazarlarla "köy edebiyatı"nın gerçekçi kanadı boy atmıştı: Fakir Baykurt'un, Başaran'ın, Talip Apaydın'ın, daha nicesinin ürünlerinin doğuşunda Makal'ın yarattığı dalgalanım payı büyüktü. Onları, olağanüstü bir modern epope yaratmayı başaran Yaşar Kemal, Marquez'in büyümlü gerçekliğine yakın bir çizgiyi görkemli Ötegece hikâyeleriyle işleyen Tahsin Yücel, Ferit Edgü'nün Güney Doğu Anadolu yaşamından süzülmesi etkileyici ikiz romanları *Kimse ve O (Hakkârî'de Bir Mevsim)*, II. Yeni şiir hareketinin Anadolu çıkışlı şairleriyle Cahit Külebi-Hâlet Akın odaklı bir serüvenin güçlü örnekleri izlemişti: Metropol sultasını kıran bir Anadolu yenidendoğuşu.

Bizim Köy'den yarım yüzyıl sonra Azâd Ziya Eren ile yollarımız keşişti. Güney Doğu Anadolu'nun bugün olduğu gibi o gün de kırılmamış "makus talihi"nin tekrarlandığı uç noktalarından birinde köy öğretmenliği yapıyordu. Bölgenin insanıydı, ama Mahmut Makal gibi çok yoksul bir kesimden, eğitimden yoksun bir aileden gelmiyordu Azâd: Hem ciddi bir kültürel-sanatsal donanımı vardı, hem de yazdığı şiirlerden ve denemelerden hâmen farkedildiği gibi, üslûbu ve gustosuyla yüksek bir modernist hızaı hedef seçmişti.

Sır sayılmaz: Azâd Ziya Eren'i *Sakızköy Güncesi*'ne doğru kıskırttırm o dönemde. *Bizim Köy*'den onca yıl sonra "bizim köy"ün bir türlü değiştirilemeyen yazgısını gene *içeriden*, Anadolu'nun en yoksul köylerinden birinden, sıradışı bir dille seslendirmeyi başardı: "Örtmen"i olduğu çocukların fotoğrafları, Makal'ın babasıyla çekilmiş fotoğrafının yanına ilişkiler: Mahzun, acılı albüm.

Sakızköy Güncesi, *içeriden* ama dışarıdan, sımsıkı bir belgesel metin, can yakıcı bir tanıklık getirdi. Kendi payıma, duraksamadan Yaşar Kemal'in güçlü röportajlarının hizasına koyuyorum o kitabı. Terimin varolduğunu sanmıyorum, bir *smart camera* gibi dolaşır köyün ortasında, diplerinde Azâd'ın kalemi, çektiği filmin her bir karesi gözü yakıyor. Çocukların yüzünden Mahler'in şarkılarını dinliyoruz.

Ama, unutmamak gerekir: Azâd Ziya Eren'i bu kitaba sıkıstırmak doğru olmaz. Tam tersine, gücü ve önemi ne olursa olsun, *Sakızköy Güncesi* yazarının güzergâhında ayrıksı bir sapak olmuş, öyle kalmıştır. Merkezindeyse, şiirlerinin asal çizgiyi temsil ettiği söylenmeli: Çok katmanlı, yer yer ezoterik boyutlar arzeden, oldukça yoğun, koyu bir yazı. Denemelerinde de benzer özellikler göze çarpıyor Azâd'ın: Edebiyat, sanat, felsefe üzerine kurduğu her parça kurmakta olduğu bütünlüğü doğruluyor: Sanki büyük bir puzzle kutusunu dolduruyor yıldan yıla, usul usul tablo belirliyor önümüzde, bir kitabından ötekine. Azâd, bir kültürel coğrafyanın sınırlarına hapsedmedi kendini: Kozmopolit bir yazarı adamı.

Geçmişten, soykütük ağacının anakışilerini seçti. Bugünden soyutlanmadı. Ama asıl, usul açık bir yazarın için hazırladı. Orası bir sürgün beldesi değil, onun sınır tanımaz vatani. ■

ZAMYATIN'IN BİZ'İ: BİLİMKURGUNUN GÜCÜ

Sovyetler Birliği'nde yayınevlerini denetleyen bir parti uzantısı vardı: *Goskomizdat*. Henüz devrimin ilk günlerinden itibaren çalışmaya başlayan bu birimin, bazı kaynaklara göre, ilk yasakladığı kitabın ismi 'Biz', yazarı da Yevgeni Zamyatin isimli bir gemi mühendisiydi. 1921'de gelen bu sansür kararı, rejime karşı fikirleri değişmekte olan Zamyatin için şaşırtıcı olmamıştı fakat o yine de bu eserin yayınlanmasını istiyordu. 1924'te ilk baskısı İngilizce olarak New York'ta yapıldı. Daha sonra Fransızca ve Çekçe baskıları oldu.

Devrim öncesinde de yazarlık yapan ve yazının gücüne inanan Zamyatin, bir şekilde Rusça'da olması için çabaladı ve kendi elyazmalarını Prag'da bir yayıncıya ulaştırdı. El-yazmaları orada sürgünde bulunan bir Rus gazetesinde yayınlandı ve Sovyet topraklarına yasadışı yollar-dan sızdı. Bunun üzerine Stalin öfkelendi ve Zamyatin sosyal hayat-tan tecrit edildi. Maksim Gorki'nin araya girmesiyle, Zamyatin'in Pa-ris'e gönderilmesine karar verildi.

1937'de yoksulluk ve yalnızlık içinde ölecekti Zamyatin. Ancak kitabının serüveni yeni başlıyordu. 4 Ocak 1946'da Tribune gazetesinde George Orwell, Zamyatin'in *Biz*'i hakkında bir kritik yazmıştı. Ona göre Aldous Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya*'sı bu kitaptan etkilenmiş olmalıydı (Huxley, bunu hep

reddetti). Tıpkı oradaki gibi 'insanın durumu', yani illellik ve gelişmişlik, çizgiyi aşma durumları ve aşırılıklar, yönetim biçimiyle ilişkilendiriliyordu. Zamyatin, *Biz*'de milattan sonra 26. yüzyılda, dünya nüfusunun sadece yüzde 0,2'sinin kaldığı 200 yıl savaşlarının ardından kurulan ve adına TekDevlet denilen ülkeyi anlatıyordu. Burada, Velinimet denilen tek bir lider, 'ilkel doğa' ile arasında örülüm çam duvarlar ve matematik yasalarına iman vardı. İnsanlar, sayı verilerle isimlendirilmişti. Kitabın kahramanı D-503, Entegral dediği bir uzay gemisinin inşasında çalışıyor, bu arada I-330 isimli 'devrimci' bir kadına aşık oluyor ve Zamyatin'in hayalindeki topluluk bir devrimin eşiğine varıyordu.

Orwell'e göre kitabın Sovyet rejimi tarafından beğenilmeme sebebi şu diyalogda gizlidir:

D-503: Bu önerdiğinin bir devrim olduğunun farkında mısın?

I-330: Elbette, bir devrim. Neden olmasın?

D-503: Çünkü bir devrim olamaz. Bizim devrimimiz sonuncusuydu ve bir daha olamaz. Bunu herkes bilir.

I-330: Sevgilim, sen bir matematiğin. Söyle misin bana son sayı nedir?

D-503: Fakat bu absürt. Sayılar sonsuzdur. Son bir tane olamaz.

I-330: O hâlde neden bir son devrimden bahsediyorsun?

Ancak Orwell, kitabın yazıldığı tarihlere bakarak (Lenin yeni ölmüş, Stalin henüz diktatöre dönüşmemiş, rejim daha o kadar sıkı değildir) bu kitabın doğrudan Sovyet rejimini hedef almadığını, olsa olsa Sanayi Devrimi'nin nihai hâlini karşı-ütopya olarak resmettiğini

savunur. Şehir (kötü-yapay) ve taşra (iyi-doğal) ayrımı bile, Marksist eleştirinin devamıdır aslında.

Bu kritik yazısından yaklaşık üç yıl sonra Orwell, 1984'ü yayınlıyacaktır ve her iki kitabı da okuyanlar için *Biz*'in Orwell'deki etkisi gözle görülür niteliktedir. Zamyatin yalnızca onu değil, Kurt Vonnegut ve Ursula K. Le Guin gibi zekice metinler kaleme alan yazarları da etkilemiştir. Bazı yorumlara göre Rus yazarın üstünlüğü, matematik temelli bir sanayi toplumunun felsefi sonuçlarını doğru ele almasıdır. İnsanların 'makinalaşması' kavramını işleyen romanda, mutluluk ve özgürlüğün birbirinin düşmanı olduğu, bir insanın ancak tamamen 'bağlı' olduğu mutlak mutlul olabileceği işlenir. İnsanların yaşadığı her saniyenin hesaplanmış ve programlanmış olması, 'aklın zaferi' olarak görülür. Bu da Velinimet'in ve TekDevlet'in mutlak iktidarı ve toplumun mutlak eylemsizliğiyle sonuçlanacaktır.

Kitap, kazara da olsa, Stalin döneminin getireceği 'semantik baskıyı' da önceden görebilmiştir. Malevich gibi ressamların temsil ettiği geometrik soyut sanatın izleri de romanda görülebilir. Zamyatin'in *Biz*'i, 1988'de Orwell'in 1984'üyle birlikte ilk kez Sovyet Rusya'da basıldı. Bir yıl sonra da *Cesur Yeni Dünya*'nın yanında verildi. Rejim, ilk yıllarında sansür uyguladığı kitabı, uluslararası eşlenikleriyle birlikte, son yıllarında bir gurur kaynağı olarak algılamıştır. ■

Biz
Yevgeni Zamyatin
Çev. Fünus Tülek
Ayrıntı Yayınları

YAZI ODASI VE YAZMA UĞRAŞI

Philip Gourevitch'in derlediği, *The Paris Review* dergisi için çeşitli yazarlarla yapılmış söyleşilerle okuyucuya dünya edebiyatının sahne arkası gösterilmeye devam ediyor. Gündelik hayatların akışı içinde romanların, öykülerin içsel dokularının şekillenmesindeki en büyük etken olan yazarın kendi dünyasının kapsamlı sunuluyor okuyucuya. Yazarın dünyasını temsilen öne çıkarılan "yazı odası" ismiyle, bir hikâyenin ya da kitabın oluşumunu yapılandıracak hemen her şeyin yer bulduğu biraz kişisel bir alan kastediliyor.

Kitabın önsözünü kaleme alan Margaret Atwood'un vurguladığı üzere, yazarın yaratıcılık açısından kendi en iyi durumunu belirlemesi ihtiyacı vardır. Ya da yazar, kendi yaratıcılığı ile bağlantı kurmasını kolaylaştıracak, onun için köprü vazifesi görecek bazı ayrıntılara gereksinim duyar. Bu, yazarın ruh haline etki edecek bir mekânsal tasarımı da ilgilidir ister istemez. Yazarların bazısının tercih ettikleri bu ihtiyaca cevap verecek türden bir odadır söz konusu olan. -Virginia Woolf'u anımsatarak "Kendine Ait Bir Oda" da diyebiliriz buna.- Yazar için bu mekân, her şeyden ziyade kendini olağanlığın akışından soyutlamak ve adeta bir boyut değiştirmeye yazdığı kurmaca metnin olay örgüsü içinde yer alabilmek amacıyla hizmet eder. Belki bununla bağlantılı olarak her

yazarın odasının ayrı bir dünya demek olduğu da söylenebilir. Neticede her yazar farklı kurgular üzerinde çalışsa da her metni, belki üslup ile özdeşleştirilecek bir bakış açısından hareketle inşa etmektedir. Böyle olduğu için her yazarın çalışmasının biçimi de anlamı da yöntemi de değişebilmektedir.

Yazma uğraşı kapsamında, insanın toplumsal hayatta üzerine aldığı sorumluluklarını, annelik, babalık rollerini ve hatta geçimini sağlamak için yaptığı işten dolayı benimsenmek zorunda kaldığı belirli tutumları da ortaya çıkan metinler üzerinde etkili görme gereği vardır. İlk söyleşide karşılaştığımız siyahi kadın yazar Toni Morrison'un yazma deneyimi bu sorunlar üzerinde oldukça düşündürücüdür mesela. Aynı zamanda bir yayınevinde editörlük de yapan yazarın yine edebî metinlerle dolu olsa da günlük hayatının dışında devam eden yazarlık serüveni hakkında söyledikleri ilgi çekici: Her yazar için söylenebileceği üzere, adeta alt kimlikler aracılığıyla farklı hayatların tecrübe edilmesidir söz konusu olan.

Yazar için çalışma odası veya ona orada yazma kolaylığı sağlayacak olan atmosfere duyulan ihtiyaç, belki biraz da bu alt kimlikleri yaşamakla doğrudan ilgilidir. Çünkü her yazarın sanki bir kod gibi diğer boyuta geçişini sağlayan bir takım yazma alışkanlıkları vardır. Ya da denilebilir ki bazı ortamlara, koşullara ve davranış kalıplarına sahiptir hemen her yazar. Hatta söyleşilerden anlaşılan o ki kullanılan kalem türü, -kalemın kurşun kalem mi, dolma kalem mi olduğu- bile etkileyebilmekte bazılarını. Bu durum belki herkesin günlük hayatının bir parçasına karşılık gelebilir, belki birer takıntı biçiminde de

yorumlanabilir. Ama bunların yanı sıra yazma alışkanlık ve ritüelleri aynı zamanda yazarın içsel yazma disiplinin bir parçası olarak da görülebilir elbette.

The Paris Review dergisinin uzun yıllardır sürdürdüğü bu söyleşi serisinde dünya edebiyatının birçok ismine yer veren çalışmada sinemaya da uyarlanan *İnsan Lekesi*, *Pastoral Amerika* gibi romanlarıyla Türkiye'de de okuyucuları olan Philip Roth ile ABD'li şair Ezra Pound ile 1962'de yapılmış bir söyleşi de yer veriliyor. Bu konuşmalar aracılığıyla okuyucunun karşısına hem çok yakından tanıdığımız hem de oldukça yabancı olduğunu hissedeceği portreler çıkıyor demek mümkün.

Kitapta Türkiye'den sadece Orhan Pamuk var. *Kar* romanının yayımlandığı 2005 tarihinde yapılan ve Pamuk'un kendi yazma deneyimini, döneme ve genel olarak edebiyata dair düşüncelerini aktardığı uzun bir söyleşiye yer verilmiş. Romancı olmadan önce ressam olma düşleri kuran Pamuk'un yanı sıra *Yazarın Odası*'nda diğer yazarların da kendi defterlerinde karalamış tasarımlar ve çizimlere de yer veriliyor. Bu vesileyle denilebilir ki bu çizimler, biraz kaostan süzülüp gelen o anlatıların biraz da yazma uğraşının içinde gizli olan dürtülerin bir temsiliymiş gibi görünüyor okuyucuya...

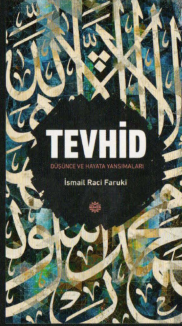

Yazarın Odası 2
Haz. Philip Gourevitch
Timaş Yayınları

Hakikat Bilincinin Kaybı

atasoy müftüoğlu

din ve medeniyet üzerine

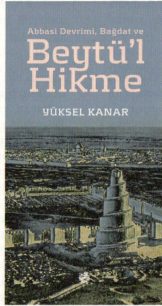
Ebu'l Hasan Nedvi

müslüman aklın inşası

Prof. İmâdüddin Halîl

AHŞABIN “HAYAT” BULMASI

Sezgül Karcıoğlu

Mimarlık otoritelerinden Doğan Kuban, 1993 yılında çıkarmış olduğu *Türk Hayatlı Evi* adlı kitabını yeniden düzenleyerek *Türk Ahşap Konut Mimarisi: 17-19. yüzyıllar* ismiyle tekrar okuyucu ile buluşturdu. Yeni düzenlemeyle geleneksel Türk konutundaki hayatlı eve ek olarak, hayatlı evin çıkış noktasından ve ahşap mimarideki yerinden bahsetmiş. Tarih boyunca değişim gösteren konut mimarisi, araştırmacıların ilgisini çeken bir konu olmuş, Türk evi üzerine sayısız eser yayınlanmıştır. Kuban'ın çalışması diğer eserlerden farklı olarak mimariyi sadece tarihi olarak değil kuramsal olarak da ele almış olmasıyla özgün bir eser. Konut mimarisinin gelişim sürecini plan, çizim ve fotoğraflarla desteklemiş. Teknik açıdan fazla detay ile karşılaştığımız bu çalışma, yapı ve mimari ile ilgilenen okurların özellikle dikkatini çekecektir.

Kuban, Türk konut yapısına geçmeden önce, Türk kentinin biçimsel karakterinden bahsediyor. Kente kimliğini kazandıran mekânsal öğelerden biri olan sokaklar, Kuban'ın yorumuyla arada kalmış kentsel bir mekân olarak tanımlanıyor. Sokakların bağımsız birimlerin çevresindeki tarafsız bir boşluk olduğunu, evlerine birleştirdiğini ne de ayırdığını belirtiyor. Sokaklarda ağaçların bulunmadığını, ağaçların bahçeler, cami avluları ve mezarlıklarda olduğunu belirterek sokakların en temel işlevinin evlere girilebilecek mekân sağlamak olduğunu söylüyor. Kentin insan ile ilişkisinin sokakta gelişme gösterdiğine

inanan biri olarak, sokaklara biraz haksızlık ettiğini düşünüyorum. Türk sokakları, sadece evlere geçiş sağlayan yoldan ziyade bir kültürü ifade ediyor. Bir sokağa girdiğinizde, o sokakta yaşayan insanların kültüründen izler bulabilirsiniz. Ayrıca kültürümüzde önemli bir yeri olan çıkmaz sokaklar da mahremiyet algısının sonucu olarak şekillenmiştir. Sürekli geçiş imkânını engelleyen çıkmaz sokaklar, ana cadde ile ev arasındaki bölgeyi mahrem kılar. Yine mahremiyete dikkat edilerek, Türk kentlerinde ticari bölgeler, konut mahallelerinden ayrı olarak konumlanmıştır. Camii, kahvehane, pazar, hamam bir aradayken, yalıtılmış olarak evler de daha uzak alana yapılmış. Hatta öyle ki, evlerin önlerine yapılan bahçeler ile evler sokaktan uzaklaşarak kendi mahremini muhafaza etmiştir.

Türk konut geleneği yüzyıllar boyunca özgünlüğünü korumuştur. Göçebelikten yerleşik hayata kaçar geçen sürede Türk evi, geleneğin, kültürün, toplumun yerel özelliklerini de bünyesine katarak gelişim göstermiştir. Evler, insan yaşamının bir uzahtısı olmaktan öte, ona anlam kazandıran en önemli olgudur. Evin içerisi, ailenin düzenini şekillendirirken, dışarı ise çevre ile ilişkilerindeki mesafeyi ayarlar. Evin rahatlığı, insan yaşamının rahatlığına paralel kabul edilebilir. Türk konut tipinde kendine özgün bir yer bulan “hayat”, ev düzenini sağlarken, mahrem sayılan evi dışarıya karşı korumaktadır. Geleneksel

konut tipinde evlerin odalara değil hayatlara açılmasının sebeplerinden biri de bu sayılabilir.

Anadolu ve Balkanlarda Türk fetihlerinin ilk yıllarında ev biçimine ilişkin pek bir veri karışımıza çıkmıyor. Fetihlerle beraber kentlerin büyümeyle başlamasıyla Türk toplumu kendi ev tipini oluşturuyor. Avlu, sofa, çardak veya sergâh olarak da bilinen hayat, evin kalbi. Hayatlı evin tarihi Osmanlı'nın klasik dönemine dayanıyor. Anadolu-Türk toplumunda ahşap evler hayatlı ev olarak biçimlenmiş. Hayat, bahçeye açılan birinci kat sofasına deniyor. Arapça'da çevrili yer anlamına gelen *hyatt* sözcüğünden geliyor. Çocukluk yıllarımda Anadolu'ya, memleketime her gittiğimde köy evimizin girişinin "hayat" olarak adlandırılmasını, vaktin büyük çoğunluğunun orada geçmesiyle anlamlandırmıştım. Hayat sanki o avluda akıp geçiyordu. Yıyecekler orada saklanıyor, meyveler orada kurutuluyor; lavabosu, günlük lazım olan araç-gereçleriyle hayat, evin kalbi gibiydi. İşlev olarak yaşam etkinliklerinin hayatta yer alması da kelimenin Arapça kökenini açıklıyor.

Doğan Kuban, ahşap ev tipolojisinin gelişimini, Anadolu-Türk kültürünün gelişme süreci içinde aramamızı söylüyor. Türklerin göçebe yaşamları süresince barınma ihtiyaçlarını karşılarken sadece işlevsellikle dikkat ettiklerini, gösterişsiz, yalın, geçiciyi tercih ettiklerini belirtiyor. Bu tercih konut gelişimine de yansımış. Anıtsal İslâm mimarisinde, güç simgesi sayılabilecek sağlam eserler yer alırken, İslâm konut mimarisinde sağlamlık ve süreklilik kavramları esas alınmamış. Türkler göç insan hayatı geçici olduğundan yapılarda kısa ömürlü ahşap kullanılmış. Toplumsal ve dinî yapılar ise kalıcı olması gerektiğinden, sonsuzluğu temsil eden taş ve tuğla tercih edilmiş.

17. yüzyıl başlarında Osmanlı konutlarının yapı malzemesi ahşaptı. Ahşap malzeme, ömürü kısa olmasına rağmen konut yapımında tercih ediliyordu. Büyük yangınlar sonucu ahşap evler büyük tahribat görürce inşaatların kâğır yapılması kararlaştırıldı. Fakat karar yürürlüğe konulamadı ve ahşap konut yapımına devam edildi. Yapı örneklerinin günümüze kadar gelemeysi nedeni de ahşabın ömrünün kısa olmasıdır. Ahşap konut tipleri hakkındaki verileri yaşayan örneklerden değil, seyyahların notları, minyatür ve fotoğraflar, vakfiyeler, mahkeme kayıtları ve İmparatorluk divanı hükümlerinden elde ederek yorumluyoruz. Örneğin 16. yüzyıla ait bir mahkeme kaydında Türk ev kompleksinde ilk olarak hayat göze çarpıyor.

Evde yer alan hayat; oda, merdiven, eyvan, haremlik, selamlık ve hizmet elemanları yöresel farklılıklarıyla anlatılmaya çalışılmış. Oda elemanları, sedir kullanımı, pencere-ışıklandırma, tavan, yüklük gibi mini başlıklarla geleneksel konut tipi detaylandırılmış. Cephe tasarımı ve ahşap evin estetiği de ayrı bir

başlıkta incelenmiş. Çalışmada hayatlı ev örneklerinden ve bu evlerin günümüze kadar yaşadığı evrimden de bahsedilmiş. Batlı mimarinin etkisiyle, Türk geleneği terk edilmiş, 18. ve 19. yüzyılda simetrik ve merkezi planda evler yapılmaya başlanmış. Hayatlı ev şekli değiştirilmiş ve kırsallığı gitmiş, kapsadığı alan küçülmüş, eyvan ve sofa yerini odalara bırakmış ve evler de hayatlara değil, direkt içeriye açılmıştır. İstanbul'da ahşap konut mimarisinin son aşaması, Batılı ve azınlık mimarlar tarafından tasarlanan köşklendir. Savaşlar ve müteciler yeni üslupların benimsenmesini kolaylaştırmıştır. İstanbul'daki yabancı mimarlar doğrudan yabancı modeli uygularken, Batı'da eğitim görmüş Osmanlı mimarları da bu uygulamayı desteklemiştir. Ahşap geleneksellikle beraber terk edilerek, yapılar çoğunlukla neobarok, neoklasik, neogotik ve Art Nouveau üsluplarıyla yapılmaya başlanmıştır.

İstanbul'u kitaplarından okumaya alıştığımız Kuban, alışık olmadığımız şekilde bu kez İstanbul'dan daha az bahsetmiş. Bunda ahşap mimarinin yavaş yavaş kaybolmasının etkisi büyük. İstanbul'un kayıp kent görüntüleri başlığında incelediği İstanbul'u, ressam Melling'in resimlerinde okuyoruz. Bugünkü Dolmabahçe Sarayı'nın yerinde olan eski Beşiktaş Sarayı, Aynalıkavak Kasrı, Beyhan Sultan Sarayı resim ve gravürleri eski İstanbul'da gezdiriyor bizi. Ahşap İstanbul'u anlatırken günümüze kadar gelen Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nı atlamak olmaz. Boğaza bakan bu yapının mekân ve cephe güzelliği, senelere rağmen, modern gelişmiş mimari ile kıyaslanacak kadar başarılı.

Yapı teknikleri üzerine kısa notlar, plan ve kurgularla daha çok akademik çalışma olarak gözüken kitap, ciddi bir emeğin eseri. Tarihsel perspektifi, mimari bilgisi ile buluşturan Kuban, hem coğrafyaya göre değişen üslubu hem de yapı malzemeleri hakkında detaylı bilgiyi size bir arada sunmuş. Çalışmanın sonuna Türk konut mimarisine ilişkin sözlük de eklenmiş. Bilindiği gibi bazı kelimeler yöreye göre değişiklik gösterebiliyor. Örneğin "kulübe"ye Kastamonu'da "alabıcık", Kırşehir'de "cılacık" deniyor olması yörelerin dil zenginliğini görmemiz açısından güzel. Kuban, bu kitapla konut mimarisini üzerine faydalı bir okuma yapmamızı sağlıyor. İlgililerin merakla okuyacağını düşünüyorum. ■

Türk Ahşap Konut Mimarisi
Doğan Kuban
İş Bankası Kültür Yayınları

YAZARIN
SEYİR DEFTERİ

Cemil Kavukçu, yedi bölümden oluşan ve kendi içerisinde tematik bir bütünlüğe sahip yeni kitabı *Yüzünüz Kuşlar Yüzünüz*'le karşımızda bu defa. Her bir bölümü kısa öykü biçiminde yazılmış olsa da sabit karakterleri ve kitap bütünündeki ortak serüven/ yolculuk dolayısıyla bu eser aynı zamanda uzun bir öykü, diğer deyişle novella olarak da yorumlanabilir.

Kavukçu'nun önceki öykülerinde yer alan mekânlara ve zamansal geçişlere bu kitapta da rastlıyoruz. Yalnız karakterlerin uğrak yeri meyhaneler, ansızın başlayan ve hiç bitmeyecek gibi yağan yağmurlar, eski dostlar, kırılmıklar, pişmanlıklar; yanıp sönen, dumanı göğe savrulan sigaralar, hatıralar ve hatıralar...

"Günlerden Pazarsa" adlı bölümle açılıyor kitap. Orta yaşın üstündeki Feridun, emekli olduktan sonra neredeyse bütün sermayesini içkiye ve sigaraya yatırmış; yalnız uyuyup yalnız uyanan, bir-iki arkadaş ve ablası dışında pek kimseyi olmayan sıradan biri. O pazar günü yine vakitsizce uyanıp doğru meyhaneye gidiyor. Mekânın çırağı Gero'yla birlikte önce kahvaltı ediyorlar ve sonra, dışarıdaki yağmursinsince devam ederken içeriye ansızın bir yabancı giriyor. İlk defa gördükleri, belki bir daha da göremeyecekleri bu gizemli adam içeri girer girmez bütün dikkatlerini ona veriyorlar ve işte hikâye –belki de

yolculuk- buradan sonra başlıyor. Adamın ciddi tavırları, kalın kaşları, iri gözleri ve sesindeki buyurganlık bir anda onları etkisi altına alıyor. Kısa bir sohbetten sonra bu yabancı bir deniz kaptanı olduğu anlaşılıyor. Denizsiz kasabada bir deniz kaptanı... Feridun ve Gero için, bu sıkıcı pazar gününde iyi bir eğlence çıkıyor. Çünkü dinlemek istedikleri sadece hikâyeler. Hiç gitmedikleri o uzak suları anlatacak, fırtınalarla boğuştukları korkunç gecelerden söz edecek ve dinleyen herkesi bir deniz masalında sürükleyecek bir kaptan veya bir masalcı, hiç fark etmez. Ali Rıza Kaptan bir yandan işkisini yudumluyor bir yandan da seyir defterlerinde yazanları anlatmaya, yeniden yazmaya başlıyor.

Hikâyenin bundan sonrasında düşerler ile gerçekler içi içe geçiyor ve ısız bir okyanusun ortasında demir atmış bir geminin kalbine doğru hızla yol alıyor okur. Gongon adlı bu gemide şimdi başka karakterlerle de tanışıyoruz. Serdümen Ibrahim, Aşk Kaptan, Kamarot Mustafa, telsiz zabiti Mahir, Ali Rıza Kaptan ve tabii Gero ile Feridun. Her birinin ayrı bir hikâyesi olsa da şimdi aynı gemide seyahat ediyorlar ve anlatılanlar bir yerden sonra tek kişinin hikâyesine dönüşüyor. Kitabın zamansal geçişleri ve karakterler arasındaki yer değişiminin ustalıklı çizildiği bu sahnelerde bir gemide bile olsa hiyerarşinin korkunç katmanlarını bütün hatlarıyla görebiliyoruz. Kaptanlar arasındaki üst-üst ilişkisi, kamarotların ve diğer tayfanın üzerinde kurulan sistemli ve baskıcı yönetim en ince ayrıntısına kadar resmediliyor. Öykünün elbette Ali Rıza Kaptan izleğinde ilerlediğini söylemek mümkün,

çünkü kaptanın seyir defterine yazdığı her şey okuduklarımızın gerçekliği konusunda bizi şüpheye düşürüyor. Bunun temel sebebi de Ali Rıza Kaptan'ın gerçeklerle yetinmeyen bir dünyası olması ve gemide yaşananları bazen süsleyerek, bazen abartarak ama her defasında bir parça kurgu ekleyerek yeniden oluşturmaması. Bu durum kurmaca eserlerde çokça karşılaştığımız yazar ve anlatıcı arasındaki belirsizliği hatırlatıyor bize. Ali Rıza Kaptan, öykünün bir yerinde yazar olmak istediğinden söz ediyor ve seyir defterini yazarken gerçeklere sadık kalmamasını da yazarlık hevesine bağlıyor. *Yüzünüz Kuşlar Yüzünüz* işte tam bu belirsizlikten besleniyor en çok, yani bir anlamda hem kaptanın otobiyografisini okuyoruz kitap boyunca hem de yazarın gizli seyir defterini.

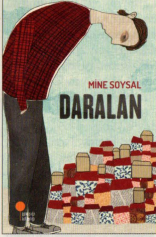
Kitabın son bölümü Hâlâ Pazarsa'da hikâyenin başladığı mekâna dönüşüyor tekrar. Feridun ve Gero'nun baş başa kaldığı ve bu esrarlı yolculuğu konuştukları o yere. Hikâyenin çözüldüğü bu sahnede gizemli yabancı kim gerçekte kim olduğunu düşünürler ve o sırada hem yabancıyı hem de kendilerini gerçekten tanımaya başlarlar: "O herif belaydı değil mi abi?" "Degildi Gero." "Neydi peki?" "Çok yalnızdı." "Biz de yalnızız. Buraya gelen herkes yalnız. Ne kadar içseler de değişen bir şey olmuyor." ■

Yüzünüz Kuşlar
Yüzünüz
Cemil Kavukçu
Can Yayınları

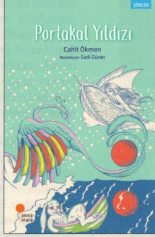
GÜNEŞİĞİ KİTAPLIĞI

Yıldızlardan sokaklara,
edebiyatla yeni dostluklara.

Eyvah Kitap! adlı başyapıtıyla yüz binlerce okura ulaşan Mine Soysal, son romanında kıyıda köşede kalmış yaşamları görünür kılıyor. Gençlerin küskün içsesini, biriken kaygılarını yoksul bir mahallede buluşturuyor, korkulan dayanışmayla dağıtanları, yaşama dört elle sarılanları selamlıyor.

DARALAN
Mine Soysal
Genç Kitaplar

Ödüllü şair, eğitimci Cahit Ökmen, çocukluğun neşeli sesini, hınzır gülüşlerini, meraklı gözlerini duru ve etkili bir dille dizelerine yansıtarak, yetişkinlerin içinde saklı kalan çocuğa da hitap ediyor. Sadi Güran'ın özgün desenleriyle yorumladığı şiirler, sözle resmin bütünleştiği zengin bir imgelem sunar.

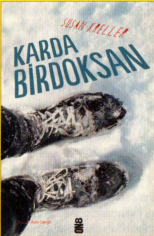
PORTAKAL YILDIZI
Cahit Ökmen
Resimleyen Sadi Güran
Çocuk Kitaplar

Ödüllü yazar Gülsevin Kırıl, yeni romanında çocukların zorbalığa karşı nasıl direndiğini eğlenceli üslubuyla aktarıyor. Küçücük bir sınıfta yaşananların hayatın provası olduğunu anımsatan yazar, dayanışmanın ve haksızlığa karşı gelmenin önemine değiniyor.

BERK OPERACI OLDU
Kaan Elbingil
Berk Dizisi 2
Resimleyen Merve Atılğan
İlk Kitaplar

Aşk, dondurucu bir soğuktur bazen...

İlk arkadaş, ilk aşk, tatlı bir akıntı gibi. İlk kalp sızısı, çok soğuk! Dünyadaki yerini anlamaya çalışan bir gencin, umuda, yaşama ve sevgiye tutunmasının hikâyesi. Alman gençlik edebiyatının özgün sesi Susan Kreller, ödüllü romanıyla ilk kez Türkçe'de. Dokunaklı dili, çarpıcı üslubuyla dikkati çeken roman, sarsıcı bir iç yolculuğa davet ediyor.

KARDA BİRDOKSAN
Susan Kreller
Türkçesi Aylin Gergin

ON8
on8kitap.com

on8@on8kitap.com facebook/on8kitap
twitter/on8kitap instagram/on8kitap

info@gunisigikitapligi.com facebook/gkis.gunisigikitapligi
twitter/_Gunisigi instagram/gunisigi_kitapligi

**güneşiği
kitaplığı**

4-12 Kasım
36. Uluslararası
İstanbul Kitap Fuarı'ndayız!

Güneşiği Kitaplığı standı: Salon 2, 2303

ON8 standı: Salon 2, 2102 A

Metmet Ali & Akşemsafası

ÇEVİRİ SEYAHATTEDİR

Sabri Gürses

Edip Cansever'e...

Çeviri otel odası gibidir; kiminde jakuzi bulunur, kiminde banyo perdesi. Cervantes şehrinde Don Kişot semtine, Dostoyevski şehrinde Suç ve Ceza semtine, Kafka şehrinde Metamorfoz semtine yapılmış sıra sıra oteller... Ve sonra hiç duymadığınız yepyeni yazar semtlerine ya da yerel halkın çok sevdiği ama Cervantes kadar ünlenmediği için bilmediğimiz, ancak yeni bir çeviri bahsedince, o şehre gidince öğrendiğiniz yazar otelleri – Juan Rulfo gibi – ... Okuma seyahatine çıkmadan önce telefonlar eder, o dili bilen, konuşan, o şehirde yaşamış olanlardan, o otellerde kalmış olanlardan öneriler alır, internet sitelerindeki fotoğraflara bakar, bir semtte bir otel odası ayırtırsınız ve giysi dolu bir bavulu sürükleyerek, yalnız ya da ailenizle birlikte uzun bir yolculuktan sonra otele varırsınız. İlk izlenimler, otel çalışanları, yatak, yabancı televizyon, odanın manzarası, ikramlar... Bazı otellerde jakuzi vardır, kaldığınız sürede belki keyfini çıkarır, otele bir daha gelmeye, oteli arkadaşlarınıza önermeye ya da belki bir daha ki sefere çocuk olmadan yalnız gelmeye karar verirsiniz; bazı otellerde de eskimis ama kullanışlı bir küvet, iç karterici renkte, küvetle klozet arasında dans eden bir banyo perdesi vardır, bir daha iyi bir seçim yapmaya ve tekrar gelmeye karar verirsiniz. Bazen de pencerede öyle bir manzara vardır ki her kusuru unutturur, odayı sevdirebilir, bir daha gelmemek aklınızdan geçmez. Böylece zamanla bir kütüphaneniz olur.

Her çeviri öyle böyle bir yere götürür. Eleştirilenler istedikleri kadar çevirileri kıyaslayıp okuru yönlendirmeye çalışsın, bir eserin gençken okudukları eski çevirisinin iyi yanlarını övüp yeni çevirisinin yadırgadıkları iyiliklerini görmezden gelsin; ya da ilk kez yapılmış bir çevirinin arkasındaki çevirmenin ya da editörün yazarı kat kat aşan başarısını dile getirmeyi, sırf bir yazarı övmek, o yazarı, yeni bir dilde yazarları övmekten daha prestijli olduğu için ihmal etsin; yine de okur uygun bir otel odası bulur, seyahat edeceği yere seyahat eder. Okurun deneyimi her zaman önde gelir; eşsiz, beklenmedik ve benzersizdir. Belki eleştirilenin söylediğini yapıp ideal bir turist olur, belki son anda bulduğu bir otel odasının karşısındaki şarkılı türkülü bir lokanta ona bütün eleştirileri unutturur, kim bilir. Ünlü okurlardan John Berger bir söyleşisinde, en sevdiği şairin Nâzım Hikmet olduğunu söylüyor; onu ilk kez nerede okumuş, nasıl okumuş kim bilir. Umberto Eco bir karşılaşmalarında Yaşar Kemal'e İnce Memed'i üç kez okuduğunu, Nobellik olduğunu söylemiş – üç kez! Bu yazarların bu okurları etkileyecek kadar iyi

çevrilebileceğini, onların bu otel odalarında bütün beklentilerini bulduklarını hayal etmek mümkün mü? Ama otel odalarından hoşnut kalmışlar. Genellikle otel odasını, çeviriyi abartırız gözümüzde. Sonuçta okur-yolcunun beklediği ve yaşadığı şey bir uzaklaşmadır, yaşadığı yerden uzaklaşmak ve başka bir şey yaşamak isterken odadaki bir yatak ve sıcak su ona yetebilir, sonuçta bütün gününü otel odasında geçirmeyecektir.

Çeviriyle otel odası arasındaki metafor ilişkisini trajikotesk haliyle görmek için, Bulgakov'un 1920'lerin sonunda yaşadıkları örnek olabilir! Ekim Devrimi'nin, kendisi gibiler için (Bolşevik polise verdiği ifadelerden birinde, "Ben entelektüelleri, orta sınıfı anlatabilirim, ancak onları tanıyorum, onlar ilginç geliyor bana." der) sevimsiz bir hal aldığını anlayınca, yazar olarak yaşayamayacağı ülkeden ayrılmak, kısa süreliğine de olsa uzaklaşmak için yöneticilerden, bizzat Stalin'den sürekli izin ister. İzin verilmez. Sonra, piyeslerini sahneletmek için uğraşırken, Avrupa'da eserlerinin çevrilip yayımlandığını, hatta birinin Bulgakov'un temsilcisiymiş diyerek çeşitli yayıncılarla anlaşmalar yaptığını öğrenir. Fransa'ya gitmeyi başarmış olan kardeşine peş peşe mektuplar yazar, teliflerini takip etmesini ister. Yani Avrupa'da gidemediği, sahibi olsa da gelirini alamadığı otel odaları vardır ve o sırada Rusya'da sonsuz kaygılar içindedir ("Bırakın beni, ben buraya uygun değilim!" diye seslenir mektuplarında). Bir mektupta kardeşinden rica eder, "Git, Moliere heykeline bak, bana o semti yaz, şu Moliere uzmanlarına benimle irtibat kurmalarını söyle!" Moliere'in Rusya'daki çevirileri, otel odaları yetmez ona, gidip Paris'te gerçek bir otel odasına yerleşmeye, Moliere'in heykeli ve vatanını gözüyle görmeye ihtiyacı vardır. (Tıpkı *Üstat ile Margarita*'da, şeytanın hizmetkârı profesör Woland'ın Moskova'da bir otel odasına yerleşmek yerine, kafası kopan yazar Berlioz'un evine yerleşmesi gibi.) Heykeli yazdığı biyografi için neden gerekli olduğu bir muamma, ama okur-yazar Bulgakov'a çeviri-otel odaları da, Moliere'i kendi dilinden okumak da yetmez, Paris'te somut bir otel odasına ihtiyacı vardır yazmak için. Ama Bolşevikler bu ihtiyacı kabul etmez; ona sipariş edilen Moliere biyografisi de sıradışılığı yüzünden kabul edilmeyecektir.

Biraz nükteyle söylersek, Bolşevikler gibi günümüzün birçok yayıncısına da düzgün bir çevirinin en önemli ön koşullarından birisinin, çevirmenin çevirisi yapılan eserin vatanında, bir otelde (ya da mümkünse başka

bir yerde) bir süre konaklaması olduğunu kabul ettirmek zor hatta imkânsızdır. Ucuz çeviri diye tabir ettiğimiz ikinci, ara dilden yapılmış çevirilerin, öğrenci gençlere yaptırılan çevirilerin temel sorunu budur; çevirenler o dilin ikliminde, vatanında yeterince kalmamıştır, o yüzden de kaçırdıkları çok şey olur çeviride. Çevirmenin eserin vatanına seyahat etmesi çok önemlidir. Elbette seyahat etmeden de çeviri yapılır, ama seyahat her şeyi değiştirir; astronomlar evrenin derinliklerine seyahat etmeden, gözlem araçlarıyla uzayı bizim dilimize çeviriyorlar, ama Mars'a seyahat edip oraya yerleşmek mümkün olduğunda kimse oraya gitmeden önceki Mars kitaplarını okumayacak.

Elbette çeviri gibi akıl işlerinde seyahat fiziksel karışığından çıkıp daha karmaşık ve zengin anlamlar kazanır; çevirmenin seyahatinin fiziksel olması idealdir ama zihinsel seyahat bunun eksikliğini tamamlayabilir ya da yerine geçebilir; antik dillerden yapılan çeviriler bunun en parlak örneği – çevirmenin fiziksel olarak seyahat edebileceği yerler her zaman eserin tarihsel iklim ve vatanının koşullarına karşılık gelmez. Fakat çevirmenin eserin dilinde sürekli, uzun yıllar süren zihinsel seyahat halinde olması o koşulların vekil olarak karşılanmasını sağlar. Bu da her koşulda bu seyahatlerin bedelini ödemeğe hazır yayıncıları ve tabii, okurları gerektirir. Ve ne yazık ki yayıncılar, Bolşevik merkezi kültür planlaması modelinden çok şey öğrenmiş gibi görünen, yazar ve çevirmenlerinki gibi zihinsel emek değerlerinin çok devingen olduğu bir global kültür piyasasında, çevirmenlerin (ve yazarların) seyahat masrafları bir yana, geçim masraflarını bile üstlenmezler. 500 sayfalık, beş altı ayda tamamlanması sağlıklı olacak bir kitap çevirisi için çevirmenin aylık ödeme alabilmesi, bu ödemenin onun ev giderlerini karşılaması mucizedir; genellikle iş bittikten, kitap basılıp biraz para kazandıktan sonra ödemeği teklif ederler; aylık ödeme mucizesini de ancak uzun yıllar çeviriyle yaşamış, belli bir dilin içinde çokça seyahat etmiş, (dilimize aktarılmayıp kavranması güç bir realia, yani çevrilmesi güç bir kültür olgusu olarak kalmış bir sözcük) “profesyonel,” yani meslektten bir çevirmen yaşayabilir. O da, belki, tesadüfen. Bir zamanların popüler Fransızca çevirmenlerinden Vedat Gülsen Üretürk’ün yaşlılığında bile Çağaloğlu yokuşunda yayınevlerini gezip yeni çeviriler önerdiği anlatılır; ya dilsel yeteneklerini kullanmaya olan tutkusu yüzünden, ya da geçim derdinden, kim bilir. Ama, çevirdiğinden çok daha az çevirisi yayında kalmış olan Üretürk’ün hayatındaki seyahatlerin tarihini incelemek örnek bir çevirmen psikobiografisi olurdu; sahaflardan toplanan kitaplarla yapılmış hayali Paris yolculukları mı, yoksa çeviriden kazanılan somut bir seyahat mı daha etkiliydi meslek hayatında? Sabahattin Ali, en çok satan romanında, bir ofis çevirmeninin hayatının en önemli olayının başarısız bir Avrupa seyahati olduğunu anlatır.

Çizim: Steph Alvarez

Ama elbette seyahatin çok daha maliyetli, daha meşakkatli olduğu bir tarihten geldiğimizi unutmamak gerek; çeviri otel odası gibidir derken, şehir merkezlerinin turizme, sarayların müzelere terk edildiği, sahillerden yeraltına dek her yerin otelleştirildiği günümüzün kavramlarıyla konuşuyoruz. Puşkin de “Çevirmenler edebiyatın posta atlarıdır.” diyordu ve artık posta atları gece gündüz film seyretmemizi, çöksatar okumamızı, uzaklardan gelen malların kılavuzlarını anlamamızı sağlıyorlar elektron hızıyla. Bu yeni dünyada az seyahat ederek çeviri yapılabilir mi; internetten tanıdığı yabancı dil dünyasıyla çevirmen iyi bir iş çıkarabilir mi, bir Rusya ormanı görmeden, gezmeden o ormanı anlatabilir mi? Daha da önemlisi, kendi dilinin ülkesinde yeterince seyahat etmeden o dilin zenginliğine hâkim bir çeviri yapılabilir mi çevirmen? Yapabilir, sonuçta edebiyat yerel değil ulusal ortaklık üzerinde yükselir, fakat sözgelimi Mehmet Özgül gibi bir üstadın çevirilerine kattığı Ege sözcükleri çeviriler yoluyla ulusal dili zenginleştirmede mi? Seyahatler kesinlikle lâzımdır, yurtta, yurtdışında, akılda.

Otel odaları metaforu çevirmenin metamorfoz ya da Ali Cengiz oyunu gücünü de ifade eder. Başka bir ülkede başka bir dille kuşatılmışken kendinizi bir ara konumda, oralı ama daha fazla bir şey, bir başkası, öteki olarak hissedersiniz ve bu yabancılık-yenilik hissi, tabii iyi koşullarla gittiğinizi varsayarsak, bir üstünlük hissiyle iç içedir. Başka bir dile geçen eserin (ve yazarının) hissettiği budur. O dile yeni şeyler katacağınızı, o otel odasından yepyeni kimliğiyle çıkıp şehre karışacağını düşünür. Fakat bazen otellerde kimlikler karışır, karıştırılır, otel işletmeleri marka değiştirir. Rivayete göre Edip Cansever’i bir çevirmen Kuzey Amerika’da kendi ismiyle yayınlamış ve epey de beğenilmiş; o çevirmen-yazarı çevirsek yine Cansever olur mu? Don Kişot’u mu örnek almış o çevirmen? Kim bilir. Sonuçta çeviri seyahat için şartken, seyahat de çeviri için şarttır. Her çevirmen bir otel odasına ihtiyaç duyar başka bir ülkede, çünkü o da yazar. ■

TECESSÜSLE GEÇEN BİR ÖMÜR

"Bu tahsil ve tedris bu emek ne için!... Bir gün olup da eş yoldaş olacağımız bir adama kendimizi beğendirmek, dinlemek, onun takdirine mazhar olmak için mi?" Bu soru belki de 1830'larda Osmanlı'daki eğitilmiş birçok kadının aklından yegâne soru idi. Fakat aralarından yalnızca Fatma Aliye bu soruyu aklın ve dilin kafesinden çıkarabilmiş ve bir yönden resmi tarih tezlerine muhalefet ettiği *Levayih-i Hayat* eserinde dile getirmişti.

Osmanlı toplumunda kadın sorunu, Tanzimat Fermanı ile başlayan yeni dönemde ancak gündeme gelebilmiş bir husustu. Tanzimat'a gelinceye kadar kadın, toplumsal, ekonomik ve siyasi haklarını elde edememiş ve her türlü eğitimden yoksun bırakılmış bir konumdaydı. Fakat ülkenin halinin gidişatı artık kadınların da yavaş yavaş toplumsal hayatta konumlanması gerektiği fikrini gündeme vermeye başlamışlardı. Bu mücadeleyle öncülük eden kadınlar ise şüphesiz üst sınıftan, birkaç lisana hakim, edebiyat, felsefe ve çeşitli bilimleri öğrenmiş kimselerdi.

Devlet erkanından tarihçi Ahmed Cevdet Paşa'nın kızı, Osmanlı'daki ilk kadın feministlerden Emine Semiy'e'nin de ablası olan Fatma Aliye

de onlardan biriydi. Tüm İslam coğrafyasının ilk kadın romancısı, felsefecisi, mütercimi ve kendisi için ilk monografi yazılan şahsiyeti olarak da bilinmektedir. Kendi yazını ıstırabına gömülerek inşa eden bir muharrir olan Fatma Aliye, özel bir eğitim almayıp ağabeyi Ali Sedat Bey'in özel hocalardan aldığı dersleri dinleyerek kendisini geliştirmişti. Sonradaysa merak duyduğu Fransızca'yı çok iyi düzeyde öğrenmişti. Evliliğinin ilk 10 yılında kocasından gizli kitap okuyan ve tercümelerini gizli saklı yapan Fatma Aliye, eşinin bu konudaki tutumunun değişmesiyle tercüme yapmayı sürdürdü. 1889'da nihayet George Ohnet'in 'Volonte' adlı romanını 'Meram' ismiyle çevirerek, 'Bir Hanım' imzasıyla yayımladı ve edebi yaşantısı böyle başlamış oldu.

Bir Hanım'ın gösterdiği çabalar Ahmed Mithat Efendi'yi epey etkilemiş ve Tercüman-ı Hakikat'te onu övgüleri boğmasına vesile olmuştur. Ahmed Mithad Efendi'nin 'Seni sana takdim ediyorum' ifadesiyle, Fatma Aliye'ye ithaf ettiği 'Bir Muharrir-i Osmaniye'nin Neşeti' adlı eserden ve ilk çevirisinden sonra 'Mütercime-i Meram' takma adını kullanmaya başlamıştır. Ardından 13 yıl boyunca 'Hanımlara Mahsus Gazete'de yazsa da asıl merakını kitaplarında dile getirmişti. Özellikle de mektuplarla oluşturduğu 'Levayih-i Hayat'ta. Edebiyat tarihçileri bizlere Türk romanında genelde iki zıt karakterde kadını sunmuşlardır. Bunlar ya *akıl almaz derecede iyi, saf ve güzel ya da bütün entrikaların müsebbibi ve dünyevi zevklerin kölesi kadınlar* olmuşturlar. Fatma Aliye ise 'Levayih-i Hayat'ta bu bildiğimizin aksini bize oluşturduğu kadın

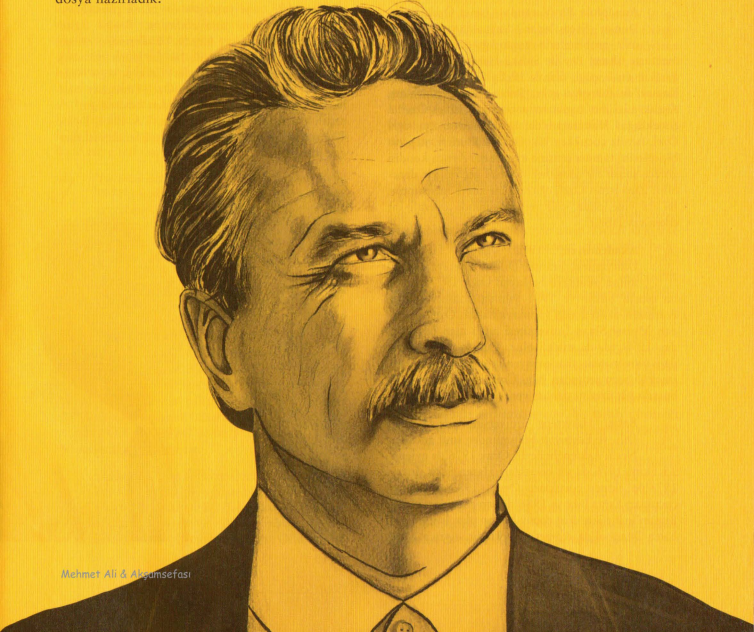
karakterlerle gösterir. Onları kendi aralarında konuşturur. Din, evlilik, sadakat, kadınlık, annelik ve ilişkiler hakkında çeşitli fikirler ortaya koyar. Eserlerinde umutsuzca aşık olan kadınlar kadar annesinin eteğinden ayrılmayan kocalara yer verse de daima 'asıl ve çoğul mağduriyetin kadına ait olduğu' vurgusunu yapar. 'Levayih-i Hayat' üçü evli ve akraba beş kadın olan *Fehame, Mehabe, Sabahat, Nebahat ve İtimad*'ın yazdıkları on bir mektuptan oluşmaktadır. Birbirlerine yolladıkları mektuplarda evlilikteki mutsuzluk ve mutluluk, eşler arasındaki uyum, gayrimişru aşkların çirkinliği, tahsilin önemi, kocasını sevmeyen kendi rızası dışında evlendirilen kadının sıkıntıları, eşlerin sadakatsizliğinden bahsediler. Mutlu bir evliliğe sahip olan Mehabe'nin birlikte büyüdüğü arkadaşları olan ve ailesinin zoruyla sevmeyen biriyi evlendirilen Fehame'ye yolladığı mektuplarda dönemin şartları açıkça tasvir edilir. Diğer mektuplaşmalarda ise Fehame'nin aksine mutsuz olduğu evliliğini bitirebilecek maddi güce sahip olan Sabahat'la birbirlerine gördükleri tahşilin iyi bir evlilik için olup olmadığı konusunda fikirlerini beyan iki genç kız Nebahat ve İtimad'la karşılaşırız. Mektuplardaki tüm bu bireysel dramları okurken toplumsal dramların boyutunu da göreceğiz ve Fatma Aliye'nin Osmanlı yazınında ne denli önemli bir şahsiyet olduğunu farkedeceksiniz. ■

Hayattan Sahneler
Fatma Aliye Hanım
Boğaziçi Üniversitesi
Yayınevi

İSMET ÖZEL

Sadece modern zamanların veya Cumhuriyet döneminin değil genel olarak Türk şiir tarihinin en önemli isimlerinden biri olan İsmet Özel sosyalizmden İslamcılığa geçişiyle meşhurdur. Dünyaya karşı duruşunda ise her iki kronolojide de bir süreklilik vardır. 60'lardan beri Özel, Türkiye için kaygılanan bir fikir adamı olarak şiirini tefekkürüne bir elbise gibi giydirmeyi de başarmıştır diyebiliriz. 1977'den itibaren Türkiye'de İslamcılığın ana omurgası olan yayınlarda yazarlık yapan İsmet Özel, son on yılda Müslümanlığını Türk kavramı üzerinden yeniden tanımlayarak politik mesajını daha sert ve vurgulu bir biçimde ifade ediyor. Şüphesiz herkes için tartışmasız büyük bir şair olan İsmet Özel'i salt şiirinden ibaret görüp, yazı, konuşma ve toplumsal örgütlenmelerle dünyaya vermek istediği mesajı görmezden gelemeydik. Arka Kapak olarak bu yarım asırlık edebi ve fikri faaliyetin kaydını tutmaya çalışan bir dosya hazırladık.

İSMET ÖZEL'İN 10 FARKLI PORTRESİ

Medeni Yılmaz

@nekedisiznekitapsiz

Çağdaş Türk edebiyatının en iyi ama aynı zamanda en çok tartışılan isimlerinden biridir İsmet Özel. 1963 yılında yayımladığı ilk şiirlerinden itibaren, modern Türk şiirini biçimlendiren ve kendine has bir patika çizen özgün şairlerden biri olmuştur. Ancak dini ve siyasi ideolojisinin zaman içerisinde farklı kutulplara kayması neticesinde, başta edebiyat camiası olmak üzere tüm ülkede tartışmaların odağında yer almıştır. Dolayısıyla pek çok farklı portre ile karşımıza çıkmıştır. İşte bunlardan önde gelen on tanesi:

1 Anadolulu Bir Vatandaş: İsmet Özel, İkinci Dünya Savaşı'ndan kaynaklanan ekonomik problemlerin yaşandığı dönemde polis memuru Ahmet Bey ile Sıdika Hanım'ın altı çocuğundan en küçüğü olarak 19 Eylül 1944 tarihinde Kayseri'de dünyaya gelir. Babası Söke/Aydınlı'dır. Ancak ailesinin taşınması neticesinde İsmet Özel'in çocukluğu Kastamonu'da geçmiştir. Dolayısıyla Özel, henüz çocukken bile farklı kültürleri, yaşama biçimlerini tanıma şansına erişmiştir. Ayrıca kendisi görece şanslı bir çocukluk dönemi geçirmiştir denebilir. Zira İsmet Özel, eğitimli bir aileye mensuptur. Bu da yine onun kültürel gelişiminde önemli bir etken sayılabilir.

2 Akademisyen: 1972 yılında Hacettepe Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünü okumaya başlayan Özel, 1977 yılında bu okulu bitirir ve 1981 yılında konservatuarda Fransızca okutmanlığı yapmaya başlar. Özel, sonradan Mimar Sinan Üniversitesi adını alan bu okuldan 1998 yılında emekli olur. Tam 18 yıl boyunca ilgili üniversitede akademisyenlik yapan İsmet Özel, emekliliğinin ardından Bilgi Üniversitesi'ne geçer ve burada şiir üzerine dersler verir.

3 Baba: Hacettepe Üniversitesi'nde Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünden sınıf arkadaşı Necla Aslanoglu ile 15 Ocak 1976'da evlenir. 25 Ekim 1976 da ilk çocukları Hasan Sacit doğar. 1978'de ikinci çocukları Oruç, 1983'te üçüncü çocukları Esmâ Bike ve 1986'da son çocukları Hesna Begüm'le birlikte dört çocuk babası olan İsmet Özel, halen İstanbul'da ikâmet etmektedir. Ayrıca İsmet

Özel'in şiirlerinde anneye nazaran baba figürünün yeri çok ayırdır.

4 Okur: İsmet Özel'in şiire başladığı yıllarda (1960'lar) Türk edebiyatında en etkili şairlerinin büyük kısmı İkinci Yeni akımına mensup idi. Cemal Süreya, Edip Cansever, Turgut Uyar, İlhan Berk ve Ece Ayhan gibi döşemin en ünlü şairleri, bu akım çerçevesinde şiirler kaleme alıyorlardı. *"Ben bu şairlerin ortaya koyduklarını kendi yazma serüvenim için başlı başına bir imkân olarak gördüm. İşte, neyi yazdığım ön plana çıkmaksızın yazmanın önemini yaşayabiliyordum. Benim başımdan beri istediğim şey buydu."* Sözlerinden anlaşılacağı üzere, İsmet Özel de bu şiir akımı etkisinde poetikasını oluşturmaya başlar. Çıkış noktası İkinci Yeni şiiridir diyebiliriz. Ancak Özel, Fransız ve özellikle İngiliz-Amerikan şairlerinden beslendiğini de çeşitli yazılarında dile getirmiştir. T.S. Eliot, Dylan Thomas, Ezra Pound gibi şairler etkilendiği isimlerden bazılarıdır.

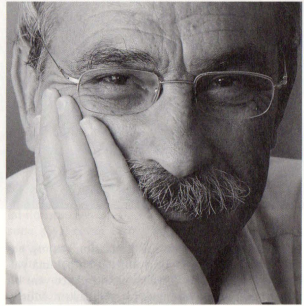

5 Çevirmen: 18 yıl boyunca devlet konservatuarında öğrettiği Fransızca haricinde İtalyanca, İngilizce, Almanca ve İspanyolca'yı da iyi derecede bilen İsmet Özel, çeviri yapabilecek yetkinlikte uzmandır bu dillerde. Şairin pek çok çeviri kitabı bulunmaktadır.

6 Dava Adamı: İsmet Özel, şairliği haricinde, aynı zamanda bir fikir adamıdır. İnandığı dava her ne olursa olsun, o davayı anlatmaya çalışacağı platformu mutlaka bulur ve savunduğu fikirleri cesurca açıklar. Onun düşünsel gelişimi, poetikasını da etkilemiştir haliyle. Şiire ilk başladığı yıllarda Özel, Marksist eğilimler gösterir. İşte o yıllarda, şimdilerde çok farklı kutuplarda olduğu Atıf Behramoğlu ile birlikte *Halkın Dostları* adında bir dergi kurar. Dergide ideolojisi doğrultusunda yazılar kaleme alır. Sonradan Dev-Genç olarak anılacak olan Devrimci Gençlik Federasyonlarına dönüşen Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun kurulmasında etkin rol oynar. 1971 darbesinden sonra kendisini İslâmi çevre içerisinde değerlendirir. 1974'te *Diriliş* dergisinde yayımlanan "Amentü" ile mistik bir anlayışa geçer. Sonrasında ise Yeni Şafak Gazetesinde haftada üç gün yazılar yayımlar. 2007 yılında ise İstiklal Marşı Derneği'ni kurar ve başkanlığı yapar. Edebiyat dünyasına ilk adımını attığında Marksist olarak tanınmaya başlayan Özel, 1971 darbesinden sonra İslâmî ve şimdilerde ise Türkçülüğe meyilli olarak görünmektedir. Ancak dini-ideolojik fikirleri değişse de, kendisini son derece cesurca ifade etme tutkusunu sabit kalır.

7 Yayıncı: İsmet Özel, 1970 Mart'ından Eylül 1971'e kadar *Halkın Dostları* dergisini 18 sayı olarak çıkarır. Daha önce dedikimiz gibi, burada Marksist eğilimlerdeki yazılarını yayımlar. Dergi, döneminde oldukça etkili olmuştur. Sonrasında *Türkiye Mübendislik Haberleri* dergisinde editörlük ve pek çok dergiye gönderdiği yazılarıyla onlara destek olmuştur. Yazılarını gönderdiği bazı dergiler: *Türk Dili, Şiir Sanatı, Papirüs, Yeni Dergi, Diriliş, Sanat Olayı, Yazko Edebiyat, Gerçek Hayat, Yelken, Dost, Dönem, Evrim, Mülkiye Şiir Sanatı, Yeni Dergi, Diriliş, Sanat Olayı, Hürriyet Gösteri, Dergâh, Merdiven şiir, Karagöz...* Dergiler dışında, *Meydan Larousse* ve *Eros Cinsel Bilgiler Ansiklopedisi* gibi ansiklopedik çalışmalarda çeşitli görevler alır. Ama asıl yayıncılık başarısını 1988-1994 yılları arasında Orhan Karabul ile birlikte Çıdam Yayınlarını kurarak gerçekleştirir.

8 Münazara Ustası: İsmet Özel'in belki de şairliği kadar çok konuşulan bir başka yanı da provokatif üslubudur. Daha Marksist olduğu yıllardan itibaren bu sert ve yüksek perdeden üslubu neticesinde dikkat çekmeyi başaran Özel, yıllar

içerisinde fikirleri zıt kutuplara kaysa da üslubu hiç değişmemiş ve insanları bir şekilde etkilemeye devam etmiştir. "*Aykırı olan her şey dikkati çeker. Dikkat çekmek istiyorsanız aykırı olun yeter.*"² söylemi de bunu perçinlemektedir adeta. Madımak Otel'i ve kadınlar hakkındaki sözleri de onun her daim gündemde kalmasını sağlamıştır. Spekülatif söylemleri günümüzde dahi devam eden Özel, bu vesileyle her daim gündemde kalmayı başarabilen bir polemik ustasıdır aynı zamanda.

9 Düzyazı Ustası: İsmet Özel, önceleri şair olarak tanınmasına rağmen, şiir dışında da oldukça önemli eserler vermiştir. Şiirlerindeki buyurgan ve coşkulu eda, düzyazılarına da sirayet etmiştir denebilir. Mizaç itibarıyla zaten dikkat çekmeye meyilli olan İsmet Özel, keskin görüşlerini hedefine bir ok gibi saplamaktan kaçınmamıştır. Diğer yandan, özellikle dergi ve gazetelerdeki yazılarında gerek toplumsal gerekse kişisel hususlardaki fikirlerini şiirsel ifadelerle dile getirmeyi başarabilmiştir.

10 Şair: İlk şiirini 1963 yılında 19 yaşındayken yayımlayan İsmet Özel, her ne söylesen söylesen, ne yazarı yazsın ve ne yarparsa yarpasın, asla şairliğinin önüne geçemeyecektir. Çünkü o, her şeyden önce büyük bir şairdir. Bunun edebiyat camiasında tartışmaya açık bir tarafı olmadığı muhakkaktır. Polemikleri, farklı kutuplara meyletmesi, asi ve keskin yapıdaki kişiliği bir gün unutulsa da onun heybetli şiiri, bir ağaç gibi Türk şiiri üstünde yeşermeye devam edecektir. Özellikle "Gecelerin Bir Koşu", "Cinayetler Kitabı" ve "Cellâdım Gülümserken" adlı üç şiir kitabı, onun şiir sanatının doruklarını oluşturur. Bu kitaplar aynı zamanda çağdaş şiirimizin de temel köşe taşlarından sayılır. ■

İSMET ÖZEL YALNIZLIĞI

Necip Tosun

İsmet Özel, hayattayken kendi masalını yazmış, anlatmış bir yalnızdır. Onun yalnızlığı bir bakıma yalnızlığın "reddedilerek", yalnızlığa kendince yeni bir anlam yüklenerek yaşanmış bir yalnızlıktır. Müslüman olarak aştığını düşündüğü yalnızlığı başka bir biçime girerek şiirle, düşünceyle iç içe sürdürülen bir yalnızlık olmuştur. Bu, tekliflerinin, çabalarının boşa çıkacağını bile bile yazmayı sürdürmesi şeklinde tezahür eden bir yalnızlıktır. Onunki Allah'a yakın, dostlara, topluma uzak bir yalnızlıktır.

İsmet Özel hayatı boyunca, biricik olmanın, ayrıksı olmanın, boyun eğmemenin peşinden gitmiştir. Uzak durmak istediği yegâne duygu ise "sahtelik" olmuştur. Süürünün içinde olmak, kalabalıklara karışmak, -miş gibi yapmak, dünyanın ısıltısına kapılmak, dünyanın tuzakları olarak gördüğü şeylerden, O, her dönemde iktidarların kolayca avladığı çoğunluktan ayrı durmuştur. Komünist iken de Müslüman iken de içinde bulunduğu topluluklardan kendini soyutlamış, muhalif, kişisel bir dünyadan seslenmiştir. Sorulu, yaralı bir şair olarak bir yerde sebat etmesi de mümkün değildir zaten. Sesi kalabalığa karıştığında, ortak bir kimlik içinde sesi duyulmaz olduğunda hemen kenara çekilmiş, her türlü aidiyeti reddetmiştir. İsmet Özel, öündeki yollardan sadece kendinin açtığı yola inanır: "Biricikliği fark etmedikçe, kendim hâline gelmedikçe, hangisi olursa olsun, hiçbir yolda yürüyemem. Kendim hâline gelmem demek kimliği mi keşfetmem, bu da tarihte muayyen bir yerim olup olmadığını anlamam demek. Buluş bizzat benim eserim olmalı. Çoğunluktan ayrıldım. Nasıl mı yaptım bunu? Tuzığa düşmeyerek, tuzığın farkına vararak."

İsmet Özel, bağımsız, özgür, bağlantısız yazar tanımına uygun bir yazar imgesi oluşturduğu için efsane olma mertebesini de çoktan hak etmiştir. Tarikat, siyaset, cemaat ve iktidar imkânlarını tümüyle reddetmiş, huysuz/geçimsiz tanımlamalarını umursamadan kendi çizdiği yolun peşinden gitmiştir. Bütün bunlar

ister geçimsiz ruhi yapısından, isterse bile-isteye yaptığı düşünsel bir maceradan kaynaklansın sonuçta her zaman marjinal, muhalif ve en uçtan seslenmiş, rahatsız etmiş, kalıplara, şablonlara başkaldırmış, hep ele avuca gelmez bir yazarlık imgesi çizmiştir. O tıpkı bir kitabının ismi gibi hep *Evet, İsyân* hâlinde olmuştur. Bütün isyanlarını da sahibilik üzerinden yapmıştır. Kopuş ve isyan, başkaldırı ve eleştiri üzerinden bir düşünsel dünya kurgulamıştır: "Neresiymiş şair-komünist- Müslümanın bulunduğu yer? Neden onun davetine hiç kimse -bir kişi bile- icabet etmemiş? Demek ki şairin bulunduğu yeri ve niçin onu kimselerin tınmadığını da açıklamak gerekiyor. Ben kimim? Ben nesli tükenmiş bir insanım. Beni araziye uyduramadıkları, mutasyona uğratamadıkları için iltif edemediklerini gayet iyi biliyorum." Amerika, Batı, İran, Orta Doğu, partiler, Türklük konusunda herkesten önce konuşmuş, sürekli eleştirilmiş ama zaman hep onu haklı çıkarmıştır. Ama bu sahibiliğinin bedelini ödemekten korkmamış, ganimet toplamaya yanaşmamıştır: "Önüme ağlanmadan geçilmez cadeler açılmıştı."

İsmet Özel'in tüm bu tavırlarının arkasında aslında şair kimliğinin, şair duruşunun yansımaları vardır. Şiirini haklı çıkarmak için düşünsel boyutunu tamamlamaya çalışmıştır denilebilir. Vazgeçşleri de bu yüzden net ve kolay olmuştur. Çünkü her durumda onu tanımlayacak kimlik şairliğidir. Şiirinde idealize ettiği dünyanın karşılığı düşüncede aramıştır. Düşünsel yazıları, şiiriyle ulaşamadığı çevrelere yeni bir dille ulaşma çabasıdır. Ama her iki durumda da, hem sosyalistliğinde hem de Müslümanlığında yalnızlığa ulaşmıştır. Aynı fotoğraf içinde anılmaktan hoşlanmadığı çevrelere terk etmiştir. Kazanan değil kaybeden, iktidar değil mağdur safında yer almak aslında onun tabiatından çok şiirinin de talep ettiği bir şeydir: "İlk mektebe başladığımın daha ilk ayında zil çalar çalmaz sınıftan koşarak çıktığım için pusudaki kadın öğretmenden bir tokat yedim. O günden beri gücünü üzerinde denemeye yeltenen resmi veya

gayr-i resmi her türden otorite açıktan düşmanım oldu. Bu düşmana haddini bildirmek bahse konu olunca en büyük desteği bana şii verdi.”

İsmet Özel yalnızlığını izaha anahtar kelimeler otorite ve sahiciliktir. O daha başta yolunu çizmiştir: “Yetişme çağlarımdan itibaren benim kendilerine özendiğim insanlar hangi çağda, hangi ülkede, hangi kültürü benimsemiş olurlarsa olsunlar umumi kabullerin sığ katmanlarını terk etmeyi bilen ve hayatlarındaki hususi derinleşmeyi başarabilen insanlardı.” Aradığı, umumi kabulleri reddeden, kendi içinde derinleşmeyi başarmış dostlar, sesinin yankısını bulduğu arkadaşlardır. Ama her arayışı hüsrarla sonuçlanır. Sonra kendisine kızar: “Bunun böyle olacağını bilmeliydim. Yine de insanlardan kopuşumu (toplumsal yabancılaşmam) hayıflanacak bir şey olarak anmıyorum.” der. Bu yüzden yaşadığı yalnızlık, tekliplerinin karşılıksız kalması, sesinin yankı bulmamasıdır. Sosyalist iken de Müslüman iken de yalnızlığını yenememiştir. Otoriteye hep surat asar. Emperyalizme surat asmak hakkıdır çünkü. Okura karşı ise hep kırgındır. İnsanlar, hakikiliğini, doğruluğunu bilseler bile bir bedel ödemek zorunda kalcakları için ikiye bölünmüş yapıp yarı çizerler. Bu nedenle yazdıklarının bir anlamı olmadığını düşünür. Yine de yazmayı sürdürür. Kimse onurlu olmayı seçmemektedir. Oysa yazıyı insanlığı duyusumuzuz engelleyen kurumları, durumları işaret etmek ister.

İsmet Özel Müslüman olduktan sonra yalnızlığı yendiğini söyler. Bir Yaratan’ı olduktan sonra insan yalnız olamaz. Ne var ki hiçbir dostu, arkadaşı, birlikte hareket edeceği grubu yoktur. İsmet Özel, kendi tabiriyle ne kadar bilinçlendiyse, ayıktıysa şaşkınlığa uğrar. Artık nasıl bir toplumda yaşadığının, uğradığı toplum katmanlarının künhüne vardıysa da bu bilgileri kendisine nakledecek insanları bulamaz. Gitgide toplumdan yalıtılır, toplumsal bir yalnızlaşma yaşamaya başlar. Onun karşılaştığı anlayış yetersizliği, meseleleri kavramada insanların gösterdiği neme lüzumsuzluk, gerçeğe yaklaşırken gösterilen gevşeklik ve nihayet dünya şartlarına teslimiyete varan yılgınlıktır. Gazete yazılarının insanlardaki karşılığını bilememenin tedirginliği içinde gazete yazarlığına ara verip dergi çıkarmaya karar verir. Ancak daha dergi çıkmadan bundan vazgeçer: “Bir dergi çıkarmaya hazırlığımı giriştiğimde gördüm ki birlikte yola çıkabileceğim nitelikte hiçbir insan tanıımıyormuşum.” Artık her adımının boşluğa düştüğünün farkındadır.

Kendine “aylak”, “uyumsuz”, “otorite karşıtı”, “kadirşinas itaatsiz”, “tevarüs edilmemiş asalet” kavramlarını yakıştıran İsmet Özel, dost kazanmayışının arkasında da bu tutumları olduğunu belirtir: “Ben bugünlere kadar altmış yedi yıl boyunca

yükünü çektiğim ömrümü aylak bir zarafet içinde yaşadım. Hep aylaktım. Şimdiye kadar ‘toplumsal kurum’ dedikleri ve bu ülkede yaşayan herkesi asıl şekinden mahrum bırakan şeylerin hiçbirine sadakat gösterdim. Hep zarafetim. Zarafetimin gereği elimi, asalet unvanının beni dokunmaya icbar ettiği şeyden bir başkasına hiç değirmedim. Çarşıya pazara çıkmam, dostlar alışverişte görsün tedbirine hiç uymaz. Belki dost kazanamayışım böyle sonuçlandı.”

İsmet Özel insanlardan kopuşunu (toplumsal yabancılaşmayı) davasına, mücadelesine bağlar. Ne kendi gibi sosyalist ne de kendi gibi Müslüman bulabilmiştir. Senden başka Müslüman yok mu sorusuna şöyle cevap verir: “Aynaya baktığımda bazen görüyorum”. Bu bakış açısından bakan birinin yalnızlığı kaçınılmazdır. Hiçbir işini dostlar alışverişte görsün diye yapmaz. Kuşkusuz dâhil olma değeri, söz sahibi olma, muktedit olma konumuna taliptir. Ancak orada da dikiş tutturmak, bir cemaat oluşturmak niyetinde değildir. Çünkü daha baştan nazba göre serbet veremeyi, ikbal avcılığı yapmayı reddeder. Uyarmak, sarsmak ve rahatsız etmek istemektedir. Ne okura ne de etrafındakilere sevimlilik peşindedir. Okuyucularına şöyle seslenir: “Bu satırları okuyorsanız, sizler benim uyumsuzluğuma, uyumsuzluk çıkarmamda ısrar edişime ilgi duyuyor olmalısınız.” Kimseyle bir köprü kurma amacı taşımaz. Kendi adacığında konuşmaktadır. Zaten seçtiği yazarlık tutumu da budur.

Tüm yazdıklarının beyhude bir çaba olduğunu daha yazının içinde belirtir. Bu anlamda kırgın, üzgündür. Ama bunları yazmamanın da vebal olduğunu belirterek, “İsteyerek değil, sorumluluğumu yerine getiriyorum.” der. Neredeyse zorla yazdığını, keyifsiz yazdığını açık açık belirtir. O bilir ki bu yazılar faydasız yazılardır. Bu anlamda İsmet Özel kalabalıklara, yığınlara değil, kendini anlayabilecek, aynı dili konuştuğunu umduğu bir kişiye yazıyor gibidir. Onun tüm yazdıklarından sonra kimi yazdığını, muhatabını da çıkarabiliriz: O kişi genellikle aynaya baktığında gördüğü kişidir: kendisidir. Son dönemde onu yalnızlığı sürükleyen nedenleri şöyle açıklar: “Neyin aslını öğrendiysen orada acı beni buldu. Bildiğimin başka bilinenlere uymadığı gerçeğiyle karşılaştıkça acım yükselişine şahit oldum. Bunlara bir de meseleleri nasıl gördüğüm konusunu nakletme yolundaki çabalarımın boşa gidişi eklendi. Mekânımız piyasadır. İnsanlar dost değildir. Hayatta hiç kimsenin akrabası kalmamıştır. İnsan kılığında gördüklerimiz müşterilerdir.”

Onun yalnızlığı, bir bakıma her karşılaştığı insanın Hızır, her gecenin Kadir gecesi olma beklentisiyle ilgilidir. Bu üst beklenti yıkımla sonuçlanır. Her anını

yüksek elektrik yüklü bir devrimci ruhla yaşayan bu insanlar, yaşadıkları derin hayal kırıklıklarıyla, elektrik kaçaklarıyla karşılarındakini çarpar, trafo patlatır ve sonunda etraflarına kimseyi yaklaştırmazlar.

İsmet Özel'e yönelik en sık eleştiri "sürekli kendinden bahsederek, her konuda kendini merkeze alarak büyük bir kibir sergilediği" yargılarıdır. Oysa İsmet Özel, insan tekinin macerasının aslında insanlığın macerası olduğunu belirtir ve attığı her adımı bu geniş perspektiften kurgular. Onun birikimi, bakışı, tecrübesi bir bakıma insanlığın macerasıdır. Tüm şiir macerası ve düşünce yazılarını bu sorumluluk bilinciyle kaleme alır. Yalnızlığı biraz da kendi insanlık masalına sahip çıkmasıyla açıklanabilir. İsmet Özel neyi anlatırsa anlatsın merkezdedir. Bir insan olarak kendi durduğu, baktığı yerin hesabını verir. Kimse adına söz almaz. Zaten yan yana duracağı ikinci bir kişi de yoktur. İsmet Özel kendinden yola çıkarak bu ülkede düşünme yöntemleri göstermiş, insanın nasıl hayat boyunca kendi içinde derinleşebileceğini örneklemiştir. İsmet Özel söyleyeceği her şeyin kendi sözü olması için bir başkasıyla irtibatlandırmaya, birlikte anılmaya itiraz etmiş ancak kendi macerasının teklifini ve sorumluluğunu üstlenerek, yalnız, yapayalnız olarak algılanan bir yazarlık imgesi yaratmıştır. Bu yüzden İsmet Özel bir tavidir, fotoğrafır, itirazdır. Belki de en çok artistik hayatıyla şirdir. Bu, bedeli ödemiş bir hayattır. İsmet Özel bu yüzden belki de son iyi atlıdır. Ondan sonra şiirde efsaneleşen tek isim çıkmamıştır.

Sanki İsmet Özel, tek kişilikli bir dünya oluşturmayı daha baştan seçmiştir de; tüm bu yaşamında, sebepleri tek tek elemiş, kendi vicdanını rahatlatmış gibidir. Bir oyun kurmamıştır elbette ama kendini doğrulamıştır. Biricikliğini, ayrıksılığını, yalnızlığını, yalıtılmışlığını tartışılmaz bir zemine oturtmuştur. Kendi masalını, hep peşinde olduğu kaderini aklamış, pırl pırl parlatmış, itirazsız kabule hazırlamıştır. İsmet Özel hem yalnızlığı seçmiş hem de hep gündemde kalmayı başarmış "özel" yazarlardan biridir. Onun yenilik, canlılık, tazelik arayışı ile değişimi arasında bir paralellik kurmak mümkündür. Ortak fotoğraflara itiraz, fotoğraftan çıkma onun bu yenilik, canlılık arayışının bir parçasıdır. Hayal kırıklıklarında bile içten içe kendine çıkardığı övgü, haklılık payı da onun bu portre arayışını doğrular. İsmet Özel'in kurduğu İstiklal Marşı Derneği bir son cephe, savunma hattı, "yalnızlık evi" gibidir. Oysa savaş bitmiştir: "Savaş bitmiş ben nöbette unutulmuşum." Büyük yazarlara tam da bu yakışı: Nerede olurlarsa olsunlar hep yalnız ve biricik. Birakin bu yazarlardan alınacak büyük dersleri ve öğretileri, onlarla aynı çağda yaşamak bile ayrıcalıklı bir durum. ■

WALDO İLE HENRY'NİN DÜELLOSUNDAN "TÜRKİYE" ÇIKAR MI?

Sabri Akgönül

İsmet Özel: Kendisi hakkında edilen her kelamı daha baştan yanılsamaya yahut en iyi tabirle nakıs olarak damgalamaya girişen, biricik ve tekbaşına olmanın hazzını hep tavında yaşayan bir şair. Derginin İsmet Özel özel dosyasında, şairin düşünceleri ve görüşleri ile mutabık bir değerlendirmeyi diğer yazarlara bırakma niyetindeyim (ki böyle bir mutabakat çabası, bu çabaya girişen bir yazarın hüsn-ü heyecanıyla sınırlı kalacaktır). Bu kısa yazıda, 1988 yılında yazılan, şairin otobiyografisi/masalı olan *Waldo Sen Neden Burada Değilsin* kitabını ve 2004 yılında yazılan, şairin kendi durduğu yerde durmayanlara yan gözle bakarak değil cepheden, siperden bakarak ateş ettiği *Henry Sen Neden Buradasın* serlevhali kitabını merkeze alan eleştirel bir değerlendirme yapmayı seçtim. Şairle kurulacak diyalogun, eğer şairden beklediği teveccühü bulamazsa kurulacak monologun, anlamlı olabilmemesinin tek yolunun ayrıksılıklarımızın altını kalın çizgilerle çizmekten geçtiğini düşünüyorum şimdi.

Masalım, Âh Benim Güzel Masalım!

"Dünyaya gelmek, bir saldırıya uğramaktır." Kendi masalını (*Waldo Sen Neden Burada Değilsin*) anlatmaya bu Heideggerci cümle ile başlayan şair. Heideggerci kökene sahip birçok yargı ("düşünmek", "inziva", "insan oluş", "sahicilik", hatta "neden saklayalım ki- "şiir" hakkındaki önermeler) ve Alman İdealizminin kavramlarını retorik amaçlar mucibince oluşturulan bir jargon kullanarak devam ediyor tahkiyesine. Kendi masalını anlatmaya başladığında okuruna bir şey vaat ediyor: "Ben burada kendi masalımı yıkmaya çabalayacağım. [...] Masal yıkılmalı ve gerçek egemen olmalıdır" (vurgu bana ait). Sonda söylenmesi gerekeni en başta söyleyerek

şairle ilk aykırılığını belirgin kılmama izin verin: Kendi masalını yıkmaya niyetiyle yola çıkan şair, yolun ortalarında masalına sıkı sıkı tutunuyor ve sonlara doğru masalını tütsülendirmeye, hatta kutsamaya kadar varıyor. Ne o eriyor muradına, ne de biz çıkıyoruz kerevitine! Vurgulama albenisi gösterdiğim gerçek'e ne mi oluyor? Masalın ilman şiirselliği gerçek'e galebe çalar; gerçek ilişkileri anlamak artık bir mesele olmaktan çıkar, bütün çaba kavramları diyalektik olarak dengelemeye hasredilir.

Hangi kavramları? Masalda üç anahtar kavram var: Şair, Komünist, Müslüman. Bu üç kavram esasen varlığını şiire borçludur. Diğer iki kavramın gündeme gelmesi bile şiir sayesinde. Şiir; insanı araştırma aracı, bir bilgilendirme türü, engin ve yüce bir uğraş olarak tanımlanır. "Diyebiliriz ki, şiir insanın durumu, 'objectification'ıdır" (vurgu şaire ait). Kitap boyunca sıklıkla şiir hakkında tanımlamalar yapılır, şiirin hem İsmet Özel'in ve Türkiye'nin macerasındaki yeri hem diğer yazı türlerine üstünlüğü tekraranılır.

Cumhuriyet dönemi Türk düşünce dünyası şiirsel-ingen sultası altındadır. Şairler فرمان buyurup entelektüel alanda birbirlerine cephe açtılar. Kitleleri uyarmak, onları bilgilendirmek ve aydınlatmak görevini kuşandılar. Köylüleri bile ilkin onları öldürdüler. Burada herhangi bir kişiden bahsetmiyorum; bilim eleştirisini kinik bir bilim düşmanlığına vardi- ran, aksiyomlarını hiç tanımadığı, dayandığı ilkeleri düşünsel değil de kurumsal olarak tecrübe ettiği pozitivizme şiirsellikle taşımış şamarlar indirmeyi bilgili sayılmanın ilk adımı belleyen bir tipten, tipolojiden bahsediyorum.

Poiesis versus Noesis

Bu tipolojide yer alanlar dinamik kavramsal modellemeler dayanan istidlâli akıl yürütmenin gerekliliğini hiç umursamazlar. Biteviye bir öze vurgu yapan, kendi üzerine kapandığı için sorunsallaştırılmaya da kapalı çöşküle önermelerle ve egzotik kalıplarla söz dalaşı, kalem kavgası yaparlar. Metaforlarla, etik-politik belagatlerle, sezgisel ve duysal hayal gücüne dayanan karmasık önermelerle, gerçek hayatın verileriyle sınanmaktan korkan, somut olanın soğuk yüzüyle karşılaşmayacak kadar acelesi olan kerameti kendinden menkul anlam ve idrâk kategorileriyle birbirlerine ateş ederler. Hakikatin ve sahihliğin temsilcisinin kendileri, hakiki ve sahihi olanın gerçekleştiği mekânın da kendi oldukları yer olduğunu ilan ederek yekdiğerine, bazen geri kalan herkese karşı kılıç kuşanıp hinc beslerler. Yerli-yabancı, iyi-kötü, buralı-orallı, Doğu-Batı, bireysel-kolektif, dünyevi-aşkın, Müslüman-Hristiyan, Türk-Amerikalı dikotomilerini temcit pilavı

gibi ısıtıp kendilerini hakikatin, sahihliğin zorlu yollarına revan olmuş, hüznünlü ama çatık kaşlı bir resul, bir elçi olarak görürler. Elçiye zeval olmayacağından şüphe duydukları için de o çokça kullandıkları risk alma, riziko üstlenme lafta kalır ve birer monark gibi davranırlar. Bu egemenliği yitirmemek için poetik retoriklerin serin akıntısından sistematik düşünmenin buz gibi sularına kulaç atmazlar. Bu tipin aynı yürendi hep yeniyimş gibi sunması, hatta kendisini yeniden üretmesi bu serin akıntı sayesinde. Bu serin akıntıda hanyayı konyayı gösterir, hanyalı konyayı öne çıkarıp muhatabının aklını çeler; defans alanında çelimli çalım atar. Kendisi gibi düşünen insanları veya kendisi dolayısıyla böyle düşünen tilmizlerini bile eksik anlamakla, yanlış anlamakla paylar. Bir eleştiride bulunmaz, nesnesi ile kavramı yüz yüze getirip kritik bir analiz yapmaz; itham eder, paparayı basar. Böylesi bir papara sahihlik jargonu içinde kotarıldığı ve lirik coşkunun bir ürünü olduğu için paylanan kişiler hiç tereddütsüz hizaya geçerler. Üstat teveccüh buyurup onları şigaya çekmiştir ne de olsa.

İsmet Özel, masalını anlatırken Türkiye'nin hikâyesini de anlatmış söyler. Türkiye'nin siyasal ve entelektüel hayatını (aslında sadece siyasal hayatını, çünkü Türkiye'de kendisinininki dışında anlatılmaya değer bir entelektüel hayat yoktur) kendi hayatla karşılaşma evrelerine indirgeyip anlatır. Bu anlatıda şiirsel-metaforik gücü berkitip kavramsal-analitik düşüncenin alanını daraltır. Ağır düşünsel işçilik gerektiren faaliyete ve çok fazla verinin birleştirilip son derece meşakkatli bir sentez oluşturma çabasına girişmesine lüzum kalmaz böylece; cepheyi kurmuş,

tek kişilik sipere konuşlanmış, nesnelerin çoğalıp çeşitlenmesine duyarsız kalarak elindeki donuk kavramları her nesneye giydirmeye başlamıştır.

Şairin Gündelik Olana Kızgınlığı

İkinci kavram/evre: Komünist. Şairi ayakta tutan iki hazırlığı vardır: “kadirşinas bir itaatsizlik” ve “tevarüs edilmemiş asalet” Gündelik düşüncelerin ötesine geçebilmek için bu evrede mezkûr iki hazırlığına dayanır. Gündelik olana, gündelik hayata düşmandır şair çünkü gündelik hayat şiiri öldürüyor ona göre. Öyleyse şiir de gündelik hayatı öldürmeliydi. Nedenir gündelik hayat ve şiir arasındaki bu *mortal combat*? Çünkü şaire göre “gündelik hayatın temel belirleyicisi tepeden alınan kararlardır.” Bu yüzden, “ne gibi insanlar olduğumuzu bilmek için ne gibi siyasi kararların gölgesinde kaldığımızı bilmemiz gerekir” der. İnsan, siyasi kararların kırbaçları altında inleyen ve her adımı o kırbaçlarla belirlenmiş bir mahlûk olarak anlaşılır şairin kaleminde. Kendisi mi? Kendisi bu belirlenmiş-insan olmanın uzaktır, çünkü şairdir ve “siyasi kararların gölgesinde” soluklanma yerine şiirin gölgesi altında insanlık mabedi kurmuştur. Gündelik hayata eleştirel bakmaz, kızgınlıkla bakar. Gündelik düşüncelere tözcü, ba-yağı ve apaçık olduğu için karşı çıkmaz; gündelik olan gerçek olduğu için, somut olduğu için örselenir. Şair somuttan yola çıkmaz; o idealarla, anlamlarla, soyut ve ulvî değerlerle işgal eder. Jargonu somutu saklayarak kurar çünkü. İnsan olmanın anlamını ve anlatısını kendisi belirler, insan olmanın bütün sembolik sermayesini kendisine temellük eder. Şair sürekli ayık olmanın bahseder, dogmatik bir ayıklıktır onunkisi.

Düşünsel çabasına devam ederken bir “kriz” yaşar, bir “arayış”ta bulur kendini şair. Marksizm’i, Hristiyanlık ve mesiyaniğin bir yorumdan geçirir. 1950’ler Avrupası ve 1970’ler Türkiye’sinde bir takım kalem erbabi Marksizm’in “sekülerleştirilmiş Mesihçilik” olduğunu söylemeyi matah bir şey gibi sundular. İsmet Özel, kaynağını belirtmeden tabii, Marksizm’in mistik ve teolojik bir fırça darbesiyle malul olduğunu söylüyor. Yine hızlı genellemelerle, sınanması mümkün olmayan, hesabı verilmeden önermelerle yapılan bir *abra kadabra*.

Masala Müslümanlığın Dahli: İnziva

Üçüncü ve son kavram olan Müslümanlık bu sırada sessizce belirir. Şair önce bir inzivaya çekildiğini söyler; fiziksel bir inziva değildir bu, düşünsel bir inzivadır. (Zaten şairin bedenini yorduğu yerde görülmüştür. Bedensel çaba, kol emeği, bunlar şairin aristokrat ruhuna zarar verir; o kafasını yoracaktır, zihinsel emektir onun harcı.) Bir güvenlik arayışı

içerisindedir. Bütün kültürel çabası ve mekân tuttuğu dünya görüşleri son kerte de birer mistifikasyona uğruyorlar şaire göre, “diktatör”leşiyorlar, “bas-kıcı birer inzibat rolünü” üstleniyorlar. Büyübozumunu vaat eden bütün dünya görüşleri nihayetinde kendilerini büyü bir hâle olarak sunuyorlarsa, ne yapdını şair? Madem dünyanın büyüsinü bozamiyordu, o halde büyük büyücü ben olayım demesinde ne mahsur olabilir ki? Ama önce büyüyenlerin en büyüğünün, efsunkâr-ı ekberin divanına varıp diz kırmak gerekiyordu. Düşünsel inziva, dünyayı tımtırık büyüleyen bir çıkıyla hitama erdi: Müslümanlık.

“Müslüman olmak beni, kendimi bildim bileli içine düşüğüm yalnızlıktan çekip çıkardı. Nasıl oldu? Yeni dostlar, aralarında kendimi emniyet içinde hissedeceğim kardeşler, ihvan, bir cemaat mi buldum? Hayır.” Tabii ki de hayır. Şair kalabalıklaşır mı hiç? O tek başınadır, biriktirir. Pekî, nedir bu şairin kurtulduğu söylediği yalnızlık? Cevap veriyor: “Yalnızlıktan kurtuluşum bir bakıma modern bir insan olmaktan kurtuluşum sayılır. ... Modern (çağcıl) bir duygudur yalnızlık ve ancak adına bazan Batı Medeniyeti denilen, burjuva hükümlerliği altında bulunan ortamın ürünü olan insanda, *‘yeni insanda’* kök salabilir” (vurgu şaire ait).

Masalın parçalanmak yerine kutsadığı yer burada derinleşiyor. Artık kutsal-dindışı ayırmından tevelli eden nurlu gibi bir dikotimiz var: Bir yanda tek başına kalsa bile yalnız olmayan Müslüman insan, diğer yanda yalnızlığı yeğâne yoldaşı belleyen Modern/Batılı insan. İki ideal tip ve güme giden gerçeklik. Kimdir bu Müslüman? Bir gündelik hayatı, bir bedeni, uğraştığı somut sıkıntıları var mıdır? Alamet-i farikası nedir bu Müslümanın? Sadece “yalnız” olmaması mı? Masal kahramanı olduğu için bu Müslüman, onu gerçek yaşamdan alabilirdiçe soyutlayarak ve kendisine Müslüman diyen hiç kimsenin itiraz edemeyeceği birine dayanarak bir tanım vermek gerek. Şair burada hâdis-i şerif’e başvurur: “Müslim, insanların dilinden ve elinden salım oldukları kişidir.” Masalının son yapağında “Müslüman aynı zamanda ‘dünya sistemi’nin zulmüne razı olmayan kişidir” diyerek metafizik bir irilik katı Müslüman kişisine. İdeal, kafası deli fişek, soyut bir Müslüman tipi çizer şair... Eller, kollar, belden; şomuta dokunmaya ne gerek var. Nasıl olsa cennete bile kafasının üzerinde yürüyerek girecek bu Müslüman.

1988 yılında, şaire göre, zulümden yana olmamayı tercih eden insanlar arasında “*sen neden buradasın*” veya “*sen neden burada değilsin*?” soruları teati edilmeyecektir. Eee, peki 2004 yılında “*Henry Sen Neden Buradasın*” diyerek bu teatilerden bir Türkiye masalı çıkarmaya çalışan kim? ■

HEP TANRI HEP KUŞLAR HEP BEN!

Kadir Yılmaz

*ve hayat denen şeyin çoğu zaman
olması gerekmemiş, olacağı tutmuştur.*

Wallace Stevens

*Neden Tanrı neden kuşlar neden ben
Hep Tanrı hep kuşlar hep ben
Uçmaklara uçanlara uçuşu
Bu çok fazla.
İsmet Özel*

İsmet Özel'in ismini ilk kez duymamın üzerinden neredeyse 20 yıl geçmiş. Aradan geçen bunca zamanda İsmet Özel'e dair kavrayış ve düşüncelerimde pek çok şey tabii olarak benimle birlikte değişti, ama o günden bugüne kadar değişmeyen tek şey, dizeleri karşısında hissettiğim "dehşet duygusu" oldu. *Erba-ın'*i tıfıl bir lise talebesi olarak boş bir deftere sabaha kadar eksiksiz olarak geçirirken ve bugün bu yazıyı yazarken hissettiğim aynı baş dönmelerini başka türlü ifade etmem mümkün değil. Belki de, güven hissinden yoksun geçen çocukluk yıllarım boyunca ilk kez o an gerçek bir ses, gerçek bir muhatap bulmuştum. Karşımda, kelimelerin arasından fırlayıp önüme dikilen bir "insan" görmenin dehşetini etrafıca tarif etmem çok zor. İsmet Özel, "Şiir bizde bir şeyle muhabakat kurmuş, insan vasıflarımızdan birine teta-buk etmiştir." derken birbirine kör, birbirine sağır bir insanlığın içinde hayatta kalmayı başarmış gerçek insanların varlığından bahseder. O yüzden, benim de gerçek bir insanla karşılaşmamın ve kendi gerçekliği-mi keşfetmemin bende uyandırdığı tek hissin dehşet oluşunu ifade etmem umarım tuhaf karşılanmaz.

Çağdaş Türk şiirinde bir *vexata quaestio* varsa, bunun İsmet Özel olduğu kanaatindeyim. Zira sadece yazdıklarıyla değil, hayatıyla da Türkçe şiir söylenen ve düşünülen her yerde bir meseledir İsmet Özel. Pek az şair, henüz hayattayken onun eriştiği tesir halesini görebilmiştir. Bugün, bilhassa 80 sonrası kalburüstü şairlerinin söz varlığı incelendiğinde İsmet Özel "vokabülerinin" bu şairler tarafından sıklıkla kullanıldığı görülecektir. Psikolojide Freud'un, iktisatta Marx'ın nasıl acımasızca eleştirilse de kavramlarına müracaat etmeden söz söylemek mümkün değilse, Çağdaş Türk şiirinde de İsmet Özel'e bir şekilde temas etmeden şiir "çatmak" kolay görünmüyor.

İsmet Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*'nda "şiir bir uyumsuzluğun vurgulanmasından başka bir şey değildir,"

derken kendi Sokratik uyumsuzluğunun bilincinde ve bu uyumsuzluğun gözden kaçırılmasına asla fırsat vermeyecek bir teyakkuzdadır. Bu tavır, "bilinçliliğin gururu" olarak eleştirilse de, şairin tesirini tam da bu noktada aramak gerektiğini düşünüyorum. Şairin "ben" vurgusu o kadar kuvvetlidir ki, toplumsal temaların en üst seviyeden işlendiği şiirlerinde bile okur şairin bizzat kendisiyle mükâleme ettiğinin farkındadır. Bir metnin yorumu, esasında metnin işaret ettiği hakikatin değil, bizatihi bir hakikat olarak metnin kendisinin tecrübe edilmesidir. Zira yazar/şair, neyi murat edinmiş olursa olsun, "düşünülenin" bir metin olarak önüne konulmasından sonra yazarın/şairin kendisi de dâhil olmak üzere bütün muhatapları, yazma faaliyeti sürecinde kazanılan tecrübeyi "biriciklikleri" üzerinden tekrar edemeyecekleri için ellerinde metinden başka bir hakikat bulamayacaklardır. Bu söylediklerim İsmet Özel haricindeki bütün yazarlar için geçerli. İsmet Özel'in *Kürek Sesi* şiirindeki "Hep Tanrı hep kuşlar hep ben" dizisinde artık en somut haline ulaşan bu durum, mütemadiyen "ben" diyen birine karşı toplumun geneli tarafından takınılan hoşnutsuz tavra davetiye çıkarması bakımından ürktücü, ancak "kendini" dünya tarlasına sürerken çıkan "sesi" (herk) hiçbir şeye feda etmeyeceğini göstermesi bakımından da oldukça cesaret vericidir. ■

BALDIRAN ZEHİRİ İÇMEK VEYA CELLADINA GÜLÜMSEMMEK

Yağız Gönüller

Felsefe ve edebiyat, varoluş meselesini ele alan metinler ve düşünceler üreten iki sanat türü olduğundan birbirleriyle temas halindedir. Bu teması güçlendiren iki alt türü ise eleştiri ve şiir olarak belirlemek mümkündür. Sokrates ile İsmet Özel'in doğum tarihleri arasında neredeyse 2500 yıllık bir mesafe olması her ne kadar ciddi bir rakam genişliği içerse de sanatın değmesiyle bu genişlik daralır ve kuvvetli irtibat kaynakları ortaya çıkar.

Sokrates devletin 'resmî Tanrıları'nı tanımayıp yeni Tanrıları icat ettiği ve türlü fikirleriyle gençleri "yoldan" çıkardığı suçlamasıyla mahkeme verildiğinde tarih M.Ö 399'dur. Yapılan oylama neticesinde Sokrates ölüm cezasına mahkûm edilir. Graphai denen bu kamu davasında oy kullanan geniş kitlenin içinde onun asılmasını, yakılmasını isteyenler olduğu gibi affedilmesini ya da gençlerden çok uzak bir yere sürgün edilmesini isteyenler de görülmüştür. Oy kullananların yaklaşık 3'te 2'si Sokrates'in öldürülmesi gerektiğinde birleştiğinde baldırana zehri formülü uygulanır. Sokrates zehri içer ve kısa bir süre içinde ölür. Kendi ağzından savunmasını okuyabilmek ancak Platon'un yazdığı eserle mümkün olmuştur.

Sokrates ömrü boyunca ders verdiği kimseden bir ücret talep etmemiştir. Derslerini "bire bir" uygulamış, kalabalıktan ve bilhassa kitleden uzak durmayı tercih etmiştir. İsmet Özel ise şairliğine, kendi tabiriyle "pek şairane olmayan" bir açıklama getirir: maliyet meselesi. Ona göre resim yapmak, resim sanatıyla uğraşmak için ciddi bir mali hesap gerekirken şiirde böyle bir şey yoktur. Buna nazaran kendisinin şiir yazmak için iki dişini çektiği askerlik dönemi, şairliğin hesabının pek de mümkün olamayacağını göstergesidir.

Sokrates'in dönemin demokrasisine yönelik oldukça sert eleştirileri olmuştur. Devletin ve "devletlilerin" kendi menfaatleri doğrultusunda son derece uygun bazı tanrıları eleştirilemez/yorumlanamaz kabul etmesini de hiç umursamaz. Verdiği derslerde demokrasiye de tanrıları da alaya alır. Hep yaptığı gibi soru sorarak ve sordurarak iki kavramı ve kurumu da saf dışı bırakır, kırar. Bu sebeple genç öğrencileri arasında onun yolundan gitmeyi tercih edip devlet için birer tehlike olmayı göze alanların sayısı epey

fazladır. Savunmasındaki "beni yanıtlayacak kimse yokken konuşmak zorunda kalıyorum" sözü hem resmî tanrıları hem de demokrasiyi eleştirisi açısından önemlidir. İsmet Özel, 9 Mart 2000 tarihinde verdiği bir röportajda "Demokrasiyle hiçbir alâkam yok... Demokrat diyebilir misiniz kendiniz için?" sorusuna verdiği cevap, bu konuda da irtibat kurabilmemiz için bizi bir yola çıkarabilir: "Ömrümün hiçbir aşamasında demokrat duygulara sahip olmadım. Eski Yunan'da Sokrates'i öldüren demokrasiydi. Platon gibi, Sokrates'in mahkûm edilmesinden yana değilim. Sokrates'i demokratlar mahkûm etti."

İsmet Özel, *Bilinç Bile İlginç* adlı kitabında Sokrates'in ömrü boyunca çoğunluğun yapmadığı birçok şeyi yaptığından ve çoğunluğun yaptığı birçok şeyi ise yapmadığından söz eder. Sokrates'in derdini "kendî ruhuna özen göstermek" olarak belirtir ki yine aynı kitapta bu derdin önemini şöyle açar: "Kim ki ruhuna özen göstermiyor, o artık eşyaya ve yaratılmış olana karşı her türlü özensizliğin kaynaklarından biri hâline gelir. Diğer taraftan kendî ruhuna özen göstermeyen kimsenin, ruhuna özen gösteren bir kişiyi tanıyabilmesi, fark edebilmesi de imkânsızdır. Dolayısıyla özensizlik bütün üstün değerlerin yıkılıp gitmesi ve erdemle yüceltilmiş bütün tavırların yasaklanması, en azından gülünç kılması için en uygun ortamı doğurur."

İsmet Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin* kitabında şairliğin doğuştan gelen bir şey olmadığını ve şairliğin insanın karakteriyle aynı istikamette yürümesi gerektiğinden başka bir düşüncenin saçma olacağını belirtirken kendini/sanatını "kadirşinas itaatsizlik ve tevarüs edilmemiş asalet" şeklinde tanımlar. Şiir şayet gerçekse 'kendilik bilgisi' sebebiyle gerçektir ona göre. Şubat 1990'da yazdığı "Kendini Tasarlama Versus Kendini Azaltma" başlıklı yazısında bunu "Kendini bil ve riayet et. Dinin veya bilgeliliğin söylediği budur" sözüyle açıklar.

Sokrates'in kıyamete dek hatırlarda kalması mümkün olan "Bildiğim tek bir şey var, o da hiçbir şey bilmediğimdir" sözü, hem politik anlamda hem de felsefi anlamda bazı durumlarda "sessiz kalmanın hayrı"na bir işaret. Her bilinenin söylenmesi kişiye bela olarak yeter. Sonuca baktığımızda Sokrates'in

başına gelen de beladan farksızdır. En yakınındaki dostları bile onun davasında sanki nazire yapar gibi sessiz kalınıp, kalabilmişlerdir. İsmet Özel de işte bu sözün derinliğini hatırlatırcasına, 27 Aralık 2008 tarihinde İstiklâl Marşı Derneği'nde yaptığı siyaset, tarih, politika, sanat konularını da barındıran bir konuşmasında şunları söyler: "[...] biz birçok şeyi bilmiyoruz. Ben öğrendikçe -bunu şov gereği söylemiyorum- chealetin ne olduğunu öğreniyorum. Bu Sokrates çok şey biliyormuş her halde: "Bildğim tek şey, hiçbir şey bilmediğimdir." diyor ya... Çünkü buraya gelmeden önce Thomas More'un sultana yazılmış bir şiirini gördüm. Bunu niye söylüyorum? Her gün bir şey öğreniyorsun ve her gün sana söylenen yalanların mahiyeti hakkında bir fikrin oluyor... O şiir, sultanı öven bir şiir..."

Felsefe ve edebiyatta sanatçının ürettikleriyle karakteri arasındaki bağlantı en özel olarak da cesaret-korkaklık zıtlığında ortaya çıkar. Cesur bir insanın söyledikleriyle korkak bir insanın yaptıkları aynı paragrafa yerleştirilse, aynı resme konu edilse yahut aynı şiirde anlatılsa, bu bile unutulmaz bir "görüntü" ortaya çıkarır. İmajların dünyasında bugün "suskun ve kederli" cesurların esamesi okunmazken "kendini en önde gösteren korkakların" sayısı gittikçe artmakta. 14 Mart 2009 tarihinde İsmet Özel, yine İstiklâl Marşı Derneği'ndeki bir konuşmasında İstanbul'un tarihine değinerek Sokrates'in bir sözünü hatırlatmıştır: "İstanbul şehrinde dört yüz sene sadece gayr-i müslim semtlerde suç işlendi. Bu böbürlenmek için uydurulmuş bir şey değil. Normal olarak bu olmayacak bir şeydi. Bu yüksek ahlak gereği olan bir şey de değildi. Çünkü Müslümanlar Müslüman olmaya yaraşır davranışları gösteremedikleri zaman imtiyazlarını kaybediyorlardı. Müslümanlar toplumun birinci sınıf kesimiydi, dolayısıyla diğerlerinden fâik olduklarını hem de diğerlerinden daha çok imkânı ellerinde tutma durumunu vasıflarına liyakat kesbederek koruyabiliyorlardı. Sokrates'in bir sözü vardır: "Aslında birçok insan korkak bilinmemek için cesaret gösterir." Yani aslında korkaktırlar. Korkak bilinmekten korkarlar. Onun için biz onları cesur görürüz. Belki bu dört yüz sene boyunca hırsızlık etmek için adanmış içi kayıyır ama Müslümanlığını kaybedeceği için, Müslümanlığıyla beraber dünya kadar yetki ve imtiyazı kaybedeceği için yapamıyor."

Sokrates, ölümüne doğru ilerleyişini emin adımlarla yapmıştır. Fikirlerinden, eleştirilerinden ve öğütlerinden asla taviz vermemiş, ölümünü asla ruhsal olmayacağını göstermiştir. Çünkü Sokrates "bir daha yapmama" sözü verip bağışlanmayı dilediyseniz, ahlâkı ve entelektüel olarak ölecektir. Laszlo Varsenyi'ye göre Sokrates burada fiziksel intiharı tercih etmiştir. Felsefi öğretilerini, inançlarını, değerlerini

ve üzerinde en çok durduğu konulardan "erdemli olma"yı bir miras olarak bırakmıştı Atina halkına. İsmet Özel, *Faydasız Yazılar*'da ölümün ancak hayatındaki varlığını anlamlandırmış ve iyiyi kötüyü ayırt edebilmiş, erdemli yaşamış insanlar üzerinde geniş bir anlama sahip olacağını belirtir. Bunun dışındaki ölümler, hayvani ölümlerdir, yani "yok olma"dır: "Yaşadığı müddetçe iç dünyasını zenginleştirmeyi değil, iyi ve kötü farkına bile ilgisiz kalmayı, kendini tabiat ve toplum olayları karşısında hassas kılmayı değil, otomatlaştırmayı seçmiş bir kimse için ölüm çok dar anlamlıdır. Belki anlamlı bile değildir."

Bu deneme, bir irtibatı ortaya koyma gayretiyle yazıldı. Taranan kaynaklar işi kolaylaştırdı. Okuyucu, Platon'un *Sokrates'in Savunması*'nı ve İsmet Özel'in "Celladına Gülümserken Çektirdiğim Son Resmin Arkasındaki Satırlar" adlı şiirini yeniden okuyup incelediğinde görecektir ki bu irtibat sağlamdır, kuvvetlidir, yalın temiz ve acımasızdır. Bir tarafta kendini "at sineği" olarak görüp daima devleti yanlışlarını alaya alarak rahatsız eden bir filozof, diğer tarafta "bana bırakılan neyse ona burun kıvrımdır / gittim bir kuyudan su çektim" diyen bir şair. İkisi de yaşadıkları topraklara borçlu olduklarını farkına varmayı bir erdem saydılar. Bu borç ancak o toprakların değerinin artırılması ile mümkün olabilir. Zaman zaman bu irtibatı biricikliği nasıl tanımlandığı mevzu bahis oldu. Biricik olma hâli Sokrates için daha şahsi idi. Mesela kamu davası görülürken halkı defalarca uyardı: "Atınahlar! İşte bu yüzden Tanrı'nın bir hediye olarak size gönderdiği beni cezalandırmakla kendi adına değil sizin adınıza bu günahı işlememeniz için size varlıyordum. Beni öldürürseniz yerine koyacak başkasını bulamazsınız."

İsmet Özel içinse biriciklik, toplumun biricikliği olarak ortaya çıkıyorsa değerlidir, gerçek bir biriciklik. Bu sebeple kendisine yöneltilen "İsmet Özel tek kişilik bir ordu mu? Bir çığır açılıyor ama bir adam mı?" sorusuna şöyle cevap vermiştir: "Türk milleti büyük bir millettir." ■

YERYÜZÜNE KARŞI DÜNYA: BİR YUSUF MASALI

Mehmed Ali Çalışkan

İsmet Özel'in kimsenin inkâr edemeyeceği ustalıktaki üstün şiiri, bir sanatın en güzel örneğini vermek, sanat aracılığıyla kendini gerçeklemek veya topluma sanatı ile katkıda bulunmak gibi gayelerle sınırlı bir şiir değil. Bunu hepimiz biliyoruz. Özel, gençliğinde resme meraklıymış, ancak bu sanatın pahalı bir uğraş olması nedeniyle şiiri seçmiş. Bir sohbetinde, "Eğer resim yapaysaydım, yaptığım tablo dünyanın zulmedenlerini korkutur, telaşa düşürdü." demişti. Şüphesiz şiirine de böyle bir anlam yükliyor İsmet Özel. Dilin imkânlarını hayal edemeyeceğimiz ölçüde önümüze seren sairin derdi elbette bizlere entelektüel bir dil sarhoşluğu hediye etmek değil o, dünyanın egemenlerini korkutmak istiyor. Onun şiiri bir hesaplaşma şiiri.

"Bir Yusuf Masalı"nı da böyle okumalıyız. Yine muhteşem bir sanat eseri olarak bize duyabileceğimiz en güzel masalı anlatıyor ama öte yandan belki tüm ömrü boyunca tefsir etmeye çalıştığı manifestoyu en vezir haliyle özetliyor. Bu şiirinden İsmet Özel manifestosunu tam olarak çıkaracak maharet ve teşhizatı sahip değilim, ancak bu şiir tarafından etkilenen her birey gibi dünyaya yönelik felsefi bakış açımı nasıl carpıştığını anlatmak isterim.

İsmet Özel şiiri niçin yazdığını anlattığı "Sebebi Telif" bölümünde Alman filozof Immanuel Kant'ın şu meşhur sözüne atıf yapıyor: "İki şey var ki, ruhumu hep yeni, hep artan bir hayranlık ve müthiş bir saygıyla dolduruyor: Üzerimdeki yıldızlı gökyüzü ve içimdeki ahlâk yasası."

*Üstümde yıldızlı gök demişti Königsbergli
içerimde ahlâk yasası.*

Yasa mı? Kimin için? Neyi berkitir yasa?

*İster gözünü oğuştur, istersen tetiği çek
idam mangasındasın içinde yasa varsa.*

Girmem, girmedim mangalara

Yer etmedi adalet duygusu

içimde benim

çünkü ben

ömrümce adle boyun eğdim.

Yıldızlı gökten bana soracak olursanız

kösnümdü ona karşı

onu hep altımda istedim.

Kant, modern düşüncenin temelini oluşturan felsefesini inşa ederken insani bilgiyi sınırlamakla işe

başladı. Numen olan, yani şeylerin ardında onları var kılan şeyi bilemeyiz; insan kendi zihin kategorilerini o bilemeyeceğimiz kendinde şeyden gelenle, yine bizde olan zaman ve mekân içgörümüzde birleştirir ve ortaya fenomen çıkar. Gerçeklik insanda inşa olur ve fenomenaldır. Kant numen alanda hiçbir bilgiye sahip olamayacağımızı belirtir ve Tanrı dahi Kant'a göre insan zihninin işlevsel ve regulatif idesidir. Şu halde ahlâk da Kant'a göre dışardan vaz edilen bir öğreti değil, insanın kendi yapısallığında onunla bittiği bir yasallıktır ve insanın kendi Tanrı idesiyle ilişkili olsa da sonuç itibariyle bir tür ödev ilkesine bağlı iç düzendir. Kant'ın tüm bu felsefesi aslında modernliğin bir açılımı. Bilgi (özelde bilim) üretmenin matematiksel tavrı terbiye ettiği modern düşüncenin temeli, Newton biliminin bir tür tefsiri.

Oysa İsmet Özel hem hayat görüşü hem şiiri ile numen olanı açığa çıkarmak peşinde. Ondandır ümidi kesmez. Bu yüzden adalet insanın numen alana boyun eğmesidir, kendi iç yasası değil. Bu bağlamda İsmet Özel, insanlığın başına gelen büyük bir aldatmaca olarak gördüğü modernliği eleştirmek için "Bir Yusuf Masalı"nı yazdığını izhar etmiş oluyor. "Bir Yusuf Masalı" belki de numen olanı arayan, onu açığa çıkaran, Kant'ın insanı sınırlayan tavrına karşılık, insanın özgürleştirmeye, evrenin arkasındaki sırla buluşturmaya yönelik bir yürüyüş.

Üç cinden bahseder İsmet Özel: haz, eylem ve ödev cini. Bunlar tabiatın mayasında olan üç kuvvet. Dolayısıyla varoluş bir hazla eylüyor ve ancak bu eylemenin bir telosu yani ödevi var. İsmet Özel ödevi insandan çıkararak Kant'a karşı en önemli hamlesini yapmış oluyor. Yeryüzü bir ödevle dönmektedir ve bir amaca yürümektedir. Yusuf ise insanlığını temsilen yeryüzüne güzelliği getiren kişi. Özel'in Yusuf'un şahsında vezir satırlarda ifade ettiği o güzellik, hazla eyleyip ödevle yönelen yeryüzünün hiç matuf olmadığı bir derinlik. Ancak Yusuf'la hazzın da, eylemenin de, ödevin de bir anlamı olacaktır. Ancak güzellik insana kaldığında derinliğini yitiriyor, insanoglu bütün umursamazlığı ve yeryüzüne karşı duruşu ile kendi güzelliğini veyahut güzelliğindeki o derinliği kaybediyor. Bu yüzden cinler yani yeryüzü, Yusuf'u yani güzelliği kaçırp kendine katmalıdır.

Nitekim öyle de olur. Cinler Yusuf'u kaçırr. Peki Özel, yeryüzünü betimlemek için niçin cin alegorisini

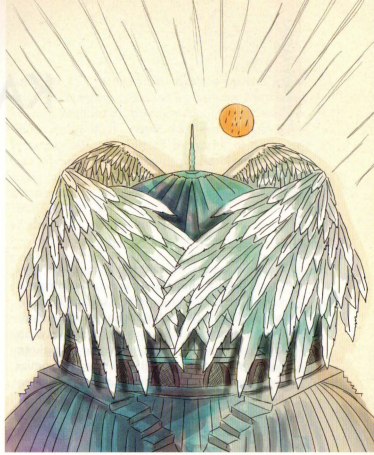
kullanır. Masalsı bir dil yaratmak için mi? Cinlerin masal diline katkısı elbette tartışılmaz, ama Özel cin imgeleriyle yeryüzünün numenal alanını açığa çıkarmak ister. Yeryüzü sadece zihnimizde inşa ettiğimiz bir fenomen değil, arkasında bilgisine ulaşabileceğimiz bir numenal alandır da.

Masalın diğer baş kahramanlarından birisi Şivekar, Yusuf'u arayan, onun izini süren bir sevgilidir. Şivekar güzelliğin peşinde olmanın gerekliliğini anlatır bize. Bu güzellik için elimizdeki ekmeği de kaybedebiliriz yeri gelir. Şivekar'ın Yusuf'la karşılaşığı o bahçe, yeryüzünün tarifiedir. Yusuf o bahçede haptir, cinlerden öğrendiği numaralarla tabiatla kaynaşmış, onun bir unsuru olmuş vaziyettedir. Şivekar ise onun dünya tarafıdır. İnsanlar arasındaki yerini ona hatırlatan insan tarafıdır.

Peki Özel'in şiirinde insan nedir? "Bir Yusuf Masalı"ndaki insan bana yeryüzüne yabancı olarak tasvir edilmiş gibi geldi. *Dönüp Üç Mesele*'yi tekrar okudum. İsmet Özel'in yabancılaşma teorisine karşı o şiddetli duruşunu tekrar hatırlamak için. Ancak bu şiirde İsmet Özel'in yabancılaşmayı manifestosuna daha doğal bir yolla kattığını görebiliriz. İnsan yeryüzüne yabancıdır, evet güzeldir, güzelliği temsil eder ama yabancıdır. Yeryüzü Şivekar'ın derede ilerlerken tahta perdenin arkasında gördüğü o güzel bahçedir. Ve bu bahçede yeryüzü (cinler ile temsil edilir) bir uyumdur, her türlü halden her türlü hale dönüşebilen, dala konan, göğe uçan, yere giren, denizde yüzen bir hayattır. Yusuf daha insanlara tam karışmadan küçükken cinler tarafından kaçırıldığı için bu uyuma ilimle dahil olmuştur, velev ki Şivekar yabancıdır.

Bu yabancılık Şivekar'ın Yusuf'un halkını bulmasıyla doruğa çıkar. Artık kara bir şehirdeyiz. Burası yeryüzü değil dünyadır. İnsan yeryüzüne yabancı olduğu için dünyayı inşa etmiştir. Cinler gibi halden hale giremez; gökte kuş, karada aslan, denizde balık olamaz. Yeryüzü insana her türlü engeli çıkarır; o tüm güzelliğine rağmen yabancıdır, insan kalmak istediği müddetçe uyum sağlayamaz. Bu yüzden ortaya dünya çıkar. İsmet Özel şüphesiz bu dünyayı olumsuzlamaz, onun manifestosunda dünya kara bir şehirdir. Ama onu kabul eder. Tıpkı şu meşhur asfalt yol alegorisi gibi. Yeryüzü Yusuf'u geri ister, dünyanın çirkinliğine o güzelliği yakıştıramaz, kuşlar, ağaçlar, balıklar, çiçekler gibi yeryüzüne dâhil olmalıdır Yusuf. Cinler insana meydan okur. Yusuf'u istediğiniz kadar güçlü bir yapının içine koyun, eğer kırar alırsak onu bizizdir, değilse artık sizindir.

İşte hikayenin temel fikri bu sonda gizli. Yine *Üç Mesele*'de Özel'in teknikle ilgili makalelerine geri dönmek bu noktada çok işe yarar. Bunu okura bırakıyorum. Nitekim masalın sonunda geçen kurşun kubbe insanın tekniğini imler. Özel'in insanlık ve

Çizim: Alper İstanbullu

cinlerin sınırı dediği yerde, dünya ile yeryüzünün sınırında, kurşun bir kubbe inşa edilir, bu kubbe dünyaya aittir, eğer bu meydana okumada yıkılmaz ise Yusuf dünyada kalacaktır:

*Cinler kanatlarını kaldırdı
Vurdular dev kubbeye
Her vuruşta etraf
Zangırdadı, gümbürdedi
Hem vuruyor, hem çığlık atıyorlardı:
"Yusuuf! Çık da bir kaşık kanını içelim"*

Yeryüzünde bin bir hilesi olan cinler dünyada çaresiz kalır. İnsanoglunun alışımlı bilinmeyen (belki de beton) kubbesine kanatlarının tüm gücüyle vururlar. İsmet Özel'in o saldırı sahnesini anlattığı dizelerde okurun zihninde yer gök inler, depremler seller olur, ama işte o kubbe yıkılmaz. Yusuf dünyada kalır. Cinler insanın kendisine yabancı olan yeryüzünü kendisine uyumlu kılmak için onu dünyalaştıran gücüne yani tekiye yenik düşmüştür. Nihayetinde insan kazanmıştır. Yeryüzü güçlerini alıp küçük bahçesine çekilmiştir, bu sefer Yusuf'suz. Yusuf şimdi tüm güzelliğiyle insanların arasında. Güzellik kalcak mı, yoksa kara şehrin karalığında her geçen gün derinliğini kayıp mı edecektir?

*Yusuf artık cinlerle değil
Yine de sormak lazım
Kavuşmak denir mi
Hep bir arada bulunmaya? ■*

KAVGAN OLURSA GİRERİM

Yunus Emre Tozal

Dünyaya gelmek bir saldırıya uğramaktır. Doğan bebek havanın ciğerlerine olan saldırısının verdiği acıyla haykırır. Soğuk saldırı bize, sıcak saldırır. Açlığın, hastalığın, korkunun saldırılarını savunma yoluyla yaşarız, hayatta kalırız. Yaşıyor olmak, savaşıyor olmaktan başka bir şey değildir. Bir gün son nefesimizi verdiğimizde bize yapılan ilk saldırıyı tamamen püskürtmüş oluruz. Savaş bitmiştir.

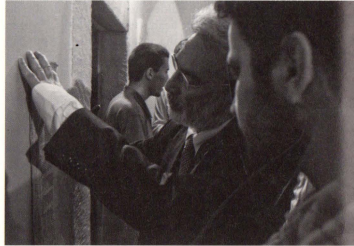
Arka Kapak / İsmet Özel - Waldo Sen Neden Burada Değilsin

Yıl 2009. İsmet Özel'in 1977-2003 yılları arasında yazdığı köşe yazılarının "Şairin Devriye Nöbeti" başlığı altında 12 cilt olarak kitaplaştırılacak Şule Yayınları'nın tanıtım toplantısındaım. Şairin 1977 yılında kaleme aldığı yazıların derlenmesinden oluşturulan *Tok Kurda Puslu Hava* adını taşıyan ilk cildi üzerine düzenlenen toplantıda İsmet Özel'i ilk kez dinliyorum. Kitabı yayına hazırlayan Ercan Yıldırım tarafından yapılan takdim konuşmasından sonra "Türkiye'nin yaşayan en büyük düşünürü" olarak kürsüye davet edilen İsmet Özel, kendisine yönelik alkışlardan yola çıkarak sözlerine başladı: "Bir zaman müşrikler el çıparak ibadet ettikleri için biz toplantılarda insanların alkışlanmasından bidat olduğunu düşünürdük. Ama o halleri artık aştık."

İyi hatırlıyorum, İsmet Özel o gün Türkiye'nin yıllardır özüne aykırı politikalarla ahlaki değerlerden uzaklaştırıldığına dair çok sert eleştiriler yapmış, ülkenin dış güçlerce yönlendirilmiş politikalarla idare edildiğini savunmuş, bu politikaların ülke insanlarını kültürsüzleştirmek ve İslamiyet'ten soğutmak amacını taşıdığını belirtmişti. Ardından yazılarının toplanacağı "Şairin Devriye Nöbeti" başlığına değinerek, "Devriye nöbetim devam ediyor, ben hâlâ o ilk bulduğum yerdeyim" diyerek sanki kavgaya hazırlanmışçasına kendisini eleştirilere göndermeler yapıyordu. Toplantıda özellikle Müslümanların geçirdikleri değişim ve dönüşümlerde "cihat", "dayanışma" ve "cemaat suuru" gibi kavramları kullanarak siyaset ve politikayla uyulduğunu söyleyen İsmet Özel, konuşmasını şöyle

bitirmişti: "Ben cennetin kılıçların altında olduğuna inananlardıım."

Program çıkışı İsmet Özel'in yanına gidip babamın 1977'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde okurken, İsmet Özel'in yazdığı günler gazeteyi iki adet aldığını, birini okuyup arkadaşlarına okuttuğunu, diğerini ise yazının bulunduğu sayfayı kırmıştırmadan keserek biriktirdiğini, biriken yazıları dönem dönem ayırıp ciltleyerek arşivlediğini anlatıp gazete ciltlerinden yanımda getirdiklerini imzalatmak istediğini söyledim. Önce bir duraksadı, şaşırdı, sonra elbette deyip ciltleri inceleyerek imzalamaya başladı. Üçüncü cildi de imzaladıktan sonra "Baban kavgamıza girenlerdenmiş, kendisini kucaklıyorum" demişti.

Çocukluğumda babamın bizimle yaptığı kitap sohbetlerinde İsmet Özel'in ezberbozafı göfüşlerini dinler, etrafımızda olup bitenlerle karşılaştırır, neyi kaybettiğimiz ve daha da önemlisi neyi kaybetmeye devam ettiğimiz üzerine konuşurduk. Bu sohbetlerden birinde İsmet Özel'in *Vel Asr* kitabından bir yazı okumuştı babam. Yazının başlığı "İyi Şeyleri Kabul Etme, Kötü Şeyleri Reddet" idi. Yazının hemen girişinde İsmet Özel, düşünmenin önemine vurgu yapıp, yazdıklarının herkesin söylediğine benzer laflar olmadığını, herkesin bize çocukluğumuzda "yemek

buldu mu ye, dayak buldu mu kaç!" diyerek öğüt verdiğini ama kendisinin artık bize çocuk olmadığını hatırlattığını söylüyordu. Yemek bulunca hemen yemegin başına çökmeden önce düşünmemiz gerektiğini, o yemegin bize neye mal olacağını düşünenin akıllı bir yetişkinin ilk işi olduğunu, aynı şekilde karışımızdakinden kötek bulunca da mutlaka kaçmak gerekemeyebileceğini, hatta direnip dövüşmenin daha çok işimize yarayabileceğini anlatıyordu. İsmet Özel'e göre belli ki yanından dayakla uzaklaştırmak isteyen her kimse bizim yararlanabileceğimiz bir şeyi bizden sakınıyor. O halde? Elbette dövüşmeli, direnmeli değil mi? Yıllar sonra Arka Kapak'ın İsmet Özel dosyasını hazırlarken aklıma Vel Asr kitabındaki bu yazının girişindeki tavrın, hayatımızı nasıl da etkilediğini hatırlayarak yazıma başlamak istedim. Babam, bize kendi gençliğinde Ankara İlahiyat Fakültesi'nde sağcı solcu kavgalarını anlatırken, İsmet Özel'den tam da Vel Asr kitabındaki bu yazıdan hareketle nasıl da etkilendiğini düşünürdüm. Ulus'ta gece yarısı "Kahrolsun" yazarak kaçan faşistleri kovalarken de, üniversitede yapılan dövüşlerde de bir duruşun ve tavrın hakkını ifa edebilmenin kaygısını yaşıyorlardı. Büyük kalın sözlüklerin içinin bir silahın girileceği kadar oyulduğu ve içinde silah taşınarak çantada en önde her an çıkarılıp kullanılabilcekmiş gibi taşındığı günlerdi.

İsmet Özel, o yıllardan günümüze şiirleriyle, yazılarıyla, konuşmalarıyla, röportajlardaki cevaplarıyla bir tavrın, bir duruşun sahibiydi. Kendi gerçeğinin de, Türkiye gerçeğinin de farkındaydı ve bu farkındalık için hayatını ortaya koymaktan çekinmedi. Ormanını hiçbir zaman kaybetmedi. Yabanıl çıkışlarını çevresine bakmadan devam ettirdi. Ehlileşmenin, köpekleşmek olacağını asla aklından çıkarmadı. Saf bir medeniyet övgüsü yaparak nostaljiye sığınmadı. Gerçeklerin üzerine üzerine gitti. Gerçeklerle karşılaşmaktan çekinmedi. Zaman zaman dünyaya bakışını değiştirse de kendisi değişti. Yıllar sonra neşredilen *Tok Kurda Puslu Hava* kitabının önsözünde Türkiye'yi bekleyerek kendini beklediğini; Türkiye'yi beklerken aynı zamanda, bu arada kendini beklemediğini; beklediği şeyin sadece ve sadece kendi olduğunu belirtmişti: "*Türkiye: Burası, firdolayı devriye gezdiğim nöbet yerim. Türkiye'nin için Türkiye olduğuna dair fikrim sağlam, nöbetçiliği emre itaat sebebiyle yapmadığım için de gönlüm ferah olmalı. Nereyi, için beklediğimi bilmeliyim. 1923'ten 1950'ye kadar Türkiye dünya şartlarının icap ettirdiği bir rejimin sultanı altındaydı. İhdas edilişi üzerinden yirmi bir sene geçtikten sonra dünyaya geldim. Ben, kendine mahsus manasıyla, Türkiye'nin bekçisiyim; sıkıntıların hepsini millete, tatlı hayatın hepsini muhafızlarına bavaale eden rejimin değil."*

İsmet Özel ilk yazdığı yazılardan son yazısına kadar Türkiye'de büyük çoğunluğu oluşturan Müslüman kesimin bağımsız bir düşünce etkinliği sergilememesinden dolayı dünya zemininde "kendisi" gibi hareket etmesini sağlayabilecek bir varlık ve duruş ortaya koyamadığını savunmuştur. Edebiyatın ülkenin siyasi çalkantılarının iniş çıkışlarına sıkı sıkıya bağlı olmasından ve ülkedeki siyasi değişmelerin tepeden inme şekli ile kabul edilmesinden de şikâyetçidir. Bu yüzden Özel, şiiri kendine temel uğraş olarak seçerken siyasi ve toplumsal her tur konuyu şiirinin dışında tutmuştur. 31 Aralık 2005 akşamı Cemal Reşit Rey Salonu'nda yaptığı şiir dinletisi programında, *Of Not Being A Jew* isimli kitabının ölmeden önce yayınladığı son kitabı olduğunu söylemiş, ardından "Türkiye'de şiirin neye ilişkin olduğunu anlayabilirsek o zaman Türkiye'nin akıbetiyle ilgili daha sağlıklı sonuçlara ulaşabiliriz. Birçoklarının sandığı gibi şiir Türkiye'de cefacalı laflar, güzel ifadeler meselesi değil" demişti. Yazmak, İsmet Özel'e göre dünyayla, yaşadığı hayatla yüz yüze gelmenin şiddetli bir biçimiydi. Zihninde açtığı yolda ilerlemekten hiç geri durmadı, bu yüzden de hakikate yönelmenin biçimini kişinin kendi iç dünya yolculuğunda edindiği tecrübe olarak gördü. Aklın ve duygunun bütün gücünü seferber etme halinde bile hakikate yönelmek için şartların tamamlanmadığına dikkatleri çekerek, zihnin inayete ancak hakikate yönelebileceğini her fırsatta belirtti. Bu söylemini en çok da Vel Asr kitabındaki yazılarında görebiliriz. Özel, kitaptaki yazıların hemen hepsinde özellikle yazılının sonunu bir anlama ve kavrama dileğiyle noktalarak okuru kendi kendine bir yönlendirmeye davet ediyor. Karışındaki okuru bir arayış içerisindeymişçesine "kalık vaziyette durmayı" bırakmamayı tavsiye ediyor. Yazıyı Vel Asr kitabında "Neyin Kaybolduysa Kendin Ara" yazısında altını çizdiğim şu cümlelerle bitirmek istiyorum: "Bizim geçirdiğimiz deneyler şunu gösterdi ki insan hakikati ararken bir gücü, bir yargılama gücünü kendine hıfzettiği zannına kapılmamalı. Herkes kendi kaybettiklerini kendi arasın. Bu arayışta diğerleri sadece arayanın neyi kaybettiğini hatırlatabilirler. Bunu nimet bilmeli. Senin noksanını tasvir edenler, senden bir şey gasbetmiş olmaz. Neyi kaybettiyisen onu sen kendin ara." ■

Ve'l - Asr
İsmet Özel
Tiyoyayınları

ANLAŞILMANIN "ÖZEL" HALİ

Taner Afşar

Şair İsmet Özel 73 yaşında. Cemal Süreya'nın tabiriyle solcuların vazgeçemediği, sağcılarının da bir türlü tam sahiplenemediği şair. Abartılı cümleler kurmadan denilebilir ki İsmet Özel'in hayatı Türk edebiyatının bir yansımasıdır. Hayatıyla edebiyat, duruşuyla aksiyon adamı...

Türkçenin en büyük şairlerinden İsmet Özel, 1975 yılında, o güne kadar ön safalarında yer aldığı sosyalist hareketten kopmuş ve İslami harekete katılmıştı. İslami kesimin, Özel'i sahiplenme sürecindeki tereddüdü bir süre sonra ünlü şairin bu kesimin yıldızı haline gelmesiyle sona erdi. Özel'in şiiri ise değişmişti, hâlâ her yazdığı şiir laik çevrelerde de konuşuluyor ve okurlarını heyecanlandırıyordu. Ama Özel, bir yandan da günlük, ideolojik yazılara başlamış, İslami kesimin en önde gelen fikir adamı haline gelmişti. Kadrine inanmış, değerinin farkında, ama kıymetinin bilinmediğinden de emin...

Önceleri, çok da gizlenmeyen bir keyifle "Bak, komünist şair de bizim gibi oldu" denildi. Bu kendisine bir ilgi sağladı. Ancak Özel, korunma mekanizmalarına ihtiyaç duymadığı için asıl meseleye yöneliyordu. Özel, her daim İslami hareket içinde çok prestijli ama söylediği kulak arkası edilen biri olarak yaşadı. Anlaşılmayan değil, ekseriyetle anlaşılmak istenmeyen bir şair...

Derdi olanın cümlesini tamamlamaya nefesi yetmez. İsmet Özel, hep nefesi yetmeyenlerden oldu. Bu mevsimin son kuşlarından... Edebiyatı has, tamamen dünyevi endişelerden arınmış bir çerçeve içinde değerlendirdi. Özel için edebi üretim, o işi dünya ölçüsünde iyi yaptığını göstermekle eş anlamlıydı. Ama Özel'in şiire başladığı yıllarda, yani 60'larda, Türkiye'de edebiyat "Acaba, gerçekten Türkiye'yle ilgili bir yeni endişeye bulaşmalı mıyım?" sorusunu sordu

kendisine. Ve sosyalist hareketle bağlantılandırdı kendini. İsmet Özel'in şiiriyle beraber bu soru cevaplanmış oldu. Özel'in edebiyatta yaptığı bu dönüşüm daha sonra bir aşama daha geçirdi. İsmet Özel'in kendini 1975 yılında Müslüman olarak adlandırmasıyla birlikte eski arkadaşları da dâhil olmak üzere birçok insan "Artık şiir yazamaz. Ne yazacak ki; oldu gerici" dediler. Ama yeni şiirleri çıkınca insanlar baktılar ki, "Adam hâlâ şiir yazıyor." Çünkü Özel hangi sebeplerle sosyalist olduysa, aynı sebeplerle kendini "Müslüman" olarak tanımladı.

İsmet Özel daima sözünü ince eleyip sık dokuyarak, sözün mâna ile buluşmasındaki şiddeti en etkili haliyle ayarlayarak yazdı. Oldukça ağır bir dille kaleme aldığı makalelerini anlamakla güçlük çekip, "Ne var sanki daha açık yazsanız" diyenlere, "Ben anlatmak için büyük çaba sarf ediyorum. Anlamak isteyen de azıcık kendini yorsun" diyerek cevap veren Özel, yaptığı işe verdiği önemi son yazısındaki "O kadar ki benden başka bir kalemle ikâme edilebilecek tek bir satır yazmadım" diyerek ortaya koydu. Genelde alışık olduğumuz şairin melankolik dünyasından ziyadeşiyle uzak olan fikrin kavgasını veren kişi, dilce susup bedence konuşulan bir çağda kolay anlaşılmayacağını bilmesine rağmen derdini anlatmaya çalışan şair...

İsmet Özel'i anlatmak zordur. Çünkü onun sadece şair yanını ele almak diğer yönlerini görmemizden gelmektedir. Olabildiğince şiir yazıp şiir söyleyen İsmet Özel, felsefe, sosyoloji, tarih, din hakkındaki görüşleriyle de önemlidir. Tam bu noktada İsmet Özel'in *Kırk Hadis* isimli eseri önemli bir yer tutmaktadır. İlk olarak Kasım 2003'te yayımlanan *Kırk Hadis*, İsmet Özel'in radyo konuşmalarının kaleme alınması suretiyle meydana gelmiştir. TTYO Yayıncılık tarafından yapılan yeni edisyonuyla (Temmuz 2013) 6. baskısını yapan *Kırk Hadis*'te yeni bir önsöz bulunuyor ve kiptaki hadislerin Arapça metinleri elle *Fika Hattıyla* yazılmış olarak okuyucuya sunuluyor. İsmet Özel'in *Kırk Hadis* kitabından ne anlamalı? Bu hâlâ bilinmiyor fakat İsmet Özel kitabın önsözünü bitirirken derdini şu şekilde belirtiyor: "Kimin kime düşman olduğu, kimin kime dostluk gösterdiği ve kimin kimle haşrolunacağı ezelden belli. Ben sadece şu dünya zindanında kötü kokudan rahatsız olan ne kadar insan kaldı ise, onların kendi burunlarında kabahat bulma hatasını işlemelerini güzel bulmadım, naçizâne."

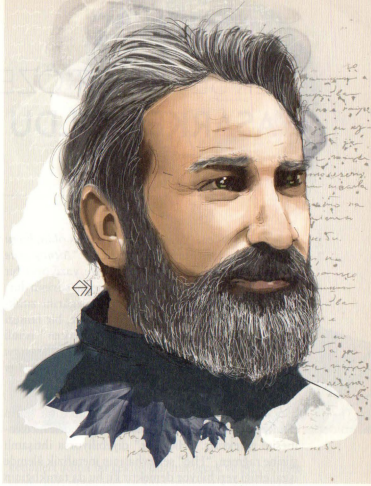
Kırk Hadis
İsmet Özel
Ttyo Yayınları

Kırk Hadis, İsmet Özel'in kendine has üslubuyla kendini anlamaya niyetli olanlara sunduğu, cesaret sahibi, tutkularını din edinmekten rahatsız olanlara tavsiye edilebilecek kıymetli bir eser. Hadislerle karşılaşınca laubali davranmayı ahlakına sığdıramayanlara, hangi pencereden bakılarak hayata anlam katılacağına yollarını ve hasyetini sunan bir eser. Şair sezgisi ile toplumsal olayları bir giriş yapmış, Türkiye'de ve sair yerlerde Sünnet karşısında tavır takınanların bu tavrının altında kendilerini daha çok söz sahibi kılma endişesi yattığını; ayrıca modern insanın "çare" diye sunduğu şeyin bizzat "has-talık" olduğunu da nazarımıza vuran İsmet Özel pek güzel bir ifadeyle, "Allah Resulü'nün bize öğrettiği şey, hayatımızın hâlis olarak yaşanabilmesi için, bize sağlanan bir yardımdır" diyor.

Acaba, İsmet Özel'e "sünnet" veya "hadis" denildiği zaman bu, İsmet Özel'de nasıl bir çağrışım yapıyor yahut sünnetin İsmet Özel için yeri ve önemi nedir? Özel, bu sorunun cevabı olarak Kur'an ve sünnet denildiği zaman bir bütünden bahsederek; bir bütünü işaret eder. *Kırk Hadis* için Kur'an ile sünnet arasında bir hat çekenlere karşı dik duruşun esedir de diyebiliriz. Eğer kitapta, hadislerin İsmet Özel tarafından yapılan açıklamalarını bulacağımızı zannediyorsanız yanlış istikâmettesiniz demektir. Zira *Kırk Hadis*'in en önemli derdi, bir sairin hadislerle olan ilgisi ve hadislerden aldığı ilham.

Yokuşu dik yükü ağır olanlardan olmayı tercih etti Özel ve tabii ki "inceldiği yerinden çıt diye kırılan Türkler" karşısında kendi deyişimle "Kalın Türk" olmayı seçti. Belki de bir seçimden ziyade zorunlu bir yönelimdi onunkisi... Aksiyona dönüşmeyen düşüncenin kokuştuğunun farkındadır Özel. Peki, nedir bu kalınlık incelik meselesi? Özel'e göre Türkler önceden kalındı, fakat son zamanlarda incelemeye başladılar. Ona göre bu incelik hayra alâmet değil. Çünkü kitalar aşan ve imparatorluk kuran Türkler esasında ince değildir. Onları hemencecik kırmak mümkün değildir. Oysa geçen zamanla birlikte Türkler de inceldi. Özel'e göre incelmış Türkler "cıt" diye kırılıyor.

İsmet Özel ismi ile belki de en fazla bağdaşan bir tanımlamadır Kalın Türk; Müslümanlık ve Türklük ile ilgili fikirlerinin detaylı şekilde görülebileceği bir kitabının da adını aynı zamanda. 1993 yılında İzmir'de "Medeniyetler Çatışması" üzerine yapmış olduğu bir konuşmanın 53 sayfalık metne dökülmüş halidir *Kalın Türk*. Özel'in *Kalın Türk*'ü Nisan 2006 tarihinde Şule Yayınları'ndan çıkmış. Kitap küçük hacimli; fakat 53 sayfada çok şey anlatılıyor. Geniş içerikli bir konuyu kısaca zihne yerleştiriyor. Bu kitapta da yine ince göndermelerde bulunmuş İsmet Özel. Sözü yormadan söylemiş. 13 yıl önce verilen

Çizim: Anastasia Kovsh

bir konferansın, uzun zaman sonra kitaplaştırılması, Özel'in, söylediklerinin arkasında olduğunu ve durduğunu gösteriyor.

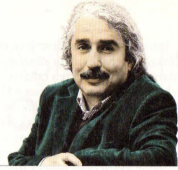
Özel, *Gerçek Hayat* dergisine verdiği röportajda Türklükle Müslümanlık arasındaki ilişkiyi irdeleyerek *Kalın Türk* kitabında ele aldığı mevzunun çerçevesiyle ilgili olarak da ipucu veriyor:

"Allah Resulü, cihada gitmeyip de onun masraflıya mescit inşa edenlerin mescidine hiç gitmedi ve o mescit sonunda yıkıldı: Mescid-i Drar... Ben diyorum ki, Türk olmak, İslâmiyet'in ortaya çıkışından bu yana, kâfirle çatışmayı göze almakla mukayyettir. Allah Resulü, cihada gitmedikleri için o insanlarla ne münâfik dedi, ne kâfir dedi. Ama mescitlerine girmedir."

İsmet Özel'in bir şair ve yazar olmaktan öte, birey olarak ortaya koyduğu tavırlarla ilkeli ve tutarlı bir aydın olarak edebiyat coğrafyasındaki yeri eminim hep kalıcı olacaktır. O küçük korunaklı yaşamlarını mutluyla sananlara karşı bazen fısıltıyla bazene haykırarak gerçeği söyleyecektir. Biz modern zamanlarda öyle bir şeyi kaybettik ki ne tarif edebiliyoruz ne tahmin... Bu saatten sonra kelimeler bize yardım edebilir mi şüpheliyim, ancak her daim coşkun akan ırmağın İsmet Özel kendimizi özgür hissetmemize katkı sağlayabilir. ■

HER ŞEY İSMET ÖZEL YAŞARKEN OLDU

A. Ali Ural

Kırk yaşındayken, “*Her şey ben yaşarken oldu, bunu bilsin insanlar,*” altmış yaşındayken, “*Altmış sene yaşadım bir tek anım bile yok,*” diye yazıyorsa bir şair, İsmet Özel’dir medcezir arasında şiirinin hırçın dalgalarını yükselten. Doğrusu rüzgârını zıtlıklardan alan bu şiiri takdim sadedindedir, bir fantezi gibi algılansa da “Celladım Gülümserken” isimli şiir kitabının başına yazdığı şu mısralar: “*Yaşamayı bileydim yazar mıydım hiç şiir? / Yaşamayıbileydim yazar mıydım hiç şiir?*”

Her şey İsmet Özel yaşarken oldu, çünkü bir şairin tanıklığı kapatılan bütün dosyaların yeniden incelenmesini gerektirir. “Hiç: Şiir” diyebilirdi ihtisamlı şiirine rağmen, “Hiç” serlevhasının metafizik âlemde işgal ettiği yeri biliyor demek ki, bu da tanıklığının değerini artırmakta, onu can kulağıyla dinlememizi zorunlu kılmaktadır. “Ben yaşarken koptu tufan,” diyorşa şüpheye düşmemek gerekir, kopmuştur. Her insanın tufanı yaşarken kopar çünkü farkına varmama da. “Ben yaşarken yeni baştan yaratıldı kâinat,” diyorşa yaratılmıştır, çünkü yüce yaratıcı Kur’ân-ı Kerim’de, “Göklerde ve yerde bulunan herkes, ondan ister. O her an yaratma halindedir,” (Rahman, 29) buyurmaktadır.

“Her şeyi gördüm içim rahat,” diyorşa işte buna inanılmamalıdır. Her şeyi gördüğü doğrudur evet, doğru olmayan, içinin rahat oluşudur. Göğün yarılıp, çamurda can verildiği bir tufan atmosferinde varlığını hissederek şairin rahatlığı olsa olsa bunu yakinen fark etmiş olmalıdır. Bu zihinsel uyanıştan rahatsızlık duyanlar vardır fakat. Linç edilmesi için gereken delilleri elde etmiş, günahkârları da masumları da kıskırtmışlardır şaire karşı.

Bir başka açıdan bakarsak şair, ruh çalkantıları içinde doğuşa hazırlanan yeni insanı Hz. Âdem zamanında değil, tufan sonrasında ortaya çıkartmaktadır. İkili bir okuma yapılabilir burada. Ya kaos/başkaldırıyı/ışyanı seven şair tufan gibi coşkulu bir zamana aktarmıştır kendini ya da ikinci bir yaratılışla eşdeğer tutulan tufanla, kendi yeniden doğuşunu simgelemiştir. Burada kimi müfessirlerin ileri sürdüğü birden fazla Hz. Âdem olduğu tezine bir gönderme yapıldığı da düşünülebilir.

Sonra bir yoksunluk rüzgârı esmeye başlar: “*Sözlerim var köprüleri geçirmez / kimseyi ateşten korumaz kelimelerim / kılıcısızım, saygım kalmadı buğday saplarına.*” İnsanın kendini savunmasız hissettiği zamanlar vardır. Kılıcının ve sözlerinin elinden alındığını düşündüğü zamanlar. Buğdayları çalınmıştır tarlasından, ruhu yükselmeye çalıştıkça radarlarla izlenmiştir. Polis kayıtlarında gayretleri de yer almaktadır, küfürleri de. “Uçtum ama uçuşum / radarlarla izlendi / gayret ettim ve sövdüm / bu da geçti polis kayıtlarına.”

Şiirinin adı, “Celladım Gülümserken Çektirdiğim Son Resmin Arkasındaki Satırlar”dır. Cellada gülümsemektir zira biraz da şair. Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan çok sayıda fotoğrafta cellatların ve seyircilerin, öldürülen kişilerin etrafına geçip gülümsediği görülmektedir. İsmet Özel bu gerçeği tersinden göstererek mağrur bir ışıyan yerleştirir o kurbanların cansız yüzlerine. Bir gülümseme, giyotinden daha keskin olabilir pekâlâ.

“*Haytannın biriyim ben, bunu bilsin insanlar / rubumun peşindedir zaptiyeler ve maliye,*” derken şair bir dönemin lügatini ve algnın işleyişini ortaya koymaktadır. Haytallığı ona yakıştıran sistemdir, kendisi değil. Onların dilleriyle kendilerine seslenir. Yani başkalarının kendisini adlandırmasıyla, Bu, ironinin “Özel” bir biçimidir sözü daha güçlü kılan.

“*Kara ruhlı der bana görevini aksatmayan kim varsa / laboratuvarıda çalışanlara sorsanız / rubum sahte...*” diyerek sözün asıl sahiplerini işaret eder sonra, “*kıyı bucağ kaçırıldı*” ruhunu masaya yatırarak; “*Acaba kim bilen doğrusunu?*” diye sorar peşinden hayata ve ölüme dair kesitler vererek. “*Ola ki / şeytana satacak kadar bile bende ondan yok. / Telaş içinde kendime bir devlet sırrı beğeniyorum / çünkü bu, rubum olmasa da saklanacak bir şeydir / devlet sırrıyla birlikte insanın / sinematografik bir hayatı olabilir / o kibar çevrelerden gizli batakhanelere / yolculuklar, lokantalar, kir gezmeleri / ve sonunda estetik bir idam belki... / Evet, evet ruhu olmak / bütün bunları sağlayamaz insana.*”

Ruh insandaki ölümsüz, kutsal ve meçhul taraftır. “Sana ruhtan soruyorlar, de ki: Ruh Rabbimin

emrindendir. Size ilimden az bir şey verilmiştir," buyurulmuştur Kur'an'da (İsra, 85). İnsana dair her şey gibi ruh da edebiyatın ilgi alanına girmiş, bu gizeme dikkat çekmek için verilen eserlerin başında Dr. Faust'un hikâyesi öge bir yer işgal etmiştir. Ruhu şeytana satmanın bu trajik öyküsüne gönderme yapan şair, "insan" olma özelliğini bahşeden ruhun, manevi anlamdaki yokluğuyla ortaya çıkan anlamsız hayata tutar projektörünü. "Sağlamak" kelimesinin olumlu çağrışımlarını dikkate alacak olursak burada yine tersinden bir söyleyiş, hayal dünyamızdaki reaksiyonu hızlandıran yeni bir ironi alanı vardır.

Ruhla meselesi bitmiyor şairin. Varlığını bir sorun, yokluğunu ayrı sorun olarak görenlere birkaç manzara resmi gösterdikten sonra, cevaplarının ülkeye düşünülmesi gereken suallere geliyor: *Evet, evet ruhu olmak / bütün bunları sağlayamaz insana. / Doğruysa bu yargı / bu sonuç / bu çıkarsama / neden peki her şeyi bulandırıyor / ertelenen bir konferans / geç kalkan bir otobüs? / Milli şefin treni niçin beyaz? / Ruslar neden yürüyorlar Berlin'e?* Bir ruha sahip olduğunu sanan insanlar cevaplasın şimdi insaniyete, hak ve adalete sığmayan bu ayrıcalığı ve keyfi tutumları. 1950 yılının seçim propagandası hâline gelen "beyaz tren" hangi beyaz haberleri taşımıştır acaba demir rayların üstünde?

Birileri şairin yakıcı sorularıyla oyalanırken dünya hayatının uçsuz bucaksız sırasında herkes gibi yerini almış, "en okunaklı çehresiyle" beklemekteki şair. "Dünya hayatı bir oyun ve eğlence ibarettir," (Ankebut, 64) madem, oyundaki yerini terk etmeyecek, biletinin yanmasına, sırasının geçmesine razı olmayacaktır. Dünyanın daha önce kendisi canına kıymaya çağırdığı binlercesi gibi onu da bu meşum eyleme çağırmasından korkmaktadır şair. "korkuyorum sıra sende / sen de başla ve bitir diyecek. / Yo, hayır / yapamaz bunu, yapmasın bana dünya / söyleyin / aynada iskeletini / görmeye kadar varan kaç / kaç kişi var şunun şurasında?" Buna hakkı yoktur dünyanın, o zaten "ölmeden önce ölmek" denen ruh yücelişinin farkındadır ve aynada iskeletliyle yüzleşmektedir.

Öte yandan Mephisto'yla Dr. Faust'un yaptığı anlaşmaya bir kez daha gönderme yapmaktadır şair ve bir pazarlık teklif etmekteki insanlığa "şair personası"nın ağzından. "Şair" diyerek andığımız kişi biyografik izler taşısa da "şair"den, onun bizzat kendisi değil şiirin öznesi yani "personası"dır. Anlaşmaya göre insanlar terk ettikleri düşüncelerini, eski yanlışlarını, hakkını veremedikleri günlerini, artık gülmeye değer bulmadıkları şakalarını, boş çıkmış çabalarını, bozuk niyetlerini, teammüden işledikleri suçları "şair personası"na verecek, karşılığında "Büyük İnsanlık İdeali" hakkında bir söylev dinleyebileceklerdir ondan üyesi oldukları dernekte. Ya da isterlerse "şair personası"

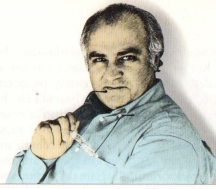
kendileri adına bir çekiliş düzenleyecek ve bu çekilişte vertigolar, nostaljiler ve kara sevdalar kazanabileceklerdir. Heba edilmiş bir ömrün tesellisidir bu.

Bu mısralarda şiir, bir söyleve dönüşmekte ve muhatapı olarak bütün insanlığı karşısına almaktadır. İnsanları bir araya toplayan fakat konuşmaktan başka bir icraat yapamayan dernek gibi kuruluşların gölgesindeki insanlık trajedisi "Yapılsın adil pazarlık," diyerek masaya yatırılmaktadır. Şair çılgınlığıyla söylenebilecek sözlerdir bunlar. "İşte koydum işle-meyi düşündüğüm suçları / sizin geçmiş hatalarımız karşısına. / Ne yapsam / döl saçan her rüzgârın / ve-bası bende kalacak / varsın bende biriksin / durgun suyun saybası / yumuşatmayı bilen ateş / öğüt sahibi toprak / nasıl olsa geri verecek / benim kılıcımı."

Bir meydan okuma havasında bitirilen şiirde, "Ämentü" şiirinde daha önce işlenen hava, toprak, ateş, su elementlerini yeniden ele alıyor şair. Fakat burada elementler yakıcı özellikleriyle değil, bereketli ve insana faydalı vasıflarıyla zikrediliyor ve daha önce kazanılmış "eşref-i mahlûk" sıfatıyla kendisinde toplayor bu faydaları. "Eşref-i mahluk" nasıl "Ämentü" şiirinin eksenî olmuşa "Celladım Gü-lümserken" in eksenî "kılıç" oluyor ve bu kelimeyle tamamlanıyor döngü. Yitik bir kılıçla şiire başlayan şair, söylemleriyle bilenip güçlenerek başı dik bir şekilde kapanış yapıyor ve insanların ondan esirgediğini ya da elinden aldığı, başka bir gücün ona iade edeceğini ilan ediyor. Şiirin çağrışım dairesi sonsuza kadar akmaya devam ededursun, yeni bir insan profili çiziliyor bu varoluşsal isyanda. ■

KENDİNİ SIRLAYAN ŞAİR: İSMET ÖZEL

Feridun Andaç

Bu yazının başlığı şu olmalıydı aslında; “İsmet Özel: Bir İsyan’dan Bir İsyan’a”. Sanırım onu anlama biçimini size veren gene yazdıklarıdır. Özellikle de şiiri kadar düzyazılarıdır. Ama özellikle de *Waldo Sen Neden Burada Değilsin* ile *Henry Sen Neden Buradasın* adlı özyaşamsal/düşünsel metinleridir. Şairin manifestosudur diyebiliriz belki de!

Onu/şiirini değişen dönüşen biri olarak değil de; başlayan ve süren şiir yolculuğunun seyrindeki durakların neleri içerdiğini görerek anlayıp değerlendirmek gerektiğini düşünürüm.

Hep sormuşumdur İsmet Özel’in şiirini *Evet İsyan’dan* (1969) günümüze taşıyan, hatta ara ara onu en başa *Geceleyin Bir Koşu’ya* (1966) döndüren; arada bir de *Cinayetler Kitabı* (1975) ve *Cellâdım Gülümserken*’de (1984) rehleden nedir? Kendi ötesine geçemeyen bir yolcu mudur, yoksa sesini çoğaltıp, zaman zaman da suyunu bulandıran mıdır?

Öyle ki, arada çıkıp geldiği *Bir Yusuf Masalı* (2012) ile de şiirdeki ezberini bozan bir şair kimliğiyle karşımızdadır artık. Sese ve söze sığmayan bir bakışlardır üstelik orada. Mademki şairden söz ediyoruz, her şey oraya/ona dairdir. Şiirde/şiirinde yetindiremediklerini başka sözler(in)e taşıyan şairlerin ne ilkidir ne de sonuncusu. Gene de o, “isyan”ını yeryüzüne yaymak istemektedir her bir sözleriyle. O zaman iki İsmet Özel’den söz edebiliriz: “isyançı”, “öfkeli”.

İsyan zamanın sesi/soluğudur, öfke ise zaman/ın ruhunun yansımasıdır kaçınılmaz olarak. *Bir Yusuf Masalı* (1999) ile *Of Not Being A Jew*’i (2005) onun bu çizgisinde bağlayıcı bir ses olarak ayarını bir yerde değerlendirmek gerektiğini düşünürüm. Ki, *Bir Yusuf Masalı* şairin benlik yolculuğunun bir nişanesidir.

Of Not Being A Jew ise düşünce duraklarıyla kendini vardığı yerdeki “isyan” düşüncesiyle “öfke”li bilinci buluşturduğu yerdir. Onu bir bakıma, *Kalın Türk*’teki söylemlerine taşıyan da bu ikili bakıştır.

21. yüzyıla geçişin sanısındaki dünyaya, emperyalizme, “medeniyetler çatışması”na bakışını temellendirdiği (1993) Türkiye nerede/nereye gidiyor düşüncesini buradaki (İzmir) söyleşisinde açmılarken şunun altını çizir önemle: “...Türkiye etnik mânâda cumhuriyetle birlikte İslâmilemiştir. Türkiye’nin İslami homojenizasyonu cumhuriyetin ürünüdür.”¹

Özel, bu anlamda, hem yerliliği hem de Türkiye’li İslam’ı içeren bakışın/duyuş ve düşünüşün şiirini yazmaktadır. Ki, bunu, yıllar önce kendisiyle Fatih’teki mekânında buluşup konuşmuştuk uzun uzun. Bu açıdan, onun *Kalın Türk*’te altını çizdiği şu düşünce kayda değerdir: “Türkiye bugün dünyaya yeni bir millet olarak çıkabilir, yani bir İslâm milleti olarak. Hiçbir ırkı önemi olmayan fakat birlikte yaşamının, birlikte dine dayalı yaşamının ya da dine dayalı birlikte yaşamının tek tutamak olduğu bir ülke olma, bir ülke örneği gösterme şansını kullanabilir. Bunu kullanabilir mi? Kullanmaz? Kullanır? Kullanır; eğer Türkiye kendi elitini üretebilir, kendi başını ortaya çıkarabilirse.” (s. 45-46)

Eğer bu pencereden bakacak olursak onun şiirini birlikte olmaya/yürümeye bir çağrı olarak da alabiliriz. Onca isyan, öfkenin de burada anımlanabileceğini düşünerek elbette. Ki, bu konuşmasının sonunda şunu söylüyordu Özel: “Önce yoldaş, sonra yol. Eğer birlikte yürümeyi başaracağımız olgunluğa sahipsek ya da buna ulaşabilirsek ondan sonra nereye gideceğimiz konusu önümüzde açılır.” (s. 48)

Onun soran/sorgulayan bakışı ilkin *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*’de (1988); “Herkes kendi masalını yıkmalıdır. Ben burada kendi masalımı yıkmaya çabalayacağım,” diyerek karşımıza çıkmıştı. Bunun özü/özetini o günlerde şöyle yapmıştı: “Benim masalım kısaca şöyle: “Bir varmış bir yokmuş. Bir şair İsmet Özel varmış. İyi şiirler yazarmış. Nasıl olmuşsa bu İsmet bir gün komünist olmuş. Derken efendim, bir komünist olarak da iyi şiirler yazmayı başarmış hatta böylelikle yıldızı parlamış. Gel zaman git zaman, İsmet Özel’in duyguları, düşünceleri, inançları değişmiş (masalın her varyasyonunda bu değişimin

sebepleri muhtelif) ve Müslümanlığı bir hayat yolu olarak benimsemiş. Ama işe bakın ki adam iyi şiirler yazmaya devam etmiş. Eh, o erdiyse muradına biz de cıkalım kerevetine.”²

Gene de o, “Masal yıkılmalı ve gerçek egemen olmalıdır,” derken kendi gitme yolculuğunun üç sapagının söz eder:

- Şair
- Komünist
- Müslüman

Oysa Özel, geçişlerin değil durakların şairidir her şeyden önce:

- Uyanış
- Varış
- Duruş

demeli belki de bu sapaklara!

Evet, uyanış düşüyle ŞAIR, varış düşüncesiyle KOMÜNİST, duruş yeriyle de MÜSLÜMAN bir İsmet Özel duruyor karşımızda.

Ne söylersek söyleyelim onun şairlik yolundan bunları çıkaramayız. O; “şair şiirin aslına ilişkin olanı perdeleyen sözleri silmiş insandır,” derken de “daha fazla insan” olma yanlarına dikkati çeker.

Bu yolculuğun iki önemli özelliğini de belirtir burada:

- Kadirşinas itaatsizlik
- Tevâris edilmemiş asalet

Özel’in yaşam yolu şiir yoludur. Hayatı anlamak kadar savunmaktadır da. Onun itaatsiz, isyancı yanı da öfkesi de buradan gelir.

İnsanı uyarır, toplumla yüzleştirir. Hem duyguda hem de düşüncede yapar bunu. Onun şiire dönük yüzünde çevresinde esen rüzgâr gibi, karşısına ilk çıkanlar vardı: Divan ve halk şiiri, Hececiler, Garip eğilimli yurt şairleri. Modern hayatın şiiriyle başlan-
giçta henüz tanışmamıştır.

Gene de derim ki; İsmet Özel’i anlamak için ilkin buradan, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin* ve *Henry Sen Neden Buradasın*’dan başlamalı. Şiire yaklaşma, şiirde yol almak; hatta şiirden kopanların dönüşleri de sanki buradan olmalı. Çünkü İsmet Özel sizi hem kendinize hem de hayata döndürmektedir. ■

Çizim: Barış Şehin

1. Kalın Türk, İsmet Özel, 2006, Şule Yay., 53 s.

2. *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, İsmet Özel, 1988, Risale Yay., 116 s.

DÜŞÜNEN ŞAİRLERİN SONUNCUSU

Hasanali Yıldırım

hasanaliyildirim@gmail.com

Demirci millet...

Savaşçı millet...

Verili tarih içerisinde Türkler için komşuları, yani düşmanları tarafından yapılmış ve bize kadar ulaşmış tespitler bunlar. Dahası demirciliklerini savaşa, savaşçılıklarını demirciliğe taşımış milletmişiz. Hakikatle efsanenin, efsaneleşmiş hakikatle hayal mahsulünün sarmaş-dolaştığı dolambaçlar: Ergenekon, Kavimler Göçü ve hatta belki ucundan-bucağından bir elif miktarda da Güneş Dil Nazariyesi'ne ulaşan belirsizleştirilmiş benlik kırıntıları...

Görece daha yeni zamanlarda düşmanları tarafından, biraz da tahfif maksadıyla Türkler için söylenen bir başka söz ise şu: Şair millet.

Sahiden de kimliğini, kişiliğini, ben idrakini şiiriyet üzerinden Türkler kadar kavi tebellül ettirebilmiş başka kaç millet daha gösterebilir acaba? Şiiriyle varlık alanına kavuşan, kendini ancak (ve en çok) şiir içerisinde ifade edebilen millet... Şairine yarı peygamberane, yarı kâhin, yarı sihirbaz bir şaman paye vazifesi atfeden; kendisini, ötekini, çevresini ve tanrısını şiirle, şiir üzerinden anlayan, anlamlandırın ve anlatan bir tasavvur tarzı...

Üç Fikrin de Yerli Babası

Ötesini kurcalamaya hacet yok. "Ben kimim?" sorusunu, ilk kez mağlup olmaya başladığı Frenk üzerinden sormaya başlayalıberi Türklerin, handiye yegâne düşünürleri şairler... Önceleri şairlere zaman zaman âlimlerin eşlik ettiğinin görülmüşlüğü de vaki. Ne ki o gün bugündür âlimleri, yahut bu makamın çağcıl çeşitlemesi sanılan bilim adamları veya siyasetçileri, hatta devlet adamları değil, hususen şairler... Günümüz Türkiye'si'nin efradının içdiş edilmiş zihinlerine göre düşünceye, düşünme ameliyesine en uzak kişiler diye kabul ettirilen şairler, evet.

Başka milletlerde göremediğimiz bu hususiyet bir iftihar vesilesi mi, yoksa düpedüz bir zaaf mı?

Yalnızca mazarini değil, yakın ve uzak istikbalini de şiire emanet etmek tam manâsıyla ne demek acaba?

Kargamın kılavuzluğu ile şairin rehberliği arasında bağ kurmaya alıştırılan bizlerin bu meseleyi hakka-niyetle, üstelik bir çırpıda kavramasını beklemek, elbette haksızlık. Ne ki tarih başucumuzda yeniden yazılmakta; (Daha can acıtan biçimiyle yeniden belirlenim) ruh ve zihin irtibatımızı koparalıberi en iyimser ifadeyle "eski topraklar"ımızda üstelik. Dünkü kelimelerine eski derkenki gibi eski. Ve meseleyi bağdaştıracığımız kişinin adasının, o pek iftihar edilen cümlesiyle "yeniden yazılan bu tarihte bizim yarımizi almak" gibi bir ihtimalimizden bahsetmek, en azından şimdilik muhal. Biz kendi işimize bakıyoruz çünkü çok şükür: Batılılaşıyoruz!

Batılılaştırılma maceramızı, kendi elimizle ruhumuzu içdiş etmeye taşıyana değin üç tarzı siyaset üzerine odaklanabilmıştık: sosyalizm, İslamcılık ve milliyetçilik. Tuhaftır, bu birbirinden çok farklı şeyler söyleyen, çoğun birbiriyle çelişen, hatta yakın bir geçmişte birbirleriyle çatışan bu üç siyaset tarzının bizdeki fikir babası aynı şahıs: Okul kitaplarında "vatan şairi" sıfatının cilâsıyla üstü örtülen; eseri, davası ve kıymeti ise anlaşılmazlığın lâhdine gömülen Namık Kemal.

Muhtemel bir yanlış anlaşılmayı peşinen tashih edelim: Peyami Safavâri bir fikir zikzâğından bahsetmiyorum burada. Kendi içerisinde kısmen anlaşılabilir bir biçimde Peyami Safa, yaşadığı zaman diliminde revaç bulmuş fikir anlayışlarının hepsine tarafgir olmuş, hatta bazıları hakkında yeni şeyler de söyleyebilmiş, buna rağmen son tahlilde "fikrimin rüzgâr-gülü" şeklinde tahfif edilmeyi mazur gösterecek bir biçimde çelişkiler kumkumasından ibaret. Belki de bu nasipsizliğini şair olamamasında aramak gerek.

Bir Fikrin Bayraktarı

Peki ya fikrinin uğruna vatanını terketmeye mecbur bırakılan Nâzım Hikmet'e ne demeli? Utanmadan "vatan haini" ilân edilirken de, büyük vatan dostu kabul edilirken de aynı kavrayışsızlığın kurbanı Nâzım Hikmet'in, doğrusunu söylemek gerekirse bir düşünür hüviyetiyle sosyalizme belirgin bir katkı sağladığını kimse zaten iddia etmiyor. Yine de bir fikir davasının ismiyle özdeşleşecek bayraktarlık az paye midir?

Ya *Büyük Doğu*'nun kurucusu Necip Fazıl'ın, tebellür etmiş "mesleği" şiirden başka neydi? Türkiye'de bir fikir çerçevesi hüviyetinde (sonraki adlandırmasıyla) İslamcılık düşüncesini sistematikleştirmeyi denemiş yegâne mütefekkir-sairdir Necip Fazıl. *İdeolojya Örgüsü*, şiire bürünmüş fikrin şahıkası. İkna etmeye gayret eden bir tahlil değil, ihlas etmeye çalışan bir terkîp kaygısı...

Bugün aşıldığına inanılan Necip Fazıl'dan dava bayrağını devralan Sezai Karakoç, aynı zamanda üstadının şarihi olmaktan yüksünmeyen bir şair.

Bayrağı Sezai Karakoç'la zaman zaman paylaştan, kimileyince bir başına taşıyan Nuri Pakdil ise yürüdüğü fikir güzergâhının has ve hususi bir yolcusu kalmak makamında. Evet, tıpkı Nâzım Hikmet gibi.

Aslında bu ülke için son derece yerinde bir zeminden hareket ederek ilgiyi hak eden şeyler dile getirdiği hâlde Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın zıddına, bugün fikir sahasında Tanpınar'ın esamesi belli bir miktar okunuyorsa bunun sebebinin şiirle ünsiyetinde aramak gerek. Tıpkı hocası Yahya Kemal kadar.

Uzun bir Bayrak Yarışı

Hasılı yaklaşık üç yüz yıllık Batılılaşma macerama baktın, Batılılaşma, yani "Ben kimim?" sorusuna, yenilginin ıstırapıyla zehir kazanlarından çare devşirme ameliyesine... Bize mazimizi, hâlimizi ve istikbalimizi tasvir ve hatta tahlil etmeye yeltenen her hususi zihne baktın, o zihni tebellür ettiren vasfı hemen tanıyacaksınız: Şiir! Eğer Anadolu Beylerbeyliği'nde hâlen daha Türklerin şöyle veya böyle varlığından söz edebiliyorsak, kuşkusuz bu durumu, bize hâlimiz kadar istikbalimizden haber vermekten yorulmayan, düşünen şairlerimize borçluyuz. Vakti saati geldiğinde vazifeyi kendinden sonrakine devrederek ve çığlık çığlığa bizi ikaz etme vazifelerinden geri durmamalarına... Tıpkı bir bayrak yarışı gibi... Zaman zaman birbirlerinin sesini bastırsalar da tehlikenin yönünü ve türünü işaret etmekten vazgeçmemelerine...

Sosyalizm, İslamcılık ve nihayet milliyetçilik...

Namık Kemal'in aynı anda fikir babalığını üstlendiği bu üç fikir yolunun üçünü de, şairane bir kıvraklıkla yekdiğerinin hakkını yemeksizin bünyesinde telif etmenin yordamını keşfetmiş biri hüviyetiyle İsmet Özel, şiiri fikrinden neşet eden, fikrini şiiriyle besleyen bir isim.

Tarih yazan millet olmakla övündürülen Türklerin ruh iklimlerinde yeni ve bambaşka bir tarih yazılı-yor şimdilerde ve bizim oralarda olup-bitenlere dair

hiçbir sahici fikrimiz yok. Oralarda olup-bitenler kadar buralardakilere de... Çünkü yaşayan en son iki şairimizin ikisini de büyük bir dikkatle takip edenlerimiz dahi beherinin söylediklerini lâıyınca kavramaktan fersahlarca uzaklaştırıldığının farkında bile değil.

Olanca karamsarlık ithamlarını çürüten bir gerçekçilikle ve ipucu sadedinde ifade etmeyi deneyim: İsmet Özel'in şiirine fikir muamelesi çekeceğimize ve (artık nasıl bir menemse...) "anlamak" için çırpınacağımıza, fikrine şiir muamelesi ettiğimiz gün, pek yakında, bir daha geri dönülmezcesine neyi kaybettığımızı de kavrayabileceğiz. Elbet nere(ler)de arayacağımızı da... Ve hatta ancak hangi noktada bulacağımızı da...

Mohikanların Sonuncusu

Sorarım size, şiirimizin sonunun görünmesini "Kara göründü!" naraıyla karşılayanlardan mısınız yoksa film setlerinden çıkma aparatların yardımıyla acı-tılmış iki sevecen gözyaşı damlası eşliğinde bir ağıt yakmakla mı yetineceksiniz?

Bayrak yarışı bitmedi. Ama 1400 küsur yıl önce yenilenen beş bin yıllık bayrak yerde şu an.

Demem o ki "İsmet Özel şöyle büyük şairdi." veya "Yok efendim, asıl böyle büyük bir şairdi." ve hatta "Ne demezsiniz! Ah bir de şu son zamanlarda icat ettiği fikirleri olmasaydı, değil mi efendim?" tarzında cümlelerin ne kıymeti harbiyesi kaldı ki? Buradan baktınca İsmet Özel, bu kadar büyük şair yerine şu kadar büyük şair olmuş, ne yazar! Nihayetinde en az şiirleri denli azı bellesi fikirlerini şiiriyetinin kefareti saymadık mı?

Hasılı şairi üzerinden düşünen bir milletlik biz. (Kendisine yalan söylemeyi tercih edenler için ... milletiz.) Şairiyle hissedene ve şiirle tefekkür edebilen bir millet. Ne ki Frenklere aldığımız tefekkür tarzını bizdeki en ulviyle, şiirle mezcetmenin sırrını şimdilerde bilen, değerini anlayan kalmadı.

Cumhuriyet sonrası ilkin pozitivistimin havuzunda demlendirilen, ardından şovenizm çukurunda yikanan ve nihayet Batılılaşma adı altında kimliksizleştirilme ve kişiliksizleştirilme potalarında eritilip herhangi bir kalıba dökülmeden paslanmaya, çürümeye ve etrafını da em'a-i galizeden fırlamışçasına kokutmaya terk edilen bu ülkenin zihin haritasında, bahis açmaya niyetlendiğim bu bayrak yarışını İsmet Özel'in devredebileceği bir aday, hatta aday adayı, gormekte misiniz? ■

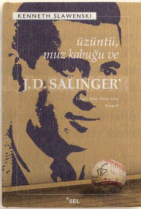
BİYOGRAFİLERİN KAHRAMANI KİM?

Kısaçık ömrüne çok hayat sığdıran kardeşime,
İhsan'a...

Sevengül Sönmez

Bir hayatı neden öğrenmek isteriz? Bir başkasının hayatını okurken kendimize dair öğrendiğimiz çok şey olduğu için belki de...

Okuduğumuz biyografiler, bir hayata bakarken kendimize ayna tuttuğumuz için ilgimizi çekiyor. Çünkü başka insanların hikâyesine duyduğumuz merak onlarla değil, kendimizle ilgili... Okumayı seçtiğimiz hayatlar, bilmek istediklerimiz de. Dünyadaki örnekleriyle kıyaslandığında hâlâ emekleme devresinde olduğumuz biyografilerin sayısı Türkçede (telif olarak kaleme alınanlar ve çeviriler) her geçen gün artıyor. Bu ayki orta sayfada biyografik bir pencere açayım istedim:

Üzüntü, Muz Kabuğu ve J. D. Salinger
Kenneth Slawenski
Çev. Hülâ Öklem Suloş
Sel Yayınları, 2010

A'dan Z'ye Sabahattin Ali
Sevgül Sönmez
Yapı Kredi Yayınları, 2017

Chanel Efsanesi ve Hayatı
Justine Picardie
Çev. Seçil Ersek – Zeynep Yeşiltuna
Artemis Yayınları, 2011

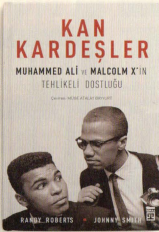
Yaşarken gazetecilerden, fotoğrafçı-lardan kaçmayı başarmış, kitap kapaklarında fotoğrafının olmasına izin vermeyen, eserlerinin adlarının kendi adından büyük yazılmasını zorunlu tutan J. D. Salinger'in yaşam öykü-sünü kaleme alan Kenneth Slawenski, J. D. Salinger'in yaşamına ve eserlerine adanmış www.deadcaulfields.com adlı web sitesini yürüten kişi.

Slawenski'nin zor olduğu kadar riskli bir işe kalkışarak yazdığı biyografisi Salinger okusaydı muhtemelen mem-nun olmazdı ama kitap Salinger me-raklıları için oldukça zengin malze-meler barındırıyor. Başta yazarın az bilinen gençlik yılları ve İkinci Dünya Savaşı yıllarına ait olmak üzere pek çok ayrıntı, Salinger'in eserlerini ya-kından tanımamızı sağlıyor.

Orta sayfa yazarı olarak kendime ilti-mas geçip yakın zamanda genişletilmiş yeni baskısı yapılan kitabımı da say-faya ekledim.

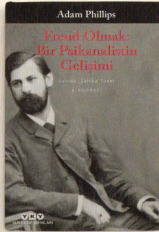
2009'da yayımlandığında büyük bir ilgi gören ve zamanla Sabahattin Ali hak-kında yapılan çalışmalarda temel kay-nak haline gelen *A'dan Z'ye Sabahat-tin Ali*, Sabahattin Ali'nin bilinmeyen özelliklerini açığa çıkarıyor. Pek çok kaynağa ilk kez yer verilen, Sabahattin Ali'den geriye kalanların titizlikle elden geçirilmesiyle hazırlanan kitap Saba-hattin Ali ve eserleri hakkında bugüne kadar yazılan en kapsamlı kitap olma özelliğini sürdürüyor. Alfabetik bir bi-yografi olarak türünün ilginç örnekle-rinden biri, üstelik bu yeni baskısında *Kürk Mantolu Madonna*'nın el yazısı mûsveddelerine de yer veriyor.

Moda deyince akla gelen ilk isimler-den biri Coco Chanel. Elbette parfüm deyince de. Hakkında yazılan çok sayıda kitap ve çekilen filme rağmen hâlâ onunla ilgili yeni şeyler okumayı seviyoruz. Justine Picardie'nin biyog-rafini ayrıksı kılan özelliği de bu "yeni şeyler"de gizli. Chanel Arşivi'ne sınırsız erişim izni olan yazarın bulup çıkardığı ayrıntılar, fotoğraflar ve Karl Lagerfeld'in çizimleri metni son derece zenginleştirmiş. "Bir insanı efsane ya-pan yarattığı efsanelerdir." diyen Coco Chanel'in ilham verici yaşamını yeni-den okumak isteyenlere...

Kan Kardeşler
Randy Roberts – Johnny Smith
Çev. Müge Atalay Bayyurt
Timaş Yayınları, 2016

Bu ikiliyi aziz biyografileri yazarların ellerinden kurtarmak için kaleme alınan biyografi, Ali ve Malcolm'un 1962-1965 arasındaki ilişkilerine yoğunlaşarak 1960'lı yılların Amerika'sına yakından bakmamızı sağlıyor. FBI kayıtlarının detaylı incelemesinden elde edilen yeni bilgiler ışığında ikili arasındaki karmaşık ilişkiyi yeniden okumak için...

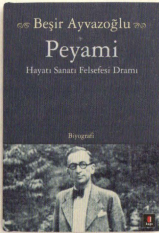
Freud Olmak: Bir Psikanalizin Gelişimi
Adam Phillips
Çev. Şahika Tokel
Yapı Kredi Yayınları, 2016

Dünya düşünce tarihini kökten değiştiren psikanalizmin kurucusu Freud'un biyografisi türüne bakışına odaklanan Adam Phillips çarpıcı bir denemeye girişmiş. Biyografilerden nefret eden Freud'un yaşam öyküsünü onun psikanalist olma süreciyle ele alıyor. Freud'u tanımak ve türün modern çağda ne işe yaradığını anlamak açısından bir başyapıt.

Virginia Woolf, Bloomsbury ve Ötesi
Anthony Curtis
Çev. Özge Çağlar Aksoy
İletişim Yayınları, 2012

Bir yazarı anlamak için onun yaşadığı çağı ve çevreyi anlamak gerektiğini düşünen edebiyat eleştirmeni Anthony Curtis, Virginia Woolf'u edebi kimliğini oluşturan Bloomsbury Grubu'yla ilişkileri üzerinden anlatıyor. Biyografi türünün sınırlarının genişlediği bir monografi olarak da tür açısından çarpıcı bir örnek.

Peyami
Beşir Ayvazoğlu
Karı Yayınları, 2008

Biyografi yazarlığını bir tecrübeyi yeniden inşa etmek olarak tanımlayan Beşir Ayvazoğlu, Türkiye'de biyografi deyince akla gelen ilk isimlerden. Peyami Safa'nunki gibi hayli karışık bir hayatı bile okur için anlaşılır kılan bir üslupla kaleme alınan bu biyografi, titiz bir araştırmacının ürünü. Peyami Safa'yı, "çok yönlü, çok renkli, altmış iki yıllık ömrünün kırk beş yılında sürekli yazmış, sürekli acı çekmiş, sürekli düşünmüş, kavgaya girmiş bir adam" olarak tasvir eden Beşir Ayvazoğlu'na göre Peyami Safa'nın hayatı gerçekten roman...

Biyografisine Sığmayan Kadın: Halide Edip
İpek Çalışlar
Everest Yayınları, 2010

Türkçe edebiyatın en önemli isimlerinden Halide Edip Adıvar hakkında bildiklerimizin pek çoğu dönemdaşları tarafından yazılan metinlerle şekilleniyor. İpek Çalışlar ise Halide Edip'i bir kadın olarak biyografisinin merkezine yerleştiriyor ve onu yaşadığı dönemdeki kadınlarla kurduğu ilişki ağsı içinde anlatıyor. Onu "iyi eş, iyi anne" kalıplarında içinde yazılan diğer metinlerden kurtararak tanıtıyor. İpek Çalışlar'ın biyografisi, Halide Edip'in kadın hareketi içindeki yerini işaret eden önemli bir feminist biyografi.

İBRAHİM TÜZER

SAHİCİLİK ARAYIŞI, İSMET ÖZELİ MODERN TÜRK ŞİİRİNİN ZİRVESİNE TAŞIMIŞTIR

Röportaj: İsa Karaaslan, Yunus Emre Tozal, Adnan Saracoğlu, Cüneyt Gönen

İsmet Özel modern Türk şiirinin en önemli isimlerinden biri... İsmet Özel hakkında yayımlanan en önemli kitaplardan biri olarak gösterilen *İsmet Özel: Şiire Damıtlmış Hayat* isimli kitabın yazarı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. İbrahim Tüzer ile İsmet Özel'i, şiir yolculuğundaki sahiicilik arayışını ve duruşunu konuştuk.

Öncelikle İsmet Özel şiirinin dönemlerinden bahsedilebilir mi? Varsa bu dönemleri nasıl adlandırırsınız?

Elbette. Bu dünya ile alışverişinde şiiri temelli bir hareket noktası seçen ve şiir aracılığı ile ne yapmak istediğinin farkında olan sanatkârın poetik evreninin aşamaları vardır. Aynen insanın bu dünyalık yerde yürüdüğü yolun ulaşmak istediği menzilin niteliğine göre hâlden hâle geçmesi gibi şiir de kendi gelişimini bu evren içerisinde bir yerden başka yerlere taşır. İnsan gibi şiir de fark eder, görür, hisseder, tecrübe eder ve tüm bunları dönüştürerek ortaya çıkarır. Dolayısıyla "Her şey ben yaşarken oldu, bunu bilsin insanlar / ben yaşarken koştun tufan / ben yaşarken yeni baştan yaratıldı kâinat / her şeyi gördüm için rahat" diyebilen İsmet Özel'in de şiirinin dönemleri/hâlleri vardır. Birer "durak" olarak da adlandırabileceğimiz

bu hâllerin her birinde şahit olunan ne ise, dünya ile nasıl bir alışverişe girilmiş ise onun şiir aracılığıyla dile gelmesi söz konusudur.

Bireysel duyarlılığın had safhaya ulaştığı *Geceleyin Bir Koşu'dan* toplumsal bilinçlenmeyle kaleme alınmış metinlerin bir araya geldiği *Evet, İsyân* kitabına; tüm ilişkilerin ve hayatın kıyasıya sorgulandığı *Cüneytler Kitabı*'ndan son şiir kitabı *Of Not Being A Jew*'e kadar tüm metinlerinde İsmet Özel, çıkış noktası olarak işte bu hâlden hâle geçişlerini merkeze almış ve Ben'in yaşadıklarından hareketle eşyaya, olaylara ve insanlara şiiriyet katmıştır. Şairin 1963 yılından itibaren oluşmaya başlayan şiir evrenindeki açılım ve genişleme de bu yolla meydana gelmiş, hayatıyla birlikte Özel'in şiir evreninin sınırları ve tema değerleri de genişlemiştir.

Geceleyn Bir Koşu adlı ilk şiir kitabıyla sınırları aşmış söylenebilir mi?

Kesinlikle. İsmet Özel, *Geceleyn Bir Koşu* adlı şiir kitabını "Ben artık böyle şiirler yazmıyorum" diyerek muhatabına ulaştırmıştır. Çünkü o, her yeni şiirle farklı bir dünyanın sınırlarını zorladığı inancını taşıyor. Ona göre bir şiir kitabı tıpkı bir resim sergisine benzer. Ressamlar atölyelerindeki tamamlanmış resimlerin hepsini bir sergiye koymazlar. Resim sergisi gibi bir şiir kitabının da bir bütünlük arz etmesi, bir karakterinin olması beklenir. Nitekim "Partizan" adını taşıyan şiir, Şiir Sanatı adlı dergide 1965 yılında yayımlanmışken 1966 tarihinde okurla buluşan *Geceleyn Bir Koşu*'nun içerisine dâhil edilmez. Dolayısıyla İsmet Özel'in şiirlerinin oluşum süreci göz önünde bulundurulduğunda "Partizan" şiiriyle başlatılabilecek yeni bir safhadan söz edilebilir. *Geceleyn Bir Koşu* kitabını dolduran bireysel duyarlılıkla kaleme alınan şiirlerin dışına çıkarak toplumsal olana yönelmeye başlayan şiir, bu evredeki şiirlerinde de kalkış noktası olarak yine Ben'i seçer. Fakat toplumun kendisine dayattıklarına karşın, hayatı kendi varlık alanıyla karşılamaya çalışan Ben'in bu seferki dayanağı, sadece çocukluğa ya da geçmiş yaşantılara ait birtakım anılar değil, bizzat içinde yaşanan hayatın kendisidir.

Şairin hayatını şiirinin kaynağından ve kitaplarından yola çıkarak bir izdüşüm alanı oluşturmanızı istesek neler söyleyebilirsiniz; yani İsmet Özel'in şiir kitaplarındaki serüvenini anlatabilir misiniz?

Tabi... Özel, ilk şiirlerini kaleme aldığı ve bir ergen olarak bireysel varlık alanına yöneldiğinde de Ben'iyle konuşulabileceği bir hayat bulamamış, bunun bir sonucu olarak da arayışını öncelikle çocukluğa ait anıların anlam dünyasını daha sonra da zedelenmişliklerini yücelterek ortaya koymuştur. *Geceleyn Bir Koşu*'da beliren şiirler bu ben'in arayışdır. Daha sonra bu ben'in hem şiirsel hem de kişisel dünyasında, yaşanan hayat içerisindeki yanlışlıkları ve eksikliklerin düzeltilmesi için "sosyalist" duyarlılıkla belirginleştirdiği bir tür "sorumluluk" söz konusudur. Hayatı bütünüyle kavramaya çalışan bu bilinç, kişisel yaşantısında ve toplumsal ilişkilerinde sahiçiliğin arayış içerisinde olmuş, bunun sonucu olarak da huzursuzluğu yaşamaktan kurtulamamıştır. *Evet, İsyân*'da beliren şiirler, bu ben'in arayışının birer yansıması olarak da okunabilir. "Çağdaş Bir Ürperti", "Kan Kalesi", "Bir Devrimcinin Armonikası", "Evet, İsyân", "Yaşamak Umrumdadır" ve "Sevgilim Hayat" adlı şiirlerden ifadeye çalışılan husus takip edilebilir.

Hayatında ve şiirinde bir sonraki durak olarak kabul edebileceğimiz *Cinayetler Kitabı*'na gelindiğinde ise yaşanmışlıklardan örünü, dünyayı ve tüm ilişkilerini

sorgulamak durumunda kalan bu ben'in huzursuzluğu artarak devam etmiş ve arayış, tekrar bireysel merkezli olmaya başlamıştır. Özel'in hayatıyla şiirlerinin birebir yol aldığını verileri olarak da değerlendirebilecek olan bu dönemdeki ürünler şairin, *Evet, İsyân* kitabındaki şiirlerle öne çıkardığı hayatın, bütün yönleriyle sorgulanması olarak belirmektedir. Bu dönemdeki arayışın neticesi olarak şairin önünde açılan "korku ve tedirginlik içinde olmadan yürüyebileceği yol" ile varmak istediği yer, "insanın içinde her tür dalgalandıran etkilenecek bir mutlak bulunduğuna inancı"dır.

Mutlak emniyeti elde etmiş olmanın şairin ben'i'ne kazandırdığı güven, *Cellâdına Gülümserken Çektirdiğim Son Resmin Arkasındaki Satırlar* adlı şiir kitabında yer alan metinlerde bütünüyle kendini hissettirmektedir. Özel, bu bakış açısıyla insanların kendilerine sunulan kolayca kabul ediyor olmalarını, benliklerine yabancılaşarak "yaşayıp gitme"lerini ve modern dünyanın "şahsiyet"ler üzerinde kurduğu baskı alanlarını, ironik bir anlatımla şiirleştirilmeye başlar. Fakat burada üzerinde durulması ve farkına varılması gereken husus, İsmet Özel'in ilk şiirlerinden bu yana devam eden "sahicilik arayışı"nın herhangi bir yöneline uğramadan devam ediyor olmasıdır. Şair, sosyalist çevreden kopup Müslüman dünya görüşüne bağlandıktan sonra da varlıkla ilgili en önemli problemini halleden bir ben'in sahibi olarak, söz konusu olan sahiçilik için uymacı olmayan tavrını devam ettirir. Özel'in ilk üç şiir kitabında da gerek bireysel gerekse toplumsal kaynaklı olarak devam eden bu tavrı, "Altmış sene yaşadım bir tek anım bile yok" diyen şairin tüm şiir evreninde bir tür şiir yazma dürtüsü olarak belirmiştir.

2003 yılından sonra yazdıklarını *Of Not Being A Jew* isimli kitapta bir araya getiren İsmet Özel'in bu metinleri, yaşadıklarının ya da yaşamaya mecbur bırakıldıklarının kendi bireysel dünyasında karşılık geldiği yerden doğmakta, kimi yerde anlaşılmasık olmanın verdiği bir tür huzursuzluk, kimi yerde insanların sıradanlaşmışlıklarını açık etme, kimi yerde de ironiyle karşılık bir tür kırılganlık olarak belirmektedir. Dolayısıyla Özel'in şiirinin dönemlerinden bahsederken bunun keskin dönemlerden geçtiğini, her dönemcten sonra başkalaşarak şiir dilinin, kelime dünyasının ve şiiri algılayış biçiminin değiştiğini söylemek mümkün değildir. Şair aynı şiir çizgisi üzerinde gelişerek devam etmiştir. İsmet Özel, biyografisine bağlı olarak her durduğu durakta hem şiirsel yetisini hem şiir dilini kullandığı biçimini hem de ortaya koyduğu metinlerdeki birbirleriyle bağlantılı birer izlek şeklinde devam eden tema değerlerini geliştirmiş ve şiir evreninin sınırlarını genişletmiştir.

Yaklaşık 10 yıl evvel İsmet Özel: Şiire Damıtılmış Hayat adıyla yayımladığımız çalışmanızda da

bahsettiginiz dönemlere ilişkin dikkat çekmişsiniz.

Evet. İsmet Özel'in şiir evrenini başlıklandırarak dönemlere ayırmıştım. "Serbest bırakılan zihin: Şiire başlaması", "İlk şiirler ve *Gecelerin Bir Koşu* / 1954 - 1965". "Gırtlaktan taşan şiir: *Evet, İsyen* / 1965 - 1970". "Geçiş sürecinin işareti: *Cinayetler Kitabı* / 1971 - 1975". "Yeni Hayatın içinden verilen poz: *Cellâmda Gülümserken Çektirdiğim Son Resmin Arkasındaki Satırlar* / 1981 - 1993". "Yarım kalmış bir metin: *Bir Yusuf Masalı* / 1993 - 1999". "Kırılan kalp, 'azalan yaratıcı güç': *Of Not Being A Jew* / 2003 - 2006".

Peki, İsmet Özel şiirinin metafizik bakiyesi nasıl değişimler geçirmiştir?

İnsan, çepeçevre ihtiyaçlarla kuşatılmış olan bir varlıktır. Sürekli bir şeylerin eksikliği içerisinde olur ve bunların temini için bir ömür gayret gösterir. İhtiyaçlarını gözünün gördüğü nesneler dünyasından hareketle tanzim edip gidermeye çalışanlar, neyin eksikliğini yaşadıkları hususunda sınırlı bir alanda hareket eder ve madde dünyasının kör kuyularına düşmekten kurtulamazlar. Dünya adı verilen bu mekânda yitip gitmenin ya da muallakta asılı kalmaktan kurtulmanın en esaslı yolu insanın hakiki olarak neyin ihtiyacı içerisinde olduğunu fark edebilmesindedir. Bu ise ancak insanın "kendini bil"mesi, tanınması, merak etmesi, keşfetmesi; aklıyla beraber bir kalbinin de olduğunu hatırlaması ile mümkündür. Dolayısıyla dünyayı algılama seviyesi bakımından kalp ve akıl dengesini düzene sokabilmiş olanlar sorununuzda yer alan "metafizik" algıya ulaşabilmiş olanlardır. Bu düzenden ve algının belki de açar sözcüğü "aramak" ve "merak" etmektir. Kendine sunulanların ötesinde bir dünyanın olabileceğini akledenler, verili olandan hareketle değil de kendi arayışlarıyla inşa edilen bir hayatın sahibidirler. Hâl böyle olunca metafizik algı, yenedünyaların kapılarını zorlamak için yolculuğa çıkanların en esaslı dayanak noktası durumuna gelir.

İsmet Özel, çok erken yaşlardan itibaren hayatı kendi için dokunulur kılmak adına gayret ortaya koyan bir sanatkârdır. Dünyanın içerisine doğduktan sonra "Merak bir devrimcinin hazırlığıdır" diyerek "insanların bütün sabahlarını merak" etmeye başlar. Ona bu yolculuğunda eşlik eden çok esaslı bir tavır vardır: sahihlik arayışı... Özel, insani ilişkilerden tutun da "vatan" bellediği bu topraklar üzerinde olup biten her hadiseye diri duran, uyanık kalan bir bilinç ile "sahicilik" esaslı bakmaya ve anlamaya gayret gösterir. İşte bu noktada şairin metafizik algısı devreye girer. Derinlikli bir göz ile kendisine içerden baktığı ve intihar eden birkaç arkadaşısı ile parano-yadan, şizofreniden mustarip birçok arkadaşına itihaf ettiği *Waldo Sen Neden Burada Değilsin?* adlı otobiyografisinde bu metafizik dünyanın sınırlarını

işaret eder. Onlara isabet eden yıldırımın kendisine çarpmamasını ise "önce şiir binasının saçağı altına sığıracak ataklığı göstermiş olmasına ve sonra siyasi anlamda bir bağlanmamın hayat içindeki karşılığı arama çabasına borçlu" olduğunu belirtir. Dolayısıyla şairin metafizik algısı yürüdüğü yol üzerinde ışıyan çok önemli bir kılavuzdur. İlk şiirlerini kaleme almaya başladığı dönemden itibaren çoğalarak ve derinlik kazanarak devam etmiştir. Herhangi bir ideolojinin baskımlarını sınırları içerisinde sıkı sıkıya muhafaza edilmiş insanın zihinsel gelişimine ket vuran bir olgu değildir. Tam aksine şairin çocukluğundan bu yana geliştirerek devam ettirdiği hayat karşısında "diri" ve "ayık olma" halidir. Hayattaki mecbur bırakılımlıklara, zoraki kabullere ve sahihlikten uzak "miş gibi" yaşamlara karşıdır.

Özel'deki bu metafizik algı, diğer taraftan modern dünyanın sarmalına kapılmış insanlara yapılan bir tür "kendilik çağırısı" olarak da tanımlanabilir mi?

Elbette. Çok güzel yakaladınız. Bu çağrı, muhataplarının algı seviyesine göre toplumsallaşmadan, herkesleşmeden bireyselleşme yolunda önemli kazanımlar elde etmesine yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Hayatının evreleri yaşadıkça şiiriyle birlikte bu algı yeni boyutlar kazanarak, kelimelerin yeni anlam alanlarını yoklayarak zenginleşmiş ve Modern Türk Şiirinin kucağına imajinatif söyleyiş biçimleri olarak koca bir bakiye bırakıvermiştir.

Daha çok öfkeli ve protest olduğu düşünülen şiirinin "neşe" ile ilişkisi nasıldır?

Evet, haklısınız kendine sunulanı olduğu gibi kabul etmeyip bilinç düzeyinde sorguladığı için verili olanlara itiraz eder İsmet Özel. Bu anlamda şiirini protest bir ses olarak da okumamız mümkündür. Bu sese eşlik eden önemli bir tını da şairin öfkesidir. Özellikle *Evet, İsyen* adlı şiir metninin hem kendisi hem de bu kitapta toplanan şiirler, bu sesin birleşerek tonunu üst seviyede bulduğu metinlerdir. Özel'in bu tavrını ve sesini Atıl Behramoğlu, Süreyya Berfe, Özkan Mert gibi *Halkın Dostları* dergisi etrafında bir araya gelen "Devrimci Genç Şairler" çevresinde ele aldığımızda fotoğraf biraz daha netlik kazanmış olur. İsmi sayılan şairlerin hepsinin de 1969 -70 yılları arasında yeni şiir kitapları yayımlanır. Bu kitapların isimlerine bakmak bile İsmet Özel'in her öfkesi hem protest tavır hem de şiir aracılığıyla ne yapmak istediği hakkında fikir vermektedir. Devrimci bir dünya görüşünden hareket eden bu topluluk-tan Atıl Behramoğlu kitabına *Bir Gün Mutlaka*; Özkan Mert, *Kuracağız Her Şeyi Yeniden*, Süreyya Berfe, *Gün Ola* adlarını verirken İsmet Özel *Evet, İsyen* demiştir. Yani romantik bir devrimcilğe yer yoktur onun hayatında. Ne yapılması ne kurulması gerekiyorsa birgün falan değil hemen isyan edilmeli

ve yapılmalıdır. Tabii bu metinlerde yer alan tavrın ontolojik geri planı düşünüldüğünde esaslı bir varlık sorgusunun da yapıldığını muhatabı fark edecektir.

Toplumsal baskı alanlarına, insan biricikliğinin ortadan kaldırılmasına ve sahibi olan kıymetlerin içinin boşaltılmasına öfkesini gizlemeyerek “ısyan” etmiştir İsmet Özel. Burada bir hususa daha açıklık getirmekte fayda var. Sorunuzda dikkat çektiğiniz öfke ya da protest tavrı şairin *Evet, İsyan*’dan önce olduğu gibi sonrasında da dinmiş değildir. *Geceleyin Bir Koşu*’da yer alan şiirlerde Özel, “dinsin benim çağdaş olmayan iğrenç yüzüm” diyerek öfkesini ve ısyanını öncelikle kendi bedeni üzerinden duyurmaya çalışmıştır. Türk edebiyatında kendi bedeni ile bu denli didişen ikinci bir şairi göstermek zordur. Özel’in Müslüman dünya görüşüne bağlandıktan sonra da ısyanı da öfkesi de devam eder. İçerisinden kopup geldiği çevreden “Artık iyi şiir yazamaz” şeklinde yükselen seslere yine insanın biricikliğini kavrayan metinler yazarak cevap verir. Bu sefer artık “biraz üzgün ve Ömer öfkesinde(dİR) biraz”.

Dünyaya karşı “öfke” duyan ve “protest” bir tavır geliştiren şairin “neşe” ile kurmuş olduğu ilişkiyi anlamak hakikaten önemli...

Elbette. Çünkü insanın gerçek anlamıyla kendisini tanıması yine kendisiyle dalga geçmeyi öğrenebilmesiyle mümkündür. Diğer bir ifadeyle insanın kendini gerçekleştirmesi, kendini kendi gözünde alay konusu etmesiyle olur. İsmet Özel’in de belirttiği gibi “İnsanoğlu dünya hayatında zillete düşmekten sıyrılmanın çaresini ancak kendisiyle dalga geçerek bulabilir. Neden mi? Her kim kendisiyle dalga geçmeyi öğrenememiştir o insanla başkaları çok kolay dalga geçer de ondan. Kendinizi kendi gözünüzde alay konusu ettiniz mi, artık başkalarının gözünüzde alay konusu olmanın önünü kesmiş olursunuz.”

Alay, şiirde söz konusu olduğunda ise sizin “neşe” diye adlandırdığınız “ironi” ve “kara mizah” ortaya çıkar. Kendi çıkmazlarını, zedelenmişliğini, insan teki olarak savunmasız alanlarını keşfe dair yolculuklara koyulan şair, heybesinde biriktirdiklerini insanlara açık etmekten çekinmez. Özellikle *Cellâdına Gülümserken Çektirdiğim Son Resmin Arkasındaki Satırlar* kitabında yoğunlaşan ve “John Maynard Keynes’in Nefretimin Yirmi Sebebi”, “Savaş Bitti” gibi uzun soluklu şiirlerde ironik olarak ortaya konan hususlar muhatabını “neşe”lendirir ancak diğer taraftan “Ne gülüyorsun anlattığım senin hikâyen” deyip onun kendiliğiyle yüzleşmesi için de derinlikli bir anlam alanı sunar.

Marş niteliği taşıyan şiirleri apolitikleşmeden nasibini almış mıdır? Şiirlerinin topluma mâl olduğunu söyleyebilir miyiz?

Resimden sinemaya, müzikten tiyatroya, anlatılan şiire her sanat eserinin farklı anlam katmanları vardır. Bu katmanlar muhatablarının algı seviyesine göre bir mana kazanır ve onların sahip olduğu zihinsel dünyanın kodlarıyla çözülür. Bu kodların görünür olduğu en temel alan ise dildir. İnsan, diğer canlılara bahsedilmemiş olan dili aracılığıyla varlık âlemini algılar; dile ait hususiyetlerden haberdar olduğu ölçüde düşünür ve hayal eder. Sanat eserinin farklı anlam katmanlarında çoğalması da dilin bu yönüyle olur. Dile yönelik algı seviyesi alt düzeyde oluşturulduğunda sanat eserinin anlam çeperleri de alt seviyede ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla İsmet Özel’in şiir evrenini oluşturan metinlerin de kolayca apolitikleşmeye imkân veren yanları vardır. Özellikle *Evet, İsyan* ve *Cinayetler Kitabı* adlı şiir kitaplarında sıkça karşılaşılan siyasi terminoloji buna meydan verir. Şiir de kelimeler aracılığıyla kendi anlam alanını oluşturduğundan sözcüklerin ilk anlam alanı üzerinden düşünmeye ve sahip olduğu ideolojiyi şiir aracılığı ile besleme ihtiyacına girenler bu metinleri hızlıca apolitikleştirebilirler.

Ancak şiir hem yazarken hem de okunurken irtifa gerektiren bir sanat türüdür. Doğrudan insana ve hallerine bitişik olarak ortaya çıkar. Nitekim insan kendinden/kendiliğinden ve hallerinden haberdar olduğu ölçüde şiiri hem yazar hem de okurken anlamlandırır. Bundan dolayı İsmet Özel de “Şiir metin olarak karşımıza geldiği zaman, onu biz kendi seviyemizle değerlendiririz. Bizim seviyemiz, eğer ancak onu siyasi terminoloji içerisinde kavramaya müsait olursa bu ancak o şekilde kavrayabiliriz. Eğer bizim seviyemiz, bu siyasi terminolojiye alet ederek işaret edilmek istenen başka bir şeyi kavrayabilecek düzeyde, seviyede ise biz onu kavramaya gayret ederiz” der ve şiirlerinde yer alan siyasi terminolojinin de aptallar için olduğunu ekler. Yani şaire göre aptallar siyasi terminolojiye takılır kalırlar. Zeki olanlar siyasi terminolojiyi aşip kendi insanlık durumlarıyla yüz yüze gelirler.

Diğer taraftan ifadeye çalıştığım gibi sanat eseri, her şeyden evvel bir yükselme işidir. Yani ortalama beğenilerin, kabullerin, zevklerin yönlendirmesiyle meydana getirilenlere “sanat eseri” diyemeyiz. Şiir de böyledir. Üst bir dil kurar kendine ve buradan hareketle varlığı, varlıkla var olanları dönüştürerek yaratıcı muhayyilenin eşliğinde sunmaya çalışır. “Toplum” ise bu dilin dönüştürerek sunduklarını kolayca anlamaz. Toplum, “topluluk”, “toplaşma”, “kala-balık” kelimelerinin açtığı anlam alanları üzerinden düşünüldüğünde beraberinde ruhsuzluğu, günübürlük kazanımları, özellikle tefekkür gerektirmeyen “hız” ve “haz” esaslı unsurlarla var olur. Öznellik muhafaza edilerek sahici olanın peşi sıra gidiğinde de toplumdaki uzaklaşmış olunur. İşte bu noktada genelde sanat eserinin, özde ise bilhassa şiirin muhatapları için sunduğu yeni bir anlam evreni vardır. Varlığının ontolojik tarafları ile meşgul olan zihinlerin, sezgisini, estetik duyuş tarzını “ortalama”nın yukarısına taşıyabilenler için yeni bir dünya...

Sorunun asıl cevabına gelecek olursak; İsmet Özel’in şiirlerinin topluma mâl olup olmadığı, ifadeye çalıştığım bakış ve duyuş tarzından hareketle ele alınan daha doğru olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla Özel’in şiirleri “toplum” a/“herkes” e mâl olmamış ancak “insan” olduğunu fark edebilenlerin ufkunda çok yeni kapılar aralamıştır.

Düz yazıyı da çok iyi kullanan biri olarak İsmet Özel’in poetikasını nasıl buluyorsunuz? Diğer poetikalarla karşılaştırdığınızda neler söyleyebilirsiniz?

Bir sanatkarın sanatı dolayısıyla ne yaptığından farkında olması çok esaslı bir mesele... Hele ki söz konusu şiir olunca, şairin bu evreni nasıl inşa ettiği, kelimelerin gücünden nasıl faydalandığı, şiir aracılığıyla dünya ile nasıl bir etkileşim kurduğu “poetika” olarak ortaya konuluyorsa, hem şairin kıymeti hem

de okurun bu metinlere yaklaşımında esas alacağı hususlar belirlenmiş olur. İsmet Özel, şiirlerini kaleme alırken aynı zamanda bunlar üzerine fikir ileri sürer; kendi şiir yazma geleneğinin sınırlarını ortaya çıkararak şiir sanatı üzerine açılımlarda bulunan ender şairlerden birisidir. Özel’in şiirlerinin ortaya çıktığı zaman dilimleri kronolojik olarak takip edildiğinde kaleme aldığı poetik metinlerle, şiir evrenindeki genişlemenin paralellik gösterdiği anlaşılabilmektedir. Diğer bir ifadeyle şairin yaşamışlığı çoğalıp insanlık durumu derinleştiğe şiir üzerine düşünme biçimleri de genişlemiştir.

Şiir Okuma Kılavuzu’nun bugün için elimizde bulunan son nüshası İsmet Özel’in bu vakte kadar şiir üzerine kaleme aldığı tüm metinleri ihtiva etmekte. Ancak bu metinlerin 1964 yılından başlayarak yayın macerası takip edildiğinde modern Türk şiiri adına Özel’in çok farklı alanları sürekli olarak yoldaki görülecekler. *Evrım, DevrimLX, Sanat Olayı, Yazko Edebiyat, Yeni Gündem* ve *Mavera* gibi dergilerde yer alan bu yazılar, Türk edebiyatı içerisinde kaleme alınmış, özellikle modern şiir kavramı üzerine bir tür düşünme biçimi geliştiren ilk yazılar olma özelliği taşımaktadır. Diğer taraftan Özel’in “şiir sanatı”nı nasıl oluşturduğu ve “poetika”dan ne anladığı sadece “kılavuzlar”ında değil hayatının her döneminde/duygusunda kendisiyle yapılan röportajlarda şiir sanatı üzerine dile getirdiklerinde ve değişik zamanlarda şiir üzerine yapmış olduğu konuşmalarında da mevcuttur. Bu metinlerin ve değerlendirmelerin hangi meseleler etrafında oluştuğunu fark etmek, İsmet Özel poetikasında diğer poetikalarından ayrılan yanlarını görmemize imkân verecektir.

En genel anlamıyla Özel, şiir sanatı üzerine getirmiş olduğu yeni açılımlarla orijinaldir. Kaleme aldığı poetik metinlerden hareketle şiir, imge ve açılım alanlarına, şiirin poetik evreni içerisinde dilin ne anlam taşıdığına, aslı hiçbir zaman anlaşılamayacak olan bir şiir metninin çağrışım evrenlerine, kendilik ve gerçeklik düzleminden şiirin mahiyetine, bir maliyet meselesi olarak şairlik meselesine, şiir – şair – okur meselesine, şiirden bir ideoloji bekleyenlerin ne elde edeceğine, şiir nesir ilişkisine, estetik bir alan olarak şiir sanatına, bir zekâ gösterisi olarak şiir ve “intellect” meselesine ve daha birçok modern şiire has duyuş tarzlarına ve konulara temas eder. Bu meseleler, Recaizade Mahmut Ekrem’in “Talim-i Edebiyat”ından Ahmet Haşim’in “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar”ına, Ziya Paşa’nın “Şiir ve İnşâ”sından Abdülhak Hâmid’in “Makber Mukaddimesi”ne, Mehmet Âkif’in “İnşad”ından Tanpınar’ın “Antalyalı Genç Kız Mektup”una, Necip Fazıl’ın “Çile”sinden Orhan Veli’nin “Garip Önsözü”ne ve hemen hemen ill. Yeni Şiirine etmek vermiş tüm şairlerin müstaklak olarak kaleme aldıkları poetik metinlerine eklenerek derin anlam alanlarına uzanan yeni meselelerdir.

İsmet Özel poetikası lirik ilhamlar ile entelektüel arayışlar arasında nerede duruyor? Önce ve yalnız bir şair mi yoksa mütefekkir olarak şiirini bir yöntem olarak mı üretiyor İsmet Özel?

Sanatın farklı alanlarında var olmaya gayret gösteren insanlara “sanatkar” sıfatını yakıştırdığımızda yüce ve üstün bir durumdan bahsediyor olduğumuz iyi anlaşılmalıdır. Sanatkârı diğer insanlardan ayıran en önemli hususiyetlerinden biri onun varlıkla, nesneyle, hadiselerle iç içe geçmiş olan ve onlara sinen anlam evrenini “bütünlüklü” olarak kavrayabilmiş olmasıdır. Bu “bütün”ün bir tarafını sorunuzda belirttiğiniz “ilham” oluştuyorsa diğer tarafını da yine sizin tabirinizle “entelektüel arayış” tamamlamaktadır. Bu dünyadan geçen ruhunu, gönlünü, duygulanımlarını ötelemeden gelebileceği inancıyla ilhama açık tutmayan kişi, bir yönüyle “yarım” kalacaktır. His ve duyuş kabiliyetini aklıyla yönlendirmeyip “arayış”a, diğer bir ifadeyle “merak”la derinleştirmeyen ise sözü edilen “bütün”e / bütünlüğe ulaşamayacak ve tamamlanamayacaktır. İfadeye çalıştım bu durum sadece şiir kaleme alan bir şair için değil aynı zamanda şiir sanatı yani poetikası üzerine yeni açılımlar getiren “sanatkâr” için de geçerlidir.

Dolayısıyla İsmet Özel hem şiirlerinde hem de şiir üzerine geliştirdiği okuma biçimlerinde, “duyuş” biçimlerini de “arayış” yollarını da sürekli gündeminde tutan bir şairdir diyebiliriz.

Evet. “Önce ve yalnız bir insan” olduğunu daima hatırlaması, onu hem şair hem de mütefekkir kılmakta. Diğer taraftan şiirin anlaşılması ve mahiyetinin en doğru bir biçimde algılanması dolayısıyla meydana getirdiği poetik metinlerinde Özel, çoğu zaman meseleye “iç”(er)den bakar. Bu “iç”te oluş, şüphesiz onun yetkin bir şair kimliğinin yanı sıra şiiri, hayatının en önemli meselesi olarak ele almasının da bir ifadesidir. Ancak şair, bu “hâli” aynı zamanda bir “entelektüel” olarak yaşar ve şiire bu bakış açısı ile de yaklaşır. Bir sanat türü olarak şiirin imar edildikçe mamur olduğuna dikkat çeker. Dolayısıyla şairin ele almış olduğu sorunlara getirdiği önermeler hem şair olma hassasiyetinin hem de “şiir sanatı” ile ilgili alanda sahip olunan bilgeliğin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bir önceki sorunuzla alakalı olarak şu hususun da bilinmesinde fayda var. Şairin metinleri, söz konusu edilen anlamın tamamlanması için muhatabını içerisinde çekip ona bir vazife yüklemekte, aynı zamanda onun zihinsel gelişimine de katkıda bulunmaktadır. İsmet Özel şiirini metinler arası okumaya yönlendiren temel kullanımlardan biri olarak ortaya çıkan bu durum şiirlerde, bilhassa özel ad aktarımlarının sıklıkla yapılmasıyla meydana getirilir. Birtakım olaylara, kavramlara ve şahıslara bağlı olarak şiirin içerisine yerleştirilen bu özel adların anlamlandırılması ve metindeki

anlam bütünlüğü içerisinde doğru bir yere oturtulması okur için ayrı bir çaba gerektirir. İsmet Özel şiirine yabancısı olan biri için anlamsız ya da saçma olarak görülebilecek olan bu kullanımlar, şair tarafından metinlerinin anlamını çoğaltmak ve şiirin bütünündeki anlamı, farklı katmanlarda yeniden üretmek için bilinçli olarak oluşturulmaktadır. Şiirleriyle okuyucuyu bu türden bir gayrete yönlendiren Özel, şiirin hem yazarlık hem de okunurken özel çaba gerektirecek bir uğraş alanı olduğunu da ortaya koymuş olur.

Mehmet Âkif, Osmanlılık, Meşrutiyet, Cumhuriyet kavramlarına nasıl bakıyordu? İsmet Özel de bu çizgiyi benimsiyor mu yoksa Âkif ile ilişkisi İstiklâl Marşı ile mi mahdud?

Mehmet Âkif Ersoy, her şeyden evvel önceki sularınızda sınırlarını çizmeye çalıştığımız “sanatkâr” sıfatını üzerinde “bütünlüklü” bir biçimde taşımış olan bir şair. Sorunuzda sıraladığınız fikir hareketlerini doğrudan muhatap kılınmış ve bunları hayatıyla birlikte şiirinde de anlamlandırmaya çalışmış. 19. yüzyıl bütün unsurlarıyla şu an üzerinde yaşadığımız coğrafyaya tesir ederken Mehmet Âkif, kurtuluşun “bizi biz yapan değerler” aracılığıyla olacağına inanır. Âkif’in bütün bir *Safahat*’ı, bu değerlerin kimi yerde tahkiyye dayandırılarak “manzum” edilmesinde kimi yerde de bireysel duyuşlarla “şiiriyet” kazandırılmasıyla ortaya çıkarılmış. Şayet Âkif’in fikri altıparçısı bir fikir hareketine bağlanacaksa bu İslâmcılık olacaktır. Mehmet Âkif Ersoy, Osmanlılık, Meşrutiyet ya da Cumhuriyet ile daha ötesi bu dünya ile irtibatını İslâm düşüncesi üzerinden düzenlemiş ve yaşantısı da dâhil olmak üzere tüm bunlara nizam vermiştir. Burada bir hususa önemle vurgu yapmak gerekir. Mehmet Âkif’in İslâm düşüncesi, geleneksel kabul biçimleriyle anlamdan yoksun bırakılmış, akıldan uzaklaştırıldığı için hurafelerle doldurulmuş, miskin, duyarsız, yeisle tüm dünyasını karartmış bir düşünce değildir. Yarattığı bir varlık olarak insanın her anlamda ontolojik boşluklarına denk gelen, her türlü durumda bu insanın biricikliğini sarıp sarmalayan sahih ve sahihi bir düşüncedir. *Safahat*’ının “Asım” adını verdiği 6. Bölüm’ü nitelikli bir göz ile okundukunda ifadeye çalıştığımız husus anlaşılacaktır.

İsmet Özel’in Mehmet Âkif’in tüm fikirlerini benimseyip söylemek elbette mümkün değildir. Örneğin Âkif’in özellikle Batı’nın teknik sahada katetmiş olduğu yolu işaret ederek *Süleymaniye Kürsüsünde’n*, “Alınız ilmini Garb’ın, alınız sanatını” şeklinde seslendirdiği görüşlerine Özel itiraz eder. Ona göre Batı ile ilişkimiz, Üç Mesele adlı kitabında ortaya koyduğu “teknik – medeniyet – yabancılaştırma” esasından oluşmalıdır. Yani ilmin, sanatın ve tekniğin ortaya çıkmasıyla beraberinde gelen tüm unsurlar da hesaba katılmalı, “yabancılaştırma”ya meydan verilecek bir yola girilmemelidir. ■

HALİDE EDİP'İN ÜSKÜDAR'I

Sevgül Sönmez

Halide Edip'in hayatının önemli olaylarında Üsküdar'ın bir başrol oyuncusu olarak yer aldığını söylemek sanırım abartılı olmaz. Halide Edip hayatının büyük bir bölümünü Üsküdar'da geçirmiştir. Babasının ikinci evliliğinden sonra yaşadığı ev, koleje başladığı ev, evlenip yaşamaya başladığı ve hem 31 Mart'ta hem de Milli Mücadele yıllarında kaçış için yola çıktığı ev Üsküdar'dadır.

Halide Edip babasının ikinci evliliğini yapması üzerine Üsküdar'a taşınır. Bu hayatında ve eserlerinde sürekli dile getireceği "iki evli" olmayla karşılaşması ve kabullenmeye çalışması halidir. Üsküdar'a taşınmalarını, "Mor Salkımlı Ev'de yaşadığım hayatın üstüne kalın bir perde inmişti" diye ifade etse de Üsküdar daha en başta onun için değişim demektir.

Halide Edip ilk olarak Selimiye'de İbrahim Paşa Konağı'nın bir bölümünde yaşar. Anılarında, bu evde tanıdığı Süleyman Ağa'dan ve Eğinli Ahmet Ağa'dan bahsederken onların anlattığı masallara özellikle değinir ve Eğinli Ahmet Ağa'nın kendisine halk edebiyatını öğrettiğini dile getirir. Ağa'nın kendisine anlattıkları içinde en çok Hazreti Ali'ye dair olanları sevdiğini yazar yine anılarında.

Halide henüz küçük bir kızken çevresindekilere farklı, biraz korkusuz bir çocuktur. Eğinli Ahmet Ağa ile Karacaahmet Mezarlığı etrafında dolaşmaktan, oradan da Haydarpaşa'ya uzanan –şimdi yerinde yeller esen– çaylıra girmekten çok hoşlandığını dile getirir. Bu mezarlık gezileri sırasında karşılaştığı beyaz sakallı, hırpani kılıklı bir adamın hayatı hakkında öğrendikleri de onu derinden saracak, aşka dair temel kaygıların filizlenmesine ve romanı *Handan*'da açığa çıkmasına yarayacaktır.

Halide Edip'in çocukluğunda Haydarpaşa'nın çayır-larına kurulan tiyatrolar ayrı bir yer tutar. Tulua-tın önde gelen ismi Abdürrezzak'ı izlemek, babasının kendisini götürdüğü cambazhanede at üzerinde akrobasi yapan kızı görmek, Halide'nin bunlara heves duymasına yol açar.

Halide Edip ve ailesi, Selimiye'deki evden sonra birkaç kez daha taşınır ve en sonunda Şemsi Paşa

Yalı'sının bir bölümüne yerleşirler. Bu evde de hayat bir önceki gibi geçer, özellikle Ahmet Ağa, Halide'yle ilgilenmeye devam eder. Ramazan gecelerinde Ahmet Ağa onu Üsküdar çarşısında büyük bir kahvede oynatılan Karagöz'ü seyretmeye götürür. Halide Edip yıllar sonra anılarında burada gördüklerinden ne kadar etkilendiğini ve esinlendiğini şöyle ifade eder:

"Sokakları kalabalık, kız - erkek alay alay çocuk, hatta büyükler kahvenin bahçesine dolarlardı. *Sinekli Bakka*'daki Kız Tevfik bu akşamların bende bıraktığı intibadan bir hayli şey almıştır. Kahvede seyirciler için birer iskemle konur, orta yerde küçük beyaz bir perde, üstünde acayip bir ejderha resmi dolaşır, arkasında esrarlı bir vızıltı işitilir. Küçük seyirciler ayaklarını yere vurarak 'Başlar mısın, başla-yalım mı?' diye bağırır dururlardı. Nihayet teflerin çalınması ve perde arkasından gelen bir şarkı, seyirci alayını teskin eder ve sonra da oyun başlardı."¹

Halide Edip'in çocukluğunda ve gençliğinde süp-hesiz en önemli zamanı İcadiye kaplar. Kendisinin de dile getirdiği üzere gayrimüslim mahallesi olan İcadiye'ye Amerikan Kız Koleji'ne gidebilmesi için taşınırlar.

Koleje başladığı yılın kışında tanık olduğu bir karnaval, o tarihlerde Üsküdar'ın çok dilli ve çok kültürlü yaşamı için garpcidir: "O kış geçti. İcadiye'nin Hristi-yan mahallesi çok şen bir karnaval gösterisi yaptı."²

Halide Edip kolej eğitimine zorunlu olarak ara ve-rince yeniden Beşiktaş'a döner ancak, haminnesini ziyaret etmeye devam eder. Bu ziyaretlerin ilkinde yine yıllarca aklında yer tutan ve anılarında da anla-tacağı bir felakete tanık olur:

"İşte 1895'te şehrimizi altüst eden zelzele o ziyaret esnasında olmuştu. Teyze'nin odasında otururken birdenbire avize ve hatta camlar şangır şungur et-meye başladı.[...] Ben bundan bir şey anlamadım, fakat Teyze'nin yüzünü dehşet sardığını ve dudak-ların bir duza mırıldandığını gördüm. Yerin altından muazzam bir iltit, sokaklarda bir koşuşma, korkunç bir uğultu başlamıştı. Hemen pencereye gittim. Bütün

Üsküdar halkı çarşıda, ortalığı örten bir toz duman bulutu içinde, şaşkın şaşkın koşuyorlardı. Bütün dükkâncılar dışarıya fırlamış, karşıdaki hamamdan bellerinde peştamal, ayaklarında nalın, yarı çıplak birtakım adamlar 'Allah Allah' diye feryat ediyorlardı. [...] Ertesi günden başlayarak Haminne gazeteleri yüksek sesle okuyor, hepimiz çevresinde toplanıp dinliyorduk. Kapalı Çarşı'nın içine gömülen insanların sayısı kadar, ölümlerinin şekli de korkunçtu. Hem bütün İstanbul bahçede yatıyordu."³

Kısa bir süre sonra Halide Edip'in babası Sultantepe-si'nde harap bir ev alır ve bu ev Halide'nin hayatında çok önemli bir yer edinir.

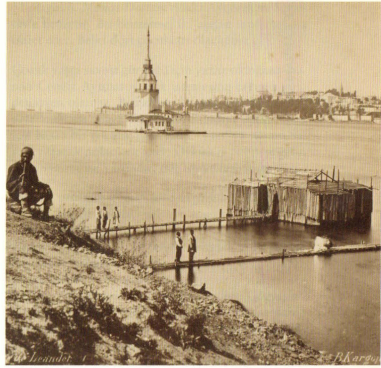
"Sultantepe'sindeki eve, tamir görmeden taşındık. Ne kadar güzel bir yer olduğunu tarif etmek müş-küldür. Odaların her birinde sekiz pencere, her katta Boğaziçi'nin kıvrılıp giden yeşil tepeliklerine, sula-rına, tarihi kulelerine bakan geniş balkonlar. Bahçe yeşil bir çamlık, aralarında papatya tarlaları ve yer yer boş genişlikler. Birçok yemiş ağacı arasında be-yaz siyah en güzide cinsten incir ağaçları, eski kuyu-lar, büyük havuzlar, vahşi bir yeşillik arasından akıp giden billur bir dere."⁴

Sultantepe'sindeki ev Halide'nin entelektüel kimli-ğinin oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Livardalı adlı eski bir operacıdan şan dersi, Şükrü Efendi'den Arapça, İngiliz bir hanımdan İngilizce dersi alır. An-cak onu en çok etkileyen hocası şüphesiz Doktor Rıza Tefvik olur. Derse geldiği gecelerde evlerinde konuk olan Rıza Tefvik için Halide Edip ileride şunları söy-ler: "Fakat bütün bunlar bana yepyeni bir dünya penceresi açtı. Ben, güneşi de yağmuru da içine alan işlenmiş toprak gibi, hocamın zengin hafızasının bü-tün servetini içime sindirmeye çalışıyordum. O da, o zaman yazmaya çalıştığım küçük küçük şeyleri okur, beğenir ve beni bu yolda teşvik ederdi."⁵

Halide Edip ilk öyküsü "Eller"i Rıza Tefvik'ten ders aldığı günlerde yazdığını kendisiyle yapılan bir söy-leşide dile getirir.

Koleje tekrar başladığında ise, Halide'nin yeni bir eğlencesi vardır: "En fazla hocalarımla dostluk edi-yordum. Bir tanesi ile ata biner, Üsküdar'ın eski mahallelerini dolaşır dururdum."⁶

Halide Edip'in evlilik hayatına dair ilk anıları da Sultantepe'sindeki bu evdedir. Babası onlara evin bir dairesini verir, yeni evliler bu güzel manzaralı evi bir-likte döşer. Sultantepe'sinde başlayan bu ilk evlilik Halide'ye mutluluk getirmekten bu ev, yıllar sonra onu ilk olarak 31 Mart Vakası'nda muhaliflerin

elinden kurtaracak ve yine Anadolu'ya açılan kapı olarak hayatında yepyeni bir sayfanın açılmasını sağlayacaktır.

5 Mayıs 1919'da İzmir'i Yunanlıların işgal etmesi üzerine İstanbul'da ardı ardına düzenlenen protesto mitinglerinin en önemli isimlerinden biri olan Halide Edip 20 Mayıs'ta Üsküdar'da düzenlenen mitingde de başkan yardımcısı olarak kürsüye çıkar.

Sultantepe'sindeki evlerinin bitişiğindeki Özbekler Tekkesi, Anadolu'ya geçenleri toplanma ve dağılma noktası haline gelir, Halide de Adnan Adıvar'la bir-likte "Bizi İsa yolladı" parolasıyla girdikleri Tekke aracılığıyla Anadolu'ya geçerler.

Ev içi yaşamlar, hocaları, Kolej, sokaklardaki renk-lilik, Üsküdar'ın uhrevi hali, Ramazan geceleri, haminesinin burayı Kâbe toprağı olarak görmesi onun çocuk belleğinde kalıcı izler bırakır ve bu iz-ler eserlerine yansır. Halide Edip'in hayatının farklı dönemlerinde yaşadığı Üsküdar, kimliğinin oluş-masında önemli bir yerdir. Hayatının bir dönemini anlattığı *Mor Salkımlı Ev'de Üsküdar'a* uzunca yer verir ve Üsküdar'dan sevgiyle söz eder. ■

1. Halide Edip Adıvar, *Mor Salkımlı Ev, Can Yayıncısı*, s. 102-103
2. age, s. 108
3. age, s. 115-116
4. age, s. 124-125
5. age, s. 128-129
6. age, s. 135

CENGİZ AYTMATOV İLE SULTANMURAT

Volkan Zamanoglu

Sultanmurat; Aytmatov'un savaş kokan öyküsü, yarım bırakılmış bir hikâye. Hemen yanında yaralı yatan atın hatırasını, karşısındaki aç kurttan korumaya çalışan, tek silahı elindeki gem, savaşın yordduğu bir çocuk Sultanmurat. Babası cepheden dönmemiş henüz, annesi evde iyileşmemiş. Sevdği kız Mirzagül, köyünde... Ama yazar kesiyor öyküyü; atın yarası kaniyor öykünün kesildiği yerden.

Mümkün sonların hepsini istediğinden olacak, hiçbirini yazmaz Aytmatov. Hiçbir söz her şeyi anlatacak güce olmadığından susmayı tercih eder. Bu, Sultanmurat'a Mirzagül'e mektup yazdırmayan sebeple aynıdır. "Yazacak bir şey bulamadığı için değil, aksine her şeyi birden anlatmak istediği için yazamıyordu." Oysa Sultanmurat'ın kelimeleri Aytmatov'unkiler kadardır. Bir mektubu yazamıyorken, sonu nasıl yazılabilir? "Bir eserin görevleri arasında okuyucuya düşünme payı bırakması da vardır." der Cengiz Aytmatov bu konuda. Ve şöyle bir ipucu bırakır: "Her yazar kendi özünü, halkını eserlerine en iyi aktarır, en iyi onları anlatır. Sultanmurat da biraz benim."

Bu itiraf, yazar ve kahramanın hayatlarını birbirine yaklaştırırken Sultanmurat'ın eksik sayfası tamamlanmış ister. İkisinin de üç kardeşi, hasta anneleri, savaş dolayısıyla başlarında olamayan babaları var. İkisi de okulu yarım bırakmak zorunda kalmış. İkisi de atlarla iç içe, aynı yerde büyümüş. İkisi de savaş çocuğu. İkisi de âşık.

Cengiz Aytmatov dokuz yaşında iken, babası evden apar topar götürülür. Seneler süren endişeli bir bekleyiş başlar. Babasının öldüğünü henüz öğrenmemiş tüm çocuklarda olduğu gibi: "Ufacık bir umuttu

istediği. Yakında dönemeyecekse bile, sağ olduğunu öğrenmek yeterdi ona." Bu yüzden uykuya dalmadan önce "dünyada babaların olması ne iyi" diye düşünen, dönmeyi kendisinden çok kardeşi için isteyen çocuk da kahraman değil yazardır. Babasının kurşuna dizilen cesedi seneler sonra toplu mezarda bulunur Aytmatov'un. Bu bilgi, öyküyü kesen bıçağın cepheye bıraktığı Sultanmurat'ın babası için kötü haberler fısıldar. Dönmez der, çoktan vurulmuştur, şehittir, cesedi toplu mezardadır. Üstelik, Aytmatov'a alın yazısının getirdiği bu ses, Sultanmurat'a Aytmatov'un kaleminde gelir. Savaşı yararak, ölümün arasından... Muhtemel ki bunu işitmek ve duyurmamak için babadan habersiz bitirir öyküyü Aytmatov. Başkaları da yarım kalır.

Cengiz Aytmatov çocukken, ahırlarındaki gebe ineğin bakımından sorumlu tutulur. Inek gebe dir ve tüm aile kavuşacakları sütün, yoğurdun, kaymağın hayalini kurmaktadır. Savaşın kıpkızıl günlerinde beyaz bir düşür bu, hayatı önem taşır. Bir gün Aytmatov ahıra gittiğinde ineğin çalışmış olduğunu fark eder. Ailesi bunu öğrendiğinde hasta annesi ve kardeşlerinin yüksek sesle ağladığını söyleyen yazar o günü şöyle anlatır: "Hiç abartmadan söylüyorum ki bu olay bizim için, güneşin bir daha doğmamak üzere batması ve sonumuzun gelmesi gibiydi." Savaş yıllarında kaybetmenin bu türlü-sünü de çocuk yaşta tecrübe etmiş olur. Bu yüzden Sultanmurat'ın ellerini bağlayıp atını çalarlar ve yazar kahramanı için "Düştüğü kötü durumda, hiddetten, hırstan yüreği çatlayacaktı." der. Bu his aynıdır. İntikamı alınmaz. Köyün traktörçüsünden aldığı tüfekle yollara düşen Cengiz Aytmatov'u yaşlıca bir adam yolundan çevirir çünkü. "Öldürmel!"

der, "Oğul, evine dön." Sultanmurat'ın hırslırları yakalamasına ise Aytmatov engel olur. Bir koşuşturma, boğuşma tasarlar ve babasının atı vurulan Sultanmurat'ı yerde acıyla bırakır. Savaşta tüm acılar gibi bunun da karşılığı olmaz.

Cengiz Aytmatov, savaş yüzünden okul çağında çalışmak zorunda kalır. Köyde Rusça bilen erkek kalmadığından, on dört yaşında cepheden gelen mektupları tercüme eder; ölüm haberlerini ailelere ulaştırır. "Sizin oğlunuz şurada, sizin oğlunuz burada öldü" der asker olmaya yaşı yetmediği için. Defalarca. Acı habere inanmayan aileleri ağlaya ağlaya ikna etmeye çalışır. İstemeden başardığıdır bu. Sultanmurat da savaş yüzünden sınıftan çıkarılır. Genç ve yetişkin erkekler savaşta olduğu için cepheye bugday yetiştirmek ona ve arkadaşlarına düşer. "Hem ölenlere hem de yaşayanlara karşı sizden sorumluyum." diyen öğretmen, hepsinin hocasıdır. Okulları yarım kalır.

Cengiz Aytmatov'un yazdığı öykü 1943'te, İkinci Dünya Savaşı yıllarında geçer. Kırgızistan, Rusya'nın baskısı altındadır. Askerleri Almanlara karşı savaştırılır ve müttefikler kazanır. Kırgız Türkleri için kazanan tarafın sömürgesi olmak, zafer anlamına gelmez. Zira ne için öldüğünü bilmeyen askerlere kazanmak da kaybetmek de birdir. Böylece yazarın içinde yaşadığı savaş netice kazanırken, kahramanın kıyısında çırpındığı savaş yarım kalır. Oysa savaş birdir.

Yazının orta yerine bir kuş konuyor şimdi, olan bitene ilgisiz. Bozkırlardan beri kanat çırpmış ama yorgunluğunu hissettirmeden şakıyor. Kahramanlardan birinin dediği gibi; "Herhâlde dünyanın bütün bildircinleri mutluydular." Bir sayfaya bile fazla gelen savaşı unutturmak için, öykünün içinden şunu getirmiş: "...Bu kuş kendisini bir sarı aygıra binmiş, düğüne gidiyor sanıyormuş. Ama düğün uzaktaymış ve bir türlü varamıyormuş. Onun için de "Sarı aygır içü içü!" diye bağırırmış durmadan." Öyküsü yetmeyince tekrar havalanıyor kuş. Yazının ortasına girmekle iyi edip etmediğini bilmeden kanat çırpıyor. Zorlansa da devam etsin istiyor çünkü. Sultanmurat'ın eksik sayfası tamamlansın.

Cengiz Aytmatov evlenir; dört çocuk sahibi olur. Adı, savaş kadar sevgiyle de anılır. Bir röportajında Mustafa Çetin'in "Mirzagül, o zamanlar sizin sevgiliniz miydi?" sorusuna şöyle cevap verir: "Çocukluk o zamanlar; olabilir." Böylece araladığı kapıdan kahramanın mutluluğu izlenebilir. Zira öyküsünü yarıda kesen bir yazar için tesadüf kabul edilemeyecek bir detay vardır Aytmatov'un kaleminde: Kahramanlarını sohbet ettirdiği bir sırada Sultanmurat ile

Mirzagül'ü, *Manas Destanı*'ndaki Ayçörek ve Seme-
tey'e benzetir. Bu benzetme, iki aşkın mutluluğuna
işaret eder. Belki dört çocukları olacağına...

Çocuk yaşta savaşı gördüğü için yazar olduğuna inanan Cengiz Aytmatov, çok istemesine rağmen akademisyen olamaz. Birilerince "yatan haininin oğlu" diye anılması engel olur buna. Kendini ifade etmek için başka bir yol arayışına girip "yazı"ya sığınır. Savaşı yazarak anlatmak ister. Öyküleri peş peşe gelir. *Sultanmurat* ise yarım, bile isteye tamamlanmaz.

Yazının ortasına konup savaşın yükünü hafifletmek isteyen kuşun sahibi, yazının sonuna doğru kuşu kadar habersiz gelip anlatmaya başlıyor: Doğa kıpırdıyor yeniden. Öykü bitince yeniden doğuyor güneş. Aç ve saldırgan bozkurdu atlanan Sultanmurat, güneşi görüyor öykünün bittiği yerden. Kurtla dövüştüğü için paramparça fakat sağsalım. Gözyaşları dinmiyor. Atın bedeniyile vedalaşıp anılarına sarılarak evine dönüyor. Babasını yitirdiği savaş bitince okulunu tamamlıyor. Annesi, sırf anne olduğu için, iyileşiyor o günlerde. Okul bitince Mirzagül'ü istiyorlar. *Manas Destanı*'nı andırır bir düğün yapılıyor. Bu evlilikten, savaş görmeyecek dört çocuk geliyor dünyaya. Bu sırada Sultanmurat yazar olmak, savaşı yazarak anlatmak istiyor. Önce bir öykü yazıyor. Öykünün kesildiği yerden atın yarısı kanamıyor. Sonra güzel bir dörtlük:

"Ben sonsuz mavilerde uçan gök güvercin
Sen de kanadın kanadında uçan eşimsin.
Daha büyük mutluluk yoktur dünyada
Sevdiğiyile yan yana, hep yan yana uçmaktan."

Sultanmurat
Cengiz Aytmatov
Örüken Neşriyat

DİKKAT, CASUS ÇIKABİLİR!

Prof. Dr. Necmettin Alkan'ın kaleme aldığı, Kronik Kitap tarafından yayınlanan *Ortadoğu'da Casuslar Savaşı: Nili* isimli eser, Birinci Dünya Savaşı sırasında Filistin'de yaşayan bir grup Yahudi genç tarafından kurulan Nili isimli casusluk örgütünü ele almakta. Eserin nüvesini, yazarın Almanya'da bir kütüphanede bulunduğu İngilizceden Almancaya çevrilmiş olan *Mir Der Türkischen Armee in Palastina* isimli hatırat oluşturuyor.

Hatıratın yola çıkarak yaptığı araştırmalar sonucunda bu eseri hazırlayan Necmettin Alkan, Türk tarih yazımında pek fark edilmemiş bir casusluk şebekesini tüm hatlarıyla ortaya koyuyor. Kurucuları tarafından Nili adı verilen bu örgüt, Romanya'dan Filistin'e göç etmiş Yahudi Aaronsohn ailesinin çocukları tarafından faaliyete geçirilmiş. Örgütü ele almadan önce, konunun tarihi arka planı olarak, antisemitizm, siyonizm, siyonist lider Theodor Herzl ile Sultan II. Abdülhamit arasında geçen iki görüşmeye ve Filistin'e Yahudi göçünün evrelerine değinen yazar, aynı zamanda Filistin'de yaşayan bazı Yahudilerin, Osmanlı-Almanya ittifakını gelecekte Filistin'de kurulması planlanan bir Yahudi devletinin önünde engel olarak görüp İngiltere ile işbirliği girişimlerine de değinmekte. Nili örgütünü

kuran Aaronsohn kardeşlerin kısa biyografilerini anlatan yazar, kardeşlerden birinin ünlü Rothschild ailesinden aldığı bursla Fransa'da tarım eğitimi aldığını belirtmekte.

Aldığı burs sayesinde tamamladığı tarım tahsili, Aaron Aaronsohn ve kardeşlerine, Osmanlılar aleyhine casusluk yapabileme fırsatını bizzat Suriye ve Filistin Cephesi'ndeki IV. Osmanlı ordusu kumandanı, ünlü İttihatçı Cemal Paşa eliyle sunar. 1915 yılı ilkbaharında başlayan çekirge istilası üzerine Cemal Paşa, Aaron Aaronsohn'u bu istila ile mücadele etmek amacıyla görevlendirir. Bu görevlendirmenin ardından, Aaron Aaronsohn, kendi kardeşleri başta olmak üzere, Nili örgütüne mensup diğer Yahudi gençleri çekirge istilası ile mücadele birimine alarak onlara resmi seyahat izni de elde eder. Bu resmi görevleri ve seyahat izinleri sayesinde Suriye, Lübnan ve Filistin'e pek çok seyahat yapan örgüt üyelerinin elde ettikleri stratejik bilgileri, gelecekte Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması konusunda pazarlıklar yaptıkları İngilizlere ulaştırırlar anlatılıyor. Ayrıca, örgüt üyesi kadın casusların, Filistin'deki Türk ve Alman subaylardan istihbarat toplama maharetleri de değinilen konular arasında yer alıyor. Toplam üye sayısı elli kişiyi geçmeyen bu örgütün elde ettiği stratejik bilgileri İngilizlere ulaştırma sürecini ayrıntılarıyla aktaran yazar bu stratejik bilgileri değerlendiren İngilizlerin 1917 yılında bütün Filistin ve Suriye'yi ele geçirmeyi başardığını da ifade etmekte.

Yazar, Nili örgütünün bu faaliyetlerini anlattıktan sonra Osmanlı

istihbaratı tarafından bu örgütün ortaya çıkarılması sürecine de değinmekte. Kaderin cilvesi denilebilecek çok basit bir ipucundan yola çıkan Osmanlı istihbarat görevlilerinin örgütü tamamen açığa çıkarma süreci yazar tarafından anlatılmakta. O dönem; bu örgüt ile mücadele eden bir Osmanlı istihbarat elemanının kaleme aldığı kitaplardaki bilgileri de önümüze koyan Alkan, bu örgütü, tüm yönleriyle gözlerimizin önüne sermeyi başarıyor.

Kitabın son kısmında, daha önce yazar tarafından Türkçeye çevrilerek yayınlanan ve bu kitabın nüvesini oluşturan, Alexander Aaronsohn'un kaleme aldığı *Türk Ordusuyla Filistin'de* isimli kısa hatırat yer almakta. Bu hatıratın asıl kıymeti, yirminci yüzyılın başında bir Yahudi gencinin gözünden Filistin'deki yaşamı okuyuculara aktarmasında olsa gerek. Çünkü Filistin'deki Osmanlı idaresi, Yahudilerin yaşam koşulları, o dönemde otonom bir yönetime sahip olan Lübnan'da yaşam bu Yahudi gencinin gözünden anlatılmakta ve bu gencin Osmanlı idarecileri ile yaşadığı problemler ve bunların sonuçları da dile getirilmekte... Alkan, bu kitabı ile, son dönem Osmanlı tarihinde büyük etkileri olmasına rağmen gözlerden ırak kalmış bu küçük casusluk örgütünün tüm yönleriyle ortaya koymakta. ■

Ortadoğu'da Casuslar Savaşı: Nili
Necmettin Alkan
Kronik Kitap

HÜNKÂRBEĞENDİYLE DEVİRİÂLEM

Karşımızda Claude Levi-Strauss otururken önümüze bir tabak hünkârbeğendi gelse, ünlü düşünür bize “yemeden önce düşün” derdi muhtemelen. Patlıcan, süt, un, tereyağ, et ve baharatlar... Düşünelim tabi sevgili Levi Strauss, ama neyi?

Evet, “yemek sadece karın doyur-maya değil, düşünmeye de iyi gelir.” Buradaki temel sorulardan biri, mevzu yemekse konunun içine hangi soslari, yani disiplinleri dahil edebileceğiz. Yemek, antropoloji, sosyoloji, tarih, iletişim ve coğrafya gibi alanlarla ilişkili sonuçlar elde etmemizi sağlayan kültürel bir birikim. Kitap Yayınevi’nden çıkan Yemekle Devriâlem isimli kitabında N. Defne Karaosmanoğlu bize tam da bunu, yani yemeğin çeşitli ilişkiler sonucunda ortaya çıkardığı farklı sonuçları anlatıyor.

Mutfağın Bize Söyledikleri

Peki, yemek bize neler söyler? Mutfak kültürünün, tariflerin ötesine geçtiğimizde karşımızda semboller, işaretler ve temsiller buluruz. Bu noktada yazar bize yemekle düşünme açısından bir ipucu sunuyor: Yemek kimlikleri ileten ve konuştu-ran bir iletişim aracıdır.

Çok mu iddialı? Hayır, değil. Aslında yemeğin farklı alanlara katkılarını günlük yaşamımızın gözlemleriz. Mesela tam önümüzdeki tabakta duran hünkârbeğendi. Hünkârbeğendi, talaş kababı gibi yemekler Osmanlı mutfagına 19. yüzyıldan girmişti. Yani Batılılaşma tezahürlerinin içindeydiler. Bu iki yemeğin hikâyesi dönemin

siyasi gelişmeleriyle şekillendi.. Patlıcanları, Fransızların beşamel sosuyla beğendi haline dönüştürmek, Avusturya’nın meşhur kravasanlarının içine et koyarak talaş kababı elde etmek aslında yemeklerin melezleşebileceğinin de kanıtı. Ama sonuca baktığımızda, hünkârbeğendiyi bir Fransız yemeği olarak görmek mümkün değil. Kendisi anlı şanlı saray mutfagı tariflerinde yerini alıyor on yıllardan bu yana.

Almanya Döneri Nasıl Yedi?

Şimdi tarih sahnesinde başka bir bölüme atlayalım: Almanya’nın dönere teslim oluşuna: 16 yaşındayken Türkiye’den ayrılarak Berlin’e taşınan Mahmut Aygün, açtığı büfede müşterilerine ekmek arası döner ikram etmeye başlar. Türkiye’de henüz pilavla birlikte servis edilen bu yiyecek birden “fastfood”a dönüşür. 80’lerde ise artık ciddi bir popülaritesi vardır. Tabii ilerleyen yıllarda döner, Almanya için farklı anlamlara da gelebilen önemli bir sosyolojik durumun hikâyesi olup çıkar. 1992’de Almanya’daki en başarılı Türk iş adamlarıyla ilgili haber yapan *Die Zeit* dergisi, “kebab kapitalistleri” tabirini kullanır. Neonazi saldırılarıyla ilgili haber yapan muhabire bir Alman genci, “Ben bu işlerle alâkam yok, yabancı düşmanı değilim, dönerimi yiyorum” der. Son 50 sene dir Almanlar için kebab sadece bir yemek değil, ironik bir biçimde Türk kelimesi ile yer değiştiren, hatta ülkedeki diğer göçmenleri de tanımlamaya başlayan bir kimliğe kavuşur.

Çiğköftenin Taşdığı Kültürel Kodlar

Karaosmanoğlu kitaptaki makaleler boyunca yemeğin zaman zaman iç ve dış siyaseti etkilediğini de hatırlatıyor. Gastrodiplomasi örneklerini, yani Türkiye’de gerçekleşen

uluslararası toplantılardaki yemek sunumlarını da es geçmiyor. Ancak en dikkat çekici olan 1992’de TBMM’de yapılan çiğköfte partisinin sonuçları hakkındaki tespitleri. Yemeğin sembolize ettiği kavramları görmek adına güzel bir örnek olan bu hadise, dönemin popüler bir tartışmasını ortaya çıkarmıştı: Meclis’in saygınlığını korumak! Evet, Güneydoğu ile özdeşleştirilen ve o gün yapılan haberler ve bazı açıklamalarda, “geri kalmışlığı” sembolize eden “çiğköfte”nin (bu noktada Levi-Strauss’un “mutfak üçgeni” adı verilen teorisine, yani çığ ve pişmiş yiyeceklerin arasındaki farkın sınıf ve cinsiyetle alakası olduğu düşüncesine bakılabilir.) Meclis salonlarına girmesi bazı milletvekilleri tarafından “saygınlığın yitirilmesine” neden olarak görüldü. Söz konusu çiğköfte partisini veren dönemin DYP Şanlıurfa Milletvekili Abdürrezzak Yavuz’un konuyla ilgili kısa ve öz açıklaması hadisenin gerçek anlamını ortaya döküyor: “Herhalde arkadaşlarımızı gözleme ve omlet ikram edemedim.”

Açken Düşünün

Kazancakışın unutulmaz karakteri Zorba açken düşünmeyi öğütür. Çünkü karnı tok olan, rahata ermiş, zihninde dönüp duran düşünceleri rafa kaldırmıştır. “Yiyip de karnı-mız doydum bu unutturuz” der. Fakat yemekle ilgili düşünürken, uzun süre aç kalmak mümkün değil gibi görünüyor. O halde şimdi bir tabak hünkârbeğendinin tam zamanı. ■

Yemekle Devriâlem
N. Defne
Karaosmanoğlu
Kitap Yayınevi

KURGUYU GERÇEĞİN ÖTESİNE SÜRÜKLEYEN ASİ: ROBERTO BOLAÑO

Barış Tut

Alberto Manguel 2010 Şubatı'nda *The Guardian*'da yayımladığı Roberto Bolaño yergisinde, Bolaño evrenine geçiş yapabilmiş okurları apaçık biçimde hayrete düşürerek, Şilili yazarın "hiç değilse okumaya değer birkaç kitap yazdığından, *Estrella distante* [*Uzak Yıldız*] ve *Nocturno de Chile*'nin [Şili Gecesi] güçlü romanlar olduklarından, *geri kalanımsa* hafif, başarısız, pek az zekâ pırıltısı taşıyan oyunbaz deneylerden ibaret olduğundan" söz eder. "Sınırlarının farkında olan, mütevazı bir adamdı," diyerek sürdürür onu aşağı çekme girişimini. Pek talihsiz bir biçimde, kısıtlı bir zekâ ve yaratıcılığa sahip sıradan bir yazar olmakla itham ettiği Roberto Bolaño, geliştirdiği muazzam kurguyla (biricik, upuzun bir yapboz anlatıdır tüm yapıtı) Latin Amerika'nın kara deliklerine ışık ve yaşam taşımaya gayret eden bir mikrokozmos yaratmıştır.

"Bana bütün yüzeyselliklerden kaçınıp doğrudan hikâyeye girmem öğretildi. (Kızgın çelik ve kırbaçla öğrettiler bunu bana.)" Bolaño'nun *Amuleto*'daki (*Tılsım*) kahramanı Auxilio Lacouture'nin "damardan gerçekçi" sözlerine tutunarak atalım adımımızı yazarın evrenine. Roberto Bolaño'nun yapıtı, vahşi bir düşsellikle Latin Amerika'daki somut ve çetrefil güncel yaşam gerçekliği arasında ustalıkla mekik doker. Yazarın bir ayağı somut gerçekliğin üzerinde, diğeri düşsel olanın uçsuzluğunda var ettiği bir evrenin olmamış olayları gerçek kılan, gerçekleri silip götüren, gelecekte yaşanacakları ortaya seren ikliminde, okur sinematografik bir deneyim yaşar sayfaların arasında. Bolaño, içinde soluk alıp verdiği gerçeklikten başka türlüünü kurgulayabilmek için, ilkin o (yeni) gerçekliğe göçüp yerleşmek gerektiğini kavramıştır. Bilinmeyene gitmeyi göze alarak başlamıştır gerçeklikle oynamaya. Kurduğu çok boyutlu gerçeklikle eğip bükebilmiştir incelleme zamanı, böylelikle içinde yaşanan zamanın olaylarından kopuşlar, arayışlar, yitirişler, kayboluşlar, karşılaşmalar yazarın dilinin büyüklü enerjisiyle beslediği bir mekâla sarar okurunu.

Her ne kadar kendini kısa ömrünün son on yıllık döneminde düzyazıya adanmış olsa da, Roberto Bolaño bir şairdir. Şiirle ilişkisi, okuma bozukluğunun üstesinden gelebilmesi için öğretmen annesinin ona küçük yaşta verdiği şiir kitaplarıyla başlar. Şiir okuma gayreti takıntılı bir okuma etkinliğine dönüşür. Şili ve Meksika'da geçen ilköğreniminde kitapçılardan aşırıldığı kitaplarla edebiyat tutkusunu besler. 1968 başlarında, Bolaño 15 yaşındayken ailesi Meksiko City'ye taşınır. Beş yıllık ilk Meksika serüveninde Roberto Bolaño, Meksikalı yenyetme şair ve devrimcilerle arkadaşlıklar kurar. 1973 yılında, 20 yaşındayken, Salvatore Allende hükümetine destek verme heyecanıyla Şili'ye döner ama kısa süre sonra Pinochet darbesi ülkeye kâbus gibi çöker, Bolaño kendini hapiste bulur. Hapiste, Pinochet'nin güçleri arasına katılmış eski sınıf arkadaşlarının onu tanıması, Roberto Bolaño'yu binlerce muhalif ve aydının korkunç yazgısını paylaşmaktan kurtarır. Yuvası bellediği Meksika'ya ikinci kez göçer. Latin Amerikalı şair dostlarıyla bir araya gelir ve Mario Santiago ile birlikte kimilerince Punk-Sürrealist olarak nitelenen, kendisinin "Meksika tarzı Dadaist" diye tanımladığı *infrarealizm* adlı şiir hareketini başlatır. Sanat ve edebiyatın politikadan, daha genel anlamda da yaşamdan ayrı tutulmasına şiddetli bir karşı çıkış temelindeki hareketi için Bolaño, en önemli yapıtlarından *Los Detectives Salvajes*'te (*Vahşi Hafiyeleler*) "damardan gerçekçilik" nitelemesini kullanmıştır.

1970'ler Güney Amerika'da sayısız politik ve sosyo-ekonomik trajedinin yaşandığı bir dönem olduğundan, edebiyat çevreleri dağılır, avangart hareketler güçlülere direnemez; Meksiko City'de de yayınevleri art arda kapanıp, kültürel yaşam ağır darbeler alınca, Bolaño ve Santiago bir-daha geri dönmek üzere Meksika'dan ayrılarak Avrupa'nın yolunu tutarlar. Infrarealist şiir akımına da 1977 yılında nokta koyarlar.

Bolaño, Meksika'daki ilk serüveni sırasında, henüz 17 yaşındayken, Uruguaylı Alcira Soust Scaffo ile tanışır ve Meksika Devlet Üniversitesi'ne (UNAM)

Eylül 1968'de yapılan dehşetengiz polis baskınından sağ kurtuluşunun inanılmaz öyküsünü dinler: Tuvalette kitap okuma alışkanlığı sayesinde Scaffo, fakültenin kadınlar tuvaletinde tam sekiz gün geçirerek "unutulur". Bolaño, duyduklarından öylesine etkilenir ki Scaffo'yu kurguladığı evrenine "Auxilio" adını verdiği figürle bir "imdat çılgılığı" olarak taşır. 1998 yılında yayımladığı ve İspanyolca edebiyatın en değerli ödülü sayılan Rómulo Gallegos Ödülü'yle taçlandırılan *Vahşi Hafiyeler*'deki üç genç şairin umutsuzca aradığı "tüm genç Meksikalı şairlerin anası", bir yıl sonra gün ışığına çıkan *Amuleto*'nun (*Tılsım*) başkahramanı Auxilio Lacouture, Scaffo'nun başından geçen olayın on yıllar sonra bile Bolaño'nun zihninden silinmeyecek izidir.

Seksenli yılların başında yerleştiği İspanya'da, geçimini sağlamak için türlü işlerde çalışır, iyiden iyiyeye eroin düşkünü olur Bolaño. *Tılsım*'daki kahramanı Auxilio'ya söylediği sözler aslında kendi yaşamına ilişkin cam kırıklardır: "Benim de kendi hayatım vardı. İspanyol dilinin parlak neferlerinin gölgesinde içimi ısıtmaya çalışmanın ötesinde bir hayat. Başka ihtiyaçlarım vardı. Çeşitli işlerde çalışıyordum. İş arıyordum. [...] hiçbir şeyim yoktu; Meksiko'da sonlanan uzun yolculuk sahip olduğum ne var ne yoksa tüketmişti ve ne yazık ki gerçek bir işte çalışmak için gereken enerji de dâhilidi buna." Sürdüğü derbeder yaşam bedenini epey hırpalar. Kırklı yaşlarında baş gösteren ağır karaciğer yetmezliği rahatsızlığında eroin bağımlılığının etkisine bugün kesin gözüyle bakılmaktadır. Sonra, bir noktada silkinir, eroinden temizler bedenini ve ruhunu, evlenir, baba olur. Artık şirden çok roman ve öykü yazmak istiyordur.

1995 yılında, 42 yaşında, Barcelona'da yayıncı Jorge Herralde ile buluştuğunda Bolaño, önerebileceği yeni bir elyazması olup olmadığını soran yayıncının eline, salt zaman kazanmak adına, *La literatura nazi en América*'yı tutuşturur ve çok kısa bir süre içinde yeni kitabı *Estrella Distant*'e (*Uzak Yıldız*) yazıp teslim eder. Sağlığı gittikçe kötüleşmektedir, uzun bir ömür süremeyeceğinin apaçık farkındadır. Aralıksız yazma eylemi (yanı sıra yazmaktan çok daha fazla önemsedığı okuma etkinliği) uç uca eklediği kitaplarıyla sürer. 1998'de *Vahşi Hafiyeler*'i yayıncısına teslim ettiğinde, *Tılsım*'da epeyce yol almış durumdadır. 2003 Temmuz'unda, karaciğer nakli için sıra bekleken elli yaşında yaşama gözlerini yumana dek, beş yıllık süreçte, ikisi şiir kitabı olmak üzere yedi kitap yayımlamıştır. Bu üretim temposunu, başyapıtı sayılabilecek 900 küsur sayfalık 2666 romanını da son notayı koymaya yakın bir hale getirdiğini göz önünde bulundurarak düşünmekte yarar var.

Roberto Bolaño

Ayrı ayrı da okunabilecek, fakat aslında hem romanın içindeki hem de Bolaño'nun kurmaca evrenindeki diğer öğelerle sıkı sıkıya bağlı beş kitaptan oluşan 2666, başlı başına başka bir yazının konusu. Üzerine son yıllarda özellikle Anglo-Sakson akademi çevrelerinde birçok doktora çalışması yapılan romanla ilgili olarak bu yazıda suskunluğa başvurmak yerinde bir tercih olsa gerek. Bolaño'nun başyapıtı karşısında ya kapsamlı bir araştırmaya girilmeli ya da sessizlikle onun suskunluğun ötesinde kurduğu hakikate gözü kırpmalı.

Bolaño, *Vahşi Hafiyeler* üzerine verdiği söyleşilerden birinde kitabını "kendi kuşağına yazdığı bir aşk mektubu" olarak gördüğünü dile getirir. "Kuşağım tüm gençler gibi aptal ve cömertti, elimizdeki her şeyi veriyor, karşılığında hiçbir şey beklemiyorduk. Şimdi bizden geriye hiçbir şey kalmadı... Latin Amerika toprağında yatıyor cesetlerimiz." sözleriyle aslında hiç tahammül edemediği kendine acıma ve melankoli duygularına kapılmış gibi görünür. Oysa *Tılsım*'ın finalinde Güney Amerika'nın en güzel çocuklarının uçurumdan düşerken söyledikleri şarkı, "savaşı ve Güney Amerika'nın daha gencecikken kurban edilmiş bütün bir kuşağının kahramanlıklarını anlatsa da, aslında içten içe değerlerden ve aynalardan, arzudan ve zevkten" söz ediyordur.

Roberto Bolaño, okuruna o güzel çocukların birbirlerine duydukları sevginin, bir arada olmaktan aldıkları keyfin ve umudun tılsımını bahşetmiştir. ■

ROMANSIZLIĞIMIZIN 100. YILINDA “100 ROMAN” LİSTESİ

Hasan Öztürk

hasanozturktrb@hotmail.com

Edebiyatımızda “roman” türünün görülmeye başladığı 19. yüzyılın ikinci yarısında dünya edebiyatı zirveyi görmüştü romanda. Çevirilerin ardından “Biz de yazalım artık” çıkışıyla başlayıp handiyse yüz elli yılına ulaşan romanımız, nitelik ve nicelikçe burun kıvrılamayacak yerde bugün. Vaktiyle gıyabındaki tartışmalarımızla neredeyse edebiyat cemaatini cenazesine çağıracağımız roman için Nobel Ödülü aldık yıllar sonra. Edebiyat geleneğimizin efendisi şiiri tatından eden roman, bugünlerde bir “sektör” edebiyat ortamında.

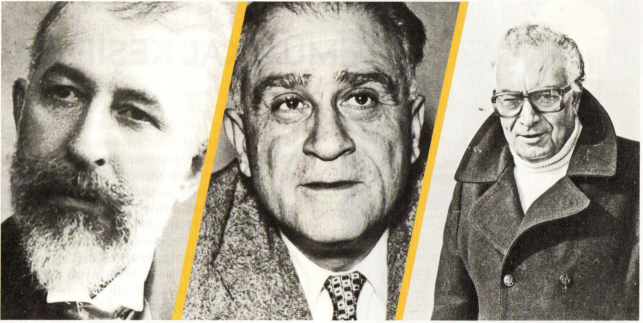
Romanımızla ilgili bilgiler, 1917’de roman yayımlanmadığını gösteriyor. (Müfide Ferit’in 1918’de basılan *Aydemir*’ini 1917’de gösterenler var. Celal Nuri İleri’nin 1917’de basılan antik kapağında “masal” altı başlığı olan Ölmeyen kitabının olduğunu belirtmeliyim) Sait Faik’in, 1936’daki “Romanın yazılmadığı yerde insanlar daha çok yaşıyorlar demekler ve hayat orada başlı başına bir roman demektir.” cümlesiyle “yazılmadığı” yerine “yayımlanmadığı” ekleyerek- Müterake öncesindeki bir yıla gittim; demek ki o günlerde hayatımız “başlı başına bir roman” imiş. 2017’nin henüz ortalarındayken “Hürriyet” gazetesinin 18 Haziran 2017 tarihli Pazar ekinde yayımlanan yüz kişilik jürinin belirlediği “gelmiş geçmiş 100 Türk romanı” listesi, roman türünün ölmediğini aksine capcanlı yaşadığına kanıt sayılmalı.

Bugün için, “güzerân etmemişse bile güzerânı imkân dâhilinde olan bir vak’ayı ahlâk ve âdât ve hissiyât ve ihtimâlâta müteallik her türlü tafsilâtıyla beraber tasvir etmek” türündeki roman tanımından da “roman ahlak-ı beşeriyenin aynı olmalıdır” beklentisinden de uzagız artık. Romanımızın öncüsü “hâce-i evvel” haklı kendince: “Ben, edebi sayılabilecek hiçbir eser yazmadım. Çünkü ben eserlerimden çoğunu yazdığım sıralarda memlekette edebiyattan anlamıyordun, nüfusumuzun yüzde doksan dokuzunu teşkil ediyordu. Benim emelim de ekseriyete hitap etmek, onları tenvire, onların derterine tercüman olmağa çalışmaktır.” Ian Watt, roman türünün Batı edebiyatındaki gelişimi için yol gösterici kitabında (*Romanın Yükselişi*) okuryazarlığın ve özellikle de kadın

okurların katkısından söz eder. Bu yazıda kaygım roman ya da romancılığımızla ilgili ayrıntılar değil, istesem de bunu yapamam burada. Kuşkusuz adından söz edilmesi gereken çok yazı/kitap var ancak *Babalar ve Oğullar* (Jale Parla) kitabını romanın bizdeki başlangıcı için başlangıç sayarım. Her ne zaman gündemimde roman olsa “Romana Yazılan Tarih” (Ömer Türkeş), dört başı mamur bir yazıdır benim için.

Tanpınar’ın deyişiyle edebiyatımızda “asıl romancılık” işini başlatan Halit Ziya, önceki kuşağın aksine “romancı” bilinmeden önce “roman” türünü bilme çabasıyla önemlidir. Halit Ziya, adıyla zenginleştirdiği topluluğa katılmadan önce henüz yirmili yaşlarındayken “hikâye” ve “roman” terimlerinin “tam olarak yerleşmemiş” ve her iki terimin de “zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılabilmekte” olduğu dönemde yazdığı *Hikâye*’de romanın tarihsel gelişimiyle ilgili bilgiler verir. Kendisinin de dâhil olduğu realist roman ile dönemini kapatmış saydığı romantik romanı karşılaştıran Halit Ziya’nın, romanın bizdeki emekleme yıllarında popüler roman eleştirisi önemlidir. Gelecekteki tehlikeyi o yıllarda sezmiş Halit Ziya, *Hikâye* adlı kitabının sonuna eklediği “Masalcılar” bölümünde, “bir sahib-i fikrin gururuna hizmet edebilecek derecenin pek dününde[şağısında]” ve “ne hakikati tasvir ederler ne de eserleri edebiyat noktai nazarından bir ehemmiyetle malik” olanların romanlarının çevrilmesinde siddetle karşı çıkar. Herhangi bir estetik kaygıları olmayan, nitelikli okura yönelmeyen “masalcı” romancılara yalnızca “avamin[halkın] paracıkları lazımdır.” Bizim edebiyatımızda “asıl romancılık” işini başlatan Halit Ziya’nın uyarısının üzerinden bir yüzyıl bir de çeyrek yüzyıl geçti; edebiyat ortamı “**halkın** paracıkları” için yazan masalcı romancıların kuşatması altında bugün. Unutmayalım, Halit Ziya’nın bu yazıları *Hikâye* adıyla kitaplaşmadan önce “Hizmet” gazetesinde tefrika edilmiştir.

Romansız yılmızdan yüz yıl sonra, “yüz roman” listesi, iki açıdan önemli: Bizde romanın başat edebiyat türü olduğu ve gazetenin edebiyat ortamını etkileme gücünü yitirmediği gerçektir bu.

XIX. Asır Türk Edebiyat Tarihi içinde konuya ayrı başlık açan Tanpınar, romanın bizdeki konumuna ışık tutan “Bizde Roman” (I-II), “Hayat Karşısında Romancı” ve “Roman ve Romancıya Dair Notlar” (I-II-III) başlıklı ufuk açıcı yazılarında roman sorununu öncekilerden farklı boyutlarıyla tartışmaya açar. Tanpınar’a göre “Şüphesiz ki bir Türk romanı vardır” ancak “garp dillerinden birini bilen, yabancı ülkelerde bu sanatın verdiği iyi örnekleri okuyan ve hayat üzerinde az çok fikir sahibi olan okur-yazarlarımızın büyük bir zevkle tattığı bir romanı henüz yoktur” bu toplumun. Tam da yolun yarısına gelmişkenki bu yargısının ikinci yazısında Tanpınar, “Acaba hakikaten istediğimiz gibi bir romanımız olsa bunun farkına varır mıydık?” diye sorar. Roman ve romanımız eksenli çalışmalarda göz ardı edilemeyecek adını andığım bu yazılarını kenara ayırıyorum ancak onun “farkına varır mıydık” uyarısını bir kez daha önemseyerek elbette. Tanpınar’ın, 1936’daki yazılarından seksen yıl sonraki “Türk Edebiyatının Gelmiş Geçmiş En İyi 100 Romanı” listesi çevresindeki tartışmalar, bizim de romanımız olduğunu ve romanımızın farkında olduğumuzu gösterdi.

Adı geçen liste biliniyor, “ideolojik” bulunan liste tartışmasının konusu da belli: “Türk Edebiyatının Gelmiş Geçmiş En İyi 100 Romanı” listesinde Yaşar Kemal’in İnce Memed’i birinci sırada yer almış. Liste tartışmasının odağında Yaşar Kemal’in birinci sırada yer alması var. Sonraki eleştiriler, listede yer alan ve yer alamayan bazı romanlar/romancılar üzerinden sürüp gidiyor. Yaşar Kemal’i, ideolojik yaklaşımla birinci gösterdiğinden listeyi ve dolayısıyla jüriyi eleştirenlerin Cemil Meriç’in yargılarıyla

Yaşar Kemal’in iyi romancı olmadığını kanıtlamaya çalışırken Cemil Meriç’in, romancı Yaşar Kemal için “ideolojik” olmayı da geçen “aşağılayıcı” sözlerini nedense görmezden gelmeleri garip doğrusu.

100 kişilik jürinin üye listesinde, yazdıklarını okuyup yararlandığım birçok isim var. Listedeki isimlerin toplamı için şunu söylemek mümkün, özenle seçilmiş bir “çevre” listesi; bu nedenle -edebiyat ortamımızı yansıtmadığıyla gerçekçiyle- tartışılabilir bir liste. Neyse ki bağlayıcı bir yanı yok listenin. Kendi adıma ekleyeceklerim olurdu listeye elbette. Örneğin, iyi romanlar yazdığını düşündüğüm Güray Süngü’nün listede olmasını isterdim doğrusu.

Adı geçen listenin romanlarına ve romancılarına yönelik eleştirileri doğal karşılıyorum benim de “uygun” görmediklerim var çünkü. Açıkça söylemem gerekirse Tanpınar ilk sırada olsaydı diye geçti içimden, *Mahur Beste*’ye 95. sıra yakışmadı bence. Sait Faik, romancı olarak böyle bir listede yer alır mı, almış işte ne var ki kendisinin bile romandan saymadığı *Medarı Maiyet Motoru* 59.sırada oysa çok daha “roman” olan *Kayıp Aranyor* 78. sırada; jüri üyelerinin beğenisi şaşırttı beni. *Yağmur Beklerken*’i (Tarık Buğra) görebilseydim listede keşke.

“Hürriyet” gazetesinin “roman listesi” hazırlaması bence iyi oldu. Bu liste yüzünden yaz sıcakları, spor, siyaset, magazin ile başka gerginliklerimizin ağırlaştırıp nefes almamızı zorlaştırdığı bir Türkiye ortamında ve romansızlığımızın yüzüncü yılında medya, “edebiyat” için yer ve zaman ayırdı bizler de *romancımızı* konuştuk böylece; az şey mi bu? ■

ZUGAŞI BEREPE'DEN BİROL TOPALOĞLU'NA LAZLARIN MÜZİKAL KEŞİFLERİ

Selçuk Küpçük

Postmodern zamanlarda oluşan en önemli toplumsal algıların başında etnik kimliklerin keşfi geliyor. Bu da kuşkusuz modernitenin kurguladığı "merkez" yapıların (ideolojik, sosyolojik, ekonomik, estetik vs.) parçalanarak yeni merkezlerin ortaya çıkmasına yol açtı. Dolayısı ile sanayi devrimi, kapitalizm, ulus-devletin belirmesi, ulusların icadına (Benedit Anderson'un belirttiği şekli ile "hayali cemaatlerin" biçimlendirilişi) senkronik olarak eklenen birçok kültürel pratikten bahsetmek mümkün. Kuşkusuz folklor ve antropoloji de bu tarihsel süreç içerisinde bilimsel etigin sınırlarını aşan ideolojik bir nosyon üstlendi. Kurgulanan ulusların, inşa ve icat edilen hayali cemaatlerin kusursuz olması için özellikle müziğin operasyonel şekilde kullanıldığını söyleyebiliriz. Türkiye'de bunun en simgesel alanı kuşkusuz Yurttan Sesler Korosu'dur. Birbirinden farklı dinsel, dilsel ve kültürel unsurlardan meydana gelen İmparatorluk bakiyesi bir toplumun tek bir kimlik formu ekskeninde biçimlenmemiş zenginliğinin ürünü türkülerin Yurttan Sesler anlayışı ile yeniden dizaynı ve tanımlanması doğal olarak bazı sorunları beraberinde getirdi. Öncelikle yüzyıllardır Türkçe dışında söylenegelen farklı kültürel mirasların türkülerini ya yok sayılıp derlenmedi ya da sözleri dönüştürülerek Türkçeleştirildi. Hatta bu operasyonun çok daha sert biçimde içe dönük olarak sonradan adına Klasik Türk Müsıkisi denilen Osmanlı/Saray müziği üzerine de uygulandığını bilmek Müzik Devrimi'nin şiddetini anlamak açısından kayda değer.

Anadolu'da şekil bulan sosyolojik, kültürel ve tarihsel "maya"yı belirleyen ana omurga Türkler olmakla beraber burada mukim farklı "milletlerin" birikimleri ile zenginleşen ve üzerine bastığımız topraklara mahsus bir müzik havzası söz konusu. Neticte itibarıyla Anadolu'da söylenen türküler artık Orta Asya'da icra edilen ve 5 ses üzerine kurulu pentatonik diziden çok daha gelişmiş bir forma ulaştığına göre büyük bir kültürel alışverişten bahsedebiliriz.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin özellikle Çamlıhemşin'in bazı köyleri (Topluca, Dikkaya, Çayırduzü), Ardeşen, Hopa ve Arhavi ilçelerinde yaşayan Lazların türkülerini, bu bahsettiğimiz yok sayma ya da çarpıtarak Türkçenin yerel söyleyişine indirgenen ve çoğu zaman karikatürize edilerek sunulan

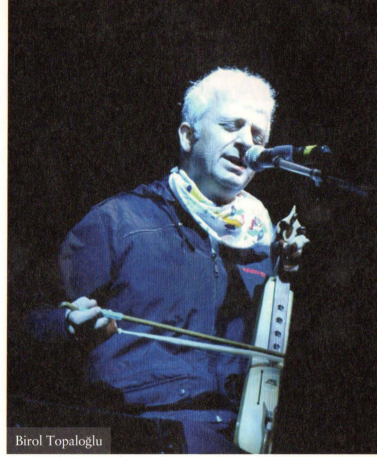
"Karadeniz Müziği" algısına sıkışmış bir tarihsel tecrübe ile varoldu maalesef. Hatta "Lazca" diye ayrı bir dilin varlığını ancak 1990'larda ortaya çıkan müzik ürünleri üzerinden şaşkınlık içerisinde fark ettiğimizi dahi söyleyebiliriz. Bu anlamda ismi "Zugaşı Berepe" (Türkçesi: Denizin Çocukları) olan ve etnik rock türü içerisinde tanımlayabileceğimiz bir form üzerinden Lazca rock şarkılar söyleyen grubun ortaya koyduğu ve 1995 yılında yayınladığı "Va Mışkunan/Bilmiyoruz" albümü bir milat sayılır. (Gerçi ondan evvel gayri resmi olarak, tulum eşliğinde Lazca yol türkülerinin yer aldığı ve yerel imkanlar ile doldurulmuş kasetler mevcuttu). Zugaşı Berepe'nin yayınladığı bu ilk albümün Türkiye'de ve genel anlamda dünyada üretilen etnik müzik formuna yaslanan çalışmalarından farklı bir kavrayış ile otantik ve folklorik olandan ziyade bütünüyle kent merkezli bir forma yaslandığını da belirtmek lazım.

Bahsi geçen bu formun Laz coğrafyasında -özellikle albümün yayımlandığı 1990'larda- bir kazımğının oluştuğunu iddia etmek ise bir hayli güç. Kazım Koyuncu ve Mehmet Ali Barış Beşli'nin girişimiyle doğan bu Lazca rock grubundan 2 yıl sonra Birol Topaloğlu'nun yayınladığı ve "Lazuri Birabape-Heyamo" (1997) adını taşıyan albümü ile artık Türkiye'de Laz müziği üzerine ciddi bir yoğunlaşmanın başladığını gözlemledik. Birol Topaloğlu'nun 1997'de yayınladığı bu ve sonraki çalışmalarının Zugaşı Berepe'ye göre daha otantik ve folklorik müzikal veriler üzerinden hareket eden bir estetik nosyon sunarak çok daha uzun soluklu bir güzergâh aradığını düşümlümdür hep. Ki, artık kaybolma tehlikesi taşıyan; hayata gözlerini yuman her yaşlı Laz ile ebediyen susan ve sadece Laz köylerinde, yaylalarında, mezarlarında, Kaçkarlar'ın eteklerinde yüzyıllardan beri söylenegelen türkülerin, Topaloğlu tarafından büyük bir özenle derlenip sonraki kuşaklara aktarılabilecek hale getirilmesi, kıymeti tartışılmaz bir önem arz etmektedir her şeyden evvel.

Zugaşı Berepe grubunun 2000 yılında çalışmalarını sonlandırması ardından Kazım Koyuncu'nun tek başına sanatsal yolculuğunu sürdürmesi kendi müzikal tarihi açısından da yeni bir kapının aralanmasına imkan tanıdı denilebilir. Kent merkezli söylem üreten ve muhatap aldığı coğrafyanın kültürel

duyarlılıklarına adeta yabancılaşarak ürünler ortaya koyan Zuğaşi Berepe'nin "uzak" diline karşın, özellikle Koyuncu'nun yeni solo çalışmalarında çok daha "yakın/yerli" bir müzikal formun ve tema bütünlüğünün belirdiği tartışma götürmez bir vakia. Kaldı ki, Koyuncu'yu kısa ömrüne rağmen kalıcı işler ortaya koyan ve ardından gelecek Laz müziği sanatçı ve gruplarına ilham verici konuma getiren pratik, bu solo çalışmalarının formunda ve yerli ruhunda gizlidir. "Yerlilik"ten neyi kastettiğini ise Topaloğlu'nun çalışmaları üzerinden açıklayabiliriz. O da muhatap aldığı coğrafyası ile organik ilişki içinde olma halidir. Yayla göçlerini, çay toplama zamanlarını, kırsala ait bireysel ve toplumsal meseleleri, köylü kadınların tabiat ile kurduğu ilişki biçimlerini anlatan Laz türkülleri bir anlamda o coğrafyada varolan, yaşayan, organik halin tezahürüdür. Zuğaşi Berepe'de ise tema daha kentlidir ve kent Laz kültürünün soluk aldığı bir mekan değildir. Üretilen müzikal ifadenin yine kente ait bir tür olan rock formu ile biçimlendirilişi Laz müziğinin bu ilk deneyimini daha baştan ilişki kurmak istediği kültürel dokuya karşı bir yabancılaşma sorunu ile baş başa bırakmıştır. Bu pratiğin kendi içerisinde paradoksal bir hal ürettiğini, Yurttan Sesler'in dil meselesi üzerinden on yıllardır yok saydığı bir kültürel birikimi 90'larda kentli ve yabancılaşmış bir zihnelle meseleye yaklaşan Laz çocuklarının yerli duyarlılıktan uzak biçimde işlemeye çalıştıklarını da söyleyebiliriz. Ayrıca dilin müzikalitesi açısından Zuğaşi Berepe'de duyduğumuz Lazca çok daha sert bir söyleyiş (kuşkusuz bunda rock formunun da etkisi söz konusu) iken Topaloğlu'nda kulağımıza gelen form çok daha yumuşak, naif, abartısız, yaylaların çimlerini üzerinde bir o tepeden bir bu tepeye doğru nazlana nazlana akıp gitmekte olan bulutların sükûnetine sahiptir adeta.

Bu bahsettiğimiz "yabancılaşma" halinin bir ucunda da, müzik üretimleri ile eş zamanlı olarak ortaya çıkan ve içerisinde politik bir bilinç taşıyan Laz Kültür Hareketi'nin yer aldığını bilmek gerekli. Türkiye'de kimlik tartışmalarının çok yoğun yapıldığı 90'larda şekillenen Laz Kültür Hareketi'nin zihin kodlarında barındırdığı sol, sosyalist tonun tipki Zuğaşi Berepe'nin ürettiği müzik gibi, ilişki kurmak istediği coğrafyanın sosyo-kültürel dokusuna karşı bir yabancılaşma ve uzaklık taşıdığını tartışabiliriz. Mesela o dönem yayınlanan Mjora isimli Laz kültürü dergisini incelediğimizde bahsettiğimiz bu ideolojik damarın varlığı kolayca hissedilir. Otantik kültürünü olabildiği kadar koruyabilmiş Laz köylerinin geleneksel, muhafazakar yapısının gereği, 90'larda ortaya çıkmış bu kimlik arayışına kapalı kaldığı ise bir vakia. Sol zihni belirlenimlerle bölgeye yönelim, üretilen Lazca müzikler, albümler ve Laz kimliğine

Birol Topaloğlu

yoğunlaşarak kurgulanan yayınlar, dini (İslâm) duyarlılıkları yüksek Laz köylerinde bir yansıma bulma doğal olarak.

Eğer ortada Laz müziği adına bir birikim var ise bu hiç kuşkusuz başta Birol Topaloğlu'nun köy köy gezerek topladığı, kaybolmaktan adeta son anda kurtardığı otantik türküler (çünkü Lazca netice itibarıyla giderek yok olma tehlikesi taşıyan diller arasında bulunuyor. Ki bu dilin ana taşıyıcı unsurlarından birisi de hiç kuşkusuz Lazca söylenmiş türküler) ve Kazım Koyuncu'nun Zuğaşi Berepe'nin dağılışı sonrasında yayınladığı solo albümlerde takip ettiği müzikal anlayışla şekillenmiş naif çalışmalarda saklıdır. Özellikle Koyuncu'nun Türkçe söyleyişe doğru evrildiği solo albümlerinin Zuğaşi Berepe tecrübesine göre, muhatap aldığı kendi lokal coğrafyasında ve onu izleyen sonraki kuşak üzerinde daha büyük etkilenmeler bıraktığını da gözlemleyebiliriz. Ancak Koyuncu'nun vefatı ardından ortaya çıkan isimlerin önemli bir kısmının ne Topaloğlu'nun yaptıklarını ne de Koyuncu'nun ürünlerini aşamadığı tartışmaya açıktır. Hatta çıkan albümlerin önemli bir kısmının Koyuncu'nun kopyaları olmanın öte geçemediğini, bölgeye ait yerel Türkçe kullanımını karikatürize ederek gerilediklerini, yapmacık bir arabesk forma savrulduklarını dahi iddia etmek mümkün. Dolayısı ile bugün "Laz müziği" Birol Topaloğlu ve Kazım Koyuncu'nun ortaya koyduğu ilk deneyimleri henüz aşabilmiş değildir. ■

Adnan Saracoglu

KAPLANI HELE Bİ GIDIKLA!

Büyük bir esprinin altında örgütlenen kitapları çok seviyoruz. Ayılı mayılgı gergedanlı fareli olanlarını bilenler bilir hatta şu anda gülünserler bile. Canının canı sevgili kaplanlar pastadan payını almasın mı yani. Kaplanın bir adı da Kamberdir hani. Yerinde duramaz bir kız çocuğunun günlük hayatından kesitler içeriyor Kaplanı Sakın Gıdıklama adlı sağ gösterip sol-sağ vuran nasihatnamemiz.

Olumsuz komutlarla kurulan iletişimin parodisi olarak da görülebilir metin. Sürekli ikazlara aldırmayan Ece baltayı tam da kaplanın mübarek huzurunda taş vurur. Sen kalk koca kaplanı gıdıkla hem de Çiçek Öğretmen'in bilgece ikazına rağmen. Tam orta sayfada başlayan, iki yana açılan (açılan kapanan sayfalar adına başarılı bir uygulama; adeta panoramik bir poster) ve tüm hayvanları içine alan kaosu yazarın insafı durdurmuş gibidir Ne de olsa neşeli bir eleştiridir kitabın omurgası.

Tecrübemden hareketle, çocuğunuzla okuyacağınız kitaplar arasında teatral canlandırmalara, tonlamalara, ses efektlerine, tek nefeslik tiradlara yer veren ve canlandırmanın titizlik ve dikkat gerektirdiği çok iyi bir örnek karşı karşıya olduğumuzu belirtiyim.

Haylaz bir çocuğun uslanması, ana babasıyla iletişim kopukluğu yaşayan çocuğun sığındığı "hayallerden" uzaklaşması, yeme sorunu olan çocuğun afiyetle yemeye başlaması gibi net çözüm getiren eğitsel çerçeveye cuk oturan hikâyelerdense, sorunu dile getirmekle beraber çözüme mesafesini koruyan kitaplar daha bir sıcak geliyor ve tercihim onlardan yana kullanıyorum. Burada da "düzen" in sağlanmasından sonraki yumuşak muhalefetin sürdüğünü, Ece'nin özeleştiriyi yapmakla beraber heybesindeki haylazlıktan rövbeler olsun vazgeçmediğini görmek Pamela Butchart'a yan masadan kebab gönderme nedenimiz.

**Kaplanı Sakın
Gıdıklama**
Pamela Butchart
Çizer: Marc Boutavant
Marsik Kitap

ŞATIN ALINAMAYACAK ŞEYLER İÇİN ÇOCUKSU BİR TİCARET ÖYKÜSÜ

Yalın, dokunaklı, fedakarlık ısıltıları saçan, hemen herkesi kavrayacak, üstelik gri bir kediyle dopdolu bir hikâye. Bu şekilde de ifade edilebilir nitelikli bir çocuk kitabı. Oysa Sonja Danowski yazmaktan yılmayıp bir de resimleyenlerden; hem de ne resimleme. Hemen hemen tüm kitaplarında –yalnızca bu kitabı dilimize kazandırıldı- aynı zengin gerçekçiliğe rastlayabiliyoruz.

Hayvan barınağına finans sağlama düşüncesiyle düzenlenen etkinliğe en sevdiği peluş oyuncakları hibe etmekten çekinmeyen dupduru yüzü Toni ve annesinin insanlığın iftihar tablolarına yaraşır yaşamlarından doyurucu bir kesit içeriyor kitap. Odasını ve dünyasını boş hissedenden Toni, annesi Anna'nın yıllanmış ve yıpranmış Pol'u tamir etmesiyle teselli bulur. Ancak asıl büyük sürpriz daha kitabın kapagından bakarak kalbimizi çalan duman renkli Valentin'in gelişidir. İnsanlar, hayvanlar ve oyuncaklar birbirlerinin tamamlayıcısı olarak dünyanın kirlenmesini ve eksilmesini engelliyorlar. Bütüncül bakıldığında aynı büyük iyi niyetin binlerce küçük iyi niyetten beslendiğini ve niceleşin azlığının niteliğin devasa olmasını engellemediğini görüyoruz.

Kitabın görsel dilinin çocuğun çok boyutlu dünyasına uygun kuşatıcılıkta olduğunu, metnin yukarısında yer alan hayvan ve bitki motiflerinin kadim sanat örneklerinin sevimli birer replikası gibi durduğunu, evin içinde alabildiğine çeşitlilikle serpiştirilmiş obje, tablo ve oyuncakların her bir sayfadaki konaklama süresini bıkırmamacasına artırdığını, anne oğulun sıcak ve durgun yüz hatlarının sayfadaki hareketi dengelediğini hatırlatayım. Kitabın yayıncısının büyük bir titizlikle yaptığı tüm tercihlerin "Küçük Gece Kedisi"ni ufak çaplı bir fenomene dönüştürmesi de cabası.

Küçük Gece Kedisi
Sonja Danowski
Çev. Zehra Aksu Yılmaz
Beyaz Balina Yayınları

TABLETTEN KİTABA YATAY GEÇİŞ

Ümit Yaşar Özkan

Kendisine okunan kitap bitince ağlamaya başlayan bebeğin videosunu (The Saddest Bookworm) seyrettiniz mi? Annesi ya da babası yeniden okumaya başlayınca susuyor. En fazla iki yaşındaki bu şirin kitapkurdu, kısacık videosunda kitaba duyulan merak ve muhabbetin ne kadar erken kazanabileceğinin somut kanıtı âdeta. Heyecanla dinliyor okunanları. Annesinin dilinden dökülen kelimelerin o mucizevi nesneden kaynaklandığının farkında. Çünkü ağlayarak o nesneye uzanmaya çalışıyor. Kitabın cazibesine kapılmış bu bebeği seyretmek, insan yavrusunun okuma denen tecrübeyi bu kadar erken kavradığına şahit olmak büyüleyici.

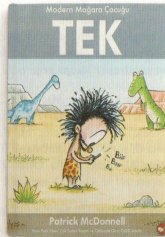
Maalesef her çocuk kitapla bu kadar erken tanış(tır)la mıyor. Pedagogların bütün uyarılarına rağmen eline müsekkin olarak tablet ya da cep telefonu tutuşturulan çocuklar, ekran bağımlısına dönüşüyorlar ve ellerinden bu cihazlar alınınca basıyorlar feryadı. Bu ekran kurtlarına kitabın (hayatın) lezzetlerini anlatmak ve tattırmak hiç de kolay değil. İşte bu hiç de kolay olmayan problemi çözmeye girişen iki kitap var elimizde.

Kitabı sevmeyen bir çocuk eline neden kitap almak istesin ki? Tam bir paradoks. Bu yaman çelişkiyi basit ve dâhice bir çözümle aşmış Patrick McDonnell. *Modern Mağara Çocuğu Tek* adlı kitap, bir tablet gibi tasarlanmış. Sevimli bir tuzak... Çocuk yabancısı olmadığı bir nesneyi yadırgamadan eline alacaktır. Öyle ki kitaba şifreyi tuşlayarak giriyoruz. Hikâyemiz son derece matrak. Tek'in bırıklı, sakallı bir çocuk olmasından, (çünkü o zaman her şey kılıymış) henüz ateşin icat edilmediği zamanlarda bilgisayarın ve internetin icat edilmiş olmasına kadar ince absürd espriler sayfalarda uçuyor. Tek, amansız bir ekran bağımlısı. Dışarıda hayat sürüp giderken neler kaçırıldığının zerrece farkına varmıyor. Mesela Buz Devri'nin bütün eğlencesini kaçırıyor. Hikâye bir yerde öyle bir kırılmaya (aslında patlamaya) uğruyor, ekrandan kitaba ve hayatın güzelliklerine öyle usturluplu bir şekilde geçiyoruz ki burada yazar ve çizer Patrick McDonnell'i alkışlamak lazım. Hayatın çevrimine katılabilmek için çevrimdışı olmak, ekrandan kopmak gerekebileceğini gayet ikna edici bir şekilde anlatıyor bu hikâye.

Lane Smith'in *Bu Bir Kitap*'ı da kitaba yabancı eşekle kitapsever maymun arasında geçiyor (Fareyi

de unutmayalım ama bir bilgisayar faresi değil bu gerçek bir fare üstelik de maymunun şapkasının altından çıkıyor). Entelektüel maymunumuz eşeğe kitabın ne olduğunu anlatmak için akla karayı seçiyor. Çünkü eşek, dizüstü bilgisayarıyla karşılaştırdığı durduğu kitabın ne işe yaradığını ve nasıl kullandığını bir türlü anlamıyor. (Eşegin "Üzerine nasıl tıklıyorsun?" sorusu manidar, bunu yapmaya çalışan çocuklar gerçekten var.) Bu bir kitap, okumanın sadece kelimeleri değil resmi, mimikleri, insanları ve hayatı da kapsadığını gayet minimal bir çizgi diliyle de gösteriyor. Ekran bağımlısı çocukların empati ve yüz okuma yeteneklerinin köreltiğini biliyoruz. Eşek, kitaptaki harfleri azaltmaya çalışınca (yani chat mantığıyla yaklaşınca olaya) maymunun nasıl bozulduğunu yüzündeki ifadeden görüyor ve anlıyoruz. Okumanın her türlü zihni aktif hâle getiriyor. Yine de eşegin anlama çabası takdire değer. Sonunu söylemeyelim ama şu kadarını da çıtlatalım: Kitabın ne olduğunu, nasıl "kullanıldığını" anlamak mı istiyorsun, yapman gereken oturup onu okumak. İnan ki o zaman vaktin nasıl geçtiğini anlamayacaksın (tıpkı eşeğe olduğu gibi).

Bu iki kitabı bütün ekranzedelere tavsiye ediyoruz. Öyle ya ekrana müptela olan sadece çocuklar değil. ■

Modern Mağara Çocuğu Tek
Patrick McDonnell
Çev. Aşlı Onat
Beyaz Balina Yayınları

AZ İŞ ÇOK DÜŞ

Elif Konar Özkan

1961 Kanada doğumlu Peter H. Reynolds, küçük bir çocukken çizim/resim/sanat dünyasına adım atanlardan. İkiz kardeşiyle birlikte yedi yaşından itibaren yazdıkları kitapları, yaptıkları çizgi romanları ve gazete yazılarını babalarının fotokopi dükkânında çoğaltarak yayın dünyasına adım atmışlar. Aynı zamanda onu teşvik eden öğretmenleri de olmuş. Yani “şanslı” özel yetenekli çocuklardan. Ortaokulda dergiler ve gazeteler için illüstrasyonlar yapan Reynolds, Güzel Sanatlar Akademisi’nden de “üstün öğrenci ödülü” ile mezun olur. Ödüller sonraki yıllarda da Reynolds’u takip eder.

Reynolds, *Nokta* isimli kitabını kendini resim yapmaya teşvik eden matematik öğretmenine ve onun nezidine insani ve teşvik edici vasıfları ön planda olan öğretmenlere ithaf etmiş. Bir küçük “nokta”nın biraz yüreklenmesiyle nelere kadir olduğuna ikna ederek mest etmişti biz okurları. Yedi dakikalık animasyonu da kitabın kendisi de ödüllü. Yazarın istediği gibi çizmeyi ona öğreten öğretmenine ithaf ettiği *Mış Gibi*’nin de filmi ve ödülü mevcut. *Mış Gibi*, sanat ve yetenek, gayret ve öz güven, teşvik ve yüreklenme bağlamında Nokta’nın devamı niteliğinde sayılabilir. Bu sefer abi tarafından “bozulan”, kardeş tarafından “tamir edilen” bir çocuktur kahraman. Gökyüzünün Rengi de yine resimle ilişkili. Adeta Nokta, *Mış Gibi* ile birlikte giriş, gelişme, sonuç mahiyetinde bir sanat üçlemesi oluşturmuştur bu kitabıyla Reynolds. Kitapta, mavi rengi olmayan bir çocuğun doğayı gözlemleyerek gökyüzünü boyamak için bulduğu harika çözümle çıkar yazar-çizer karşımıza.

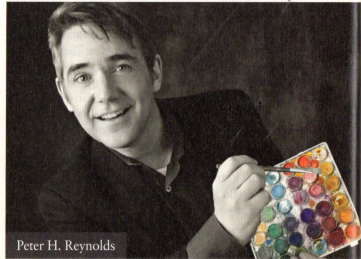
Nokta (2014, Altın Kitaplar), *Mış Gibi* (2014, Altın Kitaplar), *Gökyüzünün Rengi* (2017, Altın Kitaplar) kitaplarının yazarı ve çizeri Peter H. Reynolds’un sade, yalın ama düşündürücü, katmanlı bir diğer kitabı ise *Benden Bir Tane Daha Olsa* (2017, Altın Kitaplar).

“Benden bir tane daha olsa!” bu çağda zaman zaman kendimizden ve çevremizden duyduğumuz ünkelerdendir. Peki, aniden bu dilek gerçekleşiverirse... İşte Leo tam da bunu tecrübe eder. Çok çalışkan bir çocuk ama ne kadar çalışırsa çalışsın işleri bir türlü bitmez. Yani pek çoğumuz gibi işleri başından aşkındır. Listeler, programlar, planlar yaparak bu sorunu

çözmeye çalışır fakat bir sonuca ulaşamaz. Yapılacak işler listesi uzadıkça uzar. Nihayetinde “Tek başıma bütün işlere yetişemiyorum. Keşke benden iki tane daha olsaydı.” diye yakındığı gün kapı çalar. Leo kapıyı açtığında karşısında bir Leo daha durmaktadır. Önce listeyi birlikte kotarabileceklerine dair ümitlenir. Fakat işler azalmamakta aksine artmaktadır. Üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz ve on Leo derken iş listesi uzayıp gitmektedir. Durup dinlenmeye hatta soluk almaya bile vakit yoktur. Bu hengâme içinde asıl Leo çok yorulur ve biraz şekerleme yapar. Uyanıldığında dokuz Leo da kendisine bakmaktadır. Ne yaptığını sorarlar. Bizim Leo, “Düş görüyordum.” der. Sonra? Hikâyenin devamını kitaba bırakıyorum. Şimdi bir düşünelim bakalım sahi kendimizden bir tane ya da on tane daha olsa iş listeleri eriyip gidecek midir yoksa bizim de başımıza Leo ile benzer şeyler mi gelir? Belki de problemin çözümü kendisi kadar grift değildir ne dersiniz?

Benden Bir Tane Daha Olsa hem modern zamanlar eleştirisi hem harika bir problem çözüm ve terapi rehberi.

Şunu da belirtmeden geçemeyeceğim. Tıpkı diğer kitapları gibi bu kitabı da her yaştan okura hitap ediyor Reynolds’un. Hatta yetişkin okurlar bu hikâyeyi Kemal Sayar’ın Yavaşla kitabıyla birlikte okuyabilirler. ■

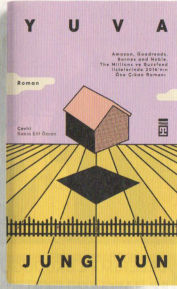
Peter H. Reynolds

Gerçek edebiyat burada...

Virginia Woolftan Yazarlık Dersleri

Ünlü İngiliz yazar Virginia Woolf'un yazarlık ve yazma sanatı üzerine düşüncelerinden esinlenerek bir atölye kurgulayan Danell Jones, yedi önemli başlıkta, yazarlık için heyecan taşıyanlara yol gösterecek bir rehber sunuyor. Yazarın günlükleri ve eserlerinden alıntılarla incelikte kurgulanan eser, Woolf'u gerçek bir sınıfta, ders anlatırken hayal etme fırsatıyla buluşturuyor okuru.

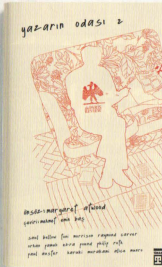

Yuva

Amazon, Goodreads, Barnes and Noble, The Millions ve Buzzfeed'in "2016 Yılıın En İyi Romanları" listelerinde yer alan, Center for Fiction - En İyi İlk Roman Ödülü'ne aday gösterilen **Yuva**, Cho ailesinin karanlık sırları üzerindeki perdeleri aralıyor, "Bir ev, ne zaman yuvaya dönüşür?" sorusunun cevabını arıyor...

"Nefes kesici... Yun, yuvanın bir koranak, kan bağının da sevgi için yeterli olmadığını; ebeveynle çocuk arasındaki ilişkinin ne kadar girift olduğunu gözler önüne seriyor. [...] Yuva gerçekten büyüleyici bir roman."

— The New York Times Book Review

Yazarın Odası 1 - 2

Truman Capote, Ernest Hemingway, Gabriel Garcia Marquez, William Faulkner, Orhan Pamuk, Haruki Murakami, Paul Auster, Saul Bellow, Raymond Carver, Toni Morrison ve daha niceleri... Dünyanın en prestijli edebiyat dergilerinden The Paris Review'da yayımlanan röportajlar **Yazarın Odası**'nda bir araya geliyor.

"Bu röportajlar, edebiyatla ilgilenen her okur ve yazarın vazgeçilmezi olacak. İlham verici..."

— Times Literary Supplement

AKIRA KUROSAWA

Not Tutucu

YARATICILIK HAFIZADIR
DİYEN KİMDİ HATIRLAMİYORUM

FILM VE
TELEVİZYON
KOLEJİ

FILM
FEST
2017

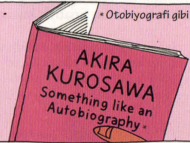
KENDİ TECRÜBELERİM VE OKUDUĞUM
ÇEŞİTLİ ŞEYLER HAFIZAMDA KALIR VE
ÜZERİNDE YENİ ŞEYLER YARATTIĞIM
TEMEL HALİNE GELİRLER.

YOKTAN
VAR EDEMEZDİM.

• Otobiyografi gibi birşey

BU YÜZDEN
GENÇLİĞİMDEN BERİ
BİR KİTAP OKURKEN
HEP KÜÇÜK BİR NOT
DEFTERİ TUTTUM.

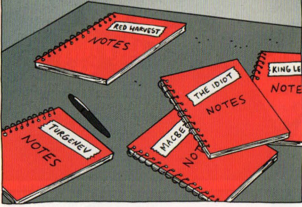

WILLIAM
SHAKESPEARE
The Collected
Works

TEPKİLERİMİ VE
ÖZEL OLARAK BENİ
ETKİLEYEN NOKTA-
LARI NOT ALDIM.

BU KOLEJ DEFTERLERİNDEN
YİĞİNLARCA VAR...

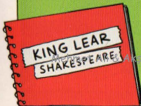
...VE BİR SENARYO YAZMAYA
BAŞLADIĞIMDA ÖNCE BUNLARI
OKURUM.

BİR YERDE BUNLAR HER
ZAMAN BANA BİR ÇIKIŞ
NOKTASI FİKRİ VERİR.

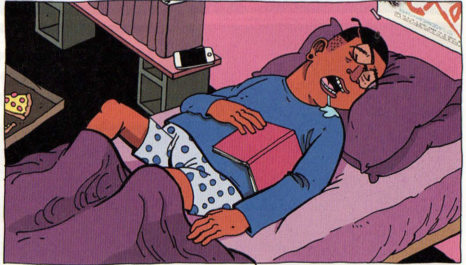
Yojimbo

TEK BİR DİYALOG SATIRI İÇİN BİLE
BU DEFTERLERDEN İPUÇLARI ALMIŞIMDIR.

BU YÜZDEN
DEMİK
İSTİYORUM Kİ...

**YATAKTA KİTAP
OKUMA!**

KAYBETTİĞİMİZ YETENEK: DERİNLEŞEREK ÇALIŞMAK

Pürdikkat, odaklanarak çalışma becerisinin önemini ve gerekliliğini ortaya koyan oldukça işlevsel bir kitap. Özellikle internet bağlantılı çalışan 21. yüzyılın modernlerine hitap ediyor ve derinleşerek çalışmanın stratejilerini, kurallarını, yöntemlerini anlatıyor. Akademisyen yazar Cal Newport, geçmişten aldığı örnekleri kendi deneyimleriyle harmanlayıp *pürdikkat* çalışma konusunda reddedilemeyecek bir savunma yapıyor.

Odaklanmak, yani dikkati bir nokta veya bir iş üzerinde toplamak başlı başına bir meziyet. Hatta avcı-toplayıcı dönemlerde zorunlu bir yetenek olduğu söylenbilir. Zira yaşamı devam ettirmek, avınıza veya korunmaya ne kadar odaklandığınızla yakından ilgilidir. Ancak insanoglu doğaya hükmettikçe durum değişti. Açlık ve barınma ihtiyacını kolayca karşılayan modern insanın odaklanma gereksinimi hayat memet meselesi olmaktan çıktı. İnternetin zihinleri sürekli meşgul ettiği günümüz dünyası ise odaklanmanın ne demek olduğunu çoktan unutmuş durumda. Günümüzde odaklanarak çalışmak üzerinde çok durulmayan ve fakat önemli giderek artan bir yetenek.

Carl Jung ve Bill Gates, derin odaklanmaya inanan ve bunun getirdiği üstünlüğü taşıyan isimlerden sadece ikisi. Elbette *pürdikkat* çalışarak psikanalizde çığır açacağınızı

veya teknoloji sayesinde dünyanın en zengini olacağınızı iddia etmiyorum. Fakat derinleşerek çalışmak nitelikli bir verimliliğin ve mutlu olmanın anahtarlarından biri. Cal Newport'un *Pürdikkat* adlı kitabı da işte bu konuyu ele alıyor ve de-taylı şekilde inceliyor.

Cal Newport, odaklanarak çalışmanın önemini yeniden gün yüzüne çıkarmak isteyen bir akademisyen. *Pürdikkat*, çalışabilmenin zanaatkarlık/ustalık gibi teknoloji öncesi işlere ait olduğunu ve insanlığın kültürel tarihinde kökleşmiş değerlere dayandığını ifade ediyor. Fakat *pürdikkat* çalışabilmeyi geçmişe hapsetmiyor. Yani teknolojinin zihnimizi bozguna uğratmasına engel olmak mümkün. Fakat Newport'a göre atılması gereken ilk adımlardan biri teknopol (technopoly) bakış açısından kurtulmak. Teknoloji fetişizmi olarak adlandırabileceğim bu kavram, iletişim kuramcısı Neil Postman tarafından "yeni teknolojilerin ne getirip ne götürdüğüyle ilgilenmemek ve ortaya çıkan sorunların yeni çözümlerle dengelenmemesi" olarak tanımlanıyor. Yani her yüksek teknoloji ürününün mu-bakkak iyi olduğunu varsayıp öte-sini düşünmemek.

Newport'ın kitabı işte bu internet merkezci teknopol kültüre meydan okuyor. Dikkat dağınıklığı yüzyı-lındaki beynimizi, küçük işlerden ve sayısız uyarının diktatörlüğün-den nasıl kurtaracağımızı anlatıyor. Çevrimdışı olmanın önemini ve dış uyarınlara kendimizi nasıl kapatmamız gerektiğini anlatan Newport, hayata anlam katan bu çalışmayla zihinleri bu anlamda yeniden diriltmeye çalışıyor. Zaten kitabı dikkat çekici ve etkili kılan da bu. Yazar, on yılı aşkın süredir *pürdikkat* çalışmayı özümsemiş bir

akademisyen. Okuyucuya bizzat tecrübe ettiği ve bırakmaya hiç niyetlenmediği çalışma tekniklerini anlatıyor. Odaklanarak/derinleşerek çalışmanın sadece mekanik bir üretkenlik katalizörü olmadığını, samimi ve işlevsel bir dile ortaya koyuyor.

Newport, herkesi bu konuda de-ğiştiremeyeceğinin farkında. Bu yüzden herkesin kendi çalışma tarzını keşfetmesi gerektiğinin altını çiziyor. Odaklanarak çalışmanın amciler için günde bir saatten baş-layan denenmesi gerektiğini, us-taların bile günde dört saat odak-lanarak çalışabildiğini söylüyor. Bu genel teoriye göre küçük işler, *pürdikkat* çalışma seanslarının dı-şında halledilmek zorunda. Ancak günde 4 saatten fazla odaklanarak çalışmak isteyenlere de sırtını dön-müyor. Daha sıkı ev daha yalnız çalışmak isteyenler için keşiş/tarzi çalışma biçiminin varolduğunu da hatırlatıyor. Özellikle kitabın ikinci bölümündeki odaklanma ve çevrimdışı çalışma tavsiyeleri uygulayabilenler için ciddi bir üre-kenlik vad ediyor.

Eğer daha üretken ve anlamlı bir sürmevi hayat istiyori fakat başara-mıyorsanız, Onur Öztürk'ün güzel çevirisiyle Metropolis Kitap'tan çıkan bu değerli esere göz atmayı unutmayın derim. Aksi halde tek-nolojinin boğucu atmosferinde za-manın nasıl geçtiğini bile anlama-yacaksınız... ■

Pürdikkat
Cal Newport
Çev. Onur Öztürk
Metropolis Yayıncılık

KARABASANLARIN EFENDİSİ; KAZUO ISHIGURO!

Kaan Murat Yanık

2017 Nobel Edebiyat Ödülü'ne Japon asıllı İngiliz yazar Kazuo Ishiguro layık görüldü. Bu seçim, geçen yıl yaşanan Bon Dylan faciasının ardından tüm edebiyat çevrelerinde memnuniyetle karşılandı. Zira Kazuo Ishiguro edebiyatseverlerin üstünde ittifak etikleri son yüzyılın en büyük yazarlarından.

"Belki de hiçbirimiz yaşadıklarımızı tam olarak anlamıyor ve yeterli zamanımız kalmıp kalmadığını hissedemiyoruz."

1954 yılında Japonya'da doğan Ishiguro, beş yaşında ailesi ile birlikte İngiltere'nin Guildford isimli kasabasına göç etmek zorunda kalmış. Çocukluk yılları ona birçok yönüyle yabancı fakat sessizliğiyle benzeyen bu kasabada geçmiş. Ishiguro, Japonya'yla alâkâli her şeyi, uzun yıllar Çin'in Şangay şehrinde kalan babasından ziyade kendisinin tabiri ile tam bir Japon hanımefendisi olan annesi aracılığıyla özümsemeye çalışmış. Annesinden Tokyo, Yokohama, Kyoto gibi şehirlerinden kültürel olarak farklı olan Nagazaki hakkında bilhassa savaş yıllarında yaşanan kaos hakkında epeyce trajik hikaye dinlemiş. Şüphesiz bu kesitlerden en ilginç olanı; Nagazaki'de kıyamet koparan atom bombalarının yarattığı felaket esnasında annesinin omzunu yaralayan bir demir parçası... Bu demir parçasının peydahladığı iz, yazarın Uzak Tepeler ve Günden Kalanlar isimli eserlerinde birçok cümlelin altını çizerek varlığını daima hatırlatıyor.

Ishiguro, lise ve üniversite yıllarında pek başarılı olamasa da müzikle uğraşmış. Küçük işlerde çalışarak kazandığı parayı dönemin İngiltere'sini kasıp kavuran müzik gruplarının plaklarına ve kitaplara yatırmış. Bu yıllarda Jane Austen ve Dostoyevski ile beslenmiş. Üniversitenin ardından Londra'nın varoşlarında yaşamış, garsonluk ve açılış yapmış. Bu esnada giriştiği müzik çalışmalarında defalarca hayal kırıklığına uğramış. Ne ki bestelediği şarkılara söz yazarken içindeki kurmaca yeteneğini fark etmiş ve arkadaşlarının da cesaretlendirmesiyle yarım saatlik bir radyo oyunu yazıp BBC'ye göndermiş. BBC, dosyayı reddetse de Ishiguro'yu yazma konusunda yüreklendirecek bir cevap yollamış.

BBC'nin yazarın hayatındaki yeri bununla da sınırlı kalmamış. Geçen ay kazandığı Nobel'den onu ilk haberdar eden yine BBC olmuş. Yani yıllar evvel onu yazmaya teşvik eden kurum, ödülü müjdeleyen müessesе olmuş. Nitekim Ishiguro, BBC onu arayıp kutlayana dek, ödülü aldığından habersizmiş.

Ishiguro'nun profesyonel yazma serüveni, radyo oyunu mevzusundan kısa bir süre sonra başlamış. Birgün yorgun argın halde işten çıkıp evinin yolunu tutarken kırmızı duvarlarda East Anglia Enstitüsü'nde verilen yaratıcı yazarlık eğitiminin ilamını görmüş ve zaman kaybetmeden bu okula kaydını yaptırarak edebiyat dünyasının dipsiz kuyusuna yuvarlanmış. Bu eğitim sonunda 1982 yılında kaleme aldığı *Uzak Tepeler* romanı ile Winifred Holtby Memorial Ödülü'nün sahibi olmuş. Sonraki yıllarda ise 1986 yılında *Değişen Dünyada Bir Sanatçı* isimli eseriyle Whitbread Book of the Years Ödülü'nü, 1989'da *Günden Kalanlar* ile Man Booker Ödülü'nü almış. *Gömülü Dev* romanı yılın en büyük edebiyat olayı olarak kabul edilmiş ve başta İngiliz eleştirmenlerce büyük övgülere mazhar olmuş.

Ödül toplayıcısı yazarın sanat anlayışı deyince zikredilmesi gereken ilk beş tabir; sadelik, sessizlik, karamsarılık, hafıza ve bilgelik diyebiliriz. Önem eserlerinin temkininde bu mefhumlar, alt ve üst kurmaca içinde dallanıp budaklanarak metinlerin her hücre-sine sızıyor. Ishiguro modern zamanı ise tüm bunları karın zarında saklayan sonsuz bir kâbus hüviyetinde telakki ediyor. Her ne kadar neo- realist bir çerçeve ve akışkan- berrak bir dil kanalını tercih etse de ayrıntılara zerk ettiği pesimist hava, çözümlediği koyu ifadeler ve çöküşün anatomisini didikleği kurmaca dilimleri, eserlerinin gerçekçi suretlerini başka bir boyutta algılatıyor. Elbette derin ama yalın karakterlerin bu görünüşün hızını yavaşlatmadaki payla-rını da atlamamak gerekir.

"Belleğin güvenilirmez bir şey olabileceğini anlıyorum; çoğunlukla insan hangi koşullarda anımsıyorsa bellek onların rengini büyük oranda taşıyor, burada bir araya getirdiğim anıların için de geçerli bu kuşkusuz. Örneğin o öğleden sonra yaşadığım şeyin bir

önsezi olduğuna, o gün kafamdaki o tatsız imgenin, böyle uzun ve boş saatlerde insanın kafasından geçen sayısız düşlerden tam anlamıyla farklı-çok daha yoğun ve canlı- bir şey olduğuna kendimi inandırmanın bana çekici geldiğini anlıyorum."

Ishiguro'nun takip ettiği izlekler, kimi eleştirmenlerce Jane Austen'in modern hali olarak yorumlansa da onu herhangi bir yazara genetik olarak benzetmek güç. Ishiguro en başta kendisinin sonra da başkalarının kâbuslarını ateşli bir bilinçle şerh edip bu tefsirden anladıklarını ya da anlayamadıklarını bellek taşlarına dönüştürmek suretiyle geçmiş ile bugünün arasına gerdiği ipte ustalıkla teşhir etmeyi biliyor. Aynı zamanda inşa ettiği düşsel dünyanın dekorunu iç sesinden devşirdiği kelimelerle örek uzakların ardındaki bilinmeyi gizemli bir şekilde terennüm ediyor.

Ishiguro'nun eserlerinde göze çarpan kabarcıklardan biri de sistemin özgün olan insana karşı uyguladığı kastrasyon meselesi! Sanayi inkılabı ve sömürgeciliğin var olduğu günden bu yana çarklar marifetiyle tektipleştirilmeye sonra da klonlanmaya çalışılarak biat kültürünün bir neferi edilmeye çalışılan insanların uğradığı kolektif linci, duygu ve zihin kırımını sarsıcı bir şekilde anlatıyor. Şiddet ritüellerini, felsefi sorgulamaları analiz ediyor. Bu sorgulamalar, yazarın okura kendi değer yargılarını dayatarak bunları idealize etmesi gibi değil elbette. Zira didaktizm meselesi de Ishiguro'nun reddiyelele karşısında durduğu bir akım. Ishiguro'nun sorgulamalarını düşünsel bir süreci tetkik maksadı olarak tanımlamak yanlış olmaz.

Tüm bunlarla birlikte Ishiguro, tarif ve tasvir ettiği her kavramın; binanın, eşyanın, insanın zaman yansımaları içindeki dönüşümlerini teferruatlarıyla kalın mercekler altına alırken ne kadar iyi bir gözlemci olduğunu da gösteriyor. Bu nazariyeleri soğukkanlı bir İngiliz yazar edasıyla yapıyor, kabul. Fakat konu, Japonya'ya, savaşa, intihara ve göçmenlik olgularına gelince Ishiguro, gelenekselci Japonlar; Kavabata, Soseki, Mişima kadar olmasa da Japonca reflekslerini ve insiyaklarını saklama gereği duymuyor. Azınlık psikolojisine değindiği noktalar da bu yansılardan azade değil; yabancılaşıma ve kültür çatışmaları gibi!

Ishiguro, insan ruhundaki birbirine zıt yönde hareket eden hisleri beklenmedik hamlelerle birbirlerine bileyletip, birbirleriyle çarpıştırmayı ve bu çarpışmadan açığa çıkan reaksiyonu karakterlere pay ederek romanda var etmeyi seviyor. Güncel hadiseler yerine onun hikâyeleri soyut, uzakları vaaz eden bulanık metinler. Şuurun çıkmaz sokakları, başkalarının

Kazuo Ishiguro

hafızaları, hafızanın tanımı, kolektif travmalar, genetik kodların analizi ve intihara meyil, Ishiguro okurlarının alışık oldukları meseleler... Aşk, kötülüğü, ahlaki, ölümü, ruhun çatlaklarını, sanatı ve benliğin sancılarını yekpare bir kâbus hatta bazen bilim kurgunun sınırlarını ihlal etmeyi göze alarak, uçsuz bucaksız kuyruklarıyla anlatıyor yazar.

Kazuo Ishiguro, teknik anlamda hikâyeyi somut ve düz parçalara ayırmak yerine gerilim yüklü psikolojik kürelere sıkıştırırmayı yeğliyor. Büyük görüntüleri ise mikro şemalar içinde zaman zaman minyatüriye ederek anlatıyor. Bu kaotik gibi duran görüntüye rağmen onun metinlerini kullandığı pürüzsüz dil marifetiyle okumak, takip etmek zor değil. Okurun belleğine diktirdiği her mefhum fidanı, zamanı ağır ağır kırarak serpiliyor. Elbette her fidan boy attıkça karabasanlara dönüşüyor.

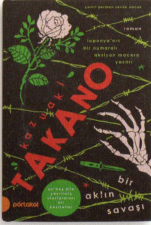
Ishiguro karakterlerinin çoğunu, sinir uçlarından dokuyor. Bu karakterler deneysel, gerçekle tüm bağlarını yitirmiş gibi görünseler de aniden karışımıza derin bir hakikatin savunucusu veyahut itirafçısı olarak çıkıp her şeyi ters yüz edebiliyorlar.

"Beni daha da utandıran bir şey vardı. Bu sefer sanki bir bebekmiş gibi bir yastığı göğsüme bastırıyordum. Yavaş yavaş dans ediyordum, gözlerim kapalıydı, duyduğum dizeleri ben de söylüyordum:

-Ah bebeğim, bebeğim, beni asla bırakma..." ■

GENÇLİK BAŞIMDA DUMAN

Tuğçe İnceoğlu

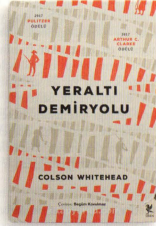
Bir Aklın Savaşı
Kazuaki Takano
Çev. Perihan Sevd Nacak
Portakal Kitap

Ah şu Japon kültürü, ah şu Japonlar diyesi geliyor insanın. Ne kadar gizemliler ve ne kadar çok ilgiliiyiz bu topluma. Sanat ve edebiyat namına kayda değer işler çıkardıklarını da görmezden gelmememiz lâzım.

Bu ay değinmek istediğim kitap, aksiyon-romantik rafı okurlarının kütüphanelerine eklemek isteyecekleri bir çalışma olacak eminim. Evet; Japon yazar Kazuaki Takano tarafından kaleme alınan ya insanoglunun geleceği ya da yok oluşunun nedeni olabilecek bir çocuk hakkında on beş dile çevrilmiş uluslararası bir bestseller; ödüllü bir Japon geriliminden bahsediyorum.

Japonya'da milyonlarca okura ulaşmasının yanı sıra başta İngiltere, Çin, İspanya, Fransa, Almanya, İtalya gibi ülkeler olmak üzere dünyaya açılan bu güçlü kalem, geleceğin en çok konuşulacak yazarları arasında gösteriliyor ve Konomsky Aksiyon Yazarları gibi bir liste sıralamasında dünya çapında birinci seçilmesi de cabası... Kendisinin de sinema bölümünden mezun olup bir süre senaristlik yapması nedeniyle bölümlendirmeler, akış, atmosfer öyle içine alıyor ki sizi.

Afrika'da ortaya çıkan olağanüstü zeki üç yaşındaki bir çocuğun, Amerika gibi bir süper gücü huzursuz edecek kadar güçlü zekâsının ve bu aklın güçlü otoritelere karşı savaşının sonuçları sizce nereye kadar gidecektir? Amerika'da tüm eyaletlerde elektrikler kesilecek ve olağanüstü hâl ilan edilecek desem?

Yeraltı Demiryolu
Colson Whitehead
Çev. Begüm Kovulmaz
Siren Yayınları

İnsanlık tarihine eğildiğimizde kimi hâlâ devam eden yara izleri, keşke yaşanmamış dediğimiz pek çok acı, pişmanlık ve hata var aslında. Ve bunları unutmak, üstesinden gelmek ve ibret göstermek için edebiyata sarılıp yazdılar. Bundandır bazı kitaplarda işlenenlerin zaman zaman bizi buruk bırakması.

Amerikan edebiyatının yeni yıldızı Colson Whitehead, kendisine kurmaca dalının Pulitzer'i sayılan Arthur C. Clarke Ödülü'nü kazandıran *Yeraltı Demiryolu*'nda işte tam bunu yapıyor. Kitaba ismini veren bu ifade, Amerika tarihinde kuzeye kaçan kölelerin yol üzerinde barındıkları güvenli yerlerin tamamını anlatan mecazi bir tamlama aslında; Whitehead ırkçılık sorununa biraz da fantastik dokunuşlar serpiştirdiği bu demiryoluyla köleleri kurtuluşa taşıyor.

1800'lü yıllarda, ABD'de bir çiftlikteyiz. Burası çok sayıda kölenin çalıştığı bir yer. Roman kâhramanımız güzel, akıllı ve bir o kadar da dikbaşlı Cora, çiftlikteki genç bir erkek kölenin kaçma teklifini kabul edip bir gece Caesar ile yollara dökülüyor ve tüm hikâye burada başlıyor. Öldürmeyip güçlendiren darbelerin, birer nişan gibi taşınan yara izlerinin ve zamanı gelince ya ödenen ya da ödetilen bedellerin öyküsü okuru uzun zaman terk etmeyecek. Çok satanlar listelerinde aylar boyunca bir numarada kalan ve ödüllere doymayan bir kitap *Yeraltı Demiryolu*.

DEAN KOONTZ

Rotasız Seyyah&Yol Hikâyeleri
Mehmet Genç
Ephesus Yayınları

Büyük şehir insanlarının, özellikle de gençlerin en büyük hayalidir şehrin keşmekeşini bırakıp dünya turuna çıkmak, her şeyi terk edip her köşede hayatın anlamını aramak. Çoğumuz bunu istesek de kaçımız buna cesaret eder; kaçımız bunun için yıllardır kurmaya çalışadığı kariyerini geride bırakıp emin değilim. Bu yüzden, özellikle de ülkemizde, parmakla sayılacak kadar az olan bu kişilerin cesaretleri ve yaşadıkları maceralar ilimizi çekiyor. Yapamadığımız için kendimizi kızarak ve biraz da kıskanarak dinlediğimiz bu maceralardan biri de *Rotasız Seyyah*. Dünyayı karış karış gezmeye başlayıp kısa sürede "Rotasız Seyyah" adıyla tanınan, fotoğraflarıyla yurt içinde ve yurt dışında önemli gazete ve dergilerde adından söz ettiren Mehmet Genç, her şeyi geride bırakıp çıktığı bu dünya turunda yaşadıklarını kitaplaştırdı. Onunla beraber gezmek isteyenlere güzel bir öneri...

Tesla:
Maskelerle Çevrili Bir Hayat
Vladimir Pistalo
Çev. Sueda Kaya
Zeplin Yayınevi

O aslında oldukça büyük bir mucit olmasına rağmen hayatı başarılarla, kalp kırıklıklarıyla ve yoksullukla geçen bir adamdı ve ondaki bitemek bilmez hırs ve türlü tuhaf huylar belki de çok az kişide vardı. Bu kitap klasik bir biyografi eserinin aksine ustalıkla romanlaştırılmış dilleyle Tesla'nın çocukluğundan başlayarak hayatını, hedeflerini, uğradığı haksızlıkları anlatarak okuruna şunu söyletiyor: "Tesla kapalı bir kutu ve bu kitap o kutunun anahtarı niteliğinde..."

Buraya şunu da not düşelim; bu kitap Sırbistan'ın en prestijli edebiyat ödülünün sahibi olmasının yanı sıra bu sene verilen Platin İş Kitapları Ödülleri'nde de "Yılın En İyi Çeviri İş Kitabı Ödülü"ne layık görüldü.

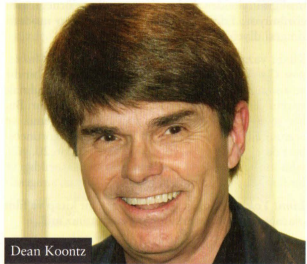
Mehmet Ali & Akşamsefası

Üniversite son sınıf öğrencisiyken Atlantic Monthly kurmaca yarışmasını kazanan ve o zamandan beri yazan bir bestseller yazarı Dean Koontz. Kitapları otuz sekiz dilde yayımlanıyor ve bugüne kadar beş yüz milyondan fazla sattı. Romanlarından on dördü *New York Times* çok satanlar listesinde bir numaraya yükselerek onu şimdiye kadar kısa sürede bu başarıya ulaşan bir düzine yazardan biri hâline getirdi. Ayrıca Japonya ve İsveç gibi çeşitli ülkelerde de çok satanlar listesine girdi.

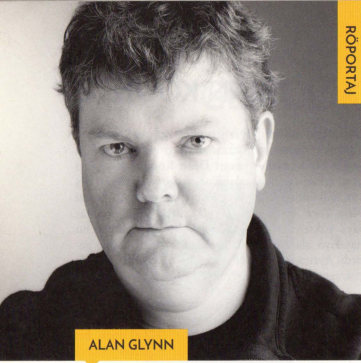
Pennsylvania'da doğup büyüyen Dean Koontz, Shippensburg Eyalet Koleji'nden mezun oldu ve ilk işi, yoksul çocuklarla bire bir çalışması beklenen bir yoksulluk programıydı. İlk gününde, daha önceki çalışanın çocuklar tarafından dövüldüğünü ve birkaç hafta hastaneye kaldırıldığını öğrendi. Ertesi yıl gerginlikle geçti ve Koontz, yazar olarak kariyer yapmak için her zamankinden daha fazla motive oldu. Bu işinden ayrılıp İngilizce öğretmenliği yapan Koontz, geceler boyunca ve hafta sonlarını yazarak geçirdi. Karısı Gerda bir buçuk yıl sonra reddedemeyeceği bir teklifte bulunup, "Beş yıl boyunca sana maddi manevi destek vereceğim. Eğer bu sürede bir yazar olarak ilerleyemezsen asla başaramayacaksın," dedi. Gerda, beş yılın sonunda, işini bırakabilecekti.

Uzun süredir yeni çalışması beklenen yazar nihayet geri dönüyor. Beş kitaplık bir seri olması planlanan bu çalışmanın ilk kitabı *The Silent Corner* yurt dışında yayımlandı, ikinci kitap *The Whispering Room* Kasım 2018'de yayımlanacak.

BONUS: Bu serinin Türkçe haklarının da satıldığını ve serinin ilk kitabının 2018 başlarında kütüphanelerimizde yerini alacağını müjdesini de vereyim. ■

Dean Koontz

ALAN GLYNN

YAZI SENİ İSTEDİĞİ YERE GÖTÜRÜR

Röportaj: Nihan Bayram

2011'de filme uyarlanan ve 2015'te de dizisi çekilmeye başlayan "Limit Yok" kitabının yazarı Alan Glynn ile yazma süreci, yarattığı karakterler ve son kitabı Paradime üzerine konuştuk.

Röportajlarınızdan birinde çocukluğunuzdan beri kendi zihninizde yazar olduğunuzu söylemişsiniz. Yazarlık kariyerinizin en başında sizi tetikleyen şey neydi? Roman yazmayı hayatınızın merkezine koymanızı özellikle ne sağlıyor?

Aslına bakarsanız bu çok uzun zaman önceydi ve bu yüzden hatırlamak biraz zor. Ancak kalemi elimde tuttuğum ve kelimeleri, cümleleri yazma eyleminden fiziksel olarak zevk aldığım net bir anı var aklımda. Her şey bu şekilde başladı. Okulda İngilizcem çok iyiydi ve makale yazmamız gereken ödevleri severdim. Bir şekilde bu benim kişiliğim hâline geldi ve hayatımda bunun dışında başka hiçbir şey yapmak istemedim. Kurmaca yazmak, bu yazma sevdasından sonra doğal bir süreç olarak gelişti ve hikâye ile edebiyata olan sevgimden doğdu.

Limit Yok'un film vizyona girmeden önceki adı *Karanlık Alanlar* idi ve *Muhteşem Gatsby*'ye bir göndermesi vardı. Eddie Spinola, Jay Gatsby'nin kendi benliğini yeniden bulmasının modern örneği gibi görünüyor. Eddie için Amerikan rüyasının modern simgesi diyebilir miyiz?

Kitabı yazarken aklımda kesinlikle bu vardı. *Muhteşem Gatsby* benim en sevdiğim romanlardan biridir ve ana teması olan kendi benliğimizi yeniden bulmak ve onu yeniden tanımlamak, evrensel bir konudur. Bu, her şeyin mümkün olduğu, yeni dünyanın temiz ve acemi kalbi Amerika'ya özgü bir tema gibi görünebilir. Eddie, Amerika yüzüylü olarak adlandırılan 20. yüzyılın sonlarında kişisel yenilenmenin metalaştırıldığı ve bir hap şekline büründüğü modern dönemin simgesi.

Limit Yok'un dünya çapında bilinen bir kitap ve film olacağını kitabı yazarken hiç hayal ettiniz mi?

Hayır. *Karanlık Alanlar* benim üçüncü romanım. İlk iki kitabım birçok yayınevi tarafından reddedilmişti

ve moralim çok bozuktü; bu yüzden bu kitap hakkında gelen haberler benim için çok şaşırtıcıydı, yazarın böyle olacağını hiç düşünmemiştim. Kitabın bir film şirketi tarafından satın alınması heyecan vericiydi ama filmin çekilmesi sekiz seneyi buldu ve benim de bu fikre alışacak çok fazla zamanım oldu. Filmin çekilmesi hâlâ bir mucize, çünkü satın alınan birçok kitap filme uyarlanmıyor. Benim kitabım bir film oldu, hem de çok güzel bir film oldu.

Özellikle günümüzde bir kitap sevildikten sonra, bu kitaptan uyarlanan bir film mutlaka çekiliyor. Evet, bu klasik bir soru ancak sizin fikrinizi almaktan memnun olacağız. Sizi kitap mı, yoksa film mi daha çok etkiledi?

Filmi sevdim. Daha farklı bir şekilde yapılmasını dile-digim bazı belirli şeyler var ama film işe yaradı ve kende has bir enerjisi var. Bu yüzden sonuza kadar kitabımla bağlantılı olacak olması beni gururlandırıyor.

Limit Yok'ta yazmaya bir türlü başlayamayan bir yazar görüyoruz ve siz kitabı birinci şahıs anlatımıyla yazmışsınız. Eddie Spinola sizin kendi hayatınızla ne kadar bağlantılı? Hayatınızda kendi benliğinizi yeniden bulmak istediğiniz bir an oldu mu?

Ben genellikle Eddie ilacı almaya ve değişmeye başladığı ana kadar onun hikâyesinin benim hikâyeme dayandığı esprisini yaparım. Hikâyenin ilk kısımları için kendi yazar tikanıklığı deneyimimi kesinlikle kullandım. Ancak kendi benliğimi yeniden bulmayı hiç düşünmedim ya da istemedim. Ben olduğum kişiyle mutluym. MDT'nin benim ilişki kurduğum ve bence birçok insanın ilişkilendirdiği etkisi hayatımı bir anda daha hızlı ve daha etkili hâle getirmesidir. MDT şüpheli, üşengeçliği ve tembelliği ortadan kaldırıp olmak istediğin kişi olmana ya da her kim olmak istiyorsan daha iyisi olmana yardım ediyor.

Eddie ve Danny'nin hikâyeleri kurgusal hikâyeler ancak ikisi de gerçek kişilikleri ve amaçlarını bulmak için çaba gösterirken kendi hayatları ve kararları üzerinde kontrol sahibi olmadıkları bir noktaya geliyorlar. Bu nokta insanların günümüzde yaşadıkları problemi yansıtıyor mu?

Sanırım evet, yansıtıyor. Bence modern dünyadaki değişimin hız oranı bizim hazır olduğumuz ya da kontrol edebileceğimiz bir şey değil. Bilgi teknolojisi her şeyi yeniden şekillendirdi ve birçok endişe ve şüphe yarattı. Bugünlerde olduğun yerde durabilmek kolay değil ve hayatımızın kontrolünü kaybedebileceğimiz bir sürü yol var. Bu birçok açıdan kötü bir şey ama inandırıcı hikâyeler için harika bir kaynak ve bu kurmaca yazarların karşı koyamayacağı bir durum.

Eddie ve Danny kendi kişiliklerinden kaçıyor ve kendilerine dünyada yeni roller yaratıyorlar. İnsanların yeni biri olmayı kendi gerçek benliklerini bulmaktan daha kolay bulduğunu mu öne sürüyorsunuz?

Hayır, uzun vadeli bakıldığında bunun daha kolay olduğunu düşünmüyorum çünkü genelde bu dönüşümler doğaya aykırı bir şekilde gelişir ve sonunda bir felakete dönüşür. Ancak modern dünyada, kendi benliğimizi yeniden bulmamız için ya da kendimize dijital kimlikler yaratmak için, hatta kendi benliğimizi fark etmemizin çok karmaşık olduğu sanal âlemlerde kaybolmak için ya da gerçek benlik diye bir şeyin var olduğunu kabul etmek için çok fazla fırsatımız var.

Paradime-Ölümcül Benzerlik'te Danny Lynch, Teddy Tragger olmayı kabul ettiği zaman aslında bir kukla hâline geldiğini öğreniyor. Bizim de toplumun kurallarına göre hareket edip davranışlarımızı şekillendiren kuklalar olduğumuzu düşünüyor musunuz?

Bu önemli bir soru. Özgür irade denen bir şey var mı ki? Bu harika bir aydınlanma fikri ama son zamanlarda yapılan nörobilim araştırmaları bizlerin çok az anladığımız ve hatta çok az farkında olduğumuz beyin mekanizmalarının kuklası olduğumuzu öne sürüyor. Biz sadece toplumsal ve kültürel normlar tarafından değil, aynı zamanda nörokimyasal seviyeye kadar inen sayısız farklı etmen tarafından şekillendiriliyoruz. Bu hayranlık uyandırıcı bir olgu ama kurmaca için pek yararlı değil. Bence faaliyet ve onu geri kazanma teşebbüsünün kaybı birçok hikâye için güçlü bir harekete geçirici faktör. Eğer sonunda bu evrenin kurmaca yerine tamamen bir mekanik evren olduğu ortaya çıkarsa yazarlar anlamını kaybeder. Ancak bu süre içerisinde, bence bireyler olarak bizler toplumda belirsiz biçimde idrak edebildiğimiz karanlık güçler tarafından yönlendiriliyoruz. Danny'nin kukla olduğunu fark etmesi bence son zamanlarda hepimizin birçok kez hissettiklerinin abartılmış tasviri.

Danny Lynch, Teddy Trager olmayı kendi isteğiyle tercih ettiğine dair kandırılıyor ama daha sonra her şeyin baştan sonra bir plan olduğunu öğreniyor.

Danny'nin hikâyesi bir kader benzetmesi midir?

Ben kader için bir benzetme planladığımı düşünmedim. Belki bu şekilde anlaşılıyor olabilir ama bir yazar olarak böyle terimler üzerinden düşünmüyorum. Karakterler açısından bile düşünmüyorum. Cümlelerle başlıyorum ve her şey buradan sonra büyüyor. Bilincaltı, yazmada çok büyük bir rol oynuyor ve en sonda oluşan materyal benzetme olabilir de olmayaabilir de ama benim işlerimde hiçbirisi kasıtlı değil.

Paradime-Ölümcül Benzerlik devam hikâyesi gibi gelebilecek bir noktada bitiyor. *Paradime-Ölümcül Benzerlik* ya da Eddie'nin muhtemel intiharını sonlandırmadığınız *Limit Yok* için devam hikâyeleri yazmayı düşünüyor musunuz?

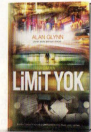
Paradime için bir devam hikâyesi yazmayı planlamıyorum. Belirsiz bir notla bitiyor ama bence bu belirsizliğin çözülmesi gerekiyor. Bazen gizemli bir notla bitirmek bütün yanıtlanmamış soruların cevaplanmasından daha tatmin edici olabiliyor. Bu gerçek hayatta nadiren olur. *Karanlık Alanlar/Limit Yok*'a gelince de bu kitap için bir çeşit devam hikâyesi yazdım. Yeni karakterler var ve Eddie'nin hikâyesinin devamı değil (bana göre Eddie romanın sonunda ölüyor). Devam hikâyesi MDT-48'in tarihini, hikâyesini ve Soğuk Savaş dönemindeki kökenini ayrıntılı bir şekilde anlatıyor.

Türkiye'de iyi bilinen kitaplar yazmak isteyen gençlere neler önerirsiniz?

Herhangi birine tavsiye vermek konusunda tereddüt ederim çünkü iki yazar hiçbir zaman aynı değildir ve aynı şekilde çalışmazlar. Ancak benim yıllarca boyunca öğrendiğim bir şey var ki yazmak hakkında konuşmak ya da düşünmek yazmak değildir. Yazılı bir şeye ulaşmanın tek yolu onu yazmaktır. Bu çok bariz görünebilir ama bir yazarın yazıyormuş gibi davranmak için harcaayabileceği zaman insanı şaşırtabilir. Bir diğer önemli şey ise yazmaya başlamadan önce ne yazacağını tamamen bilmek zorunda değilsin. Hatta bilmemelisin. Önemli olan herhangi bir şey yazarak yazma sürecini tetiklemektir. İşte bu yüzden endişelenmeyi bırak ve sadece başla. ■

Paradime-Ölümcül Benzerlik
Alan Glynn
Çev. Müge Atalay Bayyurt
Portakal Kitap

Limit Yok
Alan Glynn
Çev. Müge Bayyurt
Portakal Kitap

ADALET BİRLİĞİ

2017 | Aksiyon, Fantastik, Bilimkurgu | 17 Kasım 2017

Hazırlayan: Nihal Yormaz

DC öykü evreninin beyaz perdeye uyarlanan en önemli halkalarından biriyle listemize başlıyoruz. 'Adalet Birliği' çizgi serinin süper kahramanları Batman, Superman, Wonder Woman, Flash ve Aquaman'ı bir araya getiriyor. Filmde, insanlığa dair inancı yeniden tazeleyen Bruce Wayne yeni dostu Wonder Woman ile insanlığı tehdit eden çok daha büyük bir güce karşı savaşabilmek için güçlü bir takım kurmak zorunda kalacak ve işte bu yüzden de bu ikili diğer süper kahramanlarla bir araya gelerek dünyayı kurtarmaya çalışacaklar.

Bu güçlü takım dünyayı kurtarabilecek mi bilmiyoruz ancak çizgi uyarlamalar konusunda uzman kabul edebileceğimiz Zack Snyder'ın yönetmen koltuğunda oturuyor olması iyi bir filmle karşılaşacağımızın sinyallerini veriyor. Bu arada filmin devamının geleceğine dair yayılan haberlerin asparagas çıktığını ve tek parça olacağını da belirtelim.

HUNTER KILLER

2017 | Gerilim, Aksiyon | 23 Kasım 2017

Aksiyon filmi severleri mutlu edecek bir filmle devam ediyoruz. Öncelikle filmin bir Gerard Butler filmi olduğunu duyuralım; zira bu bilgi hanımların oldukça ilgisini çekecektir. Don Keith'in aynı adlı romanından uyarlanan film, teste tabi tutulmamış bir Amerikan denizaltısının kaptanı olan Kaptan Joe Glass'ın kaçırılan Rus başkanını sağ salım kurtarmak amacıyla Amerikan Deniz Kuvvetleri ile işbirliği yaparak ortak bir operasyon düzenlemesini konu alıyor. Yönetmenliğini Donovan Marsh ve Karina Kostadinova ikilisinin üstlendiği filmin uyarlamasını ise Peter Craig yapmış.

KUTSAL GEVİĞİN ÖLÜMÜ

2017 | Dram, Gerilim, Mistik | 121 | 17 Kasım 2017

Yunan yönetmen Yorgos Lanthimos'un keşfedine has ilginç gerilim ve dram harmanıyla karşılaşacağınız bu film bir 'Başka Sinema' filmi. Film, başarılı bir cerrah ve babasının boşluğunu onunla doldurmaya çabalayan bir ergenin ruhsal iniş çıkışlarını konu alıyor. Bu tuhaf ikili, aileleriyle tanıştığında işler iyice tuhaflaşıyor ve ortaya mistik bir gerilim filmi çıkıyor. Lanthimos diğer filmlerinde olduğu gibi bu filmde de bedensel şiddetten doğan bir mizah anlayışıyla karşımızda. İzleyende aileye, suçluluk duygusuna ve sınıf ayrımlarına dair sarıncı bir etki bırakan filmi izlenecekler listenize dâhil etmeyi unutmayın.

AYI PADDINGTON 2

2017 | Animasyon, Aile, Komedi | 95' | 24 Kasım 2017

MUCİZE

2017 | Dram | 113' | 17 Kasım 2017

Listemizin vazgeçilmezlerinden olan animasyon önerimizle devam ediyoruz. Dünya çapında mükemmel bir başarı yakalamış harika bir aile filmi olan Paddington, ikinci filmiyle karşımızda. Artık Brown ailesi ile yaşamakta olan Paddington, teyzesi Lucy'nin 100'üncü yaş günü için ilginç ve bir o kadar da mükemmel bir hediye aramaktadır. Uzun uğraşlar sonunda istediği gibi ilginç bir hediye olduğunu düşündüğü bir animasyon kitabı bulan kahramanımız, bu kitabı teyzesine alabilmek için türlü türlü numaralar çevirir. Fakat kitap birdenbire ortadan kaybolur ve macera başlar. Seslendirme kadrosunda Hugh Grant'ın da yer aldığı Ayı Paddington, Kasım sonunda beyaz perdedeki yerini almaya hazırlanıyor.

"Kaderinde sıra dışı olmak varsa sıradan kalamazsın." diyordu R.J. Palacio hepimizi gözyaşlarına boğduğu *Mucize* adlı kitabında. Uzun süre çok satanlar listesinden inmeyen bu kitabın sinemaya uyarlanması ise özel çocukları daha fazla insanın anlaması açısından çok yerinde bir karar olmuş. Film, 5. sınıfa geçmek üzere olan ve yüzündeki doğuştan gelen bir deformasyon sebebiyle hayatı boyunca hiç okula gitmeyip evde eğitim görmüş olan Auggie Pullman'ın okula başlamasıyla başına gelenleri anlatıyor. Dışarıdaki insanlarla hep kafasına bir kask takarak iletişime geçen Auggie bize, aslında kimseden bir farkı olmadığını ve dış görünüşün ne kadar önemsiz olduğunu gösterecek.

DOĞU EKSPRESİNDE CİNAYET

2017 | Gerilim, Polisiye | 10 Kasım 2017

Kapanışı yine bir uyarlama filmiyle yapıyoruz ancak bu sefer söz konusu roman Agatha Christie'nin kült eseri 'Doğu Ekspresinde Cinayet'. 1930'lu yıllarda İstanbul ve Paris arasında sefer yapan ünlü Şark Ekspresi'nde işlenen bir cinayeti konu alan film, trenin yolcularından biri olan dedektif Poirot'nun cinayeti çözme çabasını konu alıyor. Trenin şans eseri kara saplanması Poirot'ya yerel yetkililer olaya el koymadan önce cinayeti çözebilmesi için birkaç saat zaman kazandıracak ve böylece olay tam istediğimiz gibi adım adım çözülen bir bulmaca halini alacak.

Johnny Depp ve Kenneth Branagh'ın başrollerini oynadığı filmin yönetmen koltuğunda da yine Kenneth Branagh oturuyor. Branagh filmde Belçikalı dedektif Hercule Poirot'yu canlandırıyor. Doğu Ekspresinde Cinayet 10 Kasım'da gösterime giriyor, meraklısına duyurulur.

AVRUPA SİNEMASI 7 ÜLKE 7 FİLM

Cem Anıl Öztürk

1) Fransa

La Grande Bouffe (Büyük Tıkınma), 1974

Mesleklerinde iyi yerlere gelmiş 4 ahbab Marcello Mastroianni, Pierre Noiret, Ugo Tognazzi ve Michel Piccoli hayattan ziyadesiyle tatmin olmuşlardır. Bu dört arkadaş, bir eve kapanıp sadece yemek yiyecek intihar etmeye karar verirler. Burjuva toplumun açmazlarını, zevklerini ve alışkanlıklarını ironik bir şekilde ve Baküs şenliği biçiminde ele alan filmin yönetmenliğini Marco Ferreri ve filmle özdeşleşen müzigişi ise Philippe Sarde yapmıştır.

2) İtalya

Divorzio All'italiana (İtalyan Usulü Boşanma), 1961

1950'lerin İtalya'sının Sicilya bölgesinde yaşayan bir baron olan Marcello Mastroianni uzaktan kuzeni olan Stefania Sandrelli'ye âşık olur ama o dönemlerde İtalya'da boşanmak kanuni olarak yasak

Vaatler Ülkesi - 1975

İtalyan Usulü Boşanma - 1961

olduğundan pek sevmeyişi ahmak karısına katlanır ve buna bir çözüm arar. Günün birinde izlediği bir davada çözüm bulur ve planını yürütmeye başlar. Bir komedi ve taşlama olan bu filmde yönetmenliğini "Alfredo Alfredo" filmiyle de tanınan Pietro Germi yapmıştır. Film, 1963 Oscar ödülleri arasında iyi aktör, yönetmen, senaryo dallarında aday olmuş ve sadece en iyi senaryo dalında ödül almıştır.

3) Polonya

Ziemia Obiecana (Vaatler Ülkesi), 1975

19. yüzyıl Polonya'sında Daniel Olbrychski, Wojciech Pszoniak ve Andrzej Seweryn adlarında 3 arkadaşın girişimciliklerini anlatan bu film yeni tohumcuklanan kapitalizmi anlatmaktadır. Tarım toplumundan kapitalist topluma geçişi ve sermaye - emek ilişkisini anlatan bu filmin yönetmenliğini ise Andrzej Wajda yapmıştır. Sinema eleştirmenlerince Karl Marx'ın *Das Kapital* kitabının sinema versiyonu olarak nitelenen bu film 1976 yılında Oscar'da "En İyi Yabancı Film" kategorisine aday olmuşken 1975 yılında Moskova Film Festivali'nde "En İyi Yönetmen" ödülünü almıştır.

4) Çekoslovakya

Ostre Sledované Vlaky (Sıkı Gözetlenen Trenler), 1966

2. Dünya Savaşı'nın son günlerinde Çekoslovakya'da bir kasaba istasyonunda görev yapan Milos Hrma (Václav Neckár) iyi bir tren istasyonu görevlisi olmak isteyen ve ilk gençlik bunalımlarıyla uğraşan bir yeni yetmedir. Zampara, alaycı bir amir olan Hubicka (Josef Somr) ile güvercinleri çok seven istasyon şefi Max (Vladimír Valenta) ile çalışır.

Günün birinde demiryolları müfettişi bir şikâyet üzerine başmüfettiş Zednick (Vlastimil Brodský) istasyona gelir ve bütün rezaletler ortaya bir bir dökülür. Savaş, bürokrasiyi alaycı bir şekilde ele alan bu film küçük insanların savaş olgusuna nasıl baktığını ve cephe gerisinde olan bitenleri görebilmemiz için küçük bir kesit sunuyor. Gayet eğlenceli olduğu halde damakta buruk tat bırakan filmin yönetmenliğini o zamanlar daha 28 yaşında olan Jiri Menzel ise yapmaktadır.

Sıkı Gözetlenen Trenler - 1966

5) İngiltere

Topsy Turvy (Karmakarışık), 1999:

Söz yazarı W.S. Gilbert (Jim Broadbent) ve besteci Albert Sullivan (Allan Cordaner).

1880'lerin Londra'sında bir tiyatro işletiyorlardı. Fakat kendi kendilerini tekrar ettikleri için işleri artık eskisi gibi iyi gitmemektedir ve son oyunları bir fiyasko olur. Bundan dolayı aralarında problemler gelişir. Gilbert gelenekçi, Sullivan ise yenilikçi kişiliklere sahiptirler. Günü birinde W.S. Gilbert aldığı kalıplardan çıkar ve yeni bir tarzda bir eser yazmaya girişir. Bu eserin adı Mikado'dur. Yönetmenliğini Mike Leigh'in yaptığı bu eser, arka planda hem yaratım sürecinin sancılarını hem de o günlerden bugünlere dek değişmeyen şov dünyası gizli yüzünü izleyicilere sunuyor.

Karmakarışık - 1999

Mehmet Ali & Akşamsefası

6) Almanya

Der Blaue Engel (Mavi Melek), 1930

Immanuel Roth (Emil Jannings) katı, ahlâkçı, yaşlı, disiplin aşığı ve bekâr bir profesördür. Öğrencilerini kendince doğru yola sokmak ve doğru yola girmeyenleri de cezalandırmak için yapamayacağı şey yoktur. Günü birinde öğrencilerini yakalamak ve cezalandırmak için gittiği Mavi Melek gece kulübünde herkesin âşık olduğu kulübün yıldızı Lola (Marlene Dietrich) ile karşılaşır ve ona âşık olur. Immanuel, Lola ile evlenebilmek için kariyerini bir kenara atıp onunla evlenir ve bu ilişki bu Immanuel'in karakterini erozyona uğratarak onu bir şaklabana çevirir. Belki de Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'sının çöküşünü bu meselle anlatan filmin yönetmenliğini Josef Von Sternberg yapmıştır. Bu filmin 1930'lu yıllarda izleyicileri buluşmasıyla Marlene Dietrich uluslararası bir üne kavuşmuştur.

Karakter - 1997

7) Hollanda

Karakter (Karakter), 1997

Büyük harp sonrasında Hollanda'sında genç avukat Katadreuffe, (Fedja van Huêt) acımasız, korkutucu bir mübaşir olan Dreverhaven'ı (Jan Decleir) öldürme suçuyla tutuklanır. Üstüne üstlük Katadreuffe cinayetin işlendiği gün Dreverhaven'ın ofisinden çıkarken görülmüştür. Sorguya alınan avukat, Dreverhaven'ın gayri meşru babası olduğunu söyleyerek hikâyesini anlatmaya başlar. Nefret, hayal kırıklığı, engelleri aşmak için yapılması gerekenlerin anlatıldığı film hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını izleyicilere gösterir. Yönetmenliğini Mike van Diem'in yaptığı film 1998 yılında "En İyi Yabancı Film" dalında Oscar almıştır.

Barış Saydam

kevirtaksimi@gmail.com

TÜRK SINEMASI ARAŞTIRMALARI

tsa.org.tr

Türk sinemasının en ilginç olaylarından biri de Şakir Sırmalı'nın yönettiği ve Alexandre Dumas'tan uyarladığı *Kamelyalı Kadın* filminden sonra eleştirilenlerce neredeyse linç edilmesi ve daha sonrasında da "alay konusu" olarak yönetmenliği bırakmak zorunda kalmasıdır. Sırmalı'nın yönettiği filmi 16 Ocak 1957 tarihinde, Saray ve İnci Sineması'nda gösterime girer. Filmin gösterime girdiği gün, Şakir Sırmalı'nın Selmi Andak'la yaptığı kısa söyleşi *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanır. Söyleşide Sırmalı, özellikle seyircileri sömürecek numaralara girişmediğini, hem şehirde yaşayan hem de taşrada yaşayan seyirci grubuna hitap etmek istediğini söyler.¹

Filmle ilgili Türk basınında ilk eleştiri yazısı *Vatan* gazetesinde çıkar. Burhan Arpad bir yıldız verdiği filmle ilgili şu yorumda bulunur: "Kamelyalı Kadın'ın kusurları çoktur. İlk rejisörün romandan iyi bir senaryo çıkaramadığı, dekupajda sinema olabilecek bir şeyler bulup ortaya koyamadığı söylenebilir. Sonra, sanatçıların seçilmesi, filmin montajı,

BİR YÖNETMENİN KARİYERİNİ BİTİREN FİLM: KAMELYALI KADIN

dublajı da bir hayli beceriksizdir."² Arpad yazısında Sırmalı'nın yapmak istediği şeyin bilincinde olarak, bunu övmüş ancak filmin hatalarını da açıkça dile getirmiştir. Ertesi gün *Yeni Sabah*'ta yayımlanan yazısında Halit Refiğ, filme Arpad kadar soğukkanlı yaklaşmaz: "Her sahnesi ayrı bir saçmalık örneği olan 'Kamelyalı Kadın'ı ciddiye almak, üzerinde durmak boşuna zaman kaybettirir. Filmden çok bir kâbus olan 'Kamelyalı Kadın', film tenkitçileri tarafından değil, Freud rüya tefsircileri tarafından incelenmelidir. Şakir Sırmalı'nın böyle bir film yapmak zahmetine neden giriştiği, şuurunun altına itilmiş hangi arzuların 'Kamelyalı Kadın' ile tatmin edildiği ancak bu şekilde anlaşılabilir."³

Halit Refiğ'in yazısı, aslında *Kamelyalı Kadın*'ın Türk basınında alacağı eleştirileri de önelemiştir. Refiğ'in yazısından sonra filme yönelik eleştiriler çıg gibi büyüyerek devam eder. Önce Tuncan Okan *Milîyet*'te bir yazı kaleme alır. Yazısının sonunda böyle bir sanat anlayışına gülmek mi ağlamak mı lazımdır

diye sorar. Okan'dan sonra filme yönelik en ağır eleştirilerden biri de *Tercüman*'da Semih Tuğrul'dan gelir. Tuğrul, filmdeki mekân değişimleri, devamlılık kurgusunda yaşanan aksaklıklar ve konu tercihi nedeniyle yönetmeni eleştirir. Filmin vizyona girdiği ilk hafta gazeteler filmi bu şekilde gördükten sonra, 26 Ocak 1957'de *Akis*'te isimsiz olarak yayımlanan yazıda film bir kez daha yerilir: "Türk seyircisi çoktan beri en kötü filmleri görmeye mecbur ediliyordu. Ama bu derece garibine, itidaisine, can sıkıcısına, kötüsüne, maksatsızına sinemanın ilk günlerinden beri muhtemelen kimse rastlamamıştı. 'Kamelyalı Kadın' sinema tarihinin en kötü filmi sıfatını kazanmaya her bakımdan en kuvvetli namzeti."⁴

Yazı, isimsiz olarak yayımlansa da o dönemde *Akis*'in sinema bölümünü Halit Refiğ hazırlamaktadır. *Akis*'te yer alan ağır yazıyı *Yeditepe* dergisinde Yılmaz Gruda'nın yazısı takip eder. *Yeni Yıldız* dergisi de filmle ilgili 6 Şubat 1957'de bir yazı yayımlar. Tam yazıların kesildiği sırada, Şakir Sırmalı *Tercüman* gazetesinde Semih Tuğrul'un yazısına cevap verir. *Tercüman*'da yayınlanan cevapta Sırmalı, Semih Tuğrul'un sinemayı yeterince bilmediğinden, hata olarak gördüğü şeyin aslında hata olmadığından, bu yüzden de yazının ciddiye alınmaması gerektiğinden bahseder. Sırmalı'nın tartışmaya katılmasıyla birlikte Halit Refiğ *Akis*'te, Nijat Özön'de Adnan Ufuk müstearıyla *Yeditepe*'de yönetmene yanıt verirler. Metin Erksan da sinema eleştirmenlerinin yanında durarak, Sırmalı'ya Nijat Özön'le birlikte *Yeditepe*'de karşı bir yazı yazar. Sırmalı'nın kendisine yöneltilen eleştirilere yanıtı gecikmez. Böylece Ocak ayında filmin vizyona girmesiyle başlayan süreç, Sırmalı'nın Ağustos ayındaki son cevabına kadar devam eder. 1 Ağustos 1957 tarihli *Yeditepe* dergisinde, "Arsen Lüpen Rejisörü" başlıklı yazısından sonra, 1 Kasım 1957'de Sırmalı çok daha duygusal bir yazı kaleme alır. Son yazısında yapmaya çalıştığı şeyin en sonunda "alay konusu haline gelmekle" noktalandığından bahseder ve filmini çekip vizyona sokana kadar yaşadığı sıkıntıları sıralar. Dönemin koşulları içinde Sırmalı esen rüzgârın tersine doğru hareket etmeye, zekâsını kullanarak piyasa şartlarının üzerinde, entelektüel seyircilere hitap edebilecek bir çalışma yapmaya çalışır. Ancak gerek dönemin teknik yetersizlikleri gerekse de oyuncu tercihleri yönetmenin istediğini yapmasını engeller. Sinema eleştirmenlerinin filmle ilgili getirdikleri eleştirilerde ortak iki nokta vardır. Bunlardan ilki, filmin kurgusuyla mekânlarda yapılan geçişlerdir. Büyükaada'da sayfiye evinde oturan karakterin evinden gördüğü meydanın Taksim Meydanı olması, Büyükaada'da taksiye bindikten sonra

Dolmabahçe'de inmesi ya da Taksim'de sayfiye evi olamayacağı gibi birtakım mantık hatalarının olması, sinema eleştirmenlerinin de kendileriyle dalga geçildiği izleniminin oluşmasına sebebiyet verir. Sırmalı gerek Selmi Andak'la yaptığı söyleşide gerekse de sinema eleştirmenlerine vermiş olduğu yanıtlarda, bunun bilinçli bir şekilde yapıldığından bahseder. Aslında Sırmalı, günümüzde sık olarak kullanılan plan sekans yöntemini denemeye çalışmış, ancak bunda sorunlar yaşamıştır. Eleştirilerin odağındaki bir diğer konu olan başarısız oyunculuklar da Sırmalı'nın filmde belini büken noktalarından biri olur. Çolpan İlhan ilk kez bir sinema filminde, tecrübe gerektiren bir rolde kendisini bulur. Fikret Hakan'ın *Kamelyalı Kadın*'daki adamdan farklılık gösteren özellikleri de rolüne girmesini zorlaştırır kuşkusuz. Fakat bütün bahsi geçen eksikliklere, belki de gerçekten sinema eleştirmenlerinin bahsettiği gibi "günlüklüklere" karşın, Sırmalı dönemin ilerisinde bir düşünceyle farklı bir filme imza atma gayesiyle eserini tamamlar. Sinema eğitimi almadan çektiği ilk filmi *Unutulan Sır*'la Yerli Film Yapanlar Cemiyeti'nin 1947/48 yılında düzenlediği yarışmada En İyi Film ödülünü, altı yıl sonra çektiği *Efelerin Efesi* filminde de Türk Filmleri Dostları Derneği'nden ödül almıştır oysa. Ancak *Kamelyalı Kadın* tartışmaları ve Türk filmciliğinin mevcut durumu yüzünden Şakir Sırmalı bir daha film yönetemez. Çeşitli filmlerin senaryolarında imzası bulunsun da, *Kamelyalı Kadın* yönetmenin çektiği son film olur. ■

1. Şakir Sırmalı, "Kamelyalı Kadın" Filminin Rejisörü ile Bir Konuşma, Selmi Andak, Cumhuriyet, 16 Ocak 1957.
2. Burhan Arpaç, "Kamelyalı Kadın" Vatan, 17 Ocak 1957.
3. Halit Refiğ, "Kamelyalı Kadın" Yeni Sabah, 18 Ocak 1957.
4. "Kamelyalı Kadın", *Akis*, 26 Ocak 1957.

tsc Türk Sinema Araştırmaları

Bilim ve Sanat Vakfı
Türk Sineması Araştırmaları
birimi tarafından hazırlanmıştır.

Hazırlayan: Elif Kurt

Kitapseverlerin heyecanla beklediği TÜYAP Kitap Fuarı bu sene 36. kez kapılarını açıyor. 4-12 Kasım tarihleri arasında gerçekleşecek olan fuar, TÜYAP Fuar ve Kongre Merkezi-Büyükçekmece'de düzenlenecek. Bu seneki ana temanın "İyi ki Varsın Edebiyat" olduğu fuarda, onur konluğu ülke "İpek Yolu'nun iki Ucu: Türkiye ve Kore" başlığıyla Kore olacak. İstanbul Kitap Fuarı bu yıl yurtdışından 18 uluslararası yazar ve konluğu ağırlamaya hazırlanıyor. Onur Konluğu Kore etkinlikleri kapsamında 4-7 Kasım tarihleri arasında Kore ve Türkiye yayıncılarının katılacağı "Edebiyat, Çeviri, Telif Alışverişi, Çocuk ve Gençlik Yayıncılığı ve Karikatür Yayıncılığı" konulu yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirilecek.

Tarih: 4-12 Kasım 2017 | Yer: TÜYAP Fuar ve Kongre Merkezi-Büyükçekmece

"SÖYLEYİN DE BERABER GÜLELİM"

"Söyleyin De Beraber Gülelim!" sloganıyla yola çıkan İstanbul Komedi Festivali 11-18 Kasım 2017 tarihleri arasında bu sene 2. kez düzenlenecek. BKM Tiyatro, BKM Mutfak, Üniq Hall, Üniq Lounge, Üniq Çocuk Atölyesi ve Üniq BKM Mutfak'ta düzenlenecek şovlar, gösterimler, sergiler ve atölyelerle sanatseverlerle buluşulacak. Güldür Güldür Show, Güldüy Güldüy Show, BKM Mutfak "Açık Mikrofon", Erdil Yaşaroğlu "Çizginin Sahne Arkası" gibi etkinlikler ise geçen yıl olduğu gibi bu yıl da programdaki yerlerini alıyorlar.

Tarih: 11-18 Kasım 2017

Yer: BKM Tiyatro, BKM Mutfak

tiyatro başım- sızlık yapar

21. İSTANBUL TİYATRO FESTİVALİ

21. İstanbul Tiyatro Festivali, 13-26 Kasım tarihleri arasında, zengin bir programla tiyatroseverlerle buluşmaya hazırlanıyor. İlk kez 1989 yılında gerçekleştirilen, yerli ve yabancı tiyatro, dans ve performans topluluklarının izleyicilerle buluştuğu uluslararası bir etkinlik olan İstanbul Tiyatro Festivali, 2002 yılından beri iki yılda bir Mayıs ayında düzenleniyordu. Festival bu sene yıllık seyrine geri dönüyor ve iki hafta boyunca ulusal ve uluslararası, klasik ve çağdaş yorumları izleyiciler ile buluşturuyor.

Tarih: 13 - 26 Kasım 2017

Yer: Caddebostan, Sültan Merkez, Moda Sahnesi, Saltür İKSV, Zorlu PSM, bomontiada

TÜRK DENEYSEL MÜZİK ANTOLOJİSİ LANSMANI

2016 Nisan ayında, Belçikalı plak şirketi Sub Rosa etiketiyle yayınlanan "Türk Deneyel Müzik Antolojisi" albümü, 11 Kasım'da gerçekleştirilecek konser ile tanıtılacak. 1961-2014 yıllarında Türkiye'de üretilen deneyel ve elektronik müziğe odaklanan albüm 29 müzisyeni bir araya getirdi. 1960'ların elektronik müziğinden 2010'ların deneyel seslerine uzanan albüme İlhan Mimaroglu, Bülent Arel, Alper Maral, Utku Tavi, Tuna Pase, Korhan Erel, Cevdet Erek gibi isimlerin çalışmaları yer alıyor.

Tarih: 11 Kasım 2017, 21:00

Yer: Borusan Müzik Evi

ORADA BİR KİTAP VAR UZAKTA

Gizem Yiğit

gizem@onkagency.com

La Chambre des Merveilles
(The Room of Wonders)
Julien Nuzzo

New York'ta yaşayan illüstratör Brockington, yazdığı ilk grafik romanında kedilerle dolu bir dünyayı renklendirip ilk sayfasından itibaren bizi aksiyonlarla dolu bir maceraya dâhil ediyor. Dünya, kü-

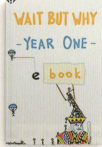
resel bir enerji sıkıntısı nedeniyle karanlıkta kaldığı zaman buna bir çözüm bulunması için Ay'a gidilmesi gerekir. Bu önemli görev de gezegendeki en iyi uzay kedileri olan CatStronauts'lara düşer! Korkusuz komutan Binbaşı Meowser, cesur pilot Waffles, teknisyen ve mucit Blanket ve Pom Pom acaba dünyayı bu felaketten kurtarabilecekler midir? Çocukları hatta meraklı yetişkinleri bile içine çekecek bu grafik roman serisi hem çizimleri hem de karakterleriyle adından şimdiden söz ettiriyor.

CatStronauts: Mission Moon
Drew Brockington

Mart 2018'de yayımlanması planlanan *The Room of Wonders* kitabının hakları daha şimdiden İspanya, İtalya, Hollanda, İsveç, Yunanistan, İsrail ve Almanya tarafından alınmış durumda. Bu kısım yani kitabın birbirinden bu

kadar farklı okur kitlelerine sahip noktalardan yoğun bir talep alması kitabı incelemek istememin en büyük nedenlerinden birisi. Yazarın anlatımı için şimdiden söylenen şeyler ise ortaya çıkan kitabın da bu bağlamda çok yönlü olduğunu gösteriyor: beklenmedik, hareketli, komik ve bazen de oldukça sert. Yazarın ilk kitabı olan *The Room of Wonders*'ta bir trafik kazası sonucu komaya giren 12 yaşındaki Louis'i ve oğlunun hayatı için bir karar vermek zorunda olan annesinin sessiz mücadelesine tanıklık edecek-siniz. Editörünün de "“İki editörün her zaman önüne gelemeyecek nadir ve değerli bir kitap.” olarak nitelendirdiği bu yapıt yayımlandığında Türkçeye en kısa sürede kazandırılmasını istediklerimden.

The Story of Everything
Tim Urban

Urban'ın yapay zekâ ve evlilik gibi konularda destansı bir hikâye anlattığı blogu "Wait But Why", internet uzun süredir en çok konuşulanlar arasında. Blogunun sıkı takipçileri onun yazılarının bir mizah yazısından daha fazla

olduğunu ve oldukça özgün bulduklarını söylüyorlar. 2016'da 7.7 milyon izlenme ile en çok izlenen TED konuşmasının Urban'a ait olması ise üç yıl içerisinde elde ettiği büyük hayran kitlesinin bir göstergesi olsa gerek. İnsanlığın hikâyesinin başlangıcından, insanlığın ve medeniyetin evriminin en erken işaretlerine daha sonra günümüze ulaştıran bu ilk kitabıyla Tim Urban'ın takipçilerine yenilerini de ekleyeceğine eminim.

Murder Ballads
Gabe Soria

Dan Auerbach ve Robert Finley'in soundtrackları ile eşlik ettiği grafik roman *Murder Ballads*, müziğin, ırkın, ta-kıntıların ve medyanın vizyonunu üzerine incelikli bir anlatımla *Murder Ballads*, ana karakter olan Nate The-

odore'un yıkımını ve yenilişini okura sunuyor. Eşi Mary ile evliliklerini yoluna sokmaya çalışırken bir yandan başarısız sayılabilecek plak şirketlerini kurtarmak için uğraşıyorlar. Nate'e, tam bu sırada kendini kurtarmak için beklenmedik bir şans verilir. Donny ve Marvell Fontweathers, kardeşlerin albümünü kendi hazırlamak isteyen fakat parasızlık çeken Nate'in aklına illegal yollardan olmayan bir fikir gelecektir. Peki, bu fikir işleyebilecek midir? Rolling Stone'un da hakkında methiyeler dizdiği bu grafik roman, müziğin her yönüyle ilgilenenler için oldukça iyi bir alternatif.

ÇEVİRMEN: EDEBİYATIN KÖPRÜSÜ

Fuat Sevimay

Çevirmen, anlamı çoğaltan kişidir. Yazarın kendi dilinde yarattığı duyguyu, kendi diline aktaran ve bu yolla kültürel birikime katkı koyan kişidir. Bakın bu son cümlede “kendi dili” ifadesini iki kez yineledim ki iyi editör, bu cümleye müdahil olabilir. Oysa benim bile isteye yaptığım bir eylemdi bu. Çünkü çevirmen işe, herhangi bir metni iki yönden, yazar ve dil üzerinden kişiselleştirmekle başlar. Ve sahiplendiği kendi yazarıyla kendi dili arasında, sağlam ve dengeli bir köprü kurması gerekmektedir.

İşe önce yazarla özdeşleşmekle başlarız. Metnin duygusunu yakalamak için yazarın duygusuna ve düşünce iklimine hâkim olmanın önemine inanırım. Çevirmenin her şeyden önce, yazarın sularında yüze-bilmek için ele alacağı yazarı tanıyıp bilmesi gerekir. Gabriel Garcia Marquez çevirmekle Ursula Le Guin çevirmek asla aynı iş değildir çünkü. Oğuz Atay okumakla Ahmet Hamdi okumanın farkı gibi...

Ardından “yabancı” yazarın yabancılıktan çıkarılması işi gelir. Çeviri işinde zurnanın zırt dediği yer burasıdır ve tam da bu aşamada çevirmenin üslubu devreye girer ve çevirmen, gölgede kalıp nitelikli söz-lük hizmeti vermek veya yazarla birlikte yürümek ve kendi dili ve kalem oynatma becerisi lehine inisiyatif almak arasında tercihini ortaya koyar. Çevirmenler arasında çokça tartışma konusu olan bu iki bakış açısının her ikisine de saygım sonsuz, yeter ki çevirmen, hangi bakış açısını neden tercih ettiğinin bilincinde olsun ve ona emanet edilen iki çok önemli öğenin, yazarın ve kendi dilinin hakkını verebilsin.

Yine de merak eden olursa ben biraz daha inisiyatif alma taraftarıyım. Eğer yaptığınız işte yetkin olduğunuzu düşünüyorsanız Türkçenin imkânları dâhilinde elinizi geniş tutmanın metne lezzet kattığını düşünmüşümdür hep. Okur haklı olarak, yabancı yazarın cümlelerinin Türkçeleşmesi sonrası çevirmenin işinin sona erdiğini düşünebilir. Ama hayır, iyi çevirmenin maharetini ortaya dökeceği aşama belki de en çok bundan sonradır. Çünkü çevirmen biraz da editördür ve kaba çevirisi biten metni birkaç okumayla, tertemiz hale getirmekle yükümlüdür. Bu arada yabancının kökenindeki “yaban” ne hoş

kelimedir, değil mi? Vahşi değildir yaban, ehlileşmiş hiç değildir. Neyse.

Benim çevirilerimde uyguladığım son bir aşama daha var ki çeviriye çok faydası olduğunu düşünürüm. Artık yazarla zihnen vedalaşıp ve hatta çeviriye benim yaptığımı da mümkün mertebe unutup o metin sanki doğrudan nitelikli yerli bir yazarın elinden çıkmışçasına, sırf o gözle okumak. Çeviri kokuyor, diye nitelmediğimiz arzanın giderildiği aşama olduğuna inanırım bu son okumanın. İlk anda bunun yazarı aşmak olduğunu düşünenler olacaktır ama asla öyle değil. Küçük bir örnekle savımı ortaya koyayım. Hiç de çetrefil olmayan “*Tomorrow night I will go to cinema*” cümlesini “*Yarın gece sinemaya gideceğim*” diye çevirmişseniz bir yerlerde yanlış yapmışsınızdır. Ben nedenini yazmadan önce, İngilizce bilenler şöyle bir düşünsün neyin yanlış olabileceğini. Aslında İngilizce bilmeniz bile gerekmez çünkü burada Türkçeye dair bir püf noktası var. Çok basit bir cümle ve her şey yerli yerinde gözüküyor aslında değil mi? Şöyle ki Türkçede sinemaya gece değil “akşam” girer. Gece 1:00 matinesini kastetmiyorsak elbette. Dolayısıyla sadece Türkçe tınısıyla okuduğumuzda böyle bir cümlemin bizi rahatsız etmesi gerekir. Yani çevirmen, çoğu zaman bir sözlükten kat be kat fazlasıdır. Kültürünü, bilgisini, hissinin ve kalem oynatma yeteneğini konuşturması gerekir.

Ben birkaç yıldır şu “*Yarın akşam sinemaya gideceğim*” cümlesini kuramıyorum ve aslında tüm bunları da bu derdimi sizinle paylaşmak için yazdım. Çok bedbahatım. Sinemaya, gezmeye tozmaya gidemiyorum çünkü yıllardır Hazreti Joyce ile *həmmə* olmuş vaziyeteydim. Son birkaç yılım, dünyanın en büyük edebiyatçılarından sayılan James Joyce’u, dünya dilleri içinde sadece 7 dile çevrilebilen *Finnegan Uyanması* da dâhil olmak üzere tüm eserlerini Türkçeye çevirmekle geçti ve ne mutlu bana ki seriyi tamamlamaya yakacak son halka olan *Ulysses* çevirisini de tamamlamış durumdayım ve umarım, siz bu satırları okurken ben sinemaya gidiyor olacağım. Sinemadan sonra da kendi romanımı yazmak üzere bir çay bahçesine oturmus olurum muhtemelen çünkü yazmak da ayrı keyif. ■

YAZINSAL ÜRETİMİN MÜTEMMİM CÜZÜ

Kaya Tokmakçıoğlu Aylak Adam Yayınları

Aylak Adam Yayınları yaklaşık 4,5 yıl önce yayıncılık dünyasına adım attı. Türkçeye henüz kazandırılmamış nice nitelikli yapıtın yayımlanmasını kendine düstur edinmiş bir yayınevi diyebiliriz Aylak Adam için. Şu ana kadar dünya edebiyatının farklı coğrafyalarına ait 250'nin üzerindeki yazınsal metni Türkçeye kazandırmanın kıvancını duyuyoruz. Türkçede henüz yayımlanmamış modernist yapıtlara öncelik tanırken, has edebiyattan ödün vermemeye özen gösteriyoruz. Türkçeye ilk defa kazandırılan kimi örnekler vermeye çalışacak olursam Multatuli, Gyula Krudy, Sigismund Krjijanovski, Margit Kafka, Máirtín Ó Cadhain, Miklós Szentkuthy, Wiesław Myśliwski, Otar Çiladze gibi 20. yy. edebiyat kanonunu belirleyen yazarlarla birlikte, Petra Finy, Isabel Huggan, Lars Saabye Christensen, Qiu Miaojin, Steven Millhauser gibi dünya edebiyatının yeni kuşak yazarlarını da Türkiye'li okura tanıtmaya çalıştığımızdan bahsedebiliriz.

Bunların dışında yayınevimiz yaklaşık 400 yıl önce kaleme alınan ve modern Avrupa uygarlığının en önemli metinlerinden biri olan *Melankolinin Anatomisi* ile günümüz edebiyatının yapıtaşlarından olup çok az sayıda dile çevrilebilmiş *Finneganın Vahı*'nı Türkçeye kazandırmış olmanın gururunu da yaşamaktadır. Her iki projede de uzun erimli, işbirliğine dayalı, titiz ve kolektif bir çalışma yürütüldüğünü ekleyebilirim.

Yayınevinde aldığım sorumluluk açısından, yayımlanacak metnin yayımlanma sürecinin planlanması, çevirmeninden dizgi ve tasarıma kadar geçen sürecin eşgüdümünün sağlanması ve gerektiği noktalarda metne editöryel müdahalelerde bulunma gibi birkaç ana başlıkta katkı koymaya çalışıyorum Aylak Adam'a. Ekibimizi oluşturan tüm arkadaşlar arasındaki iş bölümünün sağlanıp bunun garanti altına alınmasından da bizzat sorumluyum. Buradan hareket edecek olursam bir yayınevinin genel yayın yönetmeninin fazlasıyla detaycı, yenilikler keşfetmeye dair tutkuya sahip, anadili dışında hâkim olabildiği kadar yabancı dile hâkim ve dile âşık olması gerektiğini düşünüyorum.

Mehmet Ali & Akşamsefası

EDITORÜN MASASI

Bana ve editör arkadaşlara çok sık sorulan sorulardan biri "Yayımlanacak yapıta dair, 'işte budur!' yargısı nasıl oluşuyor?" oluyor. Şöyle diyebiliriz sanırım: En basitinden, ilk önce o kitabı sevmemiz gerekiyor. Ben ya da bir başka arkadaşımız o kitaba âşık oluyor ve bizi de âşık etmesi gerekiyor. Bununla birlikte dile sıkı bir hâkimiyet, yazarın kendine has bir sesinin olması, ikna edici ve hayatın içinden gelen bir hikâye metni yayımlama kararımızı belirliyor. Bununla birlikte eğer bağımsız bir yayınevi olmamış olsaydık, yukarıda belirttiğim tüm başlıkların da boşla döneceğini rahatlıkla söyleyebilirim. Okurların Aylak Adam'a ait bir kitabın kapağın açtıklarında nasıl bir metinle karşılaşacaklarını biliyor olmaları, onlarda oluşturmaya çalıştığımız güven duygusu başlı başına yayıncılık maceramızın kendi ayakları üzerinde duran, kolektif yapısından kaynaklanıyor.

Son olarak da önümüzdeki aylarda yayımlayacağımız başlıklara dair birkaç söz eklemek isterim. Yayın politikamızın omurgasını daha da güçlendirecek önemli metinlerden biri ABD'li öykücü Steven Millhauser'in üç novellasını barındıran *Ağaçtaki Kral* başlıklı kitabı olacak. 20. yy. Macar edebiyatının en önemli yazarlarından Miklós Bánffy'nin *Transilvanya Üçlemesi*'nin ilk cildi *Sayılanlar* furından çıkmak üzere. Cortázar, Borges, Bioy Casares gibi yazarların yanına bir yenisi eklenecek: Türkçeye ilk defa çevrilecek Arjantinli yazar Juan Filloy'un *Op Oloop* başlıklı romanının büyük bir okuma keyfi vereceğini söyleyebiliriz. İsrailli yazar Yaakov Shabtai'nin kurgusu ve dilinin okuru zorlayan yapısıyla *Past Continuous* başlıklı romanı yeni yılın bir başka sürprizi olacak. Son olarak ABD'de yaşayan Iraklı yazar Sinan Antoon'un çok ses getiren romanı *Yalnız Nar* da çok yakında raflardaki yerini almış olacak. ■

BİLMECELER, MUAMMALAR, LUGAZLAR

İdris Mahfi

Raviyan-ı ahbar ve nakılan-ı asar nakl u rivayet eylerler ki; Ol vakit Ödipus, Teb şehrinin tepeden gören yamacın üstüne geldi. Birdenbire karşısına çehresi kadın yüzü, gövdesi aslan gövdesi olup bir çift kanadı olan yaratık çıkıyordu. Ahalinin Sfenks dediği yaratık, şehre gidenlerin yolunu keser ve onlara bir bilmece sorar, bilmeceyi oracıktaki uçuruma atıp öldürürdü. Sfenks alaycı sesiyle aynı bilmeceyi Ödipus'a da sordu: "Sabahları dört, öğleden sonra iki, gece üç ayakla yürüyen şey nedir?" Ödipus bir uçuruma baktı, bir Sfenks'in alaycı yüzüne. Kendinden emin cevap verdi: "İnsandır. Çünkü bebekken emekleyerek dört, yetişkinken iki, yaşlıyken de baston yardımıyla üç ayakla yürür." Sfenks bir faninin doğru cevabı vereceğini beklemiyordu hiç. Acıyla kendini atıverdi dipsiz uçuruma.

Çocukken ninelerimizin, dedelerimizin muzipçe gülererek sordukları efsane bilmeceleleri kim unutabilir ki? "Yarım kaşık / Duvarı yapışık" yahut "Beyaz saray içinde sarı sultan oturur" gibisinden ilk bakışta uçukmuş gibi görünen bilmecelelerin cevabını bulmak için az kafa patlatmaz, az yalvarıp yakarmazdık. İlk bilmeceye kulak, ikincisine yumurta cevabını alınca da elimizi dizimize vurup "Ah, nasıl da aklıma gelmedi!" diye hayıflanırdık.

Eski Yunan efsanelerinden Sfenks ve Ödipus efsanesi her ne kadar bilmece konusunun en meşhur rivayeti olsa da, bilmecelelerin çıkış kaynağının Doğu Dünyası olduğu Batılı kaynaklarca da kabul edilmektedir. İlk yazılı bilmeceleler, Brahmanizmin temelinin teşkil eden Veda'larda boy göstermiş. Eski Ahit'in "Krallar" kitabında, Saba Melikesi Belkis ile Hazret-i Süleyman arasında geçen bilmece müsabakası etrafıca anlatılır. Türk kültüründe, Dede Korkut hikâyelerinde bilmeceyi andırır rüyalara rastlansa da, ilk yazılı bilmece kaydına Kuman'larda rastlanmaktadır. Tabii bunlar eldeki mevsuk belgelerin ifadesi. Bilmecelelerin asıl kuşaktan kuşağa nakledilme vasıtası şüphesiz şifahi kültür ile mümkün olmuştur.

Oldukça zengin olan bilmece haznemiz, anonim halk edebiyatında kulaktan kulağa nakledilip gelişirken, edebiyat sahasına girişi de pek fazla zaman almamış. Köy kahvelerinde, odalarında önce anonim şekilde daha geniş bir mecra bulan bilmece sanatı, halk edebiyatının en yaygın türü olan âşık edebiyatında kendisine yer bulup artık sorunu söyleyeni bilinin hâle gelmiş. Âşıkların manzum olarak söyledikleri

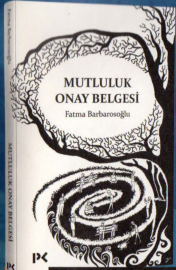
bilmeceleler de "lugaz" ve "muamma" olarak iki ayrı edebî türün yaygınlaşmasında mühim bir rol oynamış. Aslında Arap ve Fars edebiyatında pek yaygın olarak kullanılan lugaz ve muamma sanatı, halk edebiyatı ve takip eden süreçte divan edebiyatında şairlerin bir hayli rağbet ettiği iki manzum bilmece sanatıdır. Aralarındaki fark ise, muammaların cevaplarının bir isim olmasına karşın lugazlarda soyut veya somut herhangi bir varlık bilmece konusu olabilir. Âşık edebiyatında tabii olarak hece vezni ve kıtalar olarak söylenen lugaz ve muammalar, klasik divan şiirinde aruz vezni ile beyitler ve beyitlerden oluşan diğer edebî formlarla yaygın şekilde söylene ve yazılagelmış.

Herhangi bir varlığı bilmece konusu edinen ve genel olarak "ol nedir ki, nedir ol, her nedir ki" gibi kalıplarla başlayan lugazlar, Türk edebiyatında Ahmed Paşa'dan Nâbî'ye, Nedim'den Şeyh Galib'e kadar bir çok şairin teveccüh gösterip divanlarında yer verdiği edebî türdür. Hatta Himmetzâde Abdi gibi sadece manzum lugazlardan müteşekkil divan tertib eden şairlere de rastlanmaktadır. Sultan 3.Selim'in Sümbülzâde Vehbî ile müşterek tertib ettiği bir beyitlik lugaz, bu sahanın en güzel örneklerinden birini oluşturur: 3.Selim'in "Bir gümüşden kal'a gördüm zabt olubdur anda ab" mısra'ıyla başladığı lugazı Vehbî Efendi "Geldi zerrin top ile feth eyledi afitab" mısra'ıyla tamamlayınca ortaya cevabı "buz" olan latif bir lugaz çıkmıştır.

Cevabını Allah'ın isimlerinden biri ve sair insan isimlerinin oluşturduğu muammaların edebiyatımızda ilk örneklerine Ahmed Paşa'da rastlanır. Yavuz Sultan Selim'in muamma sanatından pek hoşlandığı ve Nihânî'nin kendisine her beyitinde muamma olan bir kaside sunmasını istediği bilinmektedir. Muammaları ile meşhur Nihânî'nin tahtını sonraları Emrullah Emrî sarımsı ve 700 civarında muamma kaleme almıştır. Cem Sultan, Bâki, Fuzûlî, Nâbî, Nahifî, Fitnat Hanım gibi bir çok meşhur şairin kalem oynatıp divanlarına aldığı muammalar 17.yy'dan itibaren ehemmiyetini kaybetmiş gibi görünse de, Tanzimat dönemine kadar bir hüner olarak varlığını sürdürmüştür.

En bilindik örneklerinden biri, Nâbî'nin "Bende yok sabr u sükün, sende vefâdan zerre / İki yoktan ne çıkar fikredelim bir kerre" beyti olan muammalar hakkında, tıpkı bilmece ve lugazlarda olduğu gibi yazılacak daha çok şey var. Nâbî'nin muammalarının cevabını da, yazılacak diğer şeylerle beraber bir sonraki yazıya bırakmak en iyisi. ■

“biz kitaba inanıyoruz”

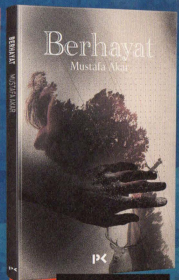
Mutluluk Onay Belgesi
FATMA BARBAROSOĞLU

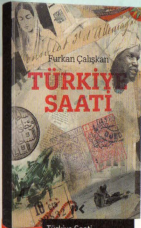
Geldik Sayılır
İBRAHİM TENKECİ

Satır Arası Hikayeler
SERDAR TUNCER

Berhayat
MUSTAFA AKAR

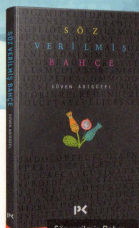
Türkiye Saati
FURKAN ÇALIŞKAN

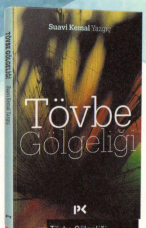
Kedi Gözü
SEDEF ERKEN

Belki de Üzülmeliyiz
AHMET MURAT

Söz verilmiş Bahçe
GÜVEN ADIGÜZEL

Tövbe Gölgeği
SUAVİ KEMAL YAZICI

Yazarlığının 20. yılında Nazan Bekiroğlu'nun en güzel cümleleri

SERT KAPAKLI-BEZ CİLTLİ
SINIRLI SAYIDA

Nazan Bekiroğlu, "yazı masası"nın başına bu defa farklı bir kitap için geçti. Yazarlığının 20. yılında hem okura hem yazara bir armağan olarak Bekiroğlu'nun aşka, yaşama, ölüme, insanın dünya macerasına, ölümsüzlük arayışına, sanata, edebiyata, acıya, savaşa, nefrete, öfkeye, sükûnete, insaniyete ve daha birçok konuya dair cümleleri bir araya getirildi.

Daha önce iki kapak arasına girip de okura ulaşan "yerli" cümleler ile henüz sadece yazarın defterlerinde olan "yersiz" cümleler birbirine karışınca yeni manalara bürünen cümlelerle şaşırtıcı bir okuma deneyimi ortaya çıktı.

iyi ki kitaplar var...

timas.com.tr

timasayingrubu

